

DİLARƏ VƏKİLOVA
ƏLÖVSƏT BƏŞİRLİ

BİZİM DÜNYA

Bakı - Mütərcim - 2012

**Redaktor: Aynur BƏŞIRLİ
Rəssam: Ədalət HƏSƏNLİ**

DİLARƏ VƏKİLOVA, ƏLÖVSƏT BƏŞİRLİ. BİZİM DÜNYA.
Bakı: Mütərcim, 2012 – 308 s.

V $\frac{4702060000}{026}$ 69-12

© D.Vəkilova, Ə.Bəşirli, 2012

ƏLÖVŞƏT VƏ DİLARƏ

Ön söz yerinə dastansayağı

Yaddaşınızı çək-çevirə salmayın – bu, əvvəllər eşitmədiyiniz bir dastandır və ola bilər, deyəsiniz ki, dastan qəhrəmanlarının adları bir-birini «tutmur», bunlarda lirik-romantik ovqat duyulmur. Amma öz aramızdır, heç Leyli ilə Məcnunun, Əsli ilə Kərəmin, Gülgəzlə Abbasın, Tahirlə Zöhrənin, Şahsənəmlə Qəribin, Ali xanla Pərinin və başqalarının da adları bir kökdən çıxmayıb. Adicə adlardır – lirikasız, romantikasız. Sadəcə, o qədər deyilib, təkrar edilib ki, qoşalaşıb, dilə yatıb, dillərə düşüb...

İş adda, adlarda deyil – ürəklərdə, könüllərdədir. Bunlar ki bir-birini tutdu və bir-birinə bağlandı, onda lirik ovqat da öz-özünə şüalanır-şəfəqlənir, adlar qoşa çəkilir, dilimizdə şəkərə, bala, qəlbimizdə romantik məhəbbət qönçələrinə, həzin və titrək misralara dönür...

*Sənsiz həyat cansixici,
Evimizin istisi yox.
Yanırsa da ocağımız,
Alovu yox, tüstüsü çox.*

Nə vaxt yazmışdı Dilarə bu misraları?

Şeytan Əlövsəti yoldan çıxarıb, onu hansısa sanatoriyaya tək getməyə sövq edəndə. Dündür, şeytan bu yolda bir qıçından keçmişdi. Onun qıçını Əlövsət sindirib, sanatoriyaya Dilarəsiz getmişdi. Bax, o vaxtacan və elə sonralar da şeir yazmayan Dilarənin əli qələmə onda uzanmışdı.

*Sənsiz həyat cansixici,
Dəqiqələr saat kimi.
Tikəmizin ləzzəti yox,
Dadi qaçmış bayat kimi...*

Sonralar şeytan ikinci qıçından da keçməyə, qıçının lap dibdən kəsilməyinə hazır olsa da, daha heç vaxt Əlövsəti yoldan çıxara bilmədi. Hətta Əlövsət respublikanın ən böyük rayonlarından birinin rəhbərləri sırasında olanda da. Ev-eşik, bağ-bağça, hörmət-izzət, müəyyən imtiyazlar... İstəsəydi, çox yerə gedər və bu zaman Dilarədən, usaqlardan nigaran qalmazdı. Amma onu da bilirdi ki, hara getsəydi, gərək ürəyini evdə qoyub gedəydi.

Qəzet redaktoru, raykom katibi vəzifələrində çalışarkən neçə-neçə insanın arzularının çin olması üçün əlindən gələni əsirgəməyən Əlövsət şeytanın arzusunu gözündə qoydu...

Bir vaxtlar çoxlarınınmı, azlarınınımı yaxşı vəzifəsi, pulu, mali-mülkü, geniş həyət-bacası, dirriyi olanda Əlövsətlə Dilarənin jurnalistikadan savayı heç nəyi yox idi. Haradan olaydı?! Əlövsət Zinyət ananın bircəciyi – gözünün ağı-qarası idi. Atası sovet-alman cəbhəsində həlak olmuş, Salyana «qara kağız»ı gəlmişdi. Dilarə isə muharibədən yaxasında rəşadət nişanları – orden və medallarla, əlində isə əllilik kağızı ilə qayıtmış bir müəllimin qızı idi.

Jurnalistika Əlövsətlə Dilarənin taleyinə Kür kimi axdı, onların qəlbində Kürün sularıtək çağladı. Hər ikisinin ana Kürə «qohumluğu» çatırıldı. Amma Əlövsət Kürə bir köynək yaxın idi – gözlərini dünyaya bu çayın sahilindəki qədim Cəngən kəndinin sayılıb-seçilən Kəlbəbəşirlilər ocağında açmış, çox sonralar usaqlıq illərini xatırlayarkən ürək döyüntülərini sözə çevirib, «Ömrümün kitabı»nda yazdığını kimi, «Kürün suyu, balığı, çörəyi, mer-meyvəsi ilə» boy atıb, sap-sağlam böyümüş, Kürün sularında üzmiş, xəyal və arzularını da özünə yaxın bildikləri ilə bölüşənədək dönə-dönə Kür suyuna çəkmişdi. Dilarə isə Azərbaycanı zaman-zaman şöhrətləndirmiş məşhur Vəkilovlar nəslindən olsa da Bakının Binəqədi kəndində doğulmuşdu. Kürü də atası Şamil müəllimin söhbətlərindən tanımışdı: «Bizim Qazaxda Kür Sal-yanda – Muğandakı kimi sakit deyil, dəli Kürdür. Neçə dəfə bizim Salahlini da yuyub aparıb».

Vaxt gələcək və Şamil müəllim Kürün Salahlini necə apardığını bir də xatırlayacaqdı. Kürün kürlüyü sevimli qızı Dilarəni

istəyən oğlanın Salyanla Binəqədi arasındaki yolu su yoluna döndərəndə yadına düşəcək və ömür-gün dostu Fatma müəllimə ikilikdə ona «Çox narahat oğlandır bizim bu Əlövsət balamız» deyəndə, bığaltı gülümsəyib, cavab verəcəkdi:

– Kür suyu içib...

Aylar, illər maraqlı bir kitabın fəsilləri kimi sıralanır, Kür bir tərəfdə yenə sakit və ləngərli axır, başqa bir tərəfdə çöllərin yuxusunu qaçırdırdı. Dastanımızın yeni boyu isə Azərbaycan Dövlət Universitetində başlanırdı – «Tələbəlik illəri».

...1957-ci il avqustun 25-də Dilarə ADU-nun jurnalistika şöbəsinin birinci kursuna o vaxtadək görünməmiş müsabiqə və rəqabət səddini keçərək onunla birlikdə qəbul edilmiş abituriyentlərin siyahısının üzünü köçürüb, evə gətirmişdi. «Bizim kursun uşaqları bunlardır», – deyib, siyahını oxumağa başlamışdı:

– Namiq Abbasov, Ələkbər Abbasov, Mailə Muradxanlı, Əlövsət Bəşirli, Yusif Kərimov, Yalçın Əлизadə, Aydın Əliyev, Əlikram Abdullayev, İlyas Adıgözəlli, Ruhəngiz Rəhimova, Liza Ağayeva, Natella Dağıstanlı, Ofeliya Abbasova, Elza Salmanova, Hökümə Əliyeva, Əzizə Kərimova, Zöhrab Zeynalov, Əkbər Rəhimov, Rafiq Zeynalov, Hafiz Nağıoğlu, Sahib Əliyev, Zeynəddin Məmmədkərimov, Səfər Behruzi...

Dilarə nəfəsini dərib, xüsusi bir qürur hissi ilə əlavə etmişdi:

– Bizim kurs coğrafiyası, adət və ənənələri, ləhcə və şivələri, atalar sözləri və zərb-məsəlləri ilə sanki Azərbaycanımızın özüdür. Burada şərqdən qərbə və şimaldan cənubadək respublikanın bütün regionlarının nümayəndələrini görə bilərsiniz. Maraqlıdır ki, uşaqların beşi yaşıdır – qırxinci ildəndir. Qalanları bizdən böyükdür. Bax, Əlövsət otuz doqquzuncu ildəndir. Amma ondan da «yaşlıları» var – otuz səkkizdən, otuz yeddi dən...

Hələlik Dilarənin 1-ci «j» qrupu barəsində bildikləri bura qədər idi və o bildiklərini deyirdi.

Şamil müəllimlə Fatma xanım Əlövsətin adını bir də doqquz ildən sonra eşidəcəkdilər.

Sentyabrın 1-də jurnalistika şöbəsinin birinci kurs tələbələrini xalq şairi Səməd Vurğunun məzarını ziyarət etməyə apar-

dilar. Universitetin keçmiş Kommunist (indiki İstiqlaliyyət) küçəsindəki binasının qarşısından Fəxri xiyabana piyada getdilər. Gələcəyin iyirmi beş jurnalistinin heç birinin maşını yox idi. Valideynlərinin də həmçinin; nə şəxsi, nə də xidməti. Heç dəstənin qabağına düşüb, Fəxri xiyabana tələbələrlə birlikdə gedən müəllimlərin – yazıçı-jurnalist, dosent Nurəddin Babayevin də (sonralar ADU-nun jurnalistika fakültəsinin ilk dekanı və professor), S.Vurğun yaradıcılığının tədqiqatçısı, filologiya elmləri namizədi Vaqif Vəliyevin də (sonralar professor və kafedra müdürü) maşını yox idi. Fəxri xiyabanın yanından ötüb-keçən avtobuslara isə heç yaxın düşmək olmurdu – ağızınadək dolu olurdu həmişə. Amma indi o avtobuslar kimin yadına düşürdü ki?! Tələbəliyin ilk günündə onlar birlikdə yol gedir, deyib-gülür, bir-birinin səsini-sözünü eşidir və bundan zövq alırlılar. Oğlanların, qızların gözlərindəki sevinc işaret-işarətləri ağ kəpənəklərə dönüb, onların qəlbində güldən-gülə qonurdu.

Başqaları kimi, Dilarə ilə Əlövsət də deyib-gülür, hərdən səhbətə qoşular, kimlərdənsə nə isə soruşturdu, onlardan da nəyisə xəbər alırdılar... Amma dilə gətirilməyən bir sual da var idi: onları – gələcək jurnalistləri nə üçün məhz Səməd Vurğun məzarının ziyarətinə aparırlar? Axı, onlar jurnalistika şöbəsini şair olmaq üçün seçməmişdilər. Müəllim də olmayıacaqdılar ki, gələcəkdə S.Vurğunun həyat və yaradıcılığını məktəblərdə tədris etsinlər. Bəs, onda Fəxri xiyabana əsl filoloqları yox, onları niyə aparırdılar? Bəlkə jurnalistika şöbəsi filologiya fakültəsinin tərkibində olduğu üçün şöbə müdürü – qocaman jurnalist və naşir Həsən Şahgəldiyev fakültə dekanının – elmi-ədəbi mühitdə böyük nüfuz sahibi olan zabitəli professor Əli Sultanlıının sözündən çıxa bilməyib və 1-ci «j» qrupunu Təzə bazarın aşağı qapısına yaxın bir yerdə illərlə adam gözləyə-gözləyə «mürgü döyən» muzeyə – «Nina» mətbəəsinə göndərməyib?

S.Vurğun bir il idi ki, dünyasını dəyişmişdi və qəbirüstü abidəsinin yerində hələ dördkünc dəmir təbəqə üzərində yağı boyla ilə işlənmiş portreti qoyulmuşdu. Portretin ətrafinə toplasıb, xalq şairi ilə, daha doğrusu onun ruhu ilə birlikdə şəkil çək-

dirdilər. Sonra Nurəddin müəllim «Qulaq asın», – dedi və Vaqif müəllim böyük şairin «Azərbaycan» şeirini söyləməyə başladı:

*El bilir ki, sən mənim sən,
Yurdum, yuvam, məskənimsən,
Anam, doğma vətənimsən!
Ayrılarımı könül candan?
Azərbaycan, Azərbaycan!*

Vaqif müəllim şeiri buludlu səmaya baxa-baxa deyirdi və birdən hamiya elə gəldi ki, bu poeziya incisini o, Allahın özü üçün oxuyur. Nə tələbələri görür, nə Nurəddin müəllimi, nə də buradakı qəbirləri və qəbirüstü abidələri, sinə daşlarını...

*Mən bir uşaq, sən bir ana,
Odur ki, bağlıyam sana.
Hankı səmtə, hankı yana
Hey uçsam da yuvam sənsən,
Elim, günüm, obam sənsən.*

Hər kəs öz aləmində, öz Azərbaycanında idi; o dəqiqlərdə hamının qəlbində sanki günəş doğmuşdu və uşaqlar buludları, göy üzünü bu günəşin şəfəqləri içində gördülər. Bayaqtan dilə gətirilməyən suala cavab tapılmışdı: müəllimlər onları Vurğun şeirində közərib işiq saçan Vətən sevgisinin, Vətən yanğısının ziyanətinə gətirmişdilər.

Geri döñəndə Nurəddin müəllim çox şən görünürdü. Məşhur «Qırxpilləkən»in başına gəlib çatanda gülüməsəyib dedi:

– Hesab edin ki, bu, sizinlə bizim birinci semestrdə ilk dərsimiz – birinci qoşasaatımız idi.

Birinci qoşasaat... İrəlidə isə hələ beş tədris ili, ardı-arası yalnız yay və qış tətillərində kəsiləcək qoşasaatlar axını və ölçüsü bilinməyən – göyün hansı qatındasa «tam məxfi» qrifi ilə saxlanılan – bütöv bir ömür dururdu. Bu beş il və bütöv bir ömür onlara çox uzun göründü: «qırxpilləkənin» üstündən dibinəcən. Amma niyə bəs, üstündən?! Axı 1-ci «j» qrupunun uşaqları hələ həyat pilləkəninin lap aşağısında – olsa-olsa birinci pilləsindəy-dilər və onun üstünə, yaxud heç olmazsa, ortasına gəlib çıxmaq

üçün milyonlarla «Qırxpilləkən» uzunluğunda bir həyat yolu keçməliyidilər.

Necə keçəcəkdilər bu yolu? Həyat pilləkənin hansı pilləsinə, hansı qatınadək gəlib çıxacaqdılardı? Tələbəlik illərinin ilk qoşasaatında aldıqları mənəvi dəyər və ucalığı bütün pillələrdə – səviyyələrdə qoruyub saxlaya biləcəkdilərmi?

Kim peyğəmbərlik edib, bu suallara cavab verə bilərdi?

Suallara cavabı həyatın özü verdi. 1962-ci ildə universiteti bitirəndə onların hamısı qəzet və tele-radio redaksiyalarında, nəşriyyatlarda işə başladı. Diqqəti özlərinə çox tez cəlb etdilər, istedadlı jurnalistlər kimi tanındılar və özlərini ən müxtəlif sahələrdə də parlaq şəkildə göstərdilər. General-polkovnik ali hərbi rütbəsində müstəqil Azərbaycanın milli təhlükəsizlik naziri və tanınmış diplomat, akademiya rektorları, elmlər doktorları və professorlar, televiziya, radio və qəzet redaktorları, yüksək mükafatlara, fəxri adlara layiq görülmüş qələm sahibləri, cild-cild kitabların, elmi-nəzəri əsərlərin müəllifləri... 1957-ci ilin 1-ci «j» qrupunun tələbələri təkcə öz doğmalarının deyil, həm də onlara bilik verən, onlara həyat dərsləri keçən, arzularına işiq tutan müəllimlərinin – Həmid Arası, Mir Cəlal Paşayev, Cəfər Cəfərov, Bəxtiyar Vahabzadə, Səlim Cəfərov, Hadi Mirzəzadə, Yusif Seyidov, Pənah Xəlilov, Hidayət Əfəndiyev, İsmayıł Əlizadə, Aslan Aslanov kimi elm və söz sənəti xadimlərinin, Şirməmməd Hüseynov, Nurəddin Babayev, Nəsir İmanquliyev, Nüsrət Bağırov, Seyfulla Əliyev, Nəriman Zeynalov, Rəşid Mahmudov kimi jurnalistika korifeyləri və tədqiqatçılarının ümidiyini ləyaqətlə doğrultdular.

Jurnalistikada və ictimai-siyasi həyatda səsi-sözü çox tez eşidilənlərdən biri də Əlövsət oldu. Artıq üçüncü kursda radioya, qəzet redaksiyalarına ayaq açdı, yaradıcılıq sevincini və qonorar şirinliyini duydu. Vaxt gəlib çatdı və o, dövlət imtahanlarını verib, «Neft Daşları» haqqında oçerk: «İnsan və dəniz» adlı diplom işini müvəffəqiyyətlə müdafiə etdi. Nurəddin müəllim onu «Azərbaycan gəncləri» qəzetiinin redaktoru, yazıçı-publisist Cəmil Əlibəyovun yanına apardı:

– Əlövsət barəsində Sizə danışmışdım. Redaksiyanızda işə götürürsəniz, peşman olmazsınız.

Cəmil müəllim gülüb cavab verdi:

– Diplom rəhbəri məsləhət bilirsə, başqa söz ola bilməz.

Gəlsin, lap günü sabahdan...

Əlövsət elə həmin gün özünü rayona çatdırıdı.

– Ana, məni Bakıda saxlayırlar...

Zinyət ana oğlunu bağırına basıb, piçildadı:

– Çox şükür ki, bitirdin o məktəbi. Uğurlu, xeyirli olsun işlərin. Amma bir məsələ var: Bakıda harada qalacaq? Ev yox, həyət-baca yox, mən də bir kənd arvadı, Bakıda neyləyəcəyəm?! Bəs Kəlbə Bəşirin yurdunu kimin ümidiñə qoyaq? Məgər sən öz rayonumuzdaca qalıb, işləyə bilməzsən?

Əlövsət özünün Bakı sövdasını «qatlayıb», bir tərəfdə qoymalı oldu. Rayonlararası «Məhsul» qəzetinin Salyan müxbiri oldu. Amma respublika qəzetləri ilə – «Kommunist», «Sovet kəndi», «Azərbaycan gəncləri» ilə, «Azərbaycan qadını», «Kənd həyatı», «Kirpi» jurnalları ilə, Azərbaycan radiosu ilə əlaqəsini üzmədi. Oçerkələr, reportajlar, kəskin tənqid yazılar, felyetonlar... Oxocular onun imzasına bəzən həftədə üç-dörd dəfə rast gəlirdilər. Daha gələcəyi üçün narahat olmaya bilərdi – hələ gənc ikən «bişmiş», bərkdən-boşdan çıxmış, müxtəlif janrlarda maraqlı, oxunaqlı yazıları ilə təcrübəli həmkarlarının diqqətini cəlb etmişdi. Buna görə də köhnə partiya dilində desək, belə bir perspektivli kadr üçün təklifləri çox gözləmək lazım gəlmədi. Rayonun rəhbərliyi məsələni konkret qoydu: ya rayon komsomol komitəsinin birinci katibi, ya da rayon qəzeti redaktorunun müavini.

Birinci katib artıq elitar vəzifə idi, partiya-sovet bosslarının arxasında dayanıb, onların ciyni üzərindən partiya üfüqlərinə həsrət və intizarla boylanmağa imkan verən vəzifə idi və hamiya elə gəlirdi ki, Əlövsət məhz bu vəzifəni seçəcək. Amma o, çoxlarını təəccüb içində qoyub, redaktor müavinliyini seçdi. Niyə?

Bəlkə ona görə ki, Dilarə də redaktor müavini idi?!

Dilarə 1962-ci ildə rayonlararası «Abşeron» qəzetiinin ilk nömrəsini çapa hazırlayan gənc jurnalistlərdən biri olmuşdu. Qəzeti redaktoru, təcrübəli jurnalist və xeyirxah insan Hüseyn Mehrəliyev Dilarənin və onun qrup yoldaşlarından dördünün əmrini onların diplom müdafiəsindən təxminən bir ay qabaq vermiş, beləliklə də redaksiyanın yaradıcı heyətini bütövlükdə keçmiş 1-ci «j» hesabına formalaşdırmışdı. Dörd il ərzində Dilarə burada dörd vəzifə dəyişdi – ədəbi işçi, şöbə müdürü, məsul katib, redaktor müavini. Hüseyn Mehrəliyevin müavini olmaq hər adama nəsib olan iş deyildi. Hüseyn müəllim özü-özüyündə həm ali jurnalistika məktəbi idi, həm də böyük həyat məktəbi...

Əlövsət Salyanla Bakı arasında qalmışdı və onun son vaxtlar daha da intensivləşmiş gediş-gelişlərinin sırrını tələbə dostu İlyas Adığözəlli dən başqa hələ heç kim bilmirdi. İlyas da qəzetçiliyə «Abşeron»da başlamış, sonra Azərbaycan radiosunda işə düzəlmüşdi. Bakıya növbəti dəfə gələndə Əlövsət yolunu radio-dan saldı. İlyasla görüşüb, «Səninlə səhbətim var», – dedi. Birlikdə Dağıstı parka enib, açıq səma altındaki çayxanada özlərinə yer seçdilər. Əlövsət çayxana xidmətçisinə «Bir çaynik çay; limonu, mürəbbəsi də olsun», – deyib, üzünü İlyasa tutdu:

– Hə, danış, görək nə var, nə yox.

İlyas ona zənlə baxıb, cavab verdi:

– Şükür ki, salamatlıqdır. Sən de görək siz tərəfdə nə var, nə yox? Özün də sözlü adama oxşayırsan...

Əlövsət gülümşədi. Yadına Əbdürəhim bəy Haqverdiyevin «Mirzə Səfər» hekayəsi və Mirzə Səfərin kəndlilərdən birinə verdiyi sual düşdü: «Bir dil ki qəm düşçarı ola, ağlar, ağlamaz?» Amma rəhmətlik Mirzə Səfərin ruhunu narahat etmədi. Xidmətçi stəkan-nəlbəkini, limonu, mürəbbəni yerbəyer edib, çay dalınca gedəndə astadan dedi:

– Bilirsən ki, artıq iyirmi səkkiz yaşın içindəyəm...

İlyas daha ardına qulaq asmadı. Ağzına bir qaşıq mürəbbə qoyub, Əlövstəin sözünü kəsdi:

— Bəs onda nəyi gözləyirsən? Otuzu, qırxımı gözləyirsən? Bax, çayımızı içək, mən yuxarı — radioya, sən də birbaşa «Abşeron»a. Get, Dilarəni gör, de ki, səndən ötrü gəlmışəm. Nə çətin işdir bu?!

Yəqin İlyas üçün bu, o qədər də çətin bir iş deyildi: o hələ 4-cü kursda oxuyanda evlənmiş, kirayədə yaşaya-yasaya iki oğul atası olmuşdu.

Çaylarını içib, qalxanda İlyas ağızına bir qaşıq da mürəbbə qoydu, Əlövsətə «Eşq olsun sənə!» deyib, əlavə etdi:

— Dilarəyə de ki, İlyas ağızını şirin elədi daha...

Əlövsətlə Dilarə doğmalarının xeyir-duası ilə ailə qurdular.

Günlərin birində Əlövsətə Azərbaycan radiosunda «Xəbərlər və təbliğat» baş redaksiyasının baş redaktoru, məşhur jurnalist Hacı Haciyevin ismarişini çatdırıldılar: «Radioda yeri hazırlı, gəlsin, başlasın işə».

Zinyət ana bu dəfə heç nə demədi. Bir dəfə oğlunu Bakıda saxlamaq istəmişdilər, qoymamışdı. İndi yenə Əlövsətə Bakıda iş təklif edirdilər və bu təklif gəlininin də ürəyincə idi. Daha onların yolunu kəsə bilməzdi...

Əlövsət radionun təbliğat redaksiyasının redaktoru təyin edildi. Sonra isə onun yaradıcılığının televiziya dövrü başlandı. Görkəmli yazıçı-publisist Nahid Hacızadə o dövrü belə xatırlayır:

«...Bizi Azərbaycan radiosu doğmalaşdırdı. O, «Təbliğat» redaksiyasında redaktor, mən isə «Kənd həyatı» redaksiyasında şöbə müdürü işləyirdim. Əlövsət sevilən, seçilən jurnalist idi, həftəlik «letuçka»larda verilişləri hey təriflənirdi. Yaradıcı kollektivdə hamı xətrini istəyirdi. O, bunu öz zəhməti, istedadı və insanlığı ilə qazanmışdı.

Bir-birimizə rəğbət bəsləyirdik. Aramızda gələcək dostluqdan xəbər verən xoş bir ünsiyyət yaranmışdı. Çox keçmədi ki, mən «Ədəbiyyat» şöbəsinə keçdim. Baş redaktorlardan bir neçəsi onu «oğurlamaq» istəyirdi. Əlövsət isə öz doğma kollektivindən ayrılməq istəmirdi. Gün gəldi, Nəbi Xəzri (o vaxt sədrin televiziya üzrə müavini idi) məni ikinci mərtəbədən üçüncü

mərtəbəyə (televiziya üçüncü mərtəbədə yerləşirdi) qaldırdı. Kollegiyanın qərarı ilə «Gənclik» Baş redaksiyasına baş redaktor təyin olundum. Mənim qarşıma şərt qoyulmuşdu: tez bir vaxtda kollektivin ağzını bir yerə yiğmaq, verilişlərin keyfiyyətini qaldırmaq! İki şöbə müdürü – şair Tofiq Mütəllibov və yaşıçı Fuad Tariverdiyev vicdanla çalışırdılar. «Gənclər» şöbəsində isə şöbə müdürü vəzifəsi boş idi. Burada aləm bir-birinə dəymışdı.

Tərəddüb etmədən bu vəzifəyə Əlövsətin namizədliyini irəli sürdüm...

Yaşımızın, ömrümüzün gözəl günləri idi. Ürək-ürəyə verib işləyirdik. "Gənclər" redaksiyası az vaxtda önə çıxdı, şöhrətləndi. Bir müəllif kimi Əlövsətin bilavasitə özünün hazırladığı həftəlik "Səhər" verilişi geniş populyarlıq qazandı. SSRİ Televiziya və Radio Verilişləri Komitəsinin orqanı olan "Radio i televide niye" jurnalı bu program haqqında bir qoşa səhifə reportaj dərc elədi. Respublika qəzetləri, jurnalları, xüsusilə də gənclər mətbuatı redaksiyanın ayrı-ayrı verilişləri haqqında müntəzəm olaraq materiallar verirdi. Bu, əlbəttə, ilk növbədə şöbə müdürünin adı ilə bağlı idi».

Zinyət ana oğlunun qazandığı xətir-hörməti, jurnalistikadakı nailiyyətləri Dilarənin hesabına yazır, ««Gelinimin qədəmləri sayalıdır», – deyirdi.

Əlövsətin televiziyyadakı işi Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Fəxri fərmanı ilə qiymətləndirildi. Sonra da onu Azərbaycan KP MK-ya çağırıb dedilər: «Cəlilabada göndərilirsınız. Rayon qəzetiinin redaksiyası dedi-qodu yuvasına çevrilib, qəzet nüfuzunu itirib, naşı adamlar əlində qalıb. Ümid edirik ki, redaktor kimi Siz oradakı vəziyyəti dəyişə biləcəksiniz».

Mərkəzi Komitənin ideoloji şöbəsinin müdürü, uzun müdət Teleradio Komitəsinə rəhbərlik etmiş şair Teymur Əliyev (Elçin) sonralar yeri düşəndə deyirdi ki, «Cəlilabada biz iki redaktor göndərmişik».

Teymur müəllim belə deyəndə, «ikinci redaktor» kimi Dilarəni nəzərdə tuturdu.

Qollarını çırmalayıb işə başladılar. Cəmi bir neçə gündən sonra redaksiyanın əməkdaşlarına aydın oldu ki, kimin haradan gəlməsi, kimin qohumu, yaxud kimin adamı olması təzə redaktorun heç vecinə də deyil. Yaradıcılıq, axtarış və tapıntıları, maraqlı yazılar, rayonun ictimai-siyasi həyatında qəzet işçilərinin rolü – redaktoru düşündürən yalnız bunlardır.

Çox keçmədi ki, əvvəlcə «Taxılçı», sonra isə Əlövsətin təklifi ilə «Yeni gün» adı ilə nəşr edilən rayon qəzeti nəinki Azərbaycanda, hətta bütün Sovet İttifaqında tanındı, SSRİ Jurnalistlər İttifaqının ən yaxşı rayon qəzetləri üçün təsis etdiyi mükafata layiq görüldü. Əlövsət isə felyetonlarına və tənqidli yazılarına görə SSRİ Jurnalistlər İttifaqı mükafatının laureati oldu, bu İttifaqın idarə heyətinin şəhər və rayon qəzetləri bürosunun üzvü seçildi. Jurnalistlər İttifaqının xətti ilə SSRİ -nın görməli yerlərində, bir sira xarici ölkələrdə – Bolqarıstanda, Ingiltərədə, Portuqaliyada və Fransada oldu...

Sonra isə rayon partiya komitəsinin birinci katibi İbrahim Qurbanov Mərkəzi Komitəyə müraciət etdi: «Əlövsət Bəşirlini rayon partiya təşkilatının ikinci katibi vəzifəsində görmək istəyirik».

İbrahim Qurbanov Əlövsətə, onun işinə çoxdan göz qoyur, tez-tez ona tapşırıqlar verir, ən müxtəlif məsələlər barəsində onun fikirlərini maraqla dinləyirdi. O, sözükeçən adam idi – Mərkəzi Komitənin razılığını çatınlık çəkmədən aldı.

Əlövsətin həyatında yeni sınaqlar dövrü başlandı. İbrahim müəllim həm sərt və mürəkkəb, həm də kövrək – ürəyiyumşaq rəhbərlərdən idi. Lakin səhbət rayonun nüfuz və mənafeyindən, insanlara qayğıdan, tikinti və abadlıq işlərindən, qarşıya qoyulan vəzifələrin yerinə yetirilməsindən gedirdisə, sərtlik kövrəkliyi həmişə üstələyirdi. İbrahim müəllimlə işləmək, onun iş rejiminə qatlaşmaq asan deyildi, çünki bu rejim nə mövsüm biliirdi, nə gecə-gündüz, nə də istirahət...

Cəlilabad respublika iqtisadiyyatının möhkəm dayaqlarından birinə, günbəğün abadlaşışb gözəlləşən axar-baxarlı bir yurd yerinə çevrilirdi.

Sonra zaman dəyişdi.

Zamanla birlikdə dünya dəyişdi və 20 ildən sonra Əlövsətlə Dilarə yenidən Bakıya qayıtdılar.

Uşaqlar böyümüşdülər. Züleyxa, Aynur, Pakizə artıq ali məktəblərdə təhsili başa çatdırıldır, Səməd də səkkizinci sinfi bitirmişdi və onun gələcəyi barəsində düşünmək lazım idi.

Qohumlar, dost-tanış məəttəl qalırkı həmişə: bütün bu illər ərzində qələmi əlindən düşməyən Dilarə bu uşaqları necə böyüdüb, boy-a-başa çatdırıb?!

Gərək ki, Əlövsətin ən yaxın dostlarından biri – şair Ağacavad Əlizadə bu misraları da Dilarəyə elə o illərdə həsr etmişdi:

*Bəxtəvərdir Zinyət ana,
Oldun bəzək, zinət ona.
Sevincindən uçub qona
Səadətin zirvəsinə –
Baxib neçə nəvəsinə.*

Kiçik haşıyə. Vaxt gələcək, Züleyxa Dövlət Sərhəd Xidmətinin hospitalında göz həkimi kimi çalışacaq, «mayor» hərbi rütbəsinə layiq görüləcəkdi. Jurnalist və pianoçu Pakizə Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi informasiya idarəsinin əməkdaşı olacaq, Aynur bir neçə il televiziya və qəzetlərlə əməkdaşlıq etdikdən sonra, namizədlik dissertasiyasını müdafiə edəcək, BDU-nun müəllimi, Bakı Slavyan Universitetinin jurnalistikə kafedrasının müdürü olacaq, jurnalistikaya dair bir sira elmi əsər və dərsliklərin müəllifi kimi tanınacaq, Səməd Türkiyədə ali təhsil alacaq, Bakıda Dövlət İdarəcilik Akademiyasının və Ingiltərədə Birmingham universitetinin magistraturalarını əla qiymətlərlə bitirəcək, ordu sıralarında xidmət edəcək, İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin şöbə rəisi işləyəcək, «Dövlət qulluğunda fərqlənməyə görə» medalı ilə təltif olunacaqdı. Amma bütün bunlar artıq başqa yazının, başqa dastanın mövzusudur...

Bakıya qayıtdıqdan sonra Əlövsət bir müddət Azərbaycan Jurnalistlər İttifaqının «Açıq söz» jurnalında baş redaktor müavini, respublika «Bilik» maarifçilik cəmiyyətində şöbə müdürü, mədəniyyət nazirliyinin «Mədəni-maarif» jurnalında baş

redaktor vəzifəsində çalışdı. Dilarə isə jurnalistlik fəaliyyətini «Dalğa», «Günay», «Avrasiya» qəzetlərində davam etdirdi. Lakin ənənəvi xalis jurnalistika bu illərdə böyük bir ailənin güzəranını təmin edə bilmirdi. Əlövsətlə Dilarə axşamlar bir-birinin üzünə baxıb, klassik «nə etməli?» sualına cavab axtararkən, bir çoxlarına sensasiya kimi görünən hadisə baş verdi: Əlövsət Milli Təhlükəsizlik Nazirliyində məsul vəzifəyə təyin olundu. «Ömrümün kitabı»nda həmin hadisəni o, belə xatırlayı: «Savadıma, qələmimə yaxşı bələd olan, beş il birlikdə oxuduğum tələbə yoldaşım, nazir Namiq Abbasov məni işə götürəndə dedi: «Nazirliyimizdə əməkdaşların çoxu rusdillidir. Bu vaxta qədər bütün sənədlər rus dilində hazırlanıb. Mən istəyirəm ki, öz dövlət dilimizə, Azərbaycan dilinə keçək. Bu vacib işdə sənin köməyin lazımdır. Bütün sənədlər Azərbaycan dilində aparılmalıdır. Həmçinin adamlarla işləmək, təşkilatçılıq təcrübən var. Odur ki, səni kadrlar idarəsi rəisinin müavini təyin edirəm. Rəis də rusdillidir. Buna görə də sənin yükün, məsuliyyətin çox olacaq. Onu da deyim ki, hərbi komissarlıqdan «delo»nu gətizdirib baxmışam. Kiyevdə dördəyliq hərbi kursu əla, «Fəxri fərman»la bitirib rütbə almağın lap yerinə düşdü. Doğrusu, bunlar olmasaydı, səni hərbi vəzifəyə təyin edə bilməzdim. Bəxtin onda gətirib ki, böyük zabitsən, hərbi rütbən var. Uğurlar olsun!»

O vaxt 57 yaşım olsa da, işə gənclik həvəsilə girişdim, üzərimə düşən «yükün», məsuliyyətin öhdəsindən gələ bildim. Bunu əvvəl nazir müavininin, sonra nazirin öz dilindən eşitdim».

Əlövsət altı il bu vəzifədə çalışdıqdan sonra Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin Akademiyasına keçirildi. Orada redaksiya-nəşriyyat şöbəsinin rəisi – baş redaktor vəzifəsində çalışdı. Yüksək peşə kateqoriyası – məharət dərəcəsi aldı, polkovnik hərbi rütbəsinə layiq görüldü və düz 70 yaşı tamam olanda istefaya çıxdı.

Hələ Cəlilabaddan Bakıya qayıdanda Əlövsət yolda bütün həyatını xəyalən saf-çürük etmiş, artıq arxada qalmış illərdə gördüyü, tanıdığı, ünsiyyətdə olduğu insanları göz önünə

götirmiş, onlarda müşahidə etdiyi nəciblik, yurdsevərlik, fədakarlıq və prinsipiallığın «su içdiyi» bulaqların başında düşüncələrə dalmış, eyni zamanda, yalnız özünü düşünən sərvət hərislərinin, mənsəbpərəst və şöhrətpərəstlərin rəzilliliklərini xatırlamışdı. Bu illərdə o, nələrin şahidi olmamış, kimlərlə görüşməmişdi?! Və bütün bunlar artıq qəzet-jurnal məqalələri ölçüsünə siğan hadisələr, xarakterlər, hiss və həyəcanlar burulğanı deyildi. Əlövsət bunları bədii təfəkkür süzgəcindən keçirib, ədəbiyyata göttirməli idi.

Cox keçmədi ki, onun «Qəsd» romanı işıq üzü gördü. Sonra «Səssiz cinayət», «Qanla suvarılan ağaç», «Zirvədən zülmətə» povestləri, altı kitabı çap olundu. Maraqlı hekayələr müəllifi kimi də tanındı. Hekayələri «Ədalət» qəzetində, «525-ci qəzet»də, «Ulduz», «Yada düşdü», «Azərbaycan» jurnallarında nəşr edildi. Əlövsət Bəşirlinin əsərləri ilə tanış olanlar bilirlər ki, müəllif özünün bədii təxəyyülünü «işə salmağa» ehtiyac görmür. Bütün bu roman, povest və hekayələrin kökündə real həyat hadisələri və bu hadisələr içərisində sanki futbol matçının oyunçularına çəvrilmiş insanlar durur, talelər, xarakterlər sıralanır...

Bəs, Dilarə?! O da qələmi «qınına» qoymayıb hələ. Son illərdə neçə-neçə bədii və sənədli əsəri redaktə edib, qızı Aynurla birlikdə jurnalistika nəzəriyyəsi və təcrübəsinə dair qiymətli tədris vəsaitini nəşr etdirib.

55 il bundan əvvəl «Qırxpilləkən»in üstündə dayanıb, şəhəri ürkək nəzərlərə seyr edən Əlövsət və Dilarə başı göylərə dirənən həyat pilləkənində layiq olduqları mərtəbəyə ucalıblar. Bu, saflıq, səmimiyyət, Vətənə məhəbbət mərtəbəsi, insanlara sevgi qatıdır – Tanrıya yaxın qatdır.

Hələ irəlidə üzüyuxarı neçə mərtəbə var!

P.S. Düz yarım əsrdir ki, Əövsət müəllimlə Dilarə xanım jurnalistikada külüng çalırlar. Bütün bu illər ərzində qoşa imza ilə heç nə çap etdirməyiblər – istər kitab olsun, istərsə də qəzet-jurnal materialı, nə yazıblarsa ayrı-ayrılıqda yazıblar. Qələmlərini və imzalarını yalnız bu kitabı – «Bizim dünya»nın üzərində birləşdiriblər.

Onların bu kitabdakı hekayələri, oçerk və xatirələri – dün-yamızın səsi, dünyamızın nəfəsi, dünyamızın sevinci, ağrısı-acı-sıdır və bunların hamısı Əlövsətlə Dilarənin narahat dünyasıdır.

Adları qoşa çəkilsin, imzaları qoşa görünsün həmişə.

Dastanlaşdırıldı:

1957-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universiteti

1-ci «j» qrupunun tələbəsi

Ələkbər ABBASOV-ŞƏHRİLİ,

Əməkdar jurnalist

MƏNİM YAŞIDIM ANAM

Bu günlərdə atam məndən qəribə bir xahiş etdi: «Ananın yetmiş illiyidir, bir yaxşı yazı yaz. Amma öz aramızda qalsın, heç kim bilməsin». Doğrusu, hamı kimi mən də hədiyyə haqqında düşünürdüm, amma yazı yazmaq heç ağlıma gəlməmişdi. Söhbət mətbəxə qonşu otaqda olduğundan kimsə duyuq düşməsin deyə uzatmaq istəmədim: «Yazaram, mütləq yazaram», – dedim. Üstündən bir-iki saat ötdü. Bu dəfə atam peşəsindən irəli gələn tələbkarlıqla detallara keçdi: «Ananın yaxşı bir şəklini taparsan. Faktlar lazım olsa, mənə de, yadına salaram. Sənin yadına gəlməz...» Yenə də: «Yaxşı, yaxşı», – dedim.

Mənim üçün şəkil seçimi yox idi, çünki usaqlıqdan onun «Abşeron» qəzetində işlədiyi vaxtlar telefonla danışlığı zaman özündən xəbərsiz Fərid Xayrulinin çəkdiyi şəklini sevirdəm. İşıqlı bir şəkli. O ki qaldı faktlara... Bax bu yerdə birdən anladım ki, mən dəhşətli dərəcədə evoistmişəm. Çünki atamın faktlarına ehtiyacım yox idi. Çünkü onlar atamın faktları idi, yəni bu faktların yaşı məndən yuxarı idi. Bu isə o demək idi ki, o faktlardan baxanda anamın yaşı 70 olmasa da ona yaxındır. Çünkü bu, atamın tanıdığı anamdır. Mənsə öz anamdan danışmaq istəyirəm. Mənim tanıdığım anamdan. Onun yaşı mənimki ilə birdir. Mən 38 yaşlı anamdan danışmaq istəyirəm.

İndi bu cümlələri yaza-yaza bilişəm ki, həmişə olduğu kimi yazmaq azdır, yazdığınıñ arxasında durmaq gərəkdir. Anamın sualını eşidirəm. Onun üçün həm redaktor, həm də sadəcə ana kimi maraqlıdır: «Niyə? Niyə sən elə düşünürsən ki, mən səninlə yaşıdam?» Nə isə, başlayaq izaha...

Bir ay əvvəl müəllimlik etdiyim jurnalistika kurslarında növbəti qrup təlimi başa vurmuşdu. Həmişəki kimi son günü qeyd edirdik. Fatihə dünyaya gələndən sonra dərslərə ancaq vaxt tapıram, tədbirlərə hər dəfə qatılmağa imkan olmur. Bu dəfə də elə bildim ki, gedə bilməyəcəyəm, amma iş elə gətirdi ki, elə balaca ilə yolüstü məktəbə dəyəsi olduq... Uşaq otaqda orabura qaça-qaça başımı elə qatmışdı ki, nəsə demək iqtidarında deyildim. Zeynal müəllim tələbələrə son öyüdlərini (bilmirəm nə dərəcədə yerinə düşən ifadədir) verdikcə birdən çox sürətlə beynimdən fikirlər keçdi və mən onları bölüşməyə bilmədim: «Bu gün mən buraya tək gəlməmişəm. Balaca bir qızla gəlmişəm. Mənə elə gəlir ki, bu uşaq sizə jurnalistikanı anlatmaq üçün çəkə biləcəyim ən yaxşı misaldır. Baxın görün o necə azaddır. Bu otağı necə bir-birinə vurur. Onun azadlığında bir rahatlıq var. Mən sizlərə «yazı yazanda işinizdə azad və rahat olun» deyəndə bax, bu azadlığı nəzərdə tuturam. Amma siz elə düşünməyin ki, o özbaşınadır. Mənim onun azadlığına çox ciddi öhdəliklərim var, bu azadlıq üçün mən sorumluyam. O, haradasa hədləri keçərsə, artıq hərəkət edərsə, mən onunlayam, qoymaram. Siz də öz azadlığınızın çərçivələrini bilməlisiniz. Azadlığınıizi övladınız kimi sevmək azdır, onu qoruya bilməlisiniz. Bizim münasibətlərimiz bununda bitmir. Bizim bu balaca qızla münasibətlərimiz oxucu ilə yazar münasibətlərinə çox bənzəyir. Təsəvvür edin ki, o, mənim oxucumdur. Mən onu çox sevirəm. Amma onu sevmək azdır. Biz onunla hər gün bir-birimizi anlamağa çalışırıq. Dünyanı bir yerdə öyrənirik. Bir-birimizə qulaq asırıq. Bizim sevgimiz anlaşmadan, qarşılıqlı anlaşmadan keçir. Görürsünüz, sən demə, jurnalistika ana-bala münasibətlərinə çox oxşayırmış. Demək, jurnalistikanın kökündə böyük bir sevgi var. İnsanları sevin, bunsuz heç bir işdə uğur qazana bilməyəcəksiniz»...

Hə, bu, tələbələrə sözüm idi. Sonra çox fikirləşdim ki, bu bənzətmə, müqayisə haradan gəldi başıma? Axi, niyə jurnalistikanı ana-bala kimi təsəvvür edirəm. Bu təhtəlşüurdanmı gəlir, genlərdənmi? İndi dəqiq deyə bilərəm, bunun səbəbi sənsən.

Mənim üçün jurnalistika səninlə başlayıb. Əvvəlcə bu, 38 ilə əvvəl ikimizdən də xəbərsiz baş verib. Amma sonra ikimiz də birdən eyni gündə bundan xəbər tutduq.

Qış idi. Biz sənin başına yiğışaraq boyumuz çatsın deyə ayaqları kəsilmiş iri kvadrat stolun arxasında oturub dərslərimizi edirdik. Mən dördüncü sinifdə oxuyurdum. Qış haqqında inşa yazmışdım. Düzü, mənə elə gəlirdi ki, sən xüsusi maraqla qulaq asmırısan. Təzə heç nə yox idi. Adı bir qış təsviri. Növbə yazımın son cümləsinə gəldi. O, təqribən belə idi: «Qış şaxtası, soyuğu ilə sanki bizə demək istəyir ki, mən də varam...». Bu cümlə sənin xoşuna gəldi. Dedin ki, bir də oxu. Sonra ata evə gələndə inşamdan danişdin. O gündən mənim yazdıqlarım sənin üçün heç vaxt maraqsız olmadı. O gündən bir-birimizi təkcə ana-bala kimi anlamırdıq...

Sən bütün analardan fərqlənirdin. Mən bunu sona qədər anlamasam da, haçansa çox-çox sonralar dərk edəcəyim hadisələr beynimə yazılırdı. Günlərin birində İltifat müəllim ana haqqında şeir əzbərləməyi tapşırılmışdı. Mən Mədinə Gülgünün şeirini seçmişdim. Şeiri yaddaşım yaxşı olmadığından mətbəxdə səninlə birlikdə əzbərləyirdik. Əger çəşmiramsa, sənə xoş gələn bənd belə idi:

*O gün ki övladı dünyaya gələr,
O gündən həm yazar, pozar analar,
Mahni da oxuyar, şeir də yazar,
Bəstəkar analar, şair analar...*

Sən bu bəndi, xüsusilə son iki misranı mənə təkrar etdirdin. Mən bunun fərqiñə varmadım, düzü, şeir məni heç tutmamışdı. Amma bir neçə ay bundan əvvəl bu bənd gecənin bir aləmi yadına düşdü. Onu sevdim. Səni sevdiyim qədər. Onda fikirləşdim ki, sən o misraları mənə əbəs yerə təkrar etdirmirdin. Cünki vaxtinin çoxunu bizə həsr edib, mətbəxdə keçirsən də, sən

yaradıcı analardan idin. Düzdür, biz bunun o qədər də fərqində deyildik. Hətta sən əmək qəhrəmanlarından silsilə oçerkələr yazanda da, onlar radioda səslənəndə də. Çünkü sən bizim vaxtimızdan heç vaxt iş üçün «oğurlamırdın», nə o vaxtlar, nə də indi. Bunu sonralar anladım, çox-çox sonralar. Heç inşalarımı, sonra da yazılarımı redaktə edəndə belə anlamırdım. Elə bilirdim ki, ana belə də olmalıdır – yazdığını nəinki qiymətləndirə bilməlidir, hətta qiymətə mindirməlidir də. Sən demə, hərənin bəxtinə bir ana düşür, hərə anadan bir cür yarıyır. İndi tələbələrimin yazdıqlarını redaktə edəndə onları çox qınamıram, fikirləşirəm ki, axı, hamının anası redaktor ola bilməz. Elə buna görə də onlara övladım kimi baxıram, sən mənə və həmkarlarima necə baxmışansa.

İş elə gətirdi ki, biz eyni redaksiyalarda çalışmalı olduq. Əvvəl «Dalğa»da, sonra «Gynay»da. Sən redaksiyada təkcə mənə ana olmurdu. Yazısı əlinin altına düşənlərin hamısı bunu hiss edirdi. Sən heç vaxt redaktə xatırınə redaktə etmirdin. İndi də İttifaq Mirzəbəyli məni görəndə deyir ki, anama salam de. «Günay»da kollektiv daha böyük idi. Sən mənim yaşıldımla bir otaqda əyləşirdin. Onlar səni məndən çox sevirdilər. Bunu özümə deyirdilər. «Günay»dan getdiyin on iki ildir, bu qəzet artıq çıxmır, hərə bir yerdədir. Amma qızlar hələ də sənə zəng edirlər. Niyə? Çünkü sən bölüşməyi bacarırsan. Bir də münasibətlərdə taktı saxlaya bilirsən. Yadimdadır, «Avrasiya»da işləynədə də cavanlarla bir otaqda otururdun, deyirdin ki, onların cavanlıqlarına – zarafatlarına, mahnilara qulaq asımlarına – mane olmaq istəmirsən. Və günlərin birində özün qərar verdin ki, daha qəzetdən getməyin vaxtıdır. Adı günlərin birində on iki il əvvəl evə gəldin və bununla da iş həyatı bitdi. Amma jurnalistikə həyat tərzidir, jurnalistik özü isə düşüncə tərzi. O, ya var, ya da yoxdur. Sən işə getməyə bilərdin, amma işləməyə bilməzdin.

Sənin qulaqların həmişə redaktə edir. Təkcə bizi yox, həm də efirdən deyilənləri. Ərinməyib telekanallara zəng vurur, aparıcılarla danışırsan, səhvlərini anladırsan. Hətta yadimdadır ki, aparıcılardan biri boynuna almışdı ki, onların səhvlərini deyən yoxdur. Sən bunu sakit, heç kimin xətrinə dəymədən edirsən. Çünkü buna ehtiyacın var. İndinin özündə də mətbəxdə xırda kağızlarda qeydlərinə rast gələndə səndən xəbərsiz onları maraqla oxuyuram. Bunlar tələbələrə misal çəkməkdə karıma gəlir. Amma sənin misallarını heç vaxt öz adıma çıxarmıram. Fəxrlə deyirəm ki, bu, anamın qeydləridir. Onlar bilirlər ki, müəllimləri jurnalist ailəsində böyüüb. Bilirlər ki, biz səninlə jurnalistika fakültələri üçün «Xəbərcilik. Xəbərin toplanması və yazılması» dərsliyinin müəllifiyik. Bu, Azərbaycanda üç qadın jurnalisticin (üçüncü müəllif rəfiqəm Aynur Kərimlidir) birləşdiyi ilk dərslikdir. Bu kitabın redaktəsini ancaq sənə etibar edə bilərdim. Əminəm ki, kitablarını redaktə etdiyin bütün müəlliflər mənimlə yüzəyüz həmfikirdirlər. Onların hamısının adlarını çəkməyəcəyəm. Ötən yay Nahid Hacızadənin 650 səhifəlik «Yada düşdü» kitabını redaktə etdiyin günləri xatırlayıram. Sənə: «Az işlə, özünü yorma», – deyəndə cavab verirdin ki, mən redaktə edəndə dincəlirəm, Nahid müəllim mənim redaktorum olub, işimə qarışmayın. Bilirəm, redaktə vaxtı sənin işinə qarışmaq mənasız məsələdir. Onsuz da sən nə qədər lazımlı bilirsənsə, o qədər dərindən işləyirsin. Hətta müəllif özü «çox dərinə getmə», – desə belə öz işindəsen.

Elmira xanım Axundova ilə əməkdaşlığını xatırlayıram. Ötən il Elmira xanım mənə deyəndə ki, «Heydər Əliyev. Şəxsiyyət və Zaman» kitabı üçün redaktor axtarır, fikirləşmədən dedim ki, uzağa niyə gedirsiniz, verin anam etsin. O vaxta qədər Elmira xanım səninlə işləməmişdi. Redaktə olunmuş səhifələri əlimə alanda gözlərimə inanmadım. Özüm xeyli şey öyrəndim. Sənə qaranlıq gələn bütün məqamları ərinmədən birər-birər yoxlamışdım. Elmira xanım deyəndə ki, əlbəttə, sənin anan əsl redaktordur, indi onun kimi peşəkar tapmaq çox çətindir, növbəti cildləri səninlə işləyəcək, mən çox xoşhal oldum. Məhz

xoşhal oldum. Bu, xüsusi bir hissdir. Bu hissi bu günlərdə sən mənə bir daha yaşatdın. Özü də özəl bir klinikada. İki-üç gün əvvəl olan hadisəni deyirəm. Xətrimə dəyməyəsən deyə mənimlə özəl klinikalardan birinə ürəyini yoxlatdırmağa getdin. Mən buna ona görə qərar vermişdim ki, bilmək istəyirdim görün ürəyin nə vəziyyətdədir. Mən sənin ürəyindən xəbər tutmaq istəyirdim. Amma səni yenidən kəşf etdim. Sən hamı ilə zarafat edirdin, humorundan qalmırdın. Hətta həkim deyəndə ki, ya ariqlamalısınız, ya da boyunuz artmalıdır, dedin ki, əlbəttə, ikincisini seçirsən. Onlarla pasiyentin içində sən onun yaddaşında bu zarafatınla qalmışdin. Sən hamiya xoş görü ilə yanaşırırdın, hamını sevirdin. Hətta həkim deyəndə ki, xolesterin yuxarıdır, onun komponentlərini yenidən analizə vermək lazımdır ki, yaxşı, ya pis xolesterin olduğunu bilək. Dedin ki, sənin xolesterinin ancaq yaxşı ola bilər. Elə də oldu. Amma mənə ən çox xoş gələn ürəyinin səsini eşidəndə dediyin söz oldu: «Aynur, sən demə ürək çay kimi axırmış... Heç eşitmisən? O səsi eşidəndən sonra qəribə hiss oyandı məndə. Həm ürəyimə yazığım gəldi, həm də sevdim onu». Həkim bilmirdi ki, onun pasiyenti jurnalistdir və bu, onun üçün min-min analizin cavabından daha vacib bir tapıntıdır. Onun üçün bu andan etibarən, ürək döyünməklə yanaşı, həm də çay kimi axır...

Sən nə üçün gəldiyini unutmuşdu. Sənin üçün bu günün ən böyük təəssüratı ürəyin çay kimi sakit-sakit axması idi. Mən onda fikirləşdim ki, sən çox cavansan, həyata təəccübənəcək, ondan heyrətlənəcək, onu hər gün kəşf edəcək qədər cavan. Sənin 70 nədir, heç 38 yaşın da yoxdur. Axı Fatihə doğulanı onunla elə bil yenidən doğulmusan. Onunla birlikdə hər şeyə sevinirsən. Bəlkə, sən mənimlə yox, elə nəvələrinin ən kiçiyi ilə həmyaşıdsan? Görürsən, burada təzə bir yazı başlayır. Anaların hər gün doğulmaları barədə bir yazı.

Sən demə, analar hər gün yer üzünə gəlirmişlər. Doğan günəşlə, cüçərən yarpaqlarla, çiçəklərin şəhi ilə, təzə çıxan ayla...

Harada həyat başlayırsa, orada ana varmış. Sən demə, analar keçmişə yox, gələcəyə baxmaq üçünmüş.

Həmişə birlikdə gələcəyə baxmaq arzusu ilə ad günümüz mübarək...

P.S. Yazını yazdım. Amma nə anamın adını yazdım, nə atamın. Elə buna görə yazıya uzun, amma ən ədalətli imza qoyuram:

AYNUR
*Əlövsət-Dilarə qızı
Başırılı-Vəkilova.
«Ədalət» qəzeti, 22 may 2010*

ATAMA VƏ ANAMA

...Bir bahar səhəri əlimdən tutub özünüzlə redaksiyaya apardınız. Atanın otağında oturmuşduq. Üçümüz də öz işimizdə idik. Siz də yazıldınız, mən də. Siz növbəti nömrənin materiallarını, mənsə rəngli, gözəl bir jurnalı.

Yaz günüsi içəriyə sel kimi axırdı. O gündən jurnalistika mənim üçün işıqla bir oldu...

Bu kitabı Sizə həsr edirəm – jurnalistikani işığa çevirə bilən insanlara. Bir də Sizin simanızda övladları üçün alqış qazanan bütün ata-analara.

AYNUR
*«Azad mətbuatın çərçivəsində».
Monografiya. Bakı – 2007.*

Aynurun yazısında təsvir olunmuş həmin masanın ətrafında oturan balacalardan ikisi orta məktəbi qurtarandan sonra ürəklərinin səsinə qulaq asıb özlərinə ixtisas seçdi – ailənin ilki Züleyxa həkim, sonbeşiyi Səməd isə iqtisadçı oldular.

Valideynlərinin yolu ilə gedən Aynurun ardınca Pakizə jurnalistikaya bağlandı. O, milli qəhrəmanlarımız haqqında bura-xılmış kitabda yer almış iki oçerkin, mətbuat səhifələrində dərc olunmuş müxtəlif janrlı yazıların, maraqlı məqalə və müsahibələrin müəllifidir.

Bu müsahibələrdən biri belə adlanır:

ÖZÜ MÖCÜZƏ OLAN XANIM

O, ətrafında təəccüblü dərəcədə xoş, səmimi aura yaradan insandır.

O, qayğıkes övlad, balasıyla nəfəs alan anadır.

O idman ulduzudur.

O, mənim sevimli müsahibim Zemfira Meftahətdinovadır.

Köklər

"Babalarım 1900-cü ildə Kazan şəhərindən Bakıya gəliblər. Anam danışındı ki, 1918-ci ildə Bakını ermənilərdən azad edən türklər onlardan

kimliklərini soruşublar. Sonra da, ermənilər ailəmizə xətər yetirməsinlər deyə, qapımıza gözətçi qoyublar. Biz elə o zamanlardan Bakıya bağlanmışıq". Olimpiya çempionu Zemfira Mefbahətdinovanın anası Fatma xanım aram-aram hər şeyi dünən olmuş kimi xatırlayırdı.

— Mən uzun illər Layihə İnstitutunda mühəndis işləmişəm. Zemanın atası Əli sürücü idi, «Təcili yardım»da. Zemfiranı rəhmətlik, indi istəməsin, çox istəyirdi. Adını da özü qoymuşdu.

Bəlkə də, adlarımızın taleyimizi müəyyənləşdirdiyini söyləyənlər haqlıdır. Axı "Zemfira"nın mənası "ulduz"dur.

Zema atası üçün doğulmamışdan qabaq, yolunu gözlədiyi "ulduz" idi. Zema ailə qurandan sonra da aeroporta özü aparıb, yarışlara yola salırdı.

Qızımız da, sağ olsun, qədirbilən övladdır. Ümumiyyətlə, hər iki övladımdan razıyam. Rəşaddan da, Zemadan da. Biz elə imkanlı olmamışq. Sadə yaşamışq, Zemaya da həmişə nəsihət verirəm ki, nə qədər şöhrətin artırsa artsın, sadə ol.

— İdmana Zemfiranı siz qoymusunuz?

— Yox, özü gedib. Zema əvvəlcə, idman gimnastikası ilə məşğul olurdu. Məktəbdən gəlib yazmışdır. İdman zalı evimizin yanında olduğu üçün narahat deyildim. Elə özü gedib-gəlirdi. 2 il gimnastika ilə məşğul oldu. Məşqçilər gimnast kimi gözəl gələcəyi olduğunu söyləyirdilər. Günlərin birində isə, onda 4-cü sinifdə oxuyurdu, Zema məşqdən evə bir böyrü tam sıyrılıb, əzilmiş gəldi. Tirdən yixilmişdi.

— Ağlayırdı?

— Məşqdə deyə bilmərəm. Evdə ağlamırdı. Özünü tox tutmuşdu. Amma elə o gündən idman gimnastikasının daşını atdı.

Bir müddətdən sonra Meftahətdinovlar 8-ci mikrorayona köçürlər. Yaxınlıqdakı atıcılıq stendinə bütün qonşu qızlar gedirdi. Zema da onlara qoşulur.

Hafiz Cəfərovun rəhbərliyi altında məşqlərə başlayır. 9-cu sinifdə artıq idman ustası olur, 50 man. təqaüd alır.

— Özünə xərcləyirdi?

— Yox, ailəyə verirdi. Mənim övladlarım həmişə belə olublar. Zema səfərlərdə özündən çox mənimlə atasına bazarlıq

edib. Allah hamiya belə övladlar versin. Balalarımız heç vaxt bizi başıashağı eləməyiblər. Mənlə Əli çox ciddi valideynlər olmuşuq. Ərköyün böyütməmişik övladlarımızı. Bizim evdə onu al, bunu al səhbətləri olmayıb.

—**Zemfira xanım məktəb vaxtı necə idi?**

—Zema adı qız olub. Kifayət qədər nümunəvi idi.

Zemfira səhbətə qoşulur:

—Əlaçiydim. Dərslərdən qaçmirdim.

Anası:

—Rəfiqələri də çox idi. Rəfiqə nə qədər çox olsa da ananın yerini vermir. Zemfiranın indi də rəfiqələri, dostları çoxdur. Amma yarışlarda istər qalib olsun, istər məğlub, ilk öncə anasına zəng edir.

—Məni yarışa çağıranda Regina cəmi 4 aylıq idi. Onu anamın ümidiñə qoyub getdim.

—Reginanın necə, atıcılığa həvəsi var?

—Biz Dubayda təlim məşq toplantılarında olanda 4 dəfə atəş açmışdı. (nəzərə alsaq ki, tüfəngin çəkisi 3,5 kq-dır, 10 yaş üçün heç də pis göstərici deyil. -P.B.). Bir də məndən müsahibə, avtoqraf alanda həvəslənir. "Mən də çempion olacağam", — deyir. Elədə «Qızım, mən bu adı qazanmaq üçün 24 il çalışmışam», — deyirəm.

Tarixi gün

Sidney Olimpiadasında stend atıcılığı üzrə final idi. Zemfira Meftahətdinova rəqiblərindən 3 xal irəlidə gedirdi. Çempion tituluna bir iki atəş məsafəsi qalmışdı. Hami ağlayırdı; məşqçisi Hafiz Cəfərov, hakim Lyüdmila Sergeyevna, elə Zema özü də. Olimpiya şəhərciyində isə idmançılarımızın səsi aləmi başına götürmüdü.

Çempionun şəninə plakatlar düzəldir, onları Zemfiranın otağının qapısından tutmuş, küçəyə kimi hər yerdə asırdılar. Olimpiya çempionu, ikiqat olimpiya rekordçusu Zemfira

Meftahətdinova şəhərciyə ayaq basanda yaranan ajiotajdan, yəqin ki, bütün Avstraliya titrədi...

İkinci böyük həyəcanı Bakıda idman kraliçasının anası yaşayırıdı:

—Səhər tezdən idi. Telefon zəng çaldı. Lalə idi, Zemfiranın rəfiqəsi. Gözaydındılığı verirdi. "Fatma xala, Zema udub". Dedim: "Lalə, dayan, özümə gəlim". Həyəcandan qan təzyiqim enirdi. Yaxşı ki, oğlum özünü tez yetirdi. (Oğlum ailəsi ilə ayrı yaşayır. Mən qızımla oluram). Həmin gün zənglərin ardı-arası kəsilmirdi...

Regina

Regina "çariça" deməkdir. Zemfira xanım bu adı qızına özü seçib. Regina onun üçün doğrudan da şahzadədir. Arzularını, ümidişlərini bağladıği, bir az da tənbəlliyyindən gileyləndiyi şahzadə.

Şahzadəmiz səhbət zamanı yaman utancaq idi. Ancaq deyəsən, müsahibə vermək ona yamanca ləzzət eləyirdi. Arada qürrələnirdi də.

- Mənim dostlarım anaminkindən çıxdur.
- Anan demişdi, böyük tennislə məşğul olursan.

Zema xanım:

- İndi də bədii gimnastikaya gedir.
- Maşallah. Karateyə getməmisən?
- Getmişəm, taekvandoya.

Zema xanım:

- Bir-iki zərbə alandan sonra məşqləri atdı.
- Məktəbi qurtarandan sonra nəçi olmaq istəyirsən?
- Atıcı.
- Regina, istərdin ki, anan adicə ana olsun, həmişə sənin yanında qalsın, yoxsa elə indiki kimi məşhur olsun?
- Adı ana olmasını istərdim.
- Həyatda ən çox nəyi sevirsən?
- Heyvanları. Bir də anamı.

Otaqda gülüş qopdu. Amma bu gülüşün içində bir az da kövrəldik, deyəsən.

Sadəcə Zemfira...

– Çox həssasam. Tez inciyirəm. Amma kinli deyiləm. Tez də unuduram.

– Bəs stress olanda, ürəyiniz dolanda?

– Ağlayıram. Mən dərdlərimlə heç vaxt baş-başa qalma-mışam. Həyatda da, idmanda da. Sizə bir əhvalat danışım. Fransada turnirdə Olimpiya oyunlarına vəsiqə oynanılırdı. Onu da deyim ki, Olimpiadaya dünya üzrə cəmi 12 vəsiqə var idi. Vəsiqə vermək hüququ olan turnirdə hökmən qalib gəlməliydim. Mənsə, finlandiyalı rəqibimə uduzdum. (Olimpiadada həmin rəqib heç finala çıxmayıb – P.B.). Özümü saxlaya bilmədim. Hönkürtü vurub ağladım. Sakitləşə bilmirdim. İtaliya, Türkiyə komandalarının qızları tökülsüb gəldilər. Həm mənə qoşulub ağlayır, həm də sakitləşdirildilər. Özümə gələndən sonra, rəqibimi öpüb, təbrik etdim.

– Sizin həyat amalınız?

– İnsanlara inam. Nə olursa olsun bu inamımı itirmirəm.

– İnsanları tanıya bilirsiniz?

– Yox. Məni aldatmaq çox asandır. Üzümə gülümsəyəndə, elə bilirəm bu adamdan mənə pislik gəlməz.

– Bəs gələndə?

– Həmin adamla ünsiyyətdən qaçıram.

– Ən çox nəyə məyus olursunuz?

– Regina sözümə qulaq asmayanda, anam özünü pis hiss edəndə, xəstə olanda.

– Bəs nəyə sevinirsiniz?

– Qızımın müvəffəqiyyətinə, qardaşımın işləri yaxşı gedəndə, anam xəstə olmayanda.

– Xəyalalı dalmağı necə, xoşlayırsınız?

– Çox. Yaxınlarından sırrım olmasa da, xəyallarımı heç kimsə ilə bölüşmürəm. Mənim həyatımda hələ möcüzə olmayıb.

İndiyə kimi nail olduqlarım, gərgin zəhmətimin nəticəsidir. Amma mən möcüzəyə inanmaq istərdim. Kim bilir, bəlkə xeyallarım nə vaxtsa gerçəkləşəcək. Bəlkə nə vaxtsa möcüzə olacaq.

Daxili nuru, işığı ilə elə özü möcüzə olan xanımın qonağı oldu:

Pakizə BƏŞİRLİ

DİLARƏ VƏKİLOVA

**OÇERKLƏR
XATİRƏLƏR
MÜSAHİBƏLƏR
MƏQALƏLƏR**

«SÖZ DEYİRƏM...»

*Unudulmaz ustاد журналист
Hüseyn Mehrəliyevin işıqlı xatırəsinə*

Bir vaxtlar yatsam yuxuma da girməzdi ki, ay ötüb, il dolanacaq, mən qəzet redaktoru olacağam, mənim ilk redaktorum Hüseyn müəllim isə pensiyaya çıxacaq və günlərin birində telejurnalıst Qərənfil xanım onun barəsində mənə yazı gətirəcək, mən də həmin yazını mənnuniyyətlə çapa imzalayacağam.

Amma kaş Hüseyn Mehrəliyev yenə baş redaktor olaydı və mən 30 il televiziyyada çalışdıqdan, iki qəzetiň baş redaktoru olandan sonra onun yanında ədəbi işçi, ya da müxbir işləyəydim. 34 il bundan əvvəlki kimi.

Ələkbər ABBASOV,
Əməkdar jurnalıst
«Günay» qəzeti, 1 iyun 1996-cı il

Çoxdandır Bakını gəzmirəm. Bu gün şəhərə çıxmağımın isə səbəbi var. Görkəmini dəyişmiş küçə və məhəllələr, bir-birilə qol-boyun olan göydələnlər mənə yad bir məkanı xatırladır. Küçə hərəkəti qaydalarına məhəl qoymadan yüksək sürətlə ötən və ötüşən maşınların əhatəsində narahatlığım daha da artır, ürəyim sıxlıır. Yaddaşimdə uzaq illərin arxasından bir şəhər boylanır: səliqə-sahmanlı, sakit, həm də qaynar həyatlı, tramvaylı, trolleybuslu, bağ-bağçalı, mehriban və şən bir şəhər...

Biz axtardığımız yerə gəlirik.

– Yəqin buranı tanıdin? – deyə qardaşım Həmid nisgilli baxışlarını mənə zilləyir.

– Hə. Beşmərtəbə olmasayı çəşib qalardım. Onun birinci mərtəbəsində qastronomvardı. Üzbəüzdə xudmani qadın salo-

nu. Elə buradaca 12 nömrəli tramvaydan düşüb salonun qarşısından keçərək sağa, on-on beş addımdan sonra sola dönərdim, bax buraya. Dimitrov küçəsi buradan başlanırdı deyəsən, hə?

– Düzdür. Yadından çıxmayıb. Söküblər deyə indi o yeri dəqiq müəyyən etmək olmur.

Biz Füzuli küçəsi boyu hasarla ətrafdan ayrılmış böyük bir ərazidəyik. Burada yaxın gələcəkdə Qış bağı salınacaq. Hələlik isə hər tərəfdə daş-kəsək, torpaq qalaqları, dağıntı... Nə o qədim tikililər var, nə də bir-birinə söykənən o alçaq evlər. Sağasola baxıb durduğumuz məkanın keçmişini dəqiqləşdirmək istəyirik. Ətrafda kimsə gözə dəymir ki, öyrənəsən. Elə bu vaxt əlində çörək bizi tərəf gələn bir aqsaqqaldan ləngimədən:

– Çoxdan buralarda olansınız? – deyə soruşuram. «Hə» cavabı alan kimi, – Onda, zəhmət olmasa, deyin, Dimitrov küçəsi harada idi?

– Elə burada. İndi Şəmsi Bədəlbəylidir.

Küçənin sol tərəfində daş daş üstə qalmayıb. Özümü qərib bir yerdə hiss edirəm. Sükütu Həmid pozur:

– Məncə 3 nömrəli bina bax, burada yerləşirdi, sizin redaksiya. Yadindadır, hərdən dərsdən sonra yanına gələrdim? İş yoldaşların, Hüseyn müəllim gözümüzün qabağındadırlar.

O, bu əraziyə yaxşı bələddir. Uzun illər əvvəl indiki Musiqi Akademiyasının binasında, Bülbül adına Orta İxtisas Musiqi Məktəbində təhsil aldığı vaxtlarda ara-sıra bizim redaksiyaya gələrdi. Yaxın vaxtlarda söhbət zamanı o illəri xatırlayarkən Həmid ürəyimdən xəbər vermiş kimi: «Hüseyn müəllimdən niyə yazmirsan? – deyə soruşdu. Onun səsində aşkar bir qınaq hiss etdim. – O, unudulası insan deyil. İstəsən, gedək bir o tərəflərə. Heç tanımayacaqsan. Hər yeri söküblər, sizin redaksiyanın binasını da»...

Dönüb mənə baxı:

– Nə oldu? Kövrəldin deyəsən.

Arxamı yerə vermirəm.

– Yox, bir az.

Əslində isə gözümüzün yaşını güclə saxlayıram. Niyə də yox?!

Fasadına «Abşeron» qəzetiinin redaksiyası yazılmış həmin bina, ilk iş yerim. «İllklər» heç vaxt unudulmur: ilk dəfə məktəbə qədəm qoyduğun gün, ilk müəllim, ilk iş günü və sənin ilk rəhbərin...

Mənə doğmadan doğma, ata evi qədər əziz olan o ocaq indi yoxdur. Cox hörmətli redaktorum Hüseyin müəllim də çoxdan haqq dünyasına qovuşub. Dostlar, yoldaşlar pərənpərən düşüb. Ancaq...

Sinəsi şeir dolu babam Həmid ağanın səsi gəlir qulaqlarına. Ötən əsrin 20-ci illərində Azərbaycandan Türkiyəyə mühacirət etmiş qardaşlarını xatırlayarkən qalın və hüznülü avazla pəsdən oxuyardı:

*Dərya, səndən kim keçdi,
Kim qərq oldu, kim keçdi...
Tərlan xəyalli könlüm,
Xəyalımdan kim keçdi...*

Hə, bizə qalan xatırələrdir və nə yaxşı ki, onu Allahdan başqa heç kəs insandan ala bilmir.

...Xəyalən qədim binanın taxta pillələri ilə ikinci mərtəbəyə qalxıram. Artıq neçə gündür ki, işə başlamışıq. Əməkdaşların əksəriyyəti bizim qrupdandır: Ələkbər Abbasov, Namiq Abbasov, İlyas Adıgözəlli, Aydın Əliyev, Ofeliya Abbasova və mən. Hamımız böyük bir otaqda yerləşmişik. Yenicə yaradılmış rayonlararası (Dəvəçi – indiki Şabran və Abşeron rayonları) «Abşeron» qəzetiinin ilk nömrəsini hazırlayıraq. Zahirən zəhmli təsir bağışlayan redaktorumuz Hüseyin Məhrəliyev üçün auditoriyadan birbaşa qəzetə gələn bizlərlə işləmək yəqin ki, çox çətindir. Ancaq üzə vurmur. Birinci nömrənin çıxmasını səbirsizliklə gözləyirik.

1962-ci il iyunun 2-də «Abşeron»un ilk nömrəsi işiq üzü görür. Qəzetiñ birinci səhifəsində Uşaqları Beynəlxalq Müdafiə Günü münasibətilə verilmiş «Deyin, gülün, uşaqlar!» məqaləsi mənimdir. Ancaq heç aqlımıza belə gətirə bilmərik ki, düz 34 ildən sonra «Günay» qəzetiinin 1996-cı il 1 iyun tarixli nömrəsində tanınmış jurnalsit Qərənfil Xəlilova «Jurnalist» adlı

məqaləsində belə yazacaq: «Abşeron»da işlədiyi illərdə Hüseyin Mehrəliyev təyinat alan gənc jurnalistlərdən yeddisinin adını iftixarla çəkir: Milli Təhlükəsizlik naziri Namiq Abbasov, «Həyat» qəzetiñin baş redaktoru Firudin Rəsulov, «Naxçıvan» qəzetiñin baş redaktoru işləmiş, hazırda Milli Məclisin deputati Rizvan Cəbiyev, «Araz» radiostansiyanın rəhbəri İlyas Adıgözəlov, Azərbaycan televiziyanın baş redaktoru Aydın Əliyev, «Günay» qəzetiñin şöbə müdürü Dilarə Vəkilova və bu qəzetiñ baş redaktoru Ələkbər Abbasov. Bu, Hüseyin müəllimin özünə və yaradıcılığına qayğı göstərdiyi jurnalistlərin rəmzi siyahısı».

Hələlik isə bütün yazdıqlarımızın üzərində Hüseyin müəllimin ölçüyəgəlməz zəhməti var. Materialım ona təqdim olundumu, rahat işləyə bilmirəm. Dəhlizdə qapısı açıq otağının qarşısından arabir o tərəf-bu tərəfə keçərək oxuyub qurtarmağını gözləyirəm. Redakte olunmuş materialı əlimə alıb bir daha diqqətlə baxır, nəyi necə yazmağı öyrənirəm: mətni yersiz ixtisar edən deyil, təkrarı, sicilləməni, sözü çeynəməyi sevmir. Növbəti yazılarimdə mütləq bunları nəzərə almalıyam. İndi «Abşeron» mənim ikinci universitetimdir, sənət, həyat universitetim. Müəllimim isə odur: Hüseyin Mehrəliyev. Uca qamatlı, enli kürəkli, pəhləvan cüssəli, addımlayanda ayağının altında yer titrəyen, danışanda «Söz deyirəm» deyib müsahibinin diqqətini özünə çəkən, güləndə gülüşü çıyıllarında «qanadlanan», acıqlananda səsini qaldırmayan, amma sözünü kəskin deyən bir insandır: «Boğazınızdan tutub materialı alacağam sizdən».

Sözləri aramızda zərb-məsələ dönüb: «Kənd qəzetiñin işçisi nədir, 38 dərəcə qızdırma ilə evdə qaldı nədir». (Bu günün özündə də, yeri gəldimi, bu kəlamsız keçinmirik).

«Az danışib çox işləyək» deyə tez-tez otağımıza gəlir, diqqətlə hamını bir-bir nəzərdən keçirir, kimin nə yazdığını, necə yazdığını kənardan hiss eləyir. Çətinliyə düşənə üzünü tutub gülə-gülə soruşur:

– Hə, nə olub, söz çıxıb ceyran belinə?

Bu, onun sevimli ifadəsidir. Tez-tez bizi həvəsləndirir, öyünd-nəsihət verir. «Sözdən qorxmayın, sözü işlədin» deyir.

Hətta, bir neçə gün əvvəl dərc olunmuş baş məqaləyə belə bir ad verib: «Sonradan vaysınmamaq üçün». Şüar, çağırış xarakterli baş məqalə sərlövhələrinə alışanlar bunu qəbul etməsələr də o, yaradıcılıqda sərbəst olmayı, stereotipləri qırmağı bacarıır. Bizə də nədən və necə yazmayı öyrədir, zəif yazıları həndəvərə qoymur, «sözcülükdən əl çəkin» deyir. Onun müraciət etdiyi mövzular, hazırladığı materiallar fəaliyyətimizin istiqamətlərini

müəyyənləşdirməkdə bizim üçün kompas rolunu oynayır, mövzu seçməyi, fakt üzərində necə işləməyi öyrədir.

Qəzətin yükü Hüseyin müəllimin ciyinlərindədir. Sonralar redaktor müavini işləyəndə, xüsusən də redaktoru əvəz etdiyim vaxtlarda onun necə gərgin günlər yaşadığını qəlbən duyuram. «Elə bir iş təcrübəsi olmayan gənc jurnalistlərlə həftədə üç dəfə qəzet buraxmaq əsl qəhrəmanlıq imiş», – deyə düşünürəm. Bəlkə də elə buna görə az qala müxbirlik edir, tez-tez uzaq təsərrüfatlara gedir, iqtisadiyyatdan, mədəniyyətdən tutmuş müxtəlif mövzularda yazıları qəzet səhifələrinə çıxarır.

* * *

Səhər tezdəndir. Hamımız iş başındaıq: kimi telefonla yerlərlə əlaqə saxlayıb fakt götürür, kimi makinaya diqtə edir, kimi otaqdakı səs-küyə əhəmiyyət vermədən diqqətini cəmləyib materialını hazırlayıır, kimi də Abşeronun uzaq təsərrüfatına getmək üçün sürücünü gözləyir. Hüseyin müəllim öz otağındadır, Dəvəcidən təzəcə gəlib. Adəti üzrə yenə də sinəsini yazı masasına söykəyib yazar.

Elə bu vaxt sürücü Cəfər bizim otağa daxil olub salamlasır. Əməkdaşlardan kimsə Dəvəçi səfərini nəzərdə tutaraq:
– Nə vaxt gəldiniz? – deyə soruşur.

– Axşam. Amma Hüseyin müəllim nəsə çox fikirli idi, – deyir. – İstədim, uzun yoldur, bir az söhbət eləsin, dedi: «Xəyallarımla məşgül olmaq mənə daha xoşdur».

Cəfər bunu gülümsəyərək deyir. Qınamalı da deyil. Hara-dan bilsin ki, onun müdürü bu vaxt darlığında növbəti nömrəyə hazırlayacağı iki səhifəlik materialın faktlarını götür-qoy edir, bəlkə də maraqlı bir forma barəsində düşünür. Ay Cəfər, heç söhbətin yeridirmi?

Bir-iki gün keçir, yanvarın 31-də «Jurnalistin yol qeydləri» rubrikası altında Hüseyin Mehrəliyevin Siyəzən sovxozenun Dəhnələrdə yerləşən qışlaqlarında heyvandarların işindən bəhs edən «Tufandan da güclülər» ocerki dərc olunur.

* * *

Günlər ötdükcə bizim də qələmimiz yavaş-yavaş itilənir. Deyəsən, hörmətli redaktorumuz işimizdən razıdır. Belə bir vaxtda «yuxarıdan» redaksiyaya göstəriş gəlir: iki ədəbi işçi ştatından biri ixtisar olunmalıdır. Görən kim? İlyas Adıgözəlli, yoxsa mən? Hüseyin müəllim qərar qəbul edir: heç kim. Bir ştatı aramızda bölür və biz bir müddət beləcə işləyirik. Amma kim deyər ki, çox keçməmiş Ələkbər Abbasov, Aydın Əliyev, İlyas Adıgözəlli Azərbaycan Radio və Televiziya Komitəsində işə dəvət olunacaqlar. Mən isə sənətə dəyər verən hörmətli redaktorun qərarı ilə şöbə müdürü, az sonra redaktor müavini vəzifəsinə irəli çəkiləcəyəm. Və bir dəfə, işimizin gərgin vaxtında tapşırığı yaritdiğim üçün ondan həyatım boyu unutmayacağım bu sözləri eşidəcəyəm: «Allah səni bu redaksiyaya urcah edənə ömür versin».

Baş məqalə, ocerk və zarisovkalarımı çox bəyənir və günlərin birində mətbəədə növbətçi olduğum zaman korrektor otağının qapısı açılır, Hüseyin müəllim xoş əhvalla içəri daxil olur: «Oxudum sənin Raziyəni, – deyir. – Jurnalistlər İttifaqına gedirəm, təklif edəcəyəm sənin ocerklər kitabını buraxınsılar». Raziyə deyəndə o, Maştaga südçülük-tərəvəzçilik sovxozenun

aqronomu haqda yazdığını «Səni düşünürəm, Raziyə» oçerkimi nəzərdə tutur. Müəllimimin bu dəyərli fikrini mənə verdiyi avans kimi qəbul edir, bütün yazılarımда, fəaliyyətimdə etimadını doğrultmağa çalışıram. Günlərin birində nömrənin materialı rını gecikdirən əməkdaşları məzəmmət edərkən hirsə: «Redaksiyada boyunduruğu çəkən iki nəfər varsa, biri Dilarədir» deyir.

* * *

Əgər istedadın, qələmin yoxdur, jurnalistikaya gəlməsən yaxşıdır. Əks halda kollektiv üçün yüksək çevrilərsən. Bizim redaksiyada da beləsi var. Yazdıqları üzərində xeyli işləməli, babat material almaq üçün qan-tər tökməlisən. Nə vaxta qədər?! Bir dəfə otağına daxil olanda növbəti nömrənin materiallarını üst-üstə yiğdiğini gördüm. Başını qaldırıb üzümə baxdı, qaslarını çatıb:

— Bundan yanan olmayıacaq, — dedi. — İmkan ola üzünü çevirəsən komsomola. Heç bu birisi də ürəyimə yatmir. Haradan gəldi bizim redaksiyaya, özüm də bilmirəm. Belə bir təhərdir ey, — deyib üzünü turşutdu.

Məni gülmək tutdu. Əslində düz deyirdi. Ancaq birinci ilə müqayisə olunası deyildi. Özümü ələ alıb:

— Hüseyin müəllim, komsomolu deyə bilmərəm, bu birisinin qələmi pis deyil, elə özü də. Sadəcə bir az qəribəliyi var, — dedim.

İnsafən heç birisine toxunmadı, yenə «komsomolun» əvəzinə yazdı, o birisinə öz xoşu ilə redaksiyadan gedənə qədər dözdü.

Ürəyi yumşaq, kollektivlə səmimi idi. Bir bazar günü əməkdaşlardan birinin nişan mərasimində dəvət olunmuşdu. Biz də ətrafına toplaşmışdıq. Onunla dəfələrlə bir süfrə başında oturmuşduq: martda, doğum gününü qeyd edəndə, yerlərdə vaxtaşırı keçirilən oxocular konfranslarından sonra, bayramlarda... Amma bugünkü mərasim bir başqa idi. Hüseyin müəllim çıxış edib bəyimizi tərifləyəndən, ona xeyir-dua verəndən sonra üzünü masa ətrafında oturanlara tutub:

— Xeyir iş musiqisiz olmaz, — dedi. — Sizi bilmirəm, şəxsən mən oxumaq istəyirəm.

Bunu ondan gözləyirdik də. Çünkü gözəl Qarabağ torpağında, doğma Cəbrayılda doğulasan, toy-nişan məclisində musiqisiz keçinəsən?! Onu da bilirdik ki, gözəl səsi var, ən çox xoşladığı mahnı da...

*Sahil sakit, çəkilibdir ayaqlar,
Coşan dalğa qayaları qucaqlar...*

Otaqdakilar himə bənd imiş kimi ona qoşuldular. Hüseyn müəllimin «Olmaz olmaz»ı çoxumuzun, illah da ki, bəyin ürəyini titrətdi...

İndi bu sətirləri qələmə alırkən «Hüseyn müəllimdən də bir daha olmaz» deyə düşünürəm. Çünkü bu gün Hüseyn Mehrəliyev və onun kimi peşəkar redaktorların yeri yaman görünür. O, sözə zərrəbinlə baxır, rəhbərlik etdiyi qəzətin səhifələrində dil pozuntularına, bir cümlə, hətta abzas daxilində sözlərin, fikirlərin təkrarlanmasına yol vermirdi.

1965-ci ilin dekabri. Azərbaycan Jurnalistlər İttifaqının plenumu keçirilir. Çıxış etmək üçün mənə də çöz verirlər. Respublika qəzetlərində dərc olunan oçerk və zarisovkalara, onların təxminən eyni formada yazılışına («filan müəssisəyə getdim, filankəslə tanış oldum, öyrəndim ki...») münasibət bildirərkən qəti qərar verməkdən çəkinərək ara-sıra «bilmirəm», «mənə belə gəlir ki» ifadələrini işlədirdim.

Plenumdan sonra mənə yaxınlaşış qaqşqabaqla «Nədir, — dedi, — bayaqdan «bilmirəm», «bilmirəm». Bir çıxışda nə qədər «bilmirəm» deyərlər?!».

İnsafən pis çıxış etməmişdim. Amma bu «bilmirəm»lər redaktorumu necə əsəbiləşdirmişdə, məzmun barədə bir kəlmə də söyləmədi.

Onun əsəbiləşməyə haqqı vardı. Çünkü belə söhbət nə birinci idi, nə də yəqin ki, axırıncı. Hələ bir müddət əvvəl qəzətimizdə dərc etdirdiyi «Dabaq və sərəncam» felyetonu həm də dilimizin saflığını qorumaq, onun sahibi olmaq, işləkliyini təmin

etmək məqsədi daşıyırıdı. Felyeton baş baytar həkimin çıxışı ilə başlayır:

«— Yoldaşlar, burada vətvraçların (yerdən səs: baytar həkimlərin), bağışlayın, baytar həkimlərin adresinə (səs: ünvanına), bəli ünvanına çoxlu kritiçeski zameçanilər (səs: tənqidi qeydlər)... Yoldaşlar, daha bu olmadı, xahiş edirəm meşat eləməyin, nə təhər danışdığım sizin nəyinizə gərəkdir, diqqətlə qulaq asın, görün mən nə deyirəm. (Fasilə). Görürsünüz, uje fikrim dağıldı. Nəsə çox vajni bir şey demək istəyirdim.

...Aha, yadıma düşdü. Yaşşur, yəni dabaq barədə. Yoldaşlar, dabaq məsələsi belədir. Elə ki, bizə yerlərdən zəng vurub xəbər verdilər dabaq olması barədə, o məmentdəcə biz bütün sovxozlara məktub yazdıq, gəlib-gedəndən sıfariş elədik ki, yoldaşlar, ayıq olun rayonda dabaq var. Bizim ilk meropriyatımız bu oldu. Daha yoldaşlar yerdə ayıq olmayıb, bir iş görməyib buna rayonun baş vətvraçı neynəsin.»

Hüseyin müəllim baş baytar həkiminin obrazını çox ustalıqla yaradır. Elə məqamlara diqqət yetirir ki, onun müşahidə qabiliyyətinə heyran qalırsan: «Bir çox sovxozlарımızda südün azalmasının kökünü başqa şeydə axtarmaq lazımdır. (Bu sözləri o, elə ahənglə, elə inamlı dedi ki, iclasdakıların hamısı dərhal qulağını şəklədi. Salonda bir sakitlik hökm-fərma oldu ki, milçək uçsaydı eşidilərdi. Bundan fərəhlənən natiq gözlərini məchul bir nöqtəyə zilləyib dərin fikrə getdi. Bu anda onun sıfəti, duruşu – bütün görkəmi uzun illərdən bəri elmdə axtarışlar apararaq məqsədinə nail olan, həyat, cəmiyyət üçün tamamilə yeni bir kəşfi hamiya bəyan etmək istəyən adamı xatırladırdı)».

Bu felyeton ötən əsrin 60-ci illərində, Azərbaycan ədəbiyatı və mətbuatının, mədəniyyəti və incəsənətinin intibahı dövründə yazılıb. O vaxtdan təxminən 50 il keçib. Artıq 20 ildir ki, müstəqil respublikada yaşayıraq. Bu illər ərzində Azərbaycan dili dövlət dili statusu qazanıb. İndi ölkəmizin, maddi-mənəvi sərvətlərimizin, dilimizin sahibiyik. Bunları qoruyub yaşatmaq öz əlimizdədir. Ancaq «əldə olmaq» hələ «əldən gələni etmək» demək deyil.

«Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında» Qanunda deyilir ki, Azərbaycan Respublikası ərazisindəki bütün kütləvi informasiya vasitələri (mətbuat, televiziya, radio və s.) kitab nəşri və digər nəşriyyat işi ilə məşğul olan qurumlar Azərbaycan dilinin normallarına riayət olunmasını təmin etməlidirlər».

Bəs təmin edə bilməsələr necə? Çox təəssüf ki, bu mənfi hal ardıcıl davam edən, gündən-günə kəskinləşən, eybəcərləşən bir prosesə çevrilib. Dilin qayda-qanunlarına əməl etmədən yazımaq, danişmaq indi dəb halını alıb. Hələ ayrı-ayrı sözləri demirəm. Sanki onların da dəbə düşəni var. Bu mənada «təşkil edir»in bəxti yaman gətirib. Bir müddət əvvəl hava haqqında məlumatlarla efirə ayaq açaq «təşkil edir»in indi qabağında durmaq olmur. Demək olar ki, bütün telekanallarda hava haqqında məlumat bürosunun əməkdaşları bir yana qalsın, aparıcılar «temperatur 10-12 dərəcə isti», yaxud «hərarət 7-12 dərəcə arası (diqqət edin) təşkil edəcəkdir» deyirlər. «Təşkil edir»in nüfuz dairəsi getdikcə genişlənir: «Zəlzələdə itkin düşənlər 33 nəfər təşkil edir». Və ya «uzunluğu 2 metr təşkil edən çubuq».

İndi efirdən tez-tez oblast, industriya, deklarasiya, rezerv, resurs, stabil, hötət qeyri-stabil («sabit» sözü çoxdan unudulub), modernizasiya, yerli-yersiz prioritet sözlərini eşitmək olar.

«Biz də məlumat veririk ki, yay aylarında paytaxtin hansı zonasında susuzluq problemi prioritətdir».

«Sakitçilik», «xoşbəxtçilik», «bədbəxtçilik», «naraziçılıq», «bu günlərim», «sonram» və s. bu kimi ifadələrin müntəzəm olaraq işlədilməsinə, məntiqsiz fikirlərə nə deyəsən?!

«Erməni təcavüzü ilə üz-üzə qalan Ağdam əkinçilərinə əsas ziyanı elə deyəsən, alicilar vurur. Məhsul bol olsa da alan tapılmır».

«Azərbaycan əsgərini nəinki düşmən gulləsi, heç qarçovğun da qorxutmur». (Hər iki nümunədə müqayisəyə baxın).

Efirdən reklam xarakterli «Nəriman Nərimanovda yerləşən qadın salonu» və yaxud «Uşaq bağçasının Elmlər, Əcəmi, Xalqlar filialları» kimi ifadələrin səslənməsi sələflərimizə, tariximizə, dilimizə hörmətsizlikdir.

Kütləvi informasiya vasitələri dilin qorunmasını, işləkliyini təmin etməyə birbaşa borcludur və bunun üçün məsuliyyət daşıyır. Bu mənada kadr seçiminə diqqət yetirilməsi vacibdir. Dilə, tamaşaçıya belə etinasız münasibətlə qarşılışında istər-istəməz düşünürsən: yaxşı, fərz edək aparıcı savadsızdır, bəs redaktor? Onlar nə iş görürərlər? Vəziyyət göstərir ki, onlar ya yoxdur, ya da səriştəsizdirlər. Bu gün Hüseyn Mehrəliyev kimi söz üstündə əsən peşəkarların yeri yaman görünür. «Sözdən qorxmayın, sözü işlədin» deyəndə o, zəngin Azərbaycan dilimizi, baba-nənələrimizin söz xəzinəsinin incilərini yazılıara gətirməyi nəzərdə tuturdu.

* * *

Yaddaşımı hakim kəsilmiş xəyallarımla baş-başa qaldığım bu kimsəsizlikdə keçən əsrin 60-ci illərində «Abşeron» qəzetində çalışmış gənc jurnalıstların duzlu-məzəli söhbətləri, şaqraq gülüşləri, oxucuya ünvanlanan ürək sözləri, statdankənar müxbirlərin, elm, ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin, redaksiya ilə daim əlaqə saxlayan görkəmli söz ustaları Hüseyn Arifin, Xəlil Rzanın, Sərdar Əsədin, kənd təsərrüfatı mütəxəssislərinin, sadə əmək adamlarının səsi hopmuş bu daş-kəsəyin, torpaq qalaqlarının altından bir səs gəlir qulağıma: «Söz deyirəm». Kim bilir, bəlkə də ruhu...

– Nə oldu, getməyək? – Həmidin qəfil səsi məni fikirdən ayırır. – Yaman sakitlikdir, ürəyim sıxıldı.

Həmid nə bilsin ki, sükutun onu darixdirdiği 5-10 dəqiqədə mən dağlı arana, aranı dağa apardım, bu uçqun altında sükuta qərq olmuş incik xatirələri silkələyib yarılməsrlik yuxudan oyadım, onların dilini açıb yeni nəsil jurnalıstları ilə, sözün qədrini bilənlərlə, dilimizin təəssübkeşləri ilə görüşdürüməyə qərar verdim.

* * *

*Dərya, səndən kim keçdi,
Kim qərq oldu, kim keçdi...*

Bu yazımı ötən əsrin 50-60-cı illərində «Sosialist Sumqayıtı» və «Abşeron» qəzetlərinin, uzun illər Azərbaycan radiosu «Təbliğat» baş redaksiyasının baş redaktoru işləyən, insan kimi sadəliyi, həmkar kimi səmimiyyəti, ustad kimi ucalığı ilə dəryadan keçib ürəklərə və əməllərə köçən mahir jurnalist Hüseyin İslam oğlu Mehrəliyevin işıqlı xatırəsinə həsr etdim. Görən bəyənərdim?

P.S. Hüseyin müəllimin şəklini çox axtardım. Sağ olsun İlyas Adıgözəlli. Onun vasitəsilə «Qızıl qələm» mükafatı laureati, Əməkdar jurnalist Seyfulla Cəfərovla əlaqə saxladım. «Hüseynlə universitetin jurnalistika şöbəsində bir oxumuş, dost olmuşuq. O, sədaqətli, etibarlı, qayğıkeş insan idи», – dedi.

Beşinci kursda axırıncı imtahan günü yaxın yoldaşı Seyfulla Cəfərova yadigar verdiyi şəklin arxasında gənc Hüseyin yazır: «Mən şübhə etmirəm ki, qardaşım Seyfulla əvvəlcə məni xatırlayıb sonra əksimə baxacaqdır. Axırıncı imtahan günü, 1951-ci il».

Ustad, heç yetirmələrinizə də şübhəniz olmasın. Biz də sizi xatırlayıb şəklinizi əldə etdik. Ruhunuz sevinsin!

«525-ci qəzet», 21 noyabr 2011-ci il

QOŞA QANAD

Evə çatan kimi çantasını yerinə qoydu. Anası yemək gətirdi:

– Çatdırıram, ana, gecdir.

– Heç olmazsa bir tıkə al ağızına, a bala. Bu gün heç əməlli-başlı yeməmisən. Sənin nə canın var, heç sümüyün bərkiməyib. Elə hey qaçhaqaçdasan.

O, yaşına uyğun olmayan ciddiliklə anasına baxdı:

– Axı məni gözləyirlər. Geciksəm, yenə hərəsi bir yana dağlışacaq.

– Mənim müəllim balam. – O, qızının qıvrım saçlarına sıgal çəkdi. – Bir dəfə səninlə gedəcəyəm, görün necə dərs keçirsən. Müəllimin deyir ki, Şükufəni mütləq oxutdur, müəllim olsun. Deyirəm, hələ beşincidədir, məktəbi qurtarsın sonra allah kərimdir.

– Elə mən də onu istəyirəm də, ana. Bax, rusca da danışıram. Bir az da oxusam, bilirsən necə dərs keçərəm.

– Ay bala, o arvadlar sözünü baxırlar?

– Əlbəttə. Həvəsləri var ey, amma qələmi güclə tuturlar. Axırı öyrədəcə-yəm onları. Baxarsan, hamısı oxuya biləcək.

O, kitab-dəftər götürüb evdən çıxdı. Lap yaxınlıqda yerləşən Yuxarı Cürəli kəndini yaşadığı Biləsuvardan bircə çay ayırırdı. Anası bu ariq, ağ bənizinə ciddi ifadə verən qara gözlü, qıvrım saçlı, çəlimsiz qızının ardınca xeyli baxdı. Budur, körpünü keçib yoxusu qalxmağa başladı.

Kənddə böyükdən-kiçiyə hamı Şükufəni yaxşı tanıydı. Bilirdilər ki, İsmayılin qızıdır. Xırda ticarətçi olan atası rus dilini bildiyi üçün sərhəd gömrükxanasında tərcüməçilik də edirdi.

Yarıqaranlıq, darısqal otaqda bir neçə qadın onu gözləyirdi.

– Bəs Gülgəz xala hanı, niyə gəlməyib?

– Təndirə çörək yapır, – deyə qonşusu dilləndli. – İndi gələr harda olsa. Narıncı da Səfər əmin qoymadı. Dedi otur evdə işini gör. Dərdimiz qurtarıb, indi arvad bizə savad öyrədəcək.

– Bəlkə özüm gedim çağırım, hə? Səfər əmi atamı yaxşı tanırı. Yəqin bir söz deməz.

– Gözləyə bilmərik, a bala. Mal-heyvanın gələn vaxtıdır. Tez elə bizi yola sal.

O, kitabı açdı, arasından kağızdan kəsib hazırladığı «M» hərfini götürüb titrək barmaqları ilə başı üzərinə qaldırdı.

– Bu «M»-dir.

– Bıy, qızı, tərsinə tutanda lap yabaya oxşayır.

– Bax, Mərcan xala, sənin adının baş hərfi bununla yazılır. «Məktəb» sözü də. Kim «M»-la başlayan söz deyər?

– Molla, Məlik, Mosqava, mütəkkə.

Birdən bayırda hay-küy qopdu:

– Ay uşaq, yuxarı qalxin, sel gəlir!!!

Hamı otaqdan çıxdı. Şükufə bir az əvvəl üstündən keçdiyi Bolqarçayı tanımadı. Sanki dənizdi. Qızçığaza elə gəldi ki, bu dənizin suyu heç vaxt qurumayacaq və o, elə bu kənddəcə qalacaqdır.

– Evimizi istəyirəm, – deyə ağlamağa başladı. – Məni evə aparın!

– A bala, indi çayı keçmək olar?! Hazır ölümdür. Bu gecə bizdə qalarsan, sel dayanar, səni yola salarıq.

Şükufə o sahildə vurnuxan adamlar içərisində ata-anasını tanıdı. Deyəsən onlar da qızı görmüşdülər. Suyun səsindən, adamların qışkırigından ağız deyəni qulaq eşitmirdi. Qadınlardan kimsə o taya əl eləyib, Şükufəni göstərdi, başa saldı ki, onu evində saxlayacaq.

Səhər Bolqarçay sahilindən xeyli aralı qoyduğu «qənimətlərdən» – orda-burda qaralan ağac kötüklərindən, kol-kosdan, pal-parça qırıqlarından əli üzülmüş kimi öz yatağına çəkilmiş, dünənki «döyüşdən» sonra sanki yorğun düşmüştü. Suyu hələ də çox idi. Əlacı olan çaya yaxın getməzdı. Amma Şükufə uşaq inadından dönmürdü.

Budur, iki nəfər atla enisi düşür. Yanlarında uşaq da var. Anası Şükufəni o andaca tanıdı. Sahilə doğru qaçı. Qızı qaldırıb atın üstünə qoydular.

– Yüyənindən bərk yapış ha! Ay Püstəxanım bacı, al əmanətini!

Bir dəqiqədən sonra Şükufəni atdan düşürdülər.

– Bir də gedəcəksən? – deyə anası hırslı soruşdu. – Dünəndən ürəyimin ətini yemişəm. Atan müdirlə danışar, qoy səni kənddə işlətsin. Öz yerimizdə savadsız azdır ki, Yuxarı Cürəliyə gedirsən?

– Öz kəndimizdə oxuyan var, orada isə yoxdur. Ora getmək lazımdır, ana, başa düşürsən? Əlbəttə, gedəcəyəm. Daha sel olmayıcaq.

Ana nə biləydi ki, irəlidə qızını daha böyük yol gözləyir. Nə biləydi ki, Cürəliyə aparan bu cığır get-gedə uzanacaq, Astraxanbazarın Üçtəpə kəndinə, oradan Kirovabad Pedaqoji Texnikumuna, Əliqasimlı, Andreyevka kəndlərinə, rayon mərkəzinə aparacaq və bu yollar labirintində Şükufə evinə, ailəsinə, peşəsinə etibarlı bir adamlı qoşa addımlayacaq. Nə biləydi ki, elə buradaca gömrükxanada işləyən Səməd onun qudası, böyük-kiçik yeri bilən Rüstəm isə kürəkəni olacaqdır.

Son vaxtlar gənclərin əksəriyyəti gördüyü işin miqyasını, əhəmiyyətini daha «qabarılq» nəzərə carpdırsın deyə inandırmağa çalışır ki, indi oxumaq da, işləmək də əvvəlki zamandan çox-çox çətin, qarşıda duran vəzifələr isə daha mürəkkəbdir. Deyirlər: «Otuzuncu illərdə işləməyə nə vardi ki...» Bu, doğrudanmı belədir? Əlbəttə, yox. Əvvəla, unutmaq olmaz ki, bütün dövrlərdə təzələnməkdə olan cəmiyyət qarşısında həmişə yeni vəzifələr durub və onları yerinə yetirmək üçün böyük iradə, əzm, qüvvə lazım gəlib. İkincisi isə otuzuncu illərdə ölkə qarşısında duran vəzifələrə cəmiyyətimizin bugünkü inkişaf səviyyəsindən yox, həmin dövrün sosial, iqtisadi, siyasi zəminindən yanaşmaq lazımdır. Savadsızlığın aradan qaldırılması, kənd təsərrüfatının kollektivləşdirilməsi, ölkənin sənayeləşdirilməsi həmin illərin ən böyük «yenidənqurması» idi və ən çətinini də bu

«yenidənqurmanın» özü üçün təməl qurmaq vəzifəsi idi. Belə bir dövrdə yüzlərlə, minlərlə vətənpərvər oğul, qız tapıldı ki, acliğa, yoxsulluğa baxmadan bu təməli yaratdı və üstəlik üzərində bu gün hamimizin yaşıdagı böyük bir «binanı» ucaldı. Ölkənin başdan-başa savadsız olduğunu da nəzərə alsaq, az-çox savadlı olanların üzərinə necə böyük işlər düşdүünü təsəvvür etmək çətin deyildir.

Otuzuncu illərdə Astraxanbazar Rayon Xalq Maarif Şöbəsinin nəqliyyat sarıdan üç atı vardı. Bəzən bu azlıq edirdi. Bir dəfə şöbənin müdürü inspektor Rüstəm Nurullayevə belə bir tapşırıq verdi:

— Oğrukənd məktəbi yoxlanmalıdır. Elə indicə yola düşməlisən.

Həmin gün şöbədə at yox idi. Yoxlamaya isə getmək lazımdı. Yubanmaq olmazdı. Rüstəm müəllim rayon mərkəzindən 18-20 kilometr uzaqlıqda olan Oğrukəndə (indiki Təzəkənd) axşamüstü piyada ancaq gəlib çatdı. Yoxlamanı qurtarandan sonra piyada da rayona qayıtdı. Ötən günləri o, belə xatırlayır.

— Kəndlərə yoxlamaya çıxıldığ. İndi Cəlilabadın hər hansı uzaq guşəsinə bir gün ərzində gedib qayitmaq, üstəlik bütün işləri də görmək mümkün kündür. Biz isə atla əvvəlcə ən yaxın kəndə gedir, oradakı məktəbdə işlə tanış olur, göstəriş verir, yoxlamanın nəticələrini yekunlaşdırır, sonra o biri kəndə yollanırdıq, daha sonra digərinə. Beləliklə, çox da böyük ərazisi olmayan rayonumuzda təkcə bir zonanın yoxlanmasına 10-15 gün vaxt sərf edir, təxminən iki həftədən sonra evə qayıdırdıq. Bir dəfə mərhum Zeynal müəllimlə Xanəgaha yollandıq. O kənd dağda yerləşir, yollar enişli-yoxuşludur. Söhbət edə-edə dağı qalxırdıq. Mən irəlidə idim. Birdən nəsə soruşdum. Gördüm, Zeynal müəllim cavab vermir. Arxaya döndüm. At gəlirdi, sahibi isə yox idi. Tez dərəyə endim. Zənnimdə yanılmamışdım. Zeynal müəllim atdan yixilmişdi. Xoşbəxtlikdən ona heç nə olmamışdı. Biz yolumuza davam etdik.

Bu yolda onları heç nə qorxutmadı. Əksinə, çətinliklərlə üzləşdikcə daha da bərkidilər, mətinləşdilər. Belə bir zamanda həyat onları daha ağır imtahana çəkdi.

– Uşaqlara yazığım gəlir, ay Rüstəm, üzlərinə baxa bilmirəm. Çalışıram, dərdi, kədəri üç-dörd saatlıqda da olsa unutdurum onlara. Mahnı oxutdururam, məzəli əhvalatlar danışıram. Ancaq böyük adam kimi dodaqları da qaçmır.

– Cörək verdilər?

– Hə. Yaxşı ki, gün çıxmışdı. Düzdüm pəncərənin qabağına bir az suyu çəkildi. Sonaya verdim, payladı.

Məktəbdə hər uşağa 50 qram, təxminən kibrət qutusu boyda cörək verirdilər. (Müharibə dövrünün cörəyi yaşlı nəslə yaxşı məlumdur: qara, sulu. Biz onu qaz pilətəsinin üstünə yapışdırar, həmin anda da götürərdik. Yerində vərəqdən də nazik cörək təbəqəsi qalardı. Onu biçaqla qaşıylıb yeyər, sonra yenə cörəyi isti dəmirə basardıq. Niyə belə? Özümüz də bilmirdik. Büyüklər məsləhət görmüşdülər. Sonralar cörəyi qurutmaqdan başqa digər səbəbi də anladıq. Bu da bir məşguliyyət imiş bizimcün: başımız qarışır, dəmirə yapışan təbəqələri qoparıb yedikcə istahamız küsürmüş).

Şükufə müəllim bu cörəkləri qurutduqdan sonra podnosa düzür, uşaqlardan birinə verirdi ki, paylaşın:

– Podnosu parta-partı gəzdir, qoy hərə öz cörəyini götürsün.

«Qoy ac da olsalar, çox cörək görsünlər, gözləri tox olsun» – deyə fikirləşirdi.

– Kənddə nə var, nə yox? Yoxlaman necə keçdi, məktəbə gələn var?

– Kənd də elə bu gündədir. Camaatin olan-qalan taxılı qurtarib. Biçinə də hələ qalır. Məktəb direktorunun evində gecələyirdim. Axşamüstü idи. Toyuq səsi eşitdim. Pəncərədən baxdım, gördüm əlində biçaq. Tez həyətə çıxdım, bildim mənə görə kəsir. Qoymadım. «Bir yumurta, bir tikə cörək olsa bəsimdir» dedim. «O da əgər varsa». İndi elə vaxtdır ki, özgə qapısında bir loxma cörək adəmin boğazından getmir. Camaat özü yeməyə bir şey tapmır.

Bəlkə də başqaları belə çörəyi axtarardı. O isə yox. Özgəsinə ortaqlıq olmaqdan zəhləsi gedirdi. Onunçun dünyanın ən dadlı neməti öz zəhmətilə qazandığı halal çörəyi idi. O, sonralar da bu halallığı qoruyub saxlayacaq, uşaqlarına da nəfisi ağıla tabe etməyi öyrədəcəkdi. «İnsanın insanlığı da bundadır» deyəcəkdi.

— Rüstəm müəllim, eşitdim «soyuz» birdəfəlik yardım verəcək, elə olsa, məni nəzərə alın.

Bu sözləri məktəb direktoru demişdi. Onda Rüstəm Nurullayev Maarif, Ali Məktəb, Elmi İdarə İşçiləri Həmkarlar İttifaqı (MAMEİİHİ) rayon komitəsinin sədri idi.

— Cox təessüf ki, xahişinizi nəzərə ala bilməyəcəyəm. O pul məktəb xadimlərinə paylanmasıcaq.

Direktor təkid etmiş, hətta, sədrdən incidiyini açıq-aşkar bildirmişdi. O isə dediyindən dönməmiş, pulu xidmətçi qadınlara vermişdi.

* * *

«El gözü tərəzidir» deyirlər. Bu göz yaxşını yamandan ayırır, yüz kişinin içindən özünə bir aqsaqqal seçil, xeyirdə, şerdə onu məclisin başında oturdur.

— Xoşbəxt olsunlar. — Hamı çayına qənd atdı. Oğlan və qız evinin aqsaqqalları əl verib bir-birlərini təbrik etdilər. Rüstəm müəllim hiss etdi ki, oğlan adamı əl verərkən ovcuna nəsə qoydu. Baxdı, pul idi. Qaytarmağa cəhd göstərdi. Oğlan adamı ciddi görkəm alaraq:

— Olmaz, — dedi. — Qayda belədir, bu sizə çatacaq. Xeyir xəbərin əvəzi kimi.

Söhbəti uzatmağın yersiz olduğunu görüb pulu ev yiyəsinə verməyi qərara aldı.

Məclisdəkilər dağlışdır. Rüstəm müəllim evə gəldi və yadına düşdü ki, pul onda qalıb. Səhər tezdən maşına oturub nişan evinə getdi. Təxminən bir saatlıq yol idi. Çatdı. Əhvalatı danışdı. Dedilər, pulu qaytarmaq özü yaxşı əlamət deyil. Xeyir

ışdə belə şey etməzlər. Allah eləməsin, xoşagəlməz bir hadisə baş verər. Yox, o, bunu götürə bilməzdi. Öz qazancı deyildi axı. Vəziyyətdən çıxış yolu tapdı: qızın toyunda hədiyyə üçün ayıracığı məbləğbin üstünə qoyacaqdı. O, pulları cibində, özü-nünklərə qarışmasın deyə, bloknutun arasında iki aydan da çox saxladı.

Son zamanlar «müəllim adı», «müəllim şərəfi» barədə çox danışılır. Haqlı olaraq deyilir ki, «müəllim» adı yalnız mədəniyyət, mənəviyyat anlayışından ayrılmaz olduqda öz həqiqi mənasını kəsb edir. Məhz mədəniyyəti, yüksək mənəviyyatı müəllimi şəxsiyyətə çevirir. Belə şəxsiyyət olmadan məktəb də yoxdur. Müəllimin şəxsi nümunəsi gənclərdə bütün ömrü boyu qalır.

Mən bu həqiqətin həyatda şahidi olmuşam. Mərhum anam Fatma xanım Aslanova uzun illər müəllim işləmiş, saçlarını məktəbdə ağartmışdı. Həyatın acısını, şirinini dadmış, insanların pisini, yaxşısını görmüşdü. Özü hörmətli müəllimlərdən sayılırdı, «Şərəf nişanı» ordeni almışdı. Bütün bunlarla yanaşı, söz düşəndə Bakı Pedaqoji Texnikumunda 1930-32-ci illərdə ona dərs demiş, ürəyində, yaddaşında ömürlük iz qoymuş müəllimləri Abdulla Şaiqdən, Cəmo Cəbrayılbəylidən böyük ehtiramla söhbət açardı. O bu məhəbbəti övladlarına da aşılmışdı. Bizdə belə bir fikir vardı ki, Abdulla Şaiq qədər nəcib insan, qayğıkeş müəllim olmayıb. Hətta ömrünün son günlərində, xəstə yatdığı bir vaxtda anam telefon aparatını yanına gətirməyi xahiş etdi. Qohumlardan Aybəniz xanım Vəkilovanın telefon nömrəsini soruşdu. Gözləyirdik görək nə danışacaq. Sən demə Abdulla Şaiqin oğlu vəfat edibmiş. Anam özünə borc bilmışdı ki, telefonla da olsa, hörmətli müəlliminin yaxın qohumuna başsağlığı versin. Tələbəlik vaxtından onu təxminən əlli il ayıırındı. A.Şaiq isə otuz ildən artıqdı ki, həyatda yox idi. Lakin ötən yarım əsr müəllimin tələbə qəlbində yandırıldığı odu nəinki söndürməmiş, əksinə, daha da alovlandırmışdı.

Belə bir işığa hər şagird qəlbinin ehtiyacı var. Axı, bu işığ nəinki ömrü boyu insanın mənəviyyatını təzələyir, həm də gələcək nəsillərə ötürülür. Şagird qəlbini yalnız mədəniyyət və

mənəviyyatı yüksək olanlar nurlandırı bilərlər. Məişətimizə, mədəniyyətimizə, kökümüzə doğma və yad, yaxın və yzaq müxtəlif informasiya axınının sel kimi üstümüzə töküldüyü indiki vaxtda müəllim sözü, müəllim mədəniyyəti və mənəviyyatı, şəxsiyyəti və nəhayət, nüfuzu bizə hava, su kimi lazımdır.

Cəlilabad şəhərindəki 1 nömrəli orta məktəbin riyaziyyat müəllimi Rüstəm Nurullayev ömrünün 60 ilini xalq maarifi işinə sərf etmişdir. O bu sahədə uzun müddət və səmərəli işlədiyinə görə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin, gənc nəslin təlim-tərbiyəsində əldə etdiyi nailiyyətlərə görə Azərbaycan SSR Maarif Nazirliyinin, MAMEİİHİ respublika komitəsinin fəxri fərمانlarına layiq görülmüşdür. Qocaman maarif işçisinin müəllim şərəfi, şəxsiyyəti barədə fikirləri maraq doğurur:

– Əvvəller müəllimi görən kimi uşaqlar sakit durub salam verər, uzaqlaşmayınca səslərini çıxarmazdılar. İndi müəllim dəhlizdə gəzə-gəzə uşaq nəinki ucadan danışır, qışqırır, hətta qaçıır, pillələri elə enir ki, ayağı kiçicik bir maneəyə toxunsa bir-baş birinci mərtəbəyə sərilər. Cox təəssüf ki, müəllimlərin eksəriyyəti buna laqeyddir. Uşağı saxlamaq, tənbeh etmək, öyünd-nəsihət vermək sanki köhnəlik qalığına çevrilib. Cox vaxt mən pilləkəndə qaçan uşağı saxlayır, məcbur edirəm ki, ikinci mərtəbəyə qalxsın, oradan yenidən pillələri aramla, bir-bir düşün. İntizam olmayan yerdə keyfiyyətli dərs də olmaz, dərin bilik də. Halbuki indi biliklərin keyfiyyəti ön plana çəkilir. Necə edəsən ki, dərsin məzmunlu, maraqlı keçsin, şagird mövzunu yaxşı mənimsəsin? Əlbəttə, burada ilkin şərt müəllimin özünün tədris etdiyi fənnə yaxşı qabil olmasıdır. Lakin heç də geri qalmayan ikinci bir şərt də var ki, o da müəllimin nüfuzudur. Nüfuz varsa, deməli, sözün də təsiri var, dərsdə intizam da, keyfiyyət də.

Nüfuzu heç kəsə bağışlamırlar. İnsan onu davranışısı, əməl-ləri ilə qazanır. Bir şəxsiyyət kimi Rüstəm müəllim çox şeyə nail olub. Şagirdlər ondan təkcə riyaziyyatın əsaslarını deyil, həm də insanlığı, mənəvi təmizliyi öyrənmişlər. Bu daxili saflıq qocaman müəllimin ailəsində kök salıb, övladlarının tərbiyəsində əks olunub.

Mən Rüstəm müəllimlə, Şükufə xanımla təzə tikdirdikləri ikimərtəbəli, geniş aynabəndli, öz səliqə-sahmanı ilə adamı sözün əsl mənasında heyran qoyan evlərində görüsdüüm. Söhbət edirdik. Övladlarından razılıqla, həvəslə danışırdılar. Aralarındakı səmimiyyət, qarşılıqlı güzəşt istər-istəməz mənə bir gürcü filmini xatırlatdı. Orada çox mehriban yaşayan qoca ər-arvadı sədaqət-də göyərçinə bənzədirdilər. Mən isə müsahiblərimi bir quşun qoşa qanadı kimi görürdüm. Biri digərsiz yoxdur, ikisi bir yerdə ucalıqdır, geniş asimandır, ənginliklərdir. Onlar hər mənada – xasiyyətdə də, rəftarda da ailəyə, insanlara münasibətdə də bir-birlərini tamamlayırlar.

Nə vaxtsa bu evdə bir qız, üç oğlan boy atıb. Hər səhər ata-anaları ilə birlikdə məktəbə yollanıblar. İllər ötüb, usaqlar böyüyüb, arzuları da onlarla bərabər yaşa dolub, qönçələnin və hamisini Bakıya – ali məktəblərə aparıb. Arzular çiçək açıb, biri alim olub, biri mühəndis, digəri kənd təsərrüfatı mütəxəssisi. Övladlarının dördü də Bakıda ailə qurub, ev-eşik, oğul-uşaq sahibi olub. Burada isə doğma ocaq qalıb, onu alışdırıran ixtiyar ata, ana və bir də hər ikisinə etibarlı olan məktəb, Rüstəm müəllimin, Şükufə xanımın – bəlkə də «ikinci evi» desəm yanılarım – elə doğma evi. Bu «evdə» onların vaxtilə dərs dedikləri şagirdləri, indi isə həmkarları Şükufə xanıma «ana» deyirlər. Ancaq qoy oxucu təəccübəlməsin. «Şərəf nişanı» ordenli Şükufə müəllim ömrünün yedinci onluğunu yola salmağa hazırlaşsa da cavan həmkarları ilə həmişə yaxşı mənada rəqabətdədir. Təsəvvür edin ki, altiyaşlılarla işləyir, daha doğrusu, onlara dərs deyir. «Altiyaşlılar» məktəb həyatında özü bir yenilikdir. Düşünmək olardı ki, onlarla işləməyə gənc müəllimlər həvəs göstərəcək, lakin yeni programı daha yaxşı mənimsəmək üçün Bakıya, müəllimləri təkmilləşdirmə institutuna bir aylıq kursa getmək lazıim gələndə Şükufə müəllim birinci yazıldı. İndi üç ildir ki, kursda öyrəndiklərini işdə yaradıcılıqla tətbiq edir.

Zəng vurulur, təmiz, səliqə ilə geyinmiş körpə balalar parta arxasında öz yerlərini tuturlar. Şükufə müəllim dərsə başlamaq

istəyəndə qapı açılır, məktəbin direktoru respublika qəzetlərin-lən birinin müxbiri ilə içəri daxil olur. Onlar arxada otururlar.

— Uşaqlar, nəğmə dərsinə başlayırıq. Bu gün Qənbər Hüseynlinin «Cüçələrim» mahnisini öyrənəcəyik. Yəqin ki, mahnını çoxunuz bilir. İndi onu birlikdə oxuyacaqıq. Yığışın bura. O, yaşına yox, təbiətinə uyğun bir cəldliklə uşaqları ətrafına toplayır. Maqnitofonu işə salır. Uşaqlar səs-səsə verib oxuyur, oynayırlar. Bir azdan zəng vurulacaq, müxbir dərsin gedişindən razı qaldığını bildirəcək, müəllimə təşəkkür edəcək. Şükufə müəllim isə adəti üzrə sinifdə qalib növbəti dərsə hazırlıq görəcək. Səliqə ilə şkafa yiğdiyi rəsm dəftərlərini, rəngli karandaşları təkrar sayıb uşaqlara paylamaq üçün stolun üzərinə qoyacaq, pəncərələri açıb sinfin havasını dəyişəcək. Uşaqlar yenə ətrafına toplaşacaq, bəzən də «müəllim» əvəzinə ona «ana» deyə müraciət edəcəklər.

— Uşaqları çox sevirəm. Onlarla işləməkdən nəinki yorlumur, əksinə zövq alıram. Bəlkə məni qocalmağa qoymayan da elə şagirdlərimə olan məhəbbətimdir.

Bəlkə də. İnsan o vaxt xoşbəxtidir ki, sevdiyi işlə məşğul olur, ömrünün necə keçdiyini hiss etmir. Madam ki, qəlbdə bu məhəbbət var, deməli, hələ neçə-neçə ürək onun istisinə qızına-caq, işığından pay alacaq. Aylar, illər ötəcək, zaman dəyişəcək və gələcək nəsillərə nə vaxtsa deyiləcək: «Bizim belə müəllim-lərimiz vardı»...

Cəlilabad, «Yeni gün» qəzeti, 26 may 1988-ci il

BURDAN BİR ATLI KEÇDİ...

*Atın oynatdı keçdi,
Gün kimi şəfəq saçdı,
Ay kimi batdı, keçdi.*

Elə bil Araz üçün deyilib bu bayatı. Bu anı keçidlə Araz nə gördü, necə göründü bu dünyada?! Əğər onun sinəsini sıpər etdiyi torpaqlar bu gün ığidlərimizin atlarına meydan olsaydı, qarış-qarış gəzdiyi kəndlərimizin sənən ocaqları yenidən alov-lansayıdı, bu yazını Araza müraciətlə başlayardım. "Ruhun şad olsun!" yox, "Gözün aydın!" deyərdim, Araz! Çünkü bu dünyada Araza ən yaxın olan bir adam döyüş meydanlarını əriş-ərqac edən bu atlının nə vaxtsa geri qayıdacağına ümid edir, "Araz sağdır, yanvarın 20-də 22 yaşı tamam olacaq" deyir. Bu adam 3 ildən çoxdur ki, öz sonbeşiyindən – beş qardaşın sonucundan, bir bacının qaqaşından ayrılib. İndiyəcən də ayrılıq gününün ürək göynədən qəmli, bir az da şirin xatirələri ilə yaşayır:

- Qoy səni ötürüm.
- Yox, istəmirəm. Uşaqlar ötürəcək.

Çantasını götürüb ciyninə keçirdi. Sündüz ananın gözləri dolsa da, özünü ələ aldı, qucaqlayıb üz-gözündən öpdü, bir müdət qolları arasından buraxmadı, canından can ayrıılırdı. Əslində cismən ayrıılırdı balasından. Sündüz ürəyinin, gözlərinin gözə görünməz tellərilə bağlı idi Araza. "Sözə baxmadı, çox tələsdi, – deyə fikrindən keçirdi. – İlahi, nə olaydı, heç olmasa, qardaşına yaxın yerə düşəydi". Onların yaşadıqları blokdan döyüşə yollanan yeganə adam vardısa, o da Gündüz idi, Arazın böyük qardaşı. Artıq neçə vaxtdı ki, üzünü görmürdü oğlunun. Bu gün də Araz... Bir neçə gün əvvəl Sündüz onu fikrindən yayındırmaq üçün dilə tutanda, eşitdiyi cavabdan matı-qutu qurumuşdu:

— Artıq xidmətdəyəm, ana.

Yenə də gecikmişdi. Yenə də Araz onu qabaqlamışdı...

Evdəkilər Arazın hər dəfə bir "sürprizi" ilə qarşılaşmağa adət etmişdilər. Kimi buna ərköyünlük deyirdi, kimi diribaşlıq, kimi kişilik... Bəlkə elə buna görə də xasiyyətinə uyğun bir ad da vermişdilər ona – Coşqun.

— Evdən pul istəməzdi. Bircə sürücülük vəsiqəsini alanda, verdiyim pula özünə köynək, şalvar və corab aldı. Sonra özü qazandı, özünü dolandırıldı, mənə də kömək eləyirdi. Bir ara daş karxanasında işlədi. Maşınlara daş yükləyirdi. Sonra restoranda mühafizəçi oldu. Bir də xəbər tutduq ki, şərab zavodunda yesik daşıyır...

...Körpə quşlar budaqdan-budağa atılıb, yay səhərini nəğmələrilə salamlayanda, Coşqun da yatağından qalxar, çörəyini yeyib evdən çıxardı. Haralarda olmazdı Coşqun!.. Qarmon dərnəyində, "Dinamo" idman cəmiyyətində. Dzü-do ilə məşğul olurdu. Ölkə məktəblilərinin spartakiadasında III yeri tutmuşdu. Axşam quşlar yuvalarına çəkiləndə Coşqun da evə dönərdi.

— Roza, — deyə bacısı Zərifəni çağırardı. Evdə Coşqunun qoyduğu bu ada alışmışdır. Zərifəyə sataşmaq üçün onu Meksika filmindəki Roza surətinə bənzədərdi. — Roza, bura bax, sənə cehiz almışam. — Kağıza bükülmüş bağlığını bacısına uzadardı. Onun balaca ürəyində zarafata da, qayğıya da, dərdə-qəmə də, qeyrətə, cəsarətə də yer vardı.

Amma, görünür, sonuncular daha güclü imiş. Yoxsa atanاسını, qardaşlarını, qayığısını çəkən "Rozasını", dostlarını qoyub könüllü olaraq döyüşə atılmazdı ki... O, bu yolun dönməz ola biləcəyini də yaxşı anlayırdı. Bəlkə elə buna görə də silah çantasının üzərinə bir əsgər şəkli çəkmiş, altında da yazmışdı: "Allah, bizə kömək ol!"

Araz Ağdamın, Tərtərin müdafiəsi, Ağdərənin azad olunması uğrunda vuruşlarda iştirak edirdi.

Döyüş yoldaşı Rauf:

– Arazın həmişə RPK pulemyotu olardı. Bir dəfə Ağdərənin Köçəqot kəndi yaxınlığında düşmən bizi mühasirəyə aldı. Yaralanan və ölenlərimizvardı. Bizə köməyə gələn Araz pulemyotdan atəş açaraq mühasirəni yara bildi. Hətta bir zabiti və iki yaralı əsgəri də ciyinlərinə alıb mühasirədən çıxardı. O, cədliliyi və cəsarəti ilə hamidian fərqlənirdi.

– O, mənim də xilaskarımdır, – bunu Şükür söyləyir. – Araz briqada komandirinin həm şəxsi mühafizəcisi, həm də köməkçisi idi. Bizi postlara o təyin edirdi. 1992-ci ilin avqustu idı. Postda növbə çəkirdim. Axşamüstü əhvalım dəyişdi. Nəsə özümü pis hiss etməyə başladım. Rabitəyə girib bunu Araza bildirdim. Dedim ki, çox narahatam, ürəyimə nəsə damıb. Araz məni danladı. Tapşırdı ki, gəlməyincə postu tərk etməyim. Az keçmiş düşmən posta qəfil hücum etdi. Yanımdakı iki yoldaşım həlak oldu. Bir başqası ağır yaralandı. Sonrasını xatırlaya bilmirəm. Özümə gələndə, gördüm kimsə məni ciyinində dağsağı aparır. Elə bildim əsir düşmüşəm. Lakin məni dərənin altında ciyinindən yerə qoyanda, gördüm ki, bu, bizim Arazdır. O, məni arxaya göndərdi. Sonralar nə üçünsə erməni əsirindən aldığı xəncəri mənə bağışladı...

...Artıq iki-üç həftə idı ki, Ağdərə cəbhəsində qızğın döyüşlər gedirdi. Bunu mövqe döyüsləri adlandırmış olardı. Mü Hüüm strateji nöqtə sayılan Sırxavənd kəndi əldən-ələ keçirdi. İtkilərimiz çox idi. Sırxavənddə, ferma deyilən yerdə otən döyüşlərdən çoxlu ölü və yaralananımız qalmışdı. Həmin gün briqada komandiri Ağdərəyə getdiyindən, əsgərlərə Araz nəzarət edirdi. Xəbər gətirdilər ki, fermada heç kəs yoxdur, dünənki döyüşdən sonra ermənilər oranı tərk ediblər. Araz "QAZ-69"-a əyləşib sürücü ilə birlikdə qabaqda, dəstə isə arxada, 50-60 metr aralı fermaya doğru irəliləməyə başladı. Hadisənin sonrası İlqar belə nəql edir:

– Meyitlər görünəndə, biz avtobusumuzu saxladıq. Arazgil isə meyitlərə tamamilə yaxınlaşdırılar. Elə bu zaman dəhşətli partlayış eşidildi. Baxdıq ki, maşın yoxdur. Biz piyada oraya

yaxınlaşdıq. Arazi hadisə yerindən 30-40 metr aralıda, maşının banında tapdıq. Ayaqları yox idi. Bədəni başdan-ayağa yaralanmışdı. Pulemyotunun yalnız qundağı qalmışdı... Bir az aralıda sürücü yixılmışdı. O, qolundan yaralanmış, huşunu itirmişdi.

Komandir İlham İsmayılov:

– Mən axıra qədər hospitalda Arazın yanında oldum. Çox qan itirsə də, rəngi özündə idi, tez-tez gülür, zarafat edirdi. Ölümünə 20-30 dəqiqə qalana qədər o, belə oldu... O, bizim ən cəsur döyüşçümüz idi.

Arazın cənazəsini Əhmədli qəsəbəsinə, evlərinə gətirəndə, atası, bacı-qardaşları son dəfə onunla vidalaşdırılar.

Təkcə anası Araza baxa bilmədi. İstəmədi Coşqununu bu halda görsün. "O, mənim gözlərimdə cəbhəyə yola düşdüyü kimi də qalib: yol getdiyi tərzdə. Nə vaxtsa bu yolu geriyə dönəcəyinə inanmaq istəyirəm..."

Nizami rayonundakı 129 nömrəli orta məktəbin həyatındə 5 şəhid məzunun xatırəsini əbədiləşdirən lövhəyə Arazın da adı yazılıb, küçələrdən birinə Araz Cəbrayıl oğlu Novruzovun adı verilib. Sündüz ana oğlunun bu qayıdışına çox sevinir. Ancaq onun bir arzusu var: tezliklə şəhidlərin qanı hopmuş torpaqlarımızdan düşmənin ayağı kəsilsin. Didərginlər doğma yurd-yuvalarına qayıtsınlar. Yenə Qarabağ düzlərində igidlərimiz at oynadıb, gün kimi şəfəq saçısınlar, ancaq ay kimi batmasınlar daha. Onda Arazların nigaran ruhu əbədi rahatlıq tapar.

«Günay» qəzeti, 26 dekabr 1995-ci il

TANRININ QORUDUĞU ADAM

Ötən ilin soyuq dekabr axşamında mənə yaxın bir ailədə belə bir səhbətin şahidi oldum.

– Bəlkə bu gecə çörək növbəsinə getməyəsən? Unumuz var, sabah xəmir yoğuraram. Gedərsən, soyuq tutar səni birdən Allah eləməmiş...

– Eh, ora gələn qocaları görsən belə deməzsən. Bir Ağahüseyn kişi var, qabaqlar neftçi olub, yaxşı vəzifələrdə işləyib, canlı tarixdir. O da gəlir. Neçə saat dayanıb çörəyini alır...

– Familiyası nədir, bilmirsən? – deyə tələsik soruşdum.

– Qafarov.

Hələ orta məktəbdə oxuyanda bu familiyanı çox eşitmışdım. Qəzetlər onun haqqında tez-tez yazırırdı. Amma sonralar mətbuat səhifələrində daha bu ada rast gəlmədim. Öz-özümdən soruşurdum: "Görəsən haradadır Ağahüseyn Qafarov?" İndi budur, adamlar daha əvvəlki kimi bədii gecələrdə, konsertlərdə, teatrlarda yox, canüzən ərzaq növbələrində tanış olur, dərdləşirlər.

Onunla görüşüb səhbət etmək istəyirdim. Mənə isə deyirdilər: "Məgər şöhrətli adamlarımız azmi olub? İşləyiblər, tanınıblar. İndi zaman başqadır. 40 il əvvəl qayıdır, olmuşları xatırlamağın nə mənası?! Daha əvvəlki kimi öyünd-nəsihət vaxtı da deyil". Yəni doğrudanmı belədir? Doğrudanmı dünənəcən hörmət etdiyimiz, öyrəndiyimiz adamlar bu gün "köhnəliblər"? Onlara arxa çevirməklə keçmişimizdən, mənəvi dəyərlərimizdən üz döndəmirikmi? "İndi başqa zamandır" deyənlər nəyi nəzərdə tuturlar? Nədir bu günün meyarı?

Elə bu suallarla da yaşıl bir məhəllədə uca çinarlarının kölgəsinə sığınan binanın üçüncü mərtəbəsinə qapxıb zəngi basdım.

Qapını balaca boylu, ariq bir kişi açdı. Seyrək saçları səliqə ilə arxaya daranmışdı. Aydın, işıqlı gözlərində təbəssüm sezilirdi.

Yer göstərdi, oturdum. Başının üstündə, divarda kətan üzərinə yağlı boyalı çəkilmiş portretdən 35-40 yaşlarında qara saçlı, dolu sıfətli bir cavan baxırdı. Bu, o idi, uşaq vaxtı gördüyüüm neftçi. Tanış oldum. Stolun üstünü qaydaya salan ev sahibəsi çəkinə-çəkinə:

– Bir az ucadan danışın, – dedi, – ağır eşidir.

– Ağahüseyn kişi, sizi 52-ci ildə görmüşdüm. Binəqədidi, 182 nömrəli məktəbdə. Bizimlə görüşə gəlmışdiniz. Maşallah, yaxşı qalmısınız. Heç düşünməzdim ki, işləyirsiniz. Özü də harada – Qaradağneftdə.

– İşləməsəm yaşaya bilmərəm. 15 yaşından mədəndəyəm. Bülbülədə doqquzuncunu qurtaran kimi fabrik-zavod məktəbinə, oradan da Balaxanı neft mədəninə, qazma idarəsinə işə getdim. İsləyə-isləyə neft texnikumunu, Azərbaycan Sənaye İnstiutunu bitirdim. Sonralar Binəqədi mədənlərinə gəldim.

– Şöhrət də Sizi elə o vaxt tapdı, eləmi?

– Mən heç vaxt şöhrət aludəsi olmamışam. Sadəcə öz işimi görmüşəm, vəssalam. İkinci mədəndə işə başladım, cavanları başıma yiğib gənclər briqadası düzəldim, əl-ələ verib çalışdıq. Pis də işləmirdik. – O, qırmızı, qalın qovluğa işarə ilə – Buradakı qəzetlərə, jurnallara baxsanız, hər şey aydın olaçaq, – deyir.

O vaxt – 1949-cu ildə "Pravda", "Komsomolskaya pravda", "Vişka" qəzetləri Ağahüseyn Qafarovun uğurlarından yazırıdı. "Komsomolskaya pravda"nın baş məqaləsində deyilirdi: "Əvvəllər onun sahəsində quyular 23 gün işləyəndən sonra təmirə dayandırılırdı. İndi bu müddət 76 gün çəkir".

– Bu müvəffəqiyyətin sırrı nədəydi, usta? – deyə həmsöhbətimdən soruşuram.

– Mən savadlı mühəndis işi görmüşəm. Nasos dəyişib quyuya boru buraxmaq fəhlə işidir. Quyunun dilini biləsən gərək. Bir dəfə Mircəfər Bağırov məni yanına çağırıldı. Mərkəzi

Komitənin sənaye şöbəsinin müdürü də orda idi. Söhbət hasilatdan gedirdi. Birdən soruşdu:

- Quyu işləməsə neyləyərsən?
- Ağzı nədir işləməsin, – dedim. – Başımı qoyaram quyunun üstünə ölərəm, amma onu işlədərəm.
- Səni Molotovneftə göndəririk. Müvəqqəti. Orada hasilat çox aşağıdır, – dedi. – Bir müddət işlə, sonra baxarıq. Hansı mədənə getmək istəyirsən?
- Hansı geridədir – ora.

Məni üçüncü mədənə müdir təyin etdilər. O vaxt Lökbatandakı yeddi mədəndən beşinin müdürü erməni idi. İndi ağlıma gəlir ki, bəlkə də hasilatı özləri bilə-bilə aşağı salırımsılar. Mən fəaliyyətə başlayan kimi ilk növbədə mühüm geoloji-texniki tədbirləri həyata keçirdim. Pəh, elə bil bulağın gözü açıldı! 10-12 günə hasilatı 470 tondan 610 tona qaldırıb plan səviyyəsinə çatdıq. Bir quyunu da istismara buraxdım. Birinci gün 150 ton neft verdi. Ertəsi gün hasilatı saldım 50 tona. Bundan ötrü məni MK-ya çağırıldılardı. O vaxt sənaye şöbəsinin müdürü erməni idi. Tələb etdi ki, hasilatı yenidən əvvəlki səviyyəyə qaldırırm. Razılaşmadım. Öz dediyimin üstündə durdum.

– Niyə?

Gülümsəyib cavab verir:

– Quyunun neftini birdən-birə sorub çıxarmaq olmaz. Mən loru dildə başa salıram. Əgər biz o quyunun neftini nizamsız olaraq çıxarsaydıq, neftin ardınca su gələcək və quyu batacaqdı.

O, təəccübə baxdığını görüb fikrini aydınlaşdırır:

– Amerikanlar quyudan çıxarılan qazı 1050 atmosfer təzyiqli qurğular vasitəsilə yenidən quyuya vururlar. Bu ona görə lazımdır ki, qaz layları dolduraraq kondensatı sixışdırıb çıxarsın. Bизdə qurğuların gücü çox aşağıdır, cəmi 500 atmosfer. Bəla burasındadır ki, bəzən heç bu zəif qurğuların da gücündən istifadə olunmur. Vaxtilə Molotovneftdə (indi Qaradağneft) belə səhlənkarlıq ucbatından doqquzuncu mədəni batırdılar. İndi

yadıma düşəndə ürəyim ağrıyır. Amma heyf ki, dərs olmur bizi. Başımız daşa dəysə də nə yerisimizi dəyişirik, nə də söz eşidirik.

– İncik danışırsınız.

– Cəmiyyət ailə kimidir. Möhkəm intizam, qayda-qanun, işgüzarlıq oldu, inkişaf edəcək, möhkəmlənəcək. Olmasa, çətin məsələdir. Mənimlə işləyən cavanları görürəm, mütəəssir oluram. Tənbəldirlər, tərpənənəcən dağ-daş dilə gəlir. Bəzisi də məqam axtarır ki, bir boru oğurlayıb satsın. Müharibəni, çətinliyi bəhanə gətirirlər. Hamısı boş şeydir. Gərək insan daxilən zəngin olsun. Atam deyərdi ki, xalqın malına dəymək olmaz.

O, köksünü ötürüb sözünə davam edir:

– Hər işdə qayda-qanun olmalıdır. Büyük Vətən müharıbəsi başlananda bir qrup fəal kommunisti MK-ya çağırıldılar. Onların içində mən də vardım. Bizi rayonlarda yaradılmış siyasi şuralara rəhbər göndərildilər. Məni Şəkiyə təyin etdilər. Növbə bir nəfərə çatanda dedi:

– Mümkünsə, məni Lənkərana göndərməyin, ora uzaqdır, ailəm üçün çətin olar.

Dedilər:

– Bunun adını siyahıdan çıxarın, özünü də göndərin cərimə batalyonuna, müharibəyə.

– İş sizi yormayıb?

– Yox. Mədən də də soruşturular ki, Ağahüseyin kişi, 81 yaşın var, nə vaxtacan işləyəcəksən? Deyirəm, cavanlar mənə çatanan. Hələ ki çata bilmirlər. Heyf!

– Dünya görmüş ağısaqqalsınız. Neçə quruluşun, keçid dövrünün şahidi olmusunuz. Gələcəyi necə görürsünüz?

– Vəziyyət düzəlməlidir. Axırı yaxşı olar. Çünkü təbiətin qanunu belədir: həmişə qaranlıqdan sonra işiq gəlir.

– Yəqin ki, neft müqaviləsi də vəziyyətin düzəlməsinə kömək edər. Siz nə fikirləşirsiniz?

– Heydər Əliyev ağıllı adamdır. O bu işə qol qoyub, mən də ona görə bəyənirəm...

– Uzun illər mədən müdürü işləmisiniz. Binəqədidiən şəhərə gedən şoseyə asfaltı siz döşətdirmisiniz, texnikumlar açdırmissınız, cavanlara ev almışınız, ev tikdirmisiniz, Dövlət mükafatı laureati, Ali Sovetin deputatı olmusunuz. Amma özünüz üçün heç nə etməmisiniz. İkiotaqlı panel mənzil, vəssalam!..

– Düzdür, firavan yaşamırıq, amma ac da qalmırıq. Şükür Allaha, balalarımın da ağlı başındadır. Oğlum Azər yaxşı sənətkardır. Nəvələrim Gündüz və Elmar da dinc uşaqlardır, şərə-şür deyillər, onun-bunun yox, öz çörəklərini yeyirlər. O ki qaldı özümə... Bilirsən, fəhlələr mənə həmişə hörmət ediblər. Yüz adam mənim sayəmdə evli-eşikli olub. Məgər bunlar qazanc deyil?!

Sonra bayaqdan söhbətimizə qulaq asan xanımına tərəf dönür:

– Bir çay gətir, ay Fatma. – Mənə isə deyir: – Budur məni saxlayan, Fatma xanım olmasayıdı, çoxdan ölürdim.

Bəlkə də yox. Bəlkə də ulu Tanrı Ağahüseyn kimi kişiləri ona görə saxlayır ki, əlimizi dünyadan üzüb hər şeyə, hətta özümüzə də şübhə ilə baxdığınız çətin məqamlarda "söykənməyə çınarımız" olsun, bizi özümüzə qaytarıb kim olduğumuzu anlat-sınlar, həqiqəti görməyi öyrətsinlər.

Onunla ilk dəfə görüşdüğüm vaxtdan 43 il keçib. Bu müd-dət ərzində çox sular axıb, çox şey dəyişib. Həqiqət kimi qəbul etdiklərimiz puç olub, yalan adlandırdıqlarımız gerçəyə çevrilib. Bəlkə Tanrı bu müddəti bizə imtahan, sinaq üçün verib ki, bir-birimizi tanıyaq, kimin kim, nəyin nə olduğunu bilək?! Bu sinaqdan kim necə çıxıb? Başqalarını bilmirəm, amma o, necə vardısa, eləcə də qalıb. Özünə, əqidəsinə sadıq, insanlara etibarlı. Onunla yenidən görüşməyə dəyərmiş.

«Günay» qəzeti, 4 iyul 1995-ci il

ZİRVƏ

Sənətşünaslıq doktoru, professor Mürsəl Nəcəfqulu oğlu Nəcəfov 1918-ci ildə anadan olmuşdur. Əməkdar incəsənət xadimi, Dövlət mükafatı laureati, rus, Ukrayna, Azərbaycan dillərində 52 kitabın, Azərbaycan təsviri sənəti tarixinə və inkişafına dair, Azərbaycan rəssamları, antik dünya, orta əsr Qərbi Avropa boyakarları haqqında çoxsaylı məqalələrin, televiziya verilişlərinin müəllifidir.

Hazırda İnşaat Mühəndisləri Universitetində və Azərbaycan Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində dərs deyir.

Bürküdür. Günəşin yandırıcı şüaları altında az qala muma dönmüş asfaltın boğucu iyi nəfəs təntidir. Bu istidə məcbur olub küçəyə çıxanlar evlərin, ağacların kölgələrinə sığına-sığına mənzil başına tələsirlər. Əslində yeyin yerimək də mümkün deyil. Və bu boyda şəhərdə, deyəsən, ən sərin yer elə yeraltı keçiddir. Buradan Mürsəl müəllimin emalatxanasına 50 addım ancaq olar.

Budur, ağacların dövrələdiyi üçmərtəbəli bina... Onun emalatxanası sol əldədir.

Qapı açıqdır.

İçəridə divarları bəzəyən rəsm əsərləri...

Və Mürsəl müəllimin təbəssümü... Bu təbəssüm əvvəl necə idisə, indi də – illər keçəndən sonra da eləcə qalıb: mehriban, xərif, səmimi...

İçəri sakit və sərindir.

– İndi bildim niyə bağa getməmisiniz, çöldə cəhənnəm istisi var...

– Elədir, – deyə cavab verir, – hava çox istidir. Amma bağa getməməyimin səbəbi başqadır. Mən sərbəstliyi xoşlayan ada-

mam. Getmişdim bağa, bircə gecə qaldım. Ürəyim istəmədi, qayıtdım. Burada özümü rahat və sərbəst hiss edirəm.

– Ürəyinizin səsinə həmişə qulaq asırsınız?

– Cox vaxt.

– Siz rəssamlıq texnikumunu qurtardınız, ancaq rəssam yox, sənətşunas oldunuz. Bu da ürəyinizin hökmü idi?

– Necə deyim sizə? İş belə gətirdi. Şərait, zamanın diktəsi...

1936-cı ildə Bakı Rəssamlıq Texnikumunu qurtardım. İki il orta məktəbdə rəsm dərsi dedim. 1938-ci ildən başladım İncəsənət muzeyində işləməyə, ta 1965-ci ilə qədər Azərbaycan incəsənəti şöbəsinin müdürü oldum. Həmin illərdə rəssamlıq texnikumunda incəsənət tarixindən də dərs deyirdim. Ona görə də rəssamlıqla çox məşgül ola bilmir, yalnız bekar vaxtlarında çəkirdim. Bir də eşitdim ki, Leninqrad Rəssamlıq Akademiyasında incəsənət tarixi və nəzəriyyəsi fakültəsi açılıb. Yəqin bilirsiniz, bu akademiya 1764-cü ildə yaradılıb. O vaxt İmperator Rəssamlıq Akademiyası adlanırmış. Cox məşhur rəngkarlar, heykəltəraşlar, memarlar bitiriblər o akademiyani. Beş il oxudum orada.

Akademiyani 1952-ci ildə bitirdim. Bakıya qayıdanda məni Əzim Əzimzadə adına rəssamlıq texnikumuna direktor təyin etdilər, başladım incəsənət tarixindən, sənət adamlarından yazmağa.

– Beləliklə, oldunuz sənətşunas. Azərbaycan təsviri sənəti və Mürsəl Nəcəfov. Məncə, bunları bir-birindən ayırməq olmaz. Bunlar, necə deyərlər, bir canda iki qəlbdir, bu rəsm əsərində təsvir olunduğu kimi uca dağın zirvəsinə gedən sərt yoxuşları birgə qalxıblar. Bu gün qərar tutduğunuz o zirvədən baxanda nə görür, nə fikirləşirsiniz? O yamaclarda, o ətəklərdə nə tapdınız, nə itirdiniz?

– Azərbaycan rəngkarlıq sənəti 70 ildə böyük inkişaf yolu keçib. İyirminci illər onun, bütövlükdə, Azərbaycan incəsənətinin təşəkkül dövrü, yəni peşəkar rəssamların, heykəltəraşların yetişmə dövrü idi. Mən müharibədən sonrakı dövrü intibah adlandırıram. 60-70-ci illər isə tariximizə rəssamlıq sənətimizin inkişafı, çıxəklənməsi kimi daxil olacaq.

– Məncə, hər bir sənəti, o cümlədən rəssamlığı canlı orqanizmə bənzətmək olar: doğulduğu, boy-a-başa çatdıqi, kamil-ləşdiyi dövr və qocalıq dövrü. Ancaq insandan fərqli olaraq sənətdə qocalıq onun özünü yaşatması, yeniləşməsi uğrunda mübarizələr dövrü, axtarışlar dövrüdür. Bu baxımdan bütün stereotiplərin qırılıb dağıldığı bu günümüzə necə qiymət vermək olar? İndi, çoxlarının dediyi kimi, sənətkar azaddır. O vaxt buxovlar Sizi – mən incəsənət adamlarını nəzərdə tuturam – çoxmu incidirdi?

– Buxov olan yerdə inkişafdan söhbət gedə bilməz.

– Axı mən rəssam tanıyırdım ki, ömrü boyu onu başa düşmədiklərindən əziyyət çəkib və eləcə də dünyasını dəyişib. Onu siz də tanıyırdınız.

– Bilirsiniz, mən incəsənətdə realizmin tərəfdarıyam. Mövzusundan asılı olmayıaraq, yaxşı əsəri qəbul edirəm. Bəyənmədiyim əsərlərin heç sərgisinə də getmirəm. Bəzən mənim müxtəlif cərəyanlara, o cümlədən abstraksionizmə münasibətimi bilmək istəyirlər. Müəyyən ideyaya xidmət edən əsəri, mücərrəd olsa belə, qəbul edirəm. Məsələn, Picasso abstraksionist olub. Ancaq onun portretlərində nə qədər desən realizm var. Yaxud Salvador Dali. O, süurrealist sənətkar idi. Lakin onu da sevdirən əsərlərindəki realizmdir. Mən realist sənətin vurğunuyam və dünya rəssamlıq sənətinin nadir incilərini görmüş, onların timsalında tərbiyələnmişəm. – Rəfdən böyük bir kitab götürür. – Baxın, Rafaelin əsərləridir. Məryəmə və onun körpələrinə həsr olunub. Nə qədər gözəldir!.. Mən tələbələrimi də bu ruhda tərbiyə edirəm İstedadlı rəssam realizmdən qaça bilmir. Ancaq bəzən tamam başqa şeylərlə qarşılaşırsan.

– Məsələn.

– Məsələn, uzunqulaq belində dörd nəfər. Yaxud ayaqları divarda olan heyvan rəsmi.

– Sizə elə gəlmirmi ki, sovet məktəbini keçmiş yaşılı və orta nəslin nümayəndələri həyata baxışı, düşünçə tərzi ilə bir-birlərinə həddən artıq yaxın adamlar idi? Əsərlərinin mövzusunda,

məzmununda yeknəsəqlik vardı. Zəhmət adamlarının portretləri, əmək mövzusu...

– Dediklərinizdə müəyyən qədər həqiqət var. Ancaq sənətin zirvəsini fəth etmiş görkəmli rəssamlarımız Tahir Salahov, Mikayıl Abdullayev, mərhum Səttar Bəhlulzadə məgər əmək mövzusunda çəkdikləri üçün şöhrət qazanıblar?

– Hər halda, indi qoruq-qadağalar götürülüb.
– Elə ona görə də indi kim nə istəyir, onu da çəkir. Kütləvi rəsm əsərləri yaranır.

– Bu sizi razı salmir?
– Nə dəxli var. Onsuz da ən yaxşı hakim zamandır və onun sınağından çıxan əsərlər yaşayacaq. Qondarma şey heç vaxt daimi, əbədi ola bilməz. Gələcək nəsillərin özləri bunun şahidi olacaqlar.

– Necə görürsünüz o gələcəyi? Yaxın onilliklərdə Azərbaycan rəssamlıq sənətini neçə təsəvvür edirsiniz?

– Bayaq "əmək mövzusu" dediniz. Məsələ bundadır ki, həmin illərdə rəssamların işləməsi üçün imkan və şərait vardı. Dövlət onlara çoxlu sıfariş verirdi. İndi belə şeylər yoxdur. İkincisi, rəssamlıq materialları – kətan, rəng çox bahadır. Üçüncüsü, çəkilən əsərlər satılmır. Əgər nazirliliklər və başqa təşkilatlar hərdən bu əsərləri alsalar, həm rəssamların maddi vəziyyəti yaxşılaşar, həm də sənətə qiymət verilər. Amma belə çətin şəraitdə də işləyənlər var. Onlar kətana, rəngə qənaət edib, kiçik həcmli də olsa, əsərlər yaradırlar. Hər halda, yaxın gələcək üçün etibarlı zəmin lazımdır.

– Yeri gəlmışkən, sizin "Qərbi Avropa incəsənəti tarixi" kitabınızı nəşri nə yerdədir?

– Mən Qərbi Avropanı addım-addım gəzmişəm. Roma, Florensiya, Venetsiya, Neapol, Paris, Madrid, Barselona, Amsterdam, Haaqa, Rotterdam, Afina, İstanbul, Qahirə, Dəməşq, Varşava və digər şəhərlərin muzeylərində olmuşam. Bu kitab da həmin səfərlərin məhsuludur. 6 ildir ki, çap etdirmək mümkün olmur. Deyirlər ki, indiki vəziyyətdə Qərbi Avropa incəsənətinin

tarixi kimə lazımdır? Yaxşı, tutaq ki, bu, elə belədir. Bəs Azərbaycanın incəsənəti tarixi? Bu kitabı mən azərbaycanca yazmağa başlamışdım, sonra Qarabağ hadisələrile əlaqədar rusca yazdım ki, onu keçmiş İttifaqın hər yerinə göndərə bilək. Azərbaycanın qədim memarlıq abidələrindən bəhs edən kitab 15 çap vərəqi həcmindədir, 150 fotosu var. Amma bu kitabın da çapı düşüb müşkünlə... Məni ağrıcıdan belə-bələ işlərdir. Axı bu kitablar bu gün mənimdir, sabah balalarımızın, elin sərvəti olacaq.

– Eşitmışəm, siz başqa bir sərvətin də "sahibisiniz". Mən dövlət mükafatlarını nəzərdə tuturam. Nə məsələdir o?

– 1964-cü ildə məni Azərbaycan Dövlət Mükafatları Komitəsinin üzvü seçdilər. 1991-ci ildə bu komitə bağlandı. O vaxta qədər ardıcıl fəaliyyət göstərirdi. 1994-cü ildə yenidən mükafatlara təqdimolunma başlandı və bu, axırıncı oldu. Mükafatçıları dayandırdılar. Ancaq sahiblərini gözləyən qiymətli mükafatlar – medal və nişanlar, diplomlar qaldı bizdə. İndiyədək saxlayırıq. Doğrusu, etibar etdiyim bir adam, bir təşkilat ortaya çıxmayıncı, onu heç kəsə verəsi deyilik.

– İş elə gətirsin ki, komitə fəaliyyətini davam etdirsin. O mükafatlar da öz layiqli sahiblərini tapsın. Məncə, yaşlı nəslin mükafat sarıdan bəxti gətirmişdi. Elə Sizin özünüzün də. İlk mükafatınız – "Qırmızı ulduz" ordeni – ığidliyinizin, şücaətinizin rəmzi, sonuncu da Azərbaycan Mədəniyyət Fonduunun 1995-ci il mükafatı – sənət sahəsində xidmətlərinizə görə. Ürəyinizdə bir arzu, bir istək qalıbmı?

– Təəssüf edirəm ki, dərs demək imkanlarım azalır. Kaş, Allah mənə qüvvə və ömür verəydi, hələ işləyəydim.

O, üz qabığına "Mürsəl Nəcəfov" yazılmış kitabçanın vərəqlərini ehmalca çevirərək nəzərlərini şəkilli bir səhifənin üzərində saxlayır. Oradan hərbi geyimli, üz-gözündən qətiyyət, cəsarət yağan, sinəsini döyüş ordeni bəzəyən bir gənc baxır. Hərbi komissarlıqdan bron almasına baxmayaraq, bu oğlan 1941-ci ilin avqustunda artilleriya məktəbinə daxil olub, bir il sonra isə leytenant rütbəsində cəbhəyə yola düşüb. Həştərxanın və

Odessanın, Tiraspol və Kişinyovun hərbi və sənaye obyektlərini mühafizə edən artilleriya hissələrində xidmət edib, öz diviziyası ilə Rumınıya, Macarıstan, Yuqoslaviya, Avstriya torpaqlarında vuruşub. Bu şəkli də Yuqoslaviyanın Subbotitsa şəhərində, 1945-ci ildə, bu günündən sabahına gümanı olmadığı bir vaxtda çəkdirib və bilməyib ki, düz 51 il sonra, ömrün və sənətin zirvəsində süzən qartal qanadlarının yavaş-yavaş qüvvədən düşdüyüni hiss edəndə belə, heç nəyə təslim olmayıcaq, bəlkə də əvvəlkindən artıq həyat eşqilə deyəcək: "Hələ yaşamağa dəyər bir az da..."

«Günay» qəzeti, 10 avqust 1996-ci il

«ŞƏRQ FRESKASI»

Roza İsmayılovı qızı Cəlilova, 1947-ci ildə Bakı Xoreoqrafiya Məktəbini bitirib, iki il opera və balet teatrında çalışdıqdan sonra M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının mahnı və rəqs ansamblında işləməyə başlayıb. 1959-cu ildə respublikanın Əməkdar artisti adını alıb, «Şərəf nişanı ordeni»nə layiq görüllüb. Dəfələrlə gənclərin və tələbələrin Ümumdünya festivallarının laureatı olub. Almaniya, Ruminiya, Bolqarıstan, Yuqoslaviya, Albaniya, Efiopiya, Fransa, Kanada, Çin, Afrika, İran, İraq, Tunis, Amerika və digər ölkələrdə qastrol səfərlərində Azərbaycan milli rəqsinə şöhrət qazandırib. Bir sıra fəxri fərman, mükafata, Efiopiya imperatorunun qızıl medalına layiq görüllüb. 1974-cü ildən – 45 yaşından pensiyadadır.

RƏQQASƏ

– İnsan, adətən, keçmişinə çox üz tutur. Xatirələri ilə baş-
başa verir. Ötən günlərini şirin-şirin yad edir. Bu, təsadüfi deyil.
Ötən günlər – itən günlərimizdir. İnsan da ki həmişə itirdiyini
axtarır.

– Ailəmizdə incəsənətə böyük maraq vardı. Kiçik qardaşım skripka çalırdı, bacım piano. Atam istəyirdi ki, mən də balerina olum. Buna həvəsim də vardı. O vaxt ansamblın rəhbəri Əminə xanım Dilbazi idi. Sonra onu mərhum sənətkarımız Əlibaba Abdullayev əvəz etdi. Bir rəqqasə kimi formalaşmağında onların hər ikisinin əməyi az olmayıb. Ancaq öz üzərimdə filarmoniyanın direktorları Şəmsi Bədəlbəylinin, Soltan Hacıbəyovun, Tofiq Quliyevin, konferansye Leyla Terequlovanın təmənnasız qayğısını həmişə hiss etmişəm. Filarmoniyanın gözəl mahnı və

rəqs ansamlı vardı. Ömrümdən 10 il verməyə hazırlam, təki bircə gün təzədən o ansamblda işləyəydim. Əvvəla, sənətə vurğunluq, nizam-intizam güclü idi o vaxt. İkincisi, bütün rəqqasələr azərbaycanlılar idilər. Məncə, milli rəqs ansamlı üçün bu, mühüm şərtlərdən biridir. Bir epizod danışım sizə. Bir dəfə səhnədə fırlanan zaman finkam görünmüdü. Buna görə mənə töhmət verdilər. İncimədim, əksinə, daha diqqətli oldum. Sonra rəhbər vəzifədə çalışan hörmətli bir xanımla görüşəndə məlum oldu ki, töhməti mənə o verdirib. Onun sözləri indi də qulağımdadır: "Roza, Azərbaycan rəqsinin milli xüsusiyyətləri, ənənələri var. Bunları yaşatmaq lazımdır. Rəqs edərkən gözlər aşağı baxmalı, hərəkətlər incə, zərif olmalıdır".

– Bu baxımdan indiki rəqslərimiz sizi qane edirmi?

– Ümumilikdə buna birmənalı cavab vermək düzgün olmazdı. Amma yenə də deyirəm, süjetinə, təsvir etdiyi hadisəyə baxmayaraq, milli ənənələrdən uzaqlaşmaq olmaz. Bəzən rəqqasələr səhnədə elə kəskin hərəkətlər edirlər ki... Ümumiyyətlə, rəqs incəlik sevir. Bir dəfə Ərəbistanda qastrol zamanı bir konsertdə iştirak edirdik. Konferansyenin elanından sonra səhnəyə kök ərəb qadını çıxdı. Hamımız heyrətlə bir-birimizə baxdıq ki, bu, nə oynayacaq. Amma elə ki, musiqi səsləndi, qadın hərəkətə başladı, təəccübdən yerimizdə donub qaldıq. Bütün varlığı ilə rəqsə qapılan qadın öz oyunu, başının, bədəninin, hətta hörükərinin hərəkəti ilə gözümüz önündə sanki başqalaşdı, uzanıb sucuğa döndü.

– Siz də nə vaxtsa tamaşaçıya belə təsir bağışlamışınız?

– Bunu tamaşaçılarım bilər.

– Siz də bilməmiş deyilsiniz. Hər halda, salondakı alqışları eşitmisiniz.

– Doğrusu, alqışlara məndə qəribə reaksiya vardı. Oynayıb qurtaran kimi səhnədən sürətlə çıxirdim. İstəmirdim dayanım və mənim üçün əl çalsınlar. Təkrar qayıtmaga da ürək eləmirdim. Fikirləşirdim, birdən mən səhnəyə çıxanda alqışlar kəsiliyər. Bir dəfə Moskvada Azərbaycan günləri keçirilirdi. Çay-

kovski adına konsert salonunda çıkış edirdik. Əlibaba Abdullayevin quruluşunda Üzeyir Hacıbəyovun «Qaragöz» rəqsini oynadım. Rəqs qurtaran kimi salonda alqış qopdu. Özümü tez səhnə arxasına saldım. Bir də gördüm mərhum direktorumuz Soltan Hacıbəyov hövlnak içəri girdi: "Kimin uğurudur bu?" – deyə tələsik soruşdu. Dedilər: "Rozanın". "Ay qız, tez elə, – dedi, – səhnəyə çıx!" O vaxt görkəmli müsiqiçi, simfonik orkestrin dirijoru Veronika Dudarova Moskva qəzetlərinin birində belə yazmışdı: "O, eynən Şərq freskası idi. Cana gəlib mirvari qollarını açaraq bizi əfsunladı, sonra isə yenidən yerinə qayıdır şəklə döndü!"

Bir dəfə də Dzerjinski adına klubda hökumət konsertində çıkış edirdim. Rəhmətlik Şövkət xanım Ələkbərova da orada idi. Oynayıb qurtarandan sonra mənə yaxınlaşdı: "Roza, – dedi, – kişi olsaydım, qaçırardım səni".

Məni, doğrudan da, qaçırdılar, amma... səhnədən. Elə elədilər ki, ertəsi gün pensiyaya çıxməq barədə ərizə verdim.

– Kim qaçırdı siz?

– O vaxt Mərkəzi Komitədə işləyən və indi adını çəkmək istəmədiyim bir nəfər kuratorumuz idi. Mən də artıq dörd il idi ki, mahnı və rəqs ansamblında rəqs qrupunun rəhbəri işləyirdim. Haradasa görüş keçirilirdi. Zəng vurub məxsusən "tanıybəyəndiyi" bir rəqqasəni istəmişdi. Mən də buna etiraz etmişdim ki, sizə familiya lazımdır, yoxsa rəqqasə? Tədbirə başqa rəqqasəni göndərmişdim, vəssalam. Cox keçmədi, rəqs qrupunun rəhbəri vəzifəsindən azad olundum. Dünənəcən başçılıq etdiyim kollektivdə yenidən adı rəqqasə kimi işləməyi qüruruma sığışdırmadım və pensiyaya çıxdım. Bundan sonra üç dəfə həmin ansambla dəvət olunsam da, getmədim.

– Beləcə rəqsə xüdahafızlışdiniz?

– Qətiyyən. Altı il sərbəst işlədim. Lənkəran, Masallı, Cəlilabad. Salyan, Saatlı, Şərur rayonlarında rəqs kollektivlərini məhsul bayramlarına hazırladım.

80-ci ildən bu günədək respublika mədəniyyət nazirliyinin mədəniyyət üzrə elmi-metodiki mərkəzində baletmeyster-metodist işləyirəm. 50 nəfər üzvü olan "Gülüstan" mahnı və rəqs kollektivini yaratmışam. "Gülüstan"la Amerikada, AFR-də, üç dəfə Türkiyədə qastrolda olmuşuq.

– Ürəyinizdən xaricdə işləmək keçibmi? İndi sənət adamlarının çoxu çətin güzəran ucbatından xarici ölkələrdə çalışır.

– Mən Bakısız qala bilmirəm. 1951-ci ildə Berlində Gənclərin və Tələbələrin III Ümumdünya Festivalı keçirilirdi. Sovet Azərbaycanından bir qrup gənc həmin festivalda iştirak edirdi. Hələ müharibə libasından tam çıxmamış Berlində azərbaycanlılar (keçmiş əsirlər) yaşayırdılar. Onların bəziləri gəlişimizdən xəbər tutmuşdu. İndiyədək yadımdan çıxmır. Biz avtobusa minib mehmanxanaya getməyə hazırlaşanda bir kişi maşının qapısını açdı, "Azərbaycandansınız?" – deyə soruşdu. O vaxt çox cavan idim. Qadağaları nə dərindən başa düşür, nə də onlara məhəl qoyurdum. Odur ki, tez "bəli" deyə cavab verdim. Elə bu zaman yanında oturmuş mərhum tarzənimiz Həbib Bayramov qoluma bir dümsük vurub: "Dinmə", – dedi. Maşın tərpəndi. O kişi də qısqıra-qısqıra maşının dalınca qaçıր və deyə-sən, kimlərəsə xəbər çatdırmağı xahiş edirdi. Onun "Azərbaycandansınız?" sözü indi də yadına düşəndə ürəyim sıxlıır. Axı, mənim atam da 1942-ci ildə Kerç uğrunda vuruşda həlak olmuşdu. Sözümüz canı budur ki, Vətən həsrətini o vaxt gördüm. Xaricdə yaşamaq çox çətindir, qisası, mənimçün deyil.

– Söhbət daimi yaşamaqdan getmir ki...

– Vaxtilə 80 nəfər üzvü olan mahnı və rəqs ansamblında indi çox az adam qalıb. Əksəriyyəti xaricdə işləyir. Bağışlayın, mən cavan olsaydım belə, xaricə gedib, indikilər kimi göbək rəqsi oynamazdım. Yeri gəlmışkən deyim ki, hələ 1965-ci ildə Ərəbistanda qastrol zamanı belə bir təklif almışdım. Oranın məşhur rəqqasəsi Samiyə xanım 9 nəfər azərbaycanlı rəqqasəyə ərəb rəqsi öyrətdi ki, konsertdə çıxış edək. Səhnəyə çıxmaq vaxtı çatanda, 8 qız, qəribə də olsa, xəstəlik və digər səbəblər üzündən

konsertdə iştirak edə bilmədi. Mən səhnəyə tək çıxdım. Necə oynamışdım, salondakıların alqışları indi də qulağımdadır. Sonra ansamblın bədii rəhbəri Cahangir Cahangirova təklif etdilər ki, 6 ay burada qalım və xüsusi məşqlərdən sonra ərəb rəqqasəsi olum. Razılaşmadım. Həyatda elə şeylər var ki, pulla ölçülmür. İncəsənət də həmçinin. O nə alınır, nə də satılır, yeri gələndə qurban da tələb edir. Bu qurbanlardan mən də vermişəm. Təəssüf ki, əvəzini görməmişəm. Əməkdar artist adını alan- dan sonra 15 il sərasər işlədim. Çoxları üçün əlləşdim. İşdən haqsız çıxarılanları müdafiə edib yenidən ansambla qaytartdım. Amma özümü yada salan olmadı. Mənə xalq artisti adı vermədi- lər. Bilirsiniz niyə? Deyən dilimvardı. Onların sözü ilə, ağa qara, qaraya ağ demirdim. Ona görə də mənə "cəza" verdilər. Amma yetirmələrim xalq artisti oldular. Bu da sizə haqq, ədalət. Məni rəhmətlik Şıxəli Qurbanov müdafiə edirdi. Sonra da Niyazi. Əgər Niyazi yaşasayıdı, haqqımı alardım...

ANA

Roza xanımın evi çiçək sərgisini xatırladır. Qapını açanda ilk baxışda nəzərimizi böyük qızılıgül buketi cəlb etdi.

– Roza xanımın adı kimi evi də gül-ciçəkdir, – deyə heyre- timi gizlətmədim. Otağa daxil olanda isə... heç otağın içində canlı sarısqıdan arakəsmə görmüsünüz mü? Roza xanımın fantaziyası bir otağı ikiyə bölməyin həllini belə tapıb. Divardan döşəmənin yarısından uzanan kiçik, ensiz dolabın üstündəki iri balıqqulağını xatırladan dibçəkdən tavanadək dırmaşan sarma- şıq "xalının" yarpaqları arasından otağın o üzü çox romantik görünür: taxtın üstünə atılmış al-əlvan örtük, gözoxşayan parlaq rəngli döşəkçələr, televizorun yanındaki çini vazdan küskün- küskün baxan zəngçiçəyi, xrizantemlər, çöl çiçəkləri... Döşəməyə sərilmüş kiçik xalçalar, dairəvi ayaqaltılar...

– Hər səhər yuxudan qalxan kimi birinci növbədə, gülləri suvarıram.

- Həyatınızdan razısınızmı?
- Əlbəttə. Evim, eşiym, anam, oğlum, qızım, nəvəm.

Yola saldıgımız son iki il Roza xanım üçün ağrı-acılı, həyatla ölüm arasında mübarizə illəri olub. Ermənilər Kəlbəcəri alandan sonra respublika Daxili İşlər Nazirliyində işləyən oğlu, baş leytenant Zahid Aslanov cəbhəyə ikinci dəfə könüllü yollanır. Cəbhə bölgəsinə çatan gün başçılıq etdiyi vəzvodla "Döyüşə!" əmrini alır və həmin gün də mühəsirəyə düşür. Qolundan yaralanmış Zahid maşından yerə tullanarkən ayağını sindirir. Onu Şuşa həbsxanasına aparırlar.

– Həbsxanada azərbaycanlı əsirləri bir cərgəyə düzüb sayıır, hər onuncuya irəli çıxmağı əmr edir və hamının gözü qabağında gülə ilə vurub öldürürmüslər. Tez-tez bizimkilərə deyirmişlər: "Türksən, ölməlisən".

- Bəs Zahid oradan necə qurtulub?

– Əslən Suriyadan olan bir erməni ailəsi Zahidi akademik oğlu olduğu üçün həbsxanadan evinə aparır ki, biz də onun əsir düşmüş oğlunu axtarış tapaqlı və dəyişək. Zahidi Yerevanın lap yaxınlığındakı evin zirzəmisində saxlayırmışlar. İlyarım zirzəmidə qalib uşağım. Son vaxtlar isə Zahidi həyat-bacada işlədirmişlər.

Zahid cəbhəyə gedəndən az sonra Roza xanıma rayon hərbi komissarlığından bildirirlər ki, oğlu həlak olub və onun meyitini Gəncə xəstəxanasından götürə bilər.

– Xəstəxanada çox meyitə baxdım, məsciddə, İmamzadədə oldum. Axtarışlardan birində qəfildən qardaşımın alçaqdan "tapdım" deyən səsini eşitdim. Elə bil bu söz onun boğazında tıxanıb qaldı. Mən ucadan ara vermədən elə hey "Zahid, daha yoxsan!" deyə qışqırırdım. Sonra özümə gəldim, keçib meyitə baxdım. Eynən Zahid idi: ucaboy, enlikürək. Ancaq "Onun kürəyinə baxmalıyam" dedim. Zahidin kürəyində operasiyadan qalma böyük çapıq vardi. Qaldırdılar, polietilenə bükülmüşdü, açmaq olmazdı. İçərini də yaxşı görmürdüm. Diqqətlə baxabaxa əlimi kürəyində gəzdirdim. Çapıq yox idi. Amma o şəhidlər də öz balalarımız idи axı! Nələr çəkmədim mən o iki gündə?!

Roza xanım hər gün oğlu üçün ucadan dua oxudu. Oxudu ki, oğlunu incitməsinlər, Tanrı onu hifz eləsin.

— Allah eşitdi səsimizi – oktyabrın 4-də Zahid girovluqdan qaça bildi. Düz yeddi gün, yeddi gecə Yerevandan Tbilisiyə paypiyada gəlib balam, — deyir Roza xanım. — O gün olsun bütün əsirlər, girovlar evlərinə qayıtsınlar, itkinlər tapılsınlar. Oğlumu mənə qaytaran Allah inanıram ki, bu səsimi də eşidəcək...

«Günay» qəzeti, 18 fevral 1995-ci il

EHTİRAM

Hörmətli Nahid müəllim! Son illər üzərində inadla çalışığınız "Yada düşdü" kitabını maraqla oxudum, ürəklə, vicdanla redaktə etdim. Yadıma 1990-cı illərin əvvəlləri, "Dalğa" qəzeti redaksiyasında birlikdə çalışdığını unudulmaz günlər düşdü. Ölkənin ictimai-siyasi həyatında böyük bir gərginliyin, müxtəlif qruplar arasında çox vaxt hərc-mərcliyə gətirib çıxaran çəkişmələrin hökm sürdürü həmin dövrdə bizim redaksiyada sakit, sakit olduğu qədər də işgüzar və qaynar yaradıcılıq həyatı yaşındırı.

Baş redaktor kimi siz əməkdaşlar arasında həmişə balansı saxlayır, vəzifəsindən asılı olmayaraq kimisə kimsənin ayağına vermir, haqqı, ədaləti həmişə gözləyirdiniz. O zamanlar siz yazıçılıqdan savayı media aləmində artıq böyük yaradıcılıq yolu keçmiş peşəkar jurnalist, radio-televiziya işinin bilicisi kimi tanınırdınız. Amma bütün bunlara rəğmən iddiadan çox-çox uzaq, həlim, xoşrəftar bir başçı idiniz. Bəlkə, elə buna görə də o vaxt yazmaqdə olduğunuz, sonralar Türkiyədə çap etdirdiyriz "Yaşa, ey haqq!" romanından bəzi fəsillərin redaktəsini mənə həvalə etmişdiniz. Bunu hər baş redaktor öz iddiasına sığışdırırmazdı. Nə etməli? Siz sizsiniz, özünüzsünüz. Göründüyüünüz kimi varsınız. Fikirləşirəm ki, haradandır sizdə bu qədirbilənlilik, insanlara ehtiram, hörmət, yeri gələndə mərhəmət? Siz ki ağır həyat yaşamısınız, uşaqlığın, yeniyetməliyin ləzzətini yox, əziyyətini görmüsünüz.

Möhtərəm həmkarımız, qələminə böyük hörmət bəslədiyim Zülfüqar Şahsevənlinin haqqınında yazdıqlarını oxuyanda çox təsirləndim. Sizi məktəbə aparmaq istəyən müəllimə etiraz edərək "Bə quzuya kim gedəcək?!" deyən analığınızın sərt, acıqlı, amiranə səsi hələ də qulağımdadır. Ancaq heç o qadını da qınamıram. Lənətə gəlmış müharibənin insanın hissələrinə, bütün

varlığına hakim kəsilmiş şaxtasında isti ürəyi, mülayim baxışı, azacıq da olsa, acliği unutduran, qəlb ovunduran xoş sözü, xoş rəftarı haradan tapasan, kimdən umasan?! Hələ doğum şəhadətnaməsi almaq üçün Tovuzdan Gədəbəyə gedərkən yolda gecələməyiniz, bazara məhsul satmağa gələnlərin yandırıldığı ocağın qıraqında nazik paltarda üzüyə-üzüyə səhəri açmağınız... Bəlkə də, ana olduğumdan bu səhnələrin təsirindən qurtula bilmirəm. Və düşünürəm ki, bunca əziyyət çəkən, körpə ürəyində ana həsrətinin acısını yaşayan, sümükleri bərkiməmiş ciyinlərində müharibənin ağırlığını daşıyan bir insanın xarakteri niyə dəyişmədi? Niyə qəddar, xudpəsənd olmadı? Cavabı da özüm verirəm. Heç şübhəsiz, bu, köklə, genlə, mənsub olduğunuz Hacı Məmməd ocağının halallığı, paklığı ilə bağlıdır. Nə qədər sixildinizsa, həyatda bir o qədər dözümlü olmayı, özünə güvənməyi, öz gücünə arxalanmayı öyrəndiniz.

Nahid müəllim! Maşallah, siz şanslı adamsınız. Xatırlayırsınızsa, "Günay" qəzetində Z.Şahsevənlinin haqqınızda yazısı dərc olunandan sonra həyat yoldaşım telefonla zəng vurub sizi təbrik edəndə, yazışdan təsirləndiyim üçün dözə bilməyib dəstəyi aldım və sizə belə bir sual verdim: "Nahid müəllim, həyatda Ofeлиya xanım sizə ana ola bildimi?" "Hə" dediniz. Şansınız ki, gözəl ailəniz, nəvələriniz, maşallah, sabah yeniyetmələrin sıralarına qoşulacaq nəvə Nahidiniz var. Və bir də sizi ürəkdən istəyən dostlarınız.

Allah hər şeyi gördüyündəndir ki, ömür boyu qarşınıza da yaxşı insanlar çıxarıb. Onların arasında canıyanan qohumlar da var, universitet illərində dərs aldiğiniz unudulmaz müəllimlər, dostlar, tanışlar da. Siz öz müəllimlərinizi – Azərbaycan təhsilində əvəzsiz xidmətləri olan görkəmli ziyahları dərin hörmət və ehtiramla, böyük minnətdarlıq hissili xatırlayır, qədirbilən övlad kimi onları ata gözündə görürsünüz.

O xatırələrlə məni də gəncliyimə qaytardınız. Yaşa sizdən azacıq kiçik olsam da, biz bir dövrdə Azərbaycanda yeganə olan universitetdə təhsil almışıq.

Mir Cəlal müəllimin işıqlı, gülümşər siması, Həmid Arashının özünəməxsus ciddi görkəmi, Əli Sultanının zəhmlı baxışları, Nəsir İmanquliyevin doğma davranışısı, dar çərçivələrə məhəl qoymayan, öz xasiyyəti və rəftarı ilə biz tələbələrin məhəbbətini qazanmış Bəxtiyar Vahabzadənin müdrik kəlamları, nəhayət, sizi incitmiş məntiq müəllimi Ə.Səmədovun imtahanda "beşlərin limiti qurtardı" deyə əla cavab verənlərə də "yaxşı" yazması yaddan çıxan deyil.

Var olun ki, həyatınız boyu ünsiyətdə olduğunuz insanları – Azərbaycan ədəbiyyatı, mədəniyyəti və incəsənətində öz sözünü demiş məşhur söz və sənət adamlarını, el sənətkarlarını, zəhmət adamlarını, bir sözlə, Azərbaycan naminə yaşayıb-yara- dan görkəmli simaları unutmamış, onlara bacardığınız qədər öz borcunuza vermisiniz.

Siz müasir oxucuya, xüsusən də gənclərə çox gərək olacaq bu kitabın nəşrini gerçəkləşdirməklə yaddaşlarda yaşayan insanlara, həmçinin özünüzə sözdən bir abidə qoydunuz, təməlində nəciblik, sədaqət, etibar duran bir abidə – İnsanlıq abidəsi!

Dilarə VƏKİLOVA
«Yada düşdü», səh.648-649
Bakı, «Araz» nəşriyyatı, 2008.

İKİNCİ ÖMÜR

«Ədəbiyyat qəzeti»nin növbəti nömrəsini nəzərdən keçirirdim. «Qəzet də bir məktəkdir» məqaləsini oxumaq istəyəndə diqqətimi bir fotosəkil cəlb etdi: 6 nəfər idilər. Həç ağluma gəlməzdı ki, onların hamısını tanıya bilərəm: ədəbiyyatımızın görkəmli simaları, ədəbi fikir tarixində öz sözünü demiş sevimli müəllimlərimiz Məmmədhüseyn Təhmasib, Mir Cəlal Paşayev, Hidayət Əfəndiyev, Əli Sultanlı və uzaqdan tanışığım Cəfər Xəndan, Məmmədcəfər Cəfərov. Şəklə baxdıqca baxdım, çox kövrəldim. Sanki doğmalarımı görürdüm. Gəncliyim, o vaxt indiki İstiqlaliyyət küçəsində yerləşən Azərbaycan Dövlət Universitetinin auditoriyaları gözlərim önündə canlandı. Orta boylu, sakit təbiətli M.Təhmasibin xalq hikmətləri ilə zəngin mühazi-rələrini, H.Əfəndiyevin aktyor məharətilə, şövqlə danışığını, duzlu-məzəli söhbətlərini xatırladım. Həlim təbiətli, yumşaq təbəssümlü Mir Cəlal müəllimin səsi gəldi qulaqlarına. M.F.Axundovun dramaturgiyasını tədris edərkən söylədikləri indiki kimi yadımdadır. Qəribədir, çox şeylər yaddaşimdən silinib, amma o səs, o mimika hələ də mənimlidir. Söhbət gülüş haqqında idi: «Həmişə onun mənalı olması barədə düşünün. Təsəvvür edin, birisi papağının içərisinə kül töküb səhnəyə çıxır. Başqa birisi onun başına bir qapaz vurur. Elə bu dəm kül havaya sovrulur və salonda gülüş qopur. Yadınızda saxlayın, bu cür gülüsdə heç bir məna yoxdur. Gələcəkdə yazılarınızda belə şeylərdən uzaq olun. Unutmayın ki, hər sözün, hər hərəkətin öz çəkisi, öz məna yükü olmalıdır».

Biz unutmadiq, nə müəllimlərimizi, nə də onların öyüdlərini. Üstündən yarım əsr keçə də qəlbimizdə sirli-sehirlə söz dünyasına aparan yolun başlanğıcında yandırıqları odu sönməyə qoymadiq, ədəbiyyata, onun yaradıcılarına aşılıqları hörmət və sədaqət ruhuna sadıq qaldıq.

İndi yazı masamın üzərindəki bu qalın qovluq da o sədaqətin, qədirbilənliyin nişanəsidir. Hələ iki il əvvəl tanınmış yazıçı Nahid Hacizadənin «Yada düşdü» xatirələr kitabını redaktə edərkən onun söz və sənət adamlarına isti münasibətindən çox təsirlənmişdim. Bu barədə kitaba yazdığını «Redaktordan» məqaləsində fikir və düşüncələrimi açıqlamışdım. Ancaq yaxın zamanda redaktə üçün yeni kitabının materiallarını təqdim edəndə təəccübümü gizlədə bilmədim. Nahid müəllim nə demək istədiyimi havada tutdu:

— Bu kitabın adı «Yaddaşimdə yaşayanlar» olacaq. «Yada düşdü»də yazıçı və şairlər, mədəniyyət, incəsənət xadimləri, sadə peşə adamları haqqında xatirələr yer almışdı. Burada isə yalnız söz adamları haqqında xatirələrim cəmlənib. Yaxından tanıdığını, təmasda olduğum, dostluq etdiyim yazıçı və şairlərin həyatında şahidi olduğum məqamları qələmə almışam.

Xatirələri redaktə etdim. Doğrusu, Nahid müəllimin yaddaşına qibətə etməmək olmur. Hər hadisəni, nüansı təfərrüati ilə oxucuya çatdırır. Nahid müəllimin təqdimatında bizim tanıyb dəyərləndirdiyimiz qələm sahiblərinin yaradıcılıq fəaliyyəti, ailədə, yaxınları arasında, dost məclisində səmimi söhbətləri nə qədər ürəkaçan, könül rahatlaşdırırsa, yazıçı səadəti ilə yanaşı ailə faciəsi yaşayanların taleyi bir o qədər ağrı-acılıdır.

Mən «Yaddaşimdə yaşayanlar»ı obrazlar, şəxsiyyətlər qəlereyasına bənzədirəm. Ancaq bədii əsərlərdən fərqli olaraq xatirə qəhrəmanlarının hamısı bir məqsəd naminə çalışır, bir məsləkə – Ədəbiyyata xidmət edirlər. Onlar müəllifə qəlbən və ruhən yaxın insanlardır. Odur ki, Nahid müəllimin xatirələrində «mənfi qəhrəman» yoxdur.

Bir dəfə söhbət zamanı yaxın dostu da təxminən belə fikir söylədi. N.Hacizadənin yaradıcılığı üçün xarakterik olan əsas cəhəti qeyd edərkən «Onun gözləri həmişə yaxşını görür» dedi. Bu məqamda mən türk qardaşlarımızın iibrətamız sözlərini xatırladım: «Sənə olunan pisliyi və etdiyin yaxşılığı unut. Etdiyin pisliyi və sənə olunan yaxşılığı unutma!».

Məncə N.Hacızadə belələrindəndir. Əks halda çox vaxt Tamahin Haqqı «yediyi» indiki zamanda kimsədən «sağ ol» belə ummadan qəlbinin çırıntısına, vicdanının səsinə səs verib ürəyində iz qoymuş insanlara sonsuz məhəbbətini vərəqlərə köçürməklə tarixin ixtiyarına verməz, bununla da tələbə, yoldaş, dost, müəllim kimi həyatı boyu öyüdlərindən faydalandığı, yoldaşlığını, dəstluğundan qürur duyduğu, əsərlərini özü demişkən «su kimi içdiyi» insanların, bir yarpaq ömrü yaşayıb istedadının barını dərmədən dünyasına vida etmiş söz aşıqlarının qarşısında «öz borcundan» – insanlıq borcundan çıxmazdı.

Bəli, «Cahan daimidir, ömür amanat». Böyük Səməd Vurğunun bu misrasını əbəs yerə xatırlamadım. Əmanət ömürdən əbədi dünyaya adlaya biləcək bir şey varsa o da insanın adı və əməlləridir. Kitabdakı xatırələrdən birində uzun illər Azərbaycan Radiosunun Xarici Verilişlər Baş Redaksiyasında çalışmış hamımızın çox yaxşı tanıdığı Sinan Səid deyir:

*Neylərsən, ölüm hər kəsin başında,
Onadın, onamadın olacaq.
Nerdə, nasıl, kaç yaşında
Bir namazlıq səltənətin olacaq
O müsəlla baş daşında.*

Məncə, təmiz ad və saf əməllər sahibi olanların səltənəti sərhədsizdir, sonsuzdur. Elə yaddaşlarda yaşayanlar kimi.

Nahid Hacızadə bu kitabın nəşrini gerçəkləşdirməklə söz adamlarına ikinci ömür vermiş oldu. Şübhəsiz, yazıçı ömrü yox, onsuz da onlar öz əsərləri ilə tarixdə qalacaqlar, İnsan ömrü, Vətəndaş ömrü.

Dilarə VƏKİLOVA,
redaktor

BİR ALMA, BİR KOROLYOK, BİR ARMUD...

Orta boylu, mavi qoftalı, qarabuğdayı bir gəlin qarşısına çıxanların yanından sürətlə keçərək dayanacağa tələsirdi. Gözləri irəlidə dirəkdən asılmış saatı axtarırdı. Beşin yarısına az qalırdı. Anasının əlindən tutmuş uzun plaşlı balaca qızçıqaz onuna ayaqlaşmağa çalışırdı.

Hə, bu da dayanaçaq! Hər ikisi dayandı. Qız əlini anasının ovcundan çəkib ətrafa baxdı. Xalalar, əmilər avtobus gözləyirdilər. Sonra yenidən üzünü anasına çevirdi.

– Eşitmirsən? Sənə deyirəm e, mənə bir korolyok al, bir alma, bir də armud.

Ana özünü eşitməzliyə vurdı.

– Ana, səninləyəm axı, bax, mənə bir dənə alma al, bir dənə korolyok, bir dənə də armud.

– Dedim axı pulum yoxdur. Eşitmədin?

– Varındır, o de... koşelyokunda...

– Azdır axı, heç nə verməzlər ona,

– Mən çox şey istəmirəm. Bax, bir dənə, tək bir dənə alma al, bir dənə korolyok, bir dənə də armud.

Ana baxışlarını qızçıqazdan yayındırıb uzaqlara baxmağa başladı. Gənc idi ana – yaraşıqlı, xoşsfət... Dayanacaqdakılar eşitməsinlər deyə uşağı ilə çox da danışmaq istəmirdi. Amma qızçıqaz elə hey «bir alma, bir armud...» deyə inadından dönmürdü. Yaxınlıqda dayananlar da günahkar kimi bir-birilərinə baxır, uşağa və anaya kömək edə bilmədikləri üçün özlərini müqəssir sayırdılar. Elə bu zaman kimsə söhbəti dəyişmək istədi:

– Nə yaxşı qızdır bu! Nə qəşəng plaşı var bunun... Belini də kəmərlə gör necə bağlayıb? Adın nədir sənin?

Ağ yaylığın çevrəsində işıqlanan ay sıfət bu səsə sarı döndü. Qara gözlər gülümşədi:

- Pərvanə.
- Neçə yaşın var?
- Beşə keçmişəm.
- Gör xala sənə nə verir? Yaxın gəl.

Çantasını açdı. – «Bir şey də yoxdur uşağa verəsən», – deyə yavaşça yanındakı qadına gileyəndi. «Olan budur». İki karamel çıxarıb uşağa uzatdı.

- Pərvanə konfetləri alıb cibinə qoydu. Üzünü anasına çevirdi.
- Ana, mənə bir alma, bir korolyok...
 - Yaxşı, sakit ol, alaram.
 - Yox, almayaçaqsan.
 - Vallah, alaram, ana qurban. Yarmarkaya gedib alaram.

Gedək, evdə verəcəyəm.

- Evdə meyvə-zad yoxdur.

Bəhanəyə yer qalmamışdı.

Gelin üzünü uşağa konfet verən qadına tutdu.

– Özümü salıblar ixtisara. Təkcə yoldaşım işləyir, iki uşağımız var. Koşelyokumda 10 dənə üçlüyü görüb elə bilir pulum çoxdur. Heç cür başa sala bilmirəm bunu!

– İndi ki, pulun azdır, onda bir dənə alma al. Tək bir dənə alma. Tez ol, al də! Bir dənə alma istəyirəm e, bir dənə...

Pərvanənin balaca barmaqlarını bükərək, bircə-bircə saydığını üç meyvədən indi meydanda bircəsi qalmışdı. Bunu almayıñca rahat olmayacaqdı. Bu, hamiya gün kimi aydın idi. Adamlar çəşqin-çəşqin o tərəf-bu tərəfə baxır, bir alma ilə uşağı sevin-dirmək, ananı da, özlərini də əzabdan qurtarmaq istəyirdilər. Birdən yaşlı bir qadın gülümşəyib:

– Pərvanəyə almanın özüm alacağam, – deyərək yaxınlıqdakı meyvə köşkünə tərəf getdi. Almaların ən yaxşılardan bir neçəsini seçib aldı. Qayıdıb qızçığaza yaxınlaşdı:

- Açı cibinin ağızını, – dedi. – Nənə payıdır... Bu bir, bu iki...

Gelinin yanaqları qızarmış, alnı tərləmişdi.

- Nənəsi, bəsdir, çox sağ olun.
- Yox, bu almaların hamisini Pərvanə üçün almışam. O biri cibini də gətir görüm, mənim gül balam! Üç, dörd, beş.
- Nənəyə «sağ ol» de.
- Nənə, sağ ol. Ana, bunları özüm yeyəcəyəm.
- Bəs bacın? – anası dilləndi.
- Yarısı bacımın, yarısı mənim. Ana, bax, bu iki almanın bağça üçün saxlayaram. Bundan da bacıma verərəm. Gör, nə qəşəng almadır!..
 - O gün bazara getdim, fikirləşdim, meyvədənsə süd alım, bir neçə dəfə bişirərəm, uşaqlar yeyər. 200 manat verdim bir balon süd aldım. Gətirib bişirdim, o da çürüdü, – deyə gəlin təəssüflə bildirdi.

Birdən Pərvanənin səsi eşidildi:

- Ana, atam bilməsin ha, demə atama. Eşitdin? Atama demə, yoxsa başımı kəsər.

Artıq yarım saatə yaxın idi ki, dayanacaqda durmuşduq. Bu zaman Pərvanəgiliñ gözlədiyi avtobus gəlib çıxdı. Bir əlində qırmızıyanaq sarı alma, o biri əli havada nənəyə «sağ ol» eləyən Pərvanə sevinclə avtobusa tərəf qaçıdı. Maşın qızçığazı qoynuna alıb uzaqlaşdı...

Mən əmin idim ki, o, bu gecə özünü xoşbəxt sanacaq, çoxdan arzusunda olduğu almadan yeyəcək, bacarsa, hələ bağçası üçün pay da saxlayacaqdı. Bəs sabah?! Beş gün sonra?! Sabah o özünün dediyi kimi korolyok istəyəcək, birisi gün kön-lündən dondurma keçəcək. Ala biləcəklərmi bunları ona? Yəqin ki, yox. Çünkü bu gün bir korolyoka 15 rubl verə bilməyən sabah onu daha baha qiymətə necə alacaq?!

Yadıma rəfiqəmin sözləri düşdü; «Biz dözərik, təki gələcək nəsillər yaxşı yaşasın». İndi özüm özümdən soruşuram. «Biz, yəni kim? Babalar və nənələrmi? Adı meyvəyə həsrət qalan pərvanələrimizin, ailəsini birtəhər dolandırmaq üçün özlərini oda-közə vuran adamların, əyin-baş üçün əyri yollara düşən cavanların adından niyə danışırıq?! Qazanında günəbaxan yağı ilə

kartofdan başqa bir şey bişməyən, son vaxtlar buna da həsrət qalan ailələr bizim günlərdə yaşamır mı? Ehtiyac və yoxsulluq içərisində gün keçirən bu adamların gələcəyə əxlaqi və mənəvi dəyərlərini itirmədən gedib çıxacağına heç kəs təminat verə bilməz.

Qiymətlər sürətlə artır, «böyük»lər bəlağətlə dözümə çağırrı, uşaqlar isə «atalarından xəbərsiz» özlərinə «gün ağlayırlar». Allah sabahından saxlasın!

«Dalğa» qəzeti, 5-11 yanvar 1993-cü il

HEYF!..

Qatar sürətini azaldaraq yavaş-yavaş stansiyaya daxil ol-
du. Dayanacaqdakılar – qocalar, cavanlar bir-birlərini itələyə-
itələyə vaqonlara sarı yüyürüşürdülər. Qatar hələ dayanmamışdı.
Adamlar gözlərini qapılardan çəkmədən vaqonlara sürtünə-sür-
tünə irəliyə, geriyə qaçışırdılar. Hamı qapının ağızında birinci
durmaq istəyirdi. Nəhayət, qatar dayandı. Qapılar açılan təki
kiminsə:

– Ay uşaq, bir aman ver! – deyə narazı səsi eşidildi.

9-10 yaşlı bir oğlan heç kəsə məhəl qoymadan düşənləri
itələyib özünü içəri saldı. Elə qapının yanındaca dəmir tut-
caqdan tutub durdu. Ətrafa göz gəzdirdi və nəzərləri böyründəcə
oturmuş orta yaşı qadının üzündə ilişib qaldı. Qadın başını
qaldıranda lap yaxınlıqdan, bir qarışdan da az məsaflədən üzünə
dikilən qəzəbli baxışlarla qarşılaşdı və özünü itirən kimi oldu.
Uşaq acıqlı gözlərini qadının üzündən çəkmirdi. Sifətinin gəril-
miş əzələləri bu hirsli baxışları daha da tamamlayırdı. Qadın
nəzərlərini yayındırıb yan-yörəsinə baxdı. Qarşısında iki qadın
ayaq üstə dayanıb söhbət edirdi. Yanında oturanlar da öz
işlərində idilər. Bu balaca oğlana baxmamaq qərarına gəlsə də
onun qəzəbli, kinli baxışlarının üzünə dikildiyini aşkar hiss edir-
di. Özünü saxlaya bilməyb oğlana sarı döndü. İlahi, bir əli dəs-
təkdə olan bu uşaq sanki bilərkədən qadına sarı əyilərək həya-
sızcasına onun düz gözlərinin içini baxırdı. Elə bil indicə ondan
nəyinsə intiqamını alacaqdı. Bir neçə dayanacaq belə keçdi.
Nəhayət, vaqon bələdçisinin səsi eşidildi: «Növbəti stansiya
Elmlər Akademiyası!». Elə bil qadına xoş bir xəbər verdilər.
Sumkasının qulplarını qoşalayıb ayağa durmaq üçün hazırlaşdı.

İndicə qatar dayanacaq və canı bu qəzəbli baxışlardan, az qala üzünə yapışacaq əzələləri əyilmiş sifətdən qurtulacaqdı. Ayağa qalxa-qalxa oğlandan soruşdu:

– Düşürsən?

Oğlan hırslı cavab verdi:

– Yox!

– Onda yol ver.

– Vermirəm!

– Niyə?

– Əcəb eləyirəm!

Qadın daha bir söz demədi, oturacaqdan aralandı. Oğlan bir göz qırpmında onun yerini tutdu. Artıq onun üzünü əzələləri boşalmış, gözlərindəki qəzəb yox olmuşdu. O, nəzərlərini indicə acıladıqı qadının hırslı baxışlarından yayındıraraq o yan-bu yana baxırdı. Qarşı oturacaqda əyləşənlərdən bir neçəsi ayağa qalxıb qapıya yaxınlaşdı. Bayaqtan ayaq üstə duran həmin iki qadın tez boşalmış yerləri tutdu. Onlardan biri yanındaki yerə işarə ilə:

– Rəşad, – deyə indicə oturacaqda özünə yer eləmiş həmin uşağı şəstlə səslədi. – Gəl burada otur.

– Mama...

Qadın daha heç bir şey eşitmədi. Deməli, bayaqtan bəri qarşısında duran bu adam...

Qatar sürətini azaldıb stansiyaya daxil oldu. Vagonun kapıları açılan kimi qadın özünü perrona atdı. İşə, növbəyə tələsirdi. Amma heç özündə deyildi. Necə işləyəcəkdi, bunu özü də bilmirdi. Uşağını çağırın adam səsini çıxarmasayıdı bəlkə daha yaxşı olardı, gördükəri ona bu qədər təsir etməzdi. Sən demə uşağı «ana»sı yanında imiş... Heyf bu addan.

«*Dalğa*» qəzeti, 10-16-noyabr 1992-ci il

MÜBARİZ OĞLAN

1959-cu ilin oktyabr ayı idi. Azərbaycan Dövlət Universiteti jurnalistika şöbəsinin tələbələrini "pambıq yiğimində kənd zəhmətkeşlərinə kömək etmək üçün" Saatlı rayonuna götirmişdilər. Məmmədabad kəndindəki yeddiillik məktəbdə qalırdıq. Bütün günü tarlada işləyib, adama 5-10 (!) kiloqram pambıq yiğir, axşamlar həyətdə ocaq çatıb, qızılı-oğlanlı ətrafında out-rurduq. Aramızda tar çalan, məzəli lətifələr söyləyən, bir atmacası, yerində deyilmiş sözü ilə sərin payız axşamında yorğunluğumuzu unutdurub, könlümüzü açan uşaqlar var idi. Belə axşamlardan birində pürrəng çay dəmləyib qurtum-qurtum içə-icə şirin söhbət edirdik. Birdən hamiya tanış olan bir az qalın, bir az da boğuq səs söhbətin bütün ahəngini pozdu:

– Çay içən yoldaşlar, içimin sürətini artırın.

"Əmr" hamını ürəkdən güldürdü. Bu, xaçmazlı balası Zeynəddinin səsi idi. Yaşca bizdən nisbətən böyük olsa da, özünü uşaq kimi aparan, yoldaşlarından "sürət" istəsə də, astagəl və ehmallı, bir az da sadəcil kimi tanınan Zeynəddinin.

Sən demə, ona stəkan çatmamış, növbə gözləməyə dözməyib dillənmişdi. Öz davranışını və rəftarı ilə kimsənin qəlbinə dəyməyən, hamiya xoş söz deyib, xoşa gəlməyə çalışan bu oğlanın qrupda öz yeri vardi. Hərəyə bir ad qoymuşdu. Gərgin vaxtlarımızda bir də görürdün kiminsə səsi eşidildi: Zeynəddin, Ələkbər və yaxud? Çavab verərdi: "Göyçək oğlan". Bir də baxırdın ki, Zeynəddin kimisə yaxalayıb, təzəcə yazdığı şeiri oxuyur.

Zarafat-zarafat, müəyyən vaxtdan sonra Zeynəddinin adı gənc şairlərin sırasında çəkildi. Universitetin akt salonunda ali məktəblərdə oxuyan tələbə şairlərlə keçirilən görüşdə mərhum Ağacavad Əlizadənin təqdimatından sonra Zeynəddinə söz

verildi. O, Dağıstan xalq şairi Şahəmir Muradovun Azərbaycana həsr etdiyi şeiri öz tərcüməsində şövqlə oxudu:

*Vüqarlı Şah dağı, dalğalı Xəzər
Şahidi olmuşdur bizim ülfətin.
Eşit, qızıl Bakı, mehriban şəhər,
Gülür qəlbimizdə saf məhəbbətin!
Bu gözəl dostluğun, bu səadətin
Günəşi əbədi parlayacaqdır,
Azəri yurdunda Stal Süleyman,
Səməd Dağıstanda yaşayaçaqdır.*

Sonralar onun Dağıstan ədəbiyyatından tərcümələri "Sovet kəndi" və "Azərbaycan gəncləri" qəzetlərində dərc olundu. Zeynəddinin şairlik və tərcüməciliyinin ötəriliyi, astagəlliyi və sadədilliyi barədə fikirlərə yavaş-yavaş şübhə toxumu səpilirdi.

Universiteti qurtarandan sonra bir müddət "Şəfəq", Qızıl Qusar", "Dostluq" qəzetlərində işləyən Zeynəddin Məmmədkərimov çox keçmədən "Azərbaycan gəncləri" qəzetinin respublikanın şimal rayonları və Dərbənd bölgəsi üzrə xüsusi müxbiri təyin edildi. Və bütün bu illər ərzində hələ ilk gəncliyindən ona doğma mövzuya sadiq qaldı. Təkcə Azərbaycanda deyil, Dağıstan Muxtar Respublikasında da xalqlar dostluğunun tərənnümçüsü kimi tanınan Zeynəddinin bədii və publisistik yazıları "Daqestanskaya pravda", "Derbentskiye izvestiya", "Dərbənd", "Novı mir" qəzetlərində dərc olundu.

O, həm Azərbaycan, həm də ləzgi dillərində yazar. Azərbaycan dilində 100-dən çox şeirin, 15 hekayənin, "Şəhla" povestinin müəllifidir. "Derbentskiye izvestiya"nın Zeynəddinə həsr olunmuş "Zəhmətkeş" adlı məqaləsində azərbaycanlı jurnalistin yaradıcılığına yüksək qiymət verilir, onun "qardaş xalqlar haqqında məqalə və ocerkləri Samurun hər iki tayındakı həyatı geniş və hərtərəfli əks etdirən salnamə" adlandırılır. Məqalədə deyilir: "Tarixdə xalqlar arasında barrikada yarananlar deyil, dostluq körpüləri salanların adları qalaçaqdır".

Samurun o tayında Zeynəddin əziz qonaqdır. Orada onun

insanlığına, yaradıcılığına yüksək qiymət verirlər. Belə olmasaydı, Dağıstanın istedadlı şair-jurnalisti Tahir Salehin ona həsr etdiyi «Qızıl qələm» poeması Dağıstan radiosu ilə səslənməzdi...

*Sən hələ cavansan, sən hələ gəncsən,
Baxma ki ötübdür əllini yaşın.
Ləzgi də, avar da, lak da, dargin də,
Səni məhəbbətlə sevir, qardaşım.*

Bu məhəbbətin rəmzi kimi keçən il iyul ayının əvvəlində Zeynəddin Məmmədkərimova Dağıstan Muxtar Respublikasının "Əməkdar mədəniyyət işçisi" adı verilmişdir. Zeynəddin bu ada Dağıstan və Azərbaycan xalqları arasında dostluğun möhkəmləndirilməsinə əhəmiyyətli töhfəsinə, çoxəsrlik mehriban qonşuluq münasibətlərinin ən yaxşı ənənələrinin Dağıstan və Azərbaycanın dövri mətbuatında təbliğində böyük müvəffəqiyətlərinə görə layiq görülmüşdür.

Zeynəddin tez-tez Bakıya gəlir və çox vaxt bizim «Günnay»a dəyməmiş olmur, gəlışində qayğılarından, arzularından söz açır, yeri gələndə, tələbə yoldaşlarından kömək də umur. Belə səhbətlərdən birində:

– Zeynəddin, – dedim. – Zarafat-zarafat hər şeyi əldə etmisən. Hər iki respublikanın əməkdar mədəniyyət işçisi, «Qızıl qələm» mükafatı laureatisan. Səmimi ailən, maşallah, boyun bərabəri ağıllı oğlanların, xanım qızların var. Bir ayağın Bakıda, o biri Dağıstanda. Hələ Azərbaycan televiziyasının sənin barəndə çekdiyi sənədlə filmi demirəm. Bəs deyil?

Qətiyyətlə üzümə baxdı:

– Xeyr.

– Niyə?

– Şair demişkən, arzudan arzu doğur. Həyat mübarizədir, arzular, amallar uğrunda mübarizə. Əlimi əlimin üstünə qoyub sakitcə yaşasayıdım, indi heç bu sualın da ortaya çıxmazdı. Razısan mənimlə?

Gülümsündüm. Yadıma pambıq əhvalatı düşdü.

– Sənin mübarizliyin elə o vaxtdan başlayıbmış, – dedim, – sadəcə, başa düşməmişik. İndi çavab ver: Zeynəddin və yaxud?

Üzünə təbəssüm qondu, sakit-sakit:

– "Mübariz oğlan"! – deyə çavab verdi...

«*Günay» qəzeti, 25 iyun 1995-ci il.*

SAHİBİNİ YAŞADAN SÖZ

Yaqt Azərbaycan Dövlət Dillər İnstytutunun ispan və fransız dilləri fakültələrini bitirmişdi. Bakı Dövlət Universitetində fransız dilini tədris edirdi. Yüksək mədəniyyətli, mərifətli, zərif cizgili, kübar təbiətli bir xanım idi. Asta, həlim səslə danışar, heç kimin qəlbini qırmazdı. Özü kimi zərif humoru, sakit gülüşü, əsra-rəngiz təbəssümü vardi. Gözəl insan, əvəzsiz ana idi. Yeganə qız balası Səadətin başına pərvanə kimi dolanardı. Qardaşı, bacısı balalarını çox sevərdi. Əsil-nəslinin ən nəcib keyfiyyətlərini özündə cəmləşdirmişdi. Əsil ziyanlı xanım idi. Daim mütaliə edir, öz üzərində çalışırıdı. Tədris etdiyi dilləri dərindən mənimsemmişdi. Bakıdakı Fransa səfirliyində bunu yüksək qiymətləndirmiş, onu fransız dili müəllimlərinin İstanbulda keçirilən beynəlxalq seminarına göndərmişdilər. Yaqtun seminardakı çıxışı mütəxəssislər tərəfindən rəğbətlə qarşılıqlaşmışdı.

Beləcə, hər şey gözəl idi. Ev alıb sahmana salmışdır. Ancaq... onun qəfil xəstəliyi hamımızı çاش-baş saldı. Axı, heç vaxt ciddi xəstələnməmiş, bir gün də xəstəxanada yatmamışdı... Ələlə verib onu qəfil bələdan qurtarmaq, yenidən həyata qaytarmaq üçün gecəni-gündüzə qatdıq. Cərrahiyə əməliyyatından sonra yaxşılaşsa da, vəziyyət uzun sürmədi, az keçmiş dünyadan köcdü.

Ancaq vəfatından 10 il sonra o, heç gözlənilmədən əmanət qoyduğu sözün qanadlarında özü qayıtdı dünyamıza. «Şərq-Qərb» nəşriyyatının 2011-ci ildə «Dünya ədəbiyyatı antologiyaları» seriyasından nəşr etdiyi «İspan ədəbiyyatı antologiyası» kitabında Blank Felisidadın «Kokteyl» hekayəsi qarşısında «Tərcümə edəni Yaqt Vəkilova» sözlərini oxuyanda o, bütün vücudu ilə gözlərimiz önündə canlandı. Keçdiyi qısa ömür yolunu bir anlıq onunla birgə yaşadıq, duzlu-məzəli səhbətləri səsləndi qulaqlarımızda. Qocaman müəllimin dilindən: «Bu professorun da başı lap xarab olub. Tələbələrə deyir ki, Sitarə müəllimin 70 yaşı var, onun bir sözünü iki eləməyin. Mənim 70 yaşı var, yoxsa 69?!»

Yaqt saf qəlbli, haqqı nahaqqa verməyən, ədalətli bir insan idi. Bunu tələbələri daha yaxşı bilirdilər. Onun müşahidə qabiliyyəti güclü idi. Belə olmasaydı tərcümə üçün acı gülüş pərdəsinə bürünüb daxilində sərt həyat həqiqətlərini – zavallı Laura və Karlosun başına gələnləri eks etdirən «Kokteyl» hekayəsini seçməzdı. Bu, onun xarakterindən, əqidəsindən doğan bir seçim idi.

Deyirlər, yazılın qalır, söz qalır dünyada. Əvvəldə olduğu kimi sonda da Söz! Sahibini yaşadan Söz!

FELİSİDAD BLANK

(İspan yaziçisi)

Orijinaldan tərcümə edəni:

Yaqt VƏKİLOVA

KOKTEYL

(hekayə)

Həmin gün evə qayıdanda Karlos adəti üzrə şlyapasını asılıqana keçirmək üçün ləngimədi. Kiçik dəhlizə qaçıb, nigarlanıqla Lauranı səslədi:

- Laura, Laura, fövqəladə bir xəbər! Hə, tap görüm!
- Laura bir anlıq əlindəki işdən ayrıldı:
- Axı haradan bilim nə olub. Hə, tapdım, səni böyüdüblər,
- deyə heyrət dolu nəzərlərlə ərinə baxdı.
 - Yox, yox, allah xatirinə. O qədər də əhəmiyyətli şey deyil, ancaq sənin üçün çox şən keçə bilər. Təsəvvür et: bu səhər don Manuellə çətin bir məssələni həll edirdik. Bu çətin işi elə yaxşı yoluna qoydum ki, don Manuelin çox xoşuna gəldi. Bunu onun mənimlə olan rəftarından hiss etdim. Kabinetdən çıxmaq istəyəndə isə təbəssüm dolu gözlərini üzümə dikdi. Bu təbəssümü ancaq onun kefi yaxşı olanda görmək olur. Tez mənə dedi: «Qonzales, cümlə günü işiniz yoxdur ki? Həftənin bu günü evimdə kokteyl təşkil etmişəm, çox məmənnun olardım ki, sizi və xanımınızı da orada görün. Axşam saat səkkizdə, unutmayın, evimizdə olacaq!» Ona nə cavab verəcəyimi bilmədim, sonra tələsik təşəkkürümü bildirdim. Bir təsəvvür et, kokteyl! Ömrümüzdə heç buna bənzər bir yerə dəvət almamışığ. Lap filmlərdəki kimi olacaq: elə bir yiğincaq ki, orada içirsən, söhbət edirsən və çoxluca əylənirsən. Təkcə bir şey məni narahat edir: görəsən belə yerə münasib bir kostyumun varmı? Ümidvaram ki, qəşəng bir geyimin olacaq. Sən bilirsən ki, o və ailəsi necə yaşayırlar. Heç çür başa düşə bilmirəm. Necə olub ki, bizi dəvət edib. Təsəvvür et ki, idarədən ancaq bir mənəm, daha heç kimə bir söz deməyib. Özün

görəcəksən də... Yaxşı-yaxşı fikirləş, bəri başdan heç bir şeyə xəsislik eləmə! Sənə nə lazımsa, al! Kokteyl elə kokteyldir və biz özümüzü gülünc vəziyyətdə təqdim etməməliyik.

– Hə, düzdür, – deyə Laura hələ də təəccübənmiş halda, ərinin fikrini təsdiq etdi. – Mümkün qədər az pul xərcləməyə çalışaram ki, hər şey qaydasında olsun: şlyapanı əmiqizilərim mənə verə bilərlər. Bir-iki gün əvvəl bir bahalısını alıblar, doğrudur, bir qədər cazibədar olmasa da, son dəbdədir. Onu mənə versələr lap bəxtim gətirər. Çünkü yaxşı bilirsən ki, mənimkilər köhnəlib, dəbdən düşüb. Bəs kostyum?.. Dayan, dayan, ağlıma bir fikir gəldi: səhər dərzimin yanına gedərəm. Çalışarıq ki, kostyumlarımdan birini düzəldək.

– Yaxşı. Arvad, bunu özün məndən yaxşı bilirsən. De görüm, həqiqətən razısanmı?

– Çox, olduqca çox. Karlos, fikirləşdikcə, sevincimdən az qalıram ki, dəli olam.

Həmin gecə Laura yata bilmirdi. Gah dərzi barədə fikirləşir, gah kostyum, gah da çox işlətdiyi sumkasının nəzərə çarpan ləkələrini necə təmizləyəcəyini düşünürdü. Fikir Karlosu da rahat buraxmırıldı: yəqin bu dəvət yaxşı bir işə işaretdir: bəlkə də don Manuel onu irəli çəkmək istəyindən söz açacaqdı. Kim bilir?

Günlər tez gəlib keçdi. Cümə günü idi. Səhər əmiqiziləri özləri şlyapanı gətirib Lauranın başına qoydular.

– Necə də qəribə görünürəm. Ancaq çox qəşəngdir! – deyə Laura öz sevincini bildirdi.

– Təsəvvür et! Axırıncı dəbdir. Hə, yaxşı, indi bir kostyu-munu geyin görək! – deyə əmiqizilar dilləndilər.

Kostyumu gətirdilər. Laura əsəbi halda onu geyindi, şlyapanı bir də başına qoydu, sonra geyimi tamamlamaq üçün bacısının ona bağışladığı ciyin örtüyünü (pelerin) saldı.

– Hə, necəyəm? Xoşunuza gəlirmi?

– Çox yaxşıdır, qəşəngdir; sənin kimiləri çox olmayıacaq, – deyə əmiqizilər bəyəndilər.

Karlos da ona baxmağa gəldi.

– Xoşuna gəlirəmmi?
– Əla, qiyamətdir. Həmişəki kimi gözəlsən, Laura!
Saat düz yeddi tamamda evdən çıxdılar. Qapıcı qadın gözlərini onlara dikib qaldı:

– Siz necə də qəşəngsiniz, donya Laura! Qonaq gedirsinizmi?
– Hə, kokteylə dəvət ediblər, – deyə Laura bir qədər süni laqeydiliklə cavab verdi.

Onlar don Manuelin evinin qarşısına gəldilər.
– Deyəsən bir az tez gəlmışik. Səkkizə 20 dəqiqə qalır.
Gözləyək! – deyə Karlos dilləndi.

Onlar bir qədər gəzindilər. Hamı onlara baxırdı.
– Gəl gedək, – deyə Laura dilləndi. – İndi Madriddə yaxşı geyinmək də olmur. Görürsən necə baxırlar?

Onlar həyəcan içində qapını döydülər. Evin o başından səs-küy eşidilirdi. Lauranın ürəyi bərk döyüñürdü. Qapını qulluqçu qız açdı. Böyük, işıqlı bir zala keçdilər. Sonra müxtəlif qruplara bölünmüş, ayaq üstə söhbət edən, gəzişən, əylənən adamlarla dolu iki böyük salona daxil oldular. Don Manuel və xanımı onları qarşılamaq üçün çıxdılar.

– Necəsiniz, əzizlərim? – deyə senyora himayəedici bir tərzdə gülümsəyirdi.

Lakin onlar bunu hiss etmədilər. Bir neçə dəqiqədən sonra xidmətçilərdən biri yaxınlaşdı:

– Senyor, «Mardini» buyurun, – dedi və əlindəki içi qədəhələ dolu məcməyini onlara tərəf uzatdı. Karlos və Laura bu qədəhələrdən ikisini götürməyə tələsdilər. Onlar tək qalmışdılar. Onları heç kimə təqdim etmirdilər və gənc ər-arvad özlərinin yalqız olduqlarını artıq başa düşmüşdülər. Bir tərəfdə dayanıb qonaqlara baxırdılar. Hamı salonda söhbət edə-edə gəzinir, dayanıb tanışlarla salamlaşır, sonra yenə də gəzişirdi. Hamı nəfəs dərmədən elə danışındı ki, sanki əvvəlcədən əzbərlənmiş dərsi söyləyirdi. Laura hərdən bir ona tuşlanmış qadın baxışlarını hiss edirdi. Bu baxış onu çəkməsindən tutmuş şlyapasına kimi

dıqqətlə süzürdü. Laura balaca bir qrupun yavaşdan söhbət etdiyini və ona baxdığını da hiss etdi. Sonra... Heç bir şey: təzədən onlar tərəfindən unuduldu. Yox, bura filmlərdəki kimi şən, dinamik deyildi, yox, buradakı adamlar xoşrifət, mehriban deyildilər. Əksinə, onlar soyuq, öz niyyət və duyğularını gizli saxlayan ehtiyatlı adamlar idilər. Həm də yorulmadan içmələrinə baxmayaraq gecə o qədər də şən keçmirdi.

— Karlos, yaxşı olardı ki, bir-birimizdən ayrılaq, mənə elə gəlir ki, bütün gecəni bir yerdə olmağımız yaxşı görünmür, — deyə Laura yavaşcadan dilləndi.

Hərəsi bir tərəfə yönəldi. «Mardini» öz təsirini göstərirdi. Laura özünü qoçaq, cəsarətli və nəhayət, razi hiss etdi. Ancaq kimin yanına getsin, axı, heç kəsi tanımır. O, nəzərləri ilə Karlosu axtarırdı. Onu cəsarətlə salondan keçən gördü. Laura da öz növbəsində bunu etdi: lap üzmək bilməyib özünü suya tez atan adamlar kimi. Sonra da ona çox sadə görünmüş bir senyora tərəf getdi, üzünə baxıb gülümsədi. Lakin senyora onun bu təbəssümünə cavab vermədi. Onda Laura çəkinə-çəkinə soruşdu:

— Deyin görüm, siz birinci dəfə deyil ki, kokteylə gəlmisiniz?

— Mən...? Xeyr... Heç də yox, — deyə xanım təəccüblənmiş halda cavab verdi və sonra yanındakı başqa bir senyora ilə söhbətini davam etdirdi.

Yenidən o, yalnız bircə şeyi, səmimiliyi sədəqə almaq üçün axtarmalı idi. Ayaqqabılar ayağını sıxmağa başlamışdı, şlyapa başında yad bir şey kimi dururdu; sanki tezliklə müstəqil olmaq, vərdiş etdiyi həyat tərzini sürmək istəyirdi. Kiçik bir qrupa yاخınlaşdı. O, danışmağa cəsarət etmir, yeməyə bir şey gözləyən acit kimi, hey baxırdı. Evin xanımı canıyananlıq edib ona yanaşdı:

— İndi sizi təqdim edirəm, — dedi.

Bir neçə ad eşitdi; əlini bir neçə diqqətsiz əl sıxdı; birisi ona Parisdən, oradakı həyat səviyyəsinin yüksəlişindən danışındı. Laura onun danışdıqlarının hamısını təsdiqləyir, hamısını «hə» deyə qəbul edirdi. O, yenidən gizlənmək, yenidən bu səsi axtarmaq üçün çalışırdı ki, senyoranın ürəyinə yatsın, onun

tərəfindən bəyənilsin. Ancaq səs getdikcə uzaqlaşır, onu tərk edirdi və o, nə üçünsə ağlamaq istəyirdi. Uzaqdan gülüş səsi eşitdi və ona elə gəldi ki, barəsində nə isə danışırlar. Döyülmüş adam kimi qəmgin, özünü itirmiş halda qonaqların arasında Karlosu axtarmağa başladı.

İçkidən pörtmüs Karlos don Manuelin yanına gələrək ona uca səslə iş barədə, həftənin axırıncı əməliyyatı barədə elə hey danışındı. Rəis isə o qədər də xoşzlülük, səmimilik göstərmədən onu dinləyirdi:

– Dostum, Qonzales, biz burası idarədəki işlərdən danışma-
ğa yiğışmamışaq. İçin, əylənin və sizi tək qoymağima görə məni
bağışlayın. Gərək qonaqları qarşılıyam.

Karlos onun necə dilxor halda uzaqlaşdığını gördü. Ehtimal ki, o, nə isə lazımlı olmayan bir şey demişdi. Axı o, nə üçün bütün bunlardan başladı? Pərt olmuş don Manuel də öz-özünə fikirləşirdi: «Bu mütilər, bu asılırlar... Onu dəvət etmək ancaq mənim zəifliyim oldu. İndi idarədə heç bir kəs ona dözə bilmə-yəcək, hələ senyora, kasibin, yazığın birisidir. Ah, necə də gül-məlidir. Hər ikisi bədbəxtidir. Həyatda nələr olmur. İdarəmdə, öz isində mənə nə isə ayrı cür görünmüdü».

Onlar salonun bir küncündə görüşdülər.

– Karlos, mənə elə gəlir ki, artıq gedə bilərik, – deyə Laura dilləndi.

– Yox, yox, – deyə o, əsəbi halda cavab verdi. – Onlar elə düşünərlər ki, kokteyl bizim xoşumuza gəlməyib. Gözləyək, qoy başqları getsin, sonra.

Evin xanımı onlara yaxınlaşıb:

– Əylənin, əylənin! – dedi. Sonra qulluqçu qızı çağırıb söylədi: – Bu senyorlara başqa kokteyl gətir.

– Allah xatirinə, narahat olmayın; vaxtimizi lap əla keçiririk, – deyə Laura dilləndi.

Artıq qonaqlar yavaş-yavaş getməyə başlamışdır. Onlar elə bir tərzdə görüşürdülər ki, heç elə bil getmirdilər. Karlos nəhayət, əsə-əsə şefə yaxınlaşdı:

– Cox sağ olun, don Manuel, təşəkkür edirəm.

– Elə bir şey deyil... Əsas odur ki, siz vaxtınızı yaxşı keçirəsiniz, yaxşı əylənəsiniz.

– Oh! Cox gözəl keçirdik.

Küçəyə çıxdılar. Narın yağış yağırıldı. Tramvaya minməyə heç cür imkan yox idi.

– Şlyapamı korlayacaq, – Laura dedi.

– Yox, heç nə olmaz. Gəl evlərin altı ilə gedək.

Danışmirdılar, sanki başlamağa cəsarət etmirdilər. Yağış yavaş-yavaş paltarlarını isladırdı.

– Bu nə işdir! Bu nə işdir! İndi əmiqizilərim nə deyəcəklər?

– deyə Laura deyinirdi.

– Narahat olma, Laura, şlyapanan heç nə düşmür.

Evə gəldilər. Qapıcı qadın soruşdu:

– Hə, yaxşicamı əyləndiniz?

– Bəli, bəli, çox...

Tez yuxarı qalxdılar. Nəhayət, öz evləri – əbədi və təhlükəsiz sığınacaqları.

Laura lələyi təmizləyir, şlyapanın nəmliyini qurudurdu. Sonra onu ehtiyatla stolun üstünə qoydu, ağır döyüsdən sonra formasını çıxaran əsgər kimi dərindən nəfəs aldı.

Şam etmək istəmədilər. Mədələrində və başlarında qəribə bir ağırlıq, ağızlarında isə acı və xoşagəlməz bir dad hiss edirdilər. Yatmaq vaxtı adəti üzrə öpüşdülər. Elə bir hiss keçirdilər ki, sanki nə isə itirmişdilər, yaxud da onlar çox kiçik, ev isə yazıq, bədbəxt olmuşdu. Hər ikisi niyyətlərinin bayağı, boş və mənasız olduğunu başa düşmüştü. Karlos əsnədi, Laura da onu təkrar etdi və artıq yuxu onu aparanda ərinin səsini eşitdi:

– Fikir eləmə, Laura, indi onlar özləri də heç şən deyillər...

BİZİM RÖVŞƏN

*Xeyirxah insan elə əməllərdən rəsm edilib ki,
bəzən xeyir mələyi də onun saflığına həsəd aparır.*

MÖVLƏNƏ

Ailənin sonbeşiyi və əzizi idı –
ananın, atanın, böyük qardaşın,
bacılarının.

Kim daha çox istəyirdi onu?
Bu suala cavab tapa bilməmişəm
heç vaxt: neçə illər öncə cavan ya-
şımda və indi ahıl vaxtımda.

Hərənin özünəməxsus, bən-
zərsiz istəyi vardi ürəyində ona.
Ancaq balasını, sonbeşiyini kim
sevə bilər Ana təki?

Müdriklər deyiblər ki, hər bir
ailənin, millətin taleyi anadan asılı-
dır. Yaxşı təlim-tərbiyə görmüş, savadlı, intellektli anası olan
övlad, ailə və nəticə etibarilə millət xoşbəxtidir.

Fatma müəllim belə ana idi. 1930-32-ci illərdə Bakı Peda-
qoji Texnikumunda Abdulla Şaiq, Cəmo Cəbrayılbəyli kimi gör-
kəmli maarif xadimlərindən dərs alan Fatma ana sinif müəllimi,
şagirdlərini öz övladları kimi sevən, uşaq psixologiyasını gözəl
bilən təcrübəli pedaqqoq idi. O, ömrü boyu müəllim kimi
məktəbə, ana kimi evə tələsib, övladlarının tərbiyəcisi, ailəsinin
ürəyi olub. Hər gün işə, məktəbə, instituta, bəzən ezamiyyətə
gedən əri, uşaqları üçün narahat olub, onların intizarını çəkib,
hamısı evə dönüb süfrə başına toplaşandan sonra rahat nəfəs
alıb Fatma ana!

Müdrik, yerini bilən, irəlini görən, ailəsinin, əzizlərinin qayğılarını ürəyinəyük eləyən, ağlayıb-sızlamağı xoşlamayan, dərd-sərini açıb ağartmayan, ürəyində çəkən, «ağır oturub, batman gələn», xanım-xatın Fatma ana sonbeşiyi Rövşənlə nəfəs alırdı. Övladı böyüüb boy-aşa çatdıqca fərəhələnir, hiss edirdi ki, oğul balasına olan məhəbbəti bir ailəyə sıqmır. Çünkü Rövşən başqa oğuldu: mərd, zəhmətkeş, özünü oda-közə vurub çörək qazanan, yixılanın qolundan tutub qaldıran, ehtiyacı olana kömək edən, hədsiz səxavətli, əliaçiq, son tikəsini, qəpiyini heç kimdən əsirgəməyən xeyirxah, hamının halına yanıb özünü düşünməyən...

*Şirin dilin vardı, kövrək də qəlbin,
Hər yoldan ötəni sən dost sanardin.
Yaxşılıq gəlirdi əlindənancaq,
Özgə sevincinə sən şadlanardin.*

Ülkərin Rövşən dayısına ithaf etdiyi şeir kövrəldir məni. Elə bil ürəyimizdən keçənləri kağıza köçürüb Ülkər balamız. Rövşənli çağları xatırlayıram, Vəkiliyə soyadına məxsus gur saçlı, qarayanız sıfətinə yaraşan qalın bığlı, xoşxasiyyət Şamil ata elə bil gözlərim qarşısında canlanır.

Qazax seminariyasını bitirib cavan yaşlarında Azərbaycanın kənd rayonlarında dərs deyən, Bakıda ali təhsil alıb, keçən əsrin 30-cu illərində Binəqədi Rayon Xalq Maarif Şöbəsində inspektor işləyən, burada Fatma müəllimlə ailə qurub ömür-gün sirdəsi olan Şamil Vəkilov bütöv şəxsiyyət idi. Öz ixtisasının bilicisi, böyük hörmət-izzət sahibi, el ağısaqqalı, çalışqan, qayğı-keş, mehriban ailə başçısı, 7 övlad atası, «Damcılı» bulağın suyu kimi saf qəlbə malik, nikbin, humor dolu ibrətamız söz-söhətindən doymaq mümkün olmayan İnsan idi Şamil müəllim!

Mühəribədə ağır yaralanıb əlil olan, ömrü boyu ayağında mərmi qəlpəsi gəzdirən Şamil müəllim halal adam, haqqı dəst, nahaqqı düşmən, prinsipial, zirək kişi, övladcanlı ata idi. Uşaqlarını sevindirməkdən hədsiz həzz alar, kiçik oğlu Rövşəni «aatam» deyə çağıranda səsində duyğulu titrəyiş sezilərdi...

Övladlarının xətrinə hər cür zəhmətə qatlaşan müəllim valideynlər məktəbdə şagirdlərinə, evdə isə balalarına (iki oğul, beş

qız) yüksək təlim-tərbiyə verir, onların boy-a-başa çatıb ağıllı, bılıkli, fərasətli insan kimi formaləşmalarına çalışırdılar. Sayılıb-seçilən pedaqoqların «ailə ab-havasında» uşaqlar görüb-götürür, mehriban dolanır, bir-birinə kömək edir, dayaq olurdular.

Aılənin böyük övladı Dilarə səhər tezdən məktəbə gedən anasını evdə əvəz edir, balaca qardaş-bacılara köməyini əsirgəmirdi. Ondan üç yaş kiçik olan Münəvvərin «payına» evin sonbeşiyi Rövşən düşmüdü. O, böyük ərsəyə çatanda, özünü «böyük kişi kimi» aparanda da artıq öz ailəsi, ev-eşiyi olan baci kiçik qardaşından hər cür qayğısını əsirgəmirdi.

Rövşən Vəkilov soyadı kimi nikbin, hazırlıcabab, həyat-sevər, həmçinin dedikcə zarafatçı idi. Bir dəfə Şamil müəllimin balaca maşının doluşub bağa gedirdik. Bağ yolu çala-çuxur olduğundan maşın bizi atıb-tuturdu. Birdən Rövşən səsləndi:

— Ay ata, belə olmaz, ax! O boyda vəzifən var, bir işarə elə, bu yolları düzəltsinlər də!

Ata oğlunun ciddi tərzdə dediyi zarafatını başa düşsə də, özünü o yerə qoymadı:

— Başım ayılır ki, belə xırda işlərlə məşğul olum?

Sənin də vəzifən olar, onda bilərsən atan nə çekirmiş!

— Bəs ətrafdakılar hara baxırlar, görmürlər rəislərinin bağ yolunu? Mən olsaydım çoxdan qovardım onları.

— Ay saqolmuş, necə qovum? Hərəsinin bir çətən külfəti var. O dəfə hirsənib birini cəzalandırmaq itstədim. Üstümə o qədər tanış tökdü ki. Dedilər, Şamil qağa, bu Salahlıdandı, özü də arvad tərəfdən sizlərə qohumdu. Ayə, sən mənim yerimə olsaydin, neylərdin?..

Biz belə zarafatlara alışmışdıq. Odur ki, bağa nə vaxt çatdığınıizi bilməzdik.

Zarafatından da qalmazdin heç vaxt,

Eh, sənin ürəyin necə təmizdi.

İndi özün yoxsan, xatirələrin,

Bilsən ki, nə qədər bizə əzizdi!

Ali təhsilli iqtisadçı, öz ixtisasını mükəmməl bilən Rövşən geniş dünyagörüşlü, erudisiyalı, məlumatlı, nadir kitablar həvəs-

karı, mütalieli, söz-sənət adamları ilə yaxın münasibətdə olan ziyalı idi. Yusif və Vaqif Səmədoğluları, şair Tofiq Bayramı ən yaxın dostları sanırdı. Gözəl tarzən, əməkdar artist, konservatoriyanın baş müəllimi qardaşı Həmid ürək sirdası, beş bacının – Dilarənin, Münəvvərin, Mələyin, Yaqutun, Gülçöhrənin sevimliyi idi. Mənim xətrimi çox istəyirdi. Fatma ana dünyasını dəyişməzdən bir qədər əvvəl oğullarını – Həmidi və Rövşəni yanına çağırıb demişdi ki, Əlövsəti özünüzə böyük qardaş bilin, hörmətinı saxlayın, bir-birinizə, bacılarınıza, yaxınlarınıza həyan olun.

Ömrünü övladlarına həsr edən Anaya sonbeşiyinin toyunu görmək qismət olmadı. Taleyin qəfil, amansız zərbəsindən, ana itkisindən özünə gələ bilməyən dostunun hali Tofiq Bayramın şair qəlbini duygulandırdı:

*Bizi xoş günlərə səsləyən ana
Ah, necə uzaqsan, necə də yaxın.
Bizi qucağında bəsləyən ana
Köçdüñ qucağına ana torpağın.*

*Anadır hər ömrün eşqi, pənahı
Yoxluğu dağ çəkir övladlarına.
Dünyanın ən böyük ziyarətgahı
Ana məzarıdır, baş əyək ona!*

...Atanın, qardaş-bacılarının, yaxınlarının təkidilə Rövşən çox gec – 37 yaşında evləndi. Toyundan cəmi üç ay sonra öz maşınında qəza...

*Üç aydı, üç aydı, ailə qurmuşdun,
Sevinci hədsizdi yaxınlarının,
Bəs niyə qəlbiniñ dağ çəkib getdin,
Atanın, qardaşın, bacılarının?!*

Ülkərin yazdığı kimi «qəlbimizə dağ çəkib getdi» Rövşən... Və nə qədər qəribə, inanılmaz səslənsə də, təsəllimiz oldu: «Yaxşı ki Ana bu günü görmədi!»

* * *

«Xeyirxah insan elə əməllərdən rəsm edilib ki, bəzən xeyir mələyi də onun saflığına həsəd aparır».

Bütün dünyada böyük hikmət sahibi kimi tanınan və məzarı dinindən, milliyyətindən asılı olmayaraq insanların ziya-rətgahına çevrilən ulu Mövlənə özünün ibrətamız kəlamına bunu da əlavə edib ki, cismən ölü insanı xeyirxah əməlləri yaşıdır.

Hər il anim və ad günlərini qeyd edən doğmaları, yaxınları, dostları Rövşənin xeyirxahlığından, səxavətindən, insan pərvə-liyindən danışırlar. Həm də deyirlər ki, o, sinədəftər, hikmətli sözlər, gözəl şeirlər vurgunu idi. Vaqifi, Vurğunu əzbər bilirdi. Məclislərdə özünəməxsus avazla Hüseyin Arifdən, Bəxtiyar Vahabzadədən, Məmməd Arazdan, dostu Tofiq Bayramdan insanı düşündürən, kövrəldən, təsirləndirən seçmələr deyərdi...

Adətən anim günlərini Münəvvərgildə keçiririk. Uşaq çağlarından ailənin sonbeşiyinə qayğısını əsirgəməyən, boyabaşa çatandan sonra da əli üstündə olan, böyük oğlu kimi nəvaziş göstərən həkim bacı bunu özünə borc bilir. Xatirələrini danışanda səsi titrəyir, kiçik qardaşından qalan hər bir şeyi təbərrik kimi qoruyur. Onun ağızı ilməkli qovluğununu açmağa ürək eləmir... Ancaq bu yaxnlarda, Rövşənin 60 illiyinə hazırlaşdığımız bir vaxtda o, ilməyi açıb qovluqdakı şeirləri, hikmətli sözlər yazılan qeydləri oxudu və bizə xəbər verdi.

Mən Rövşənin şeirlərini oxuyanda çox kövrədim, təsirləndim və istər-istəməz müdrikcəsinə deyilmiş sözləri xatırladım: «Yaradıcılıq insanın mənəvi istehsalı, həmçinin onun özünün ruh halının ifadəsidir». «Söyləyin biz nə kişi-yik?!» şeirində Rövşən yazır:

*Dostluğumuz saxtadırsa, saf qanımız laxtadırsa,
Dostları tək xoş günündə axtarırıq, tapırıqsa,
Dar günündə «özü bilər» söyləyərək qaçıriqsa,
Söyləyin biz nə kişiyik?!*

*Ürəyimiz qızan evdə, sıfətimiz gülən evdə,
Həm ərkimiz çatan evdə qılaflanıb oturaraq
Gen yeri dar ediriksə,*

Söyləyin biz nə kişiyyik?!

*Başı kiçik, gövdəsi saz
Cibi dolu, ağlı dayaz
adamlara yaltaqlanıb
işimizi qururuqsa*

Söyləyin biz nə kişiyyik?!

*Bir gözəli seviriksə, gözlərinə gülürüksə,
«Yandım», «öldüm» deyiriksə
Eşqə sadıq deyiliksə,*

Söyləyin biz nə kişiyyik?!

Rövşən İnsana məxsus nəcib anlamları, keyfiyyətləri, dəyərləri özündə ehtiva, təcəssüm etdirən Kişi idi. Şeirlərini oxuyanda onun obrazı gözümüzönündə canlanır, səmimiyyət dolu qətiyyətli səsini eşidirik, qınağı, etirazı, etirafı, qayəsi düşündürür, təsirləndirir bizi.

Əlövsət BƏŞİRLİ
«Yada düşdü» jurnalı № 5, 2012

ƏLÖVSƏT BƏŞİRLİ

**HEKAYƏLƏR
XATİRƏLƏR
MƏQALƏLƏR**

HEKAYƏLƏR

ADAMSIZ ADAM

*Alçaqların yüksəkdə, yüksəklərin
alçaqda olması ən böyük haqsızlıqdır.*

MÜDRİK SÖZÜ

Yarıçıq həyət qapısında dayanmışdı. Yaşıl donlu, mermeyvəli ağaclarla, ətrafa ətri yayılan, məhəccər boyu sıralanıb göz oxşayan gül-çiçəyə baxmaqdan doymurdu. Uşaq, yeniyetmə, ilk gənclik çağlarının sirdası – barlı-bəhrəli bağları sanki sehrləmişdi onu. Vaxtilə dələ cəldliyilə budaqlarına dırmaşlığı, xarlanmış şirin-şəkər gilələrini ovuclayıb ağızına təpdiyi iri gövdəli tut ağacını görəndə kövrəldi. Hələ bərkiməmiş kövrək, sütlü budaqlarını uşaq ərköyünlüyüllə əzişdirdiyini xatırlayıb köksünü ötürdü, xəcalət çəkdi elə bil: «Uşaq ki, uşaq».

Birdən hənirti gəldi qulağına. Həyətin küncündəki it damında zingildəyən Bozdar bir göz qırpmında onun ayaqları arasında peyda oldu, üzünü çəkmələrinə sürtüb qoxuladı. Sonra arxasını yerə sürtə-sürtə ayaqlarını yuxarı qaldırıb oynatdı. O, qılı köpəyin işildayan gözlərinin yaşardığını gördü: «Ay səni vəfali dost».

– Ay it... çər dəymış yenə zəncirini qırıb.

Sahibinin səsini eşidən it eyvandan tələm-tələsik düşən ahil qadına tərəf götürülüb zingildədi. Elə bil anaya oğlunun gəldiyini xəbər verdi.

– Bıy..y...

Ananın səsi titrəyib qırıldı. Sonra əllərini qaldırıb göyə baxdı:

– Şükür kəramətinə, yuxumu çin elədin.

Hünər ona sarı kövrək addımlar atan anasını qucaqladı. Bozdar bir-iki ağız hürüb quyruğunu bulaya-bulaya yerinə çəkildi.

– Ay Həcər, nə səs-küdü orda?

Ərinin gür səsindən səksənən kimi oldu:

– Heç... İndi gəlib deyərəm sənə.

Başını qaldırıb ucaboy, yaraşıqlı oğlunu qürurla süzən Həcər ana sırr deyirmiş kimi ona piçıldadi:

– Sən asta gəl dalimca, mən dədəni müştuluqlayım.

Ana ahil yaşına, ariq vücuduna rəğmən cəld tərpənib yeyin addımlarla eyvana qalxdı. Onun ardınca mümkün qədər ləng addımlayan Hünər birdən anasının eyvanda dayanıb piçilti ilə dediyi sözləri eşitdi:

– Dədənin ayaqları ağrıyrı. Sən onu tərpənməyə qoyma.

Tez otur yanında səhbətini elə.

O özünü eyvandan evə salan kimi ərini müştuluqladı:

– Hə, indi müştuluğumu ver. Sənə dedimmi yuxum çin olacaq? Bax, balamız gəlib.

Atası yayxandığı köhnə divanda yerindən tərpənmək istyəndə oğlu anasının dediyi kimi elədi. Dərhal əyilib atasını qucaqladı və yanında oturdu.

– Nə oldu sənin ayaqlarına birdən-birə, dədə?

– Hə, elə qəflətən oldu, oğul, – ata əlini qısa, düm aq, ariq sifətinə yaraşan saqqalına çəkib gülümsündü. Sonra ani olaraq fikrə gedib sözünə davam etdi, – Nə qədər ki, məktəbə gedib gəlirdim heç yerim ağrimirdi. İndi özüm də məəttəl qalmışam, məni tanıyanlar da inana bilmirlər, deyirlər: «Necə oldu, Hikmət müəllimi pensiyaya çıxaran kimi ayaqları tutuldu. Canı məktəbdəymiş yəqin».

Ata dərindən ah çəkdi:

– Hə, düz deyirlər. Mənim canım, ürəyim məktəbdə, gözüm, fikrim şagirdlərdə olub. Onlar da üzümü ağardıblar. Ali məktəblərə qəbul olunublar. Xaricdə oxuyanlar, müdafiə eləyənlər də var. Sağ olsunlar, zəng eləyiib hal-əhval tuturlar. Bilirsən

müəllim üçün bu nə deməkdir, oğul?! Belə vaxtlarda uçmağa qanadım olmur, ağrı-acılarım yadımdan çıxır.

– Pensiyaya çıxartmasayırlar, ayaqların da ağrımazdı, – deyə arvadı sinədolusu köksünü ötürdü.

– Yox, elə deyil, – kişi etiraz etdi, – hər şeyin öz vaxtı var. Qoy cavanlar işləsinlər indi. Sən də çöl çiçəklərindən, otlardan dava-dərman təpitməsi elə çəkim ayaqlarına, ağrılarım getsin.

Hünəri maraq götürdü:

– Yəni xeyri olur bunların? – deyə soruşdu.

– Bəs necə? Görmürsən ananı, maşallah olsun, bu yaşında yerimir ki, kəklik kimi səkir elə bil.

Oğlunun qəfil gəlışindən kefi durulan ata səsinin tonunu dəyişib məzə ilə ömür-gün yoldaşına söz atdı:

– Hə, özünə yaxşı baxır, amma mənə görüm-baxım eləmir ki, eləmir.

Padnosda çay-mürəbbə gətirən Həcər arvadı od götürdü:

– Bıy, nə danışır bu? Ay oğul, neçə gündü yerində ilan kimi qırılırdı ağrından. Gül-ciçəkdən dava-dərman elədim, təpitmə qoydum. İndi özünə gəlib gör necə məni ələ salır ey!

Ata oğluna göz vurub gülümsündü.

– Ay ana, zarafat eləyir də, bilmirsən xasiyyətini?

– Niyə bilmirəm, fürsəti fövtə verən deyil, zarafata salıb məni sancmaqdan ləzzət alır.

Həcər arvad narazı halda plov qazanı asdığı yan otağa keçdi.

Araya çökən sükutu oğul pozdu:

– Həmişə işləyən adamın birdən-birə pensiyaya çıxmağı darıxdırıcı olur, deyirlər. Yəqin darıxişsan işsiz.

– Hə, əvvəllər yaman darıxirdim. Sonra özümə o qədər iş tapdım ki, – gülümşəyib əlini saqqalına çəkdi, – əslinə qalsa, iş məni tapdı.

Oğlunun baxışlarından oxuduğu suala aramla cavab verdi:

– Deyəsən, sənə təəccüblü gəlir. Atalar deyiblər, iş-güt adəmi boş-bekar oturmaz. Mən də elə... Heç bunu fikirləşməmişdim doğrusu. Bilirsən bu evə hər gün nə qədər uşaq gəlib gedir?

Hamısı da ali məktəblərə qəbul olunmaq istəyir. Mən də həzirlaşdırıram onları riyaziyyatdan-fizikadan test imtahanlarına. Başımı elə qatırlar ki, bir də görürəm qaş qaralır. Sağ olsunlar, həvəs göstərirlər, çalışırlar, öyrətdiklərimi mənimşəyirlər. Bu da mənə ləzzət eləyir. Kim deyir, indi uşaqlar oxumur?! Yalan sözdür. Oxuyan elə oxuyur, gecə-gündüz çalışır. Ancaq müəllim-dən də çox şey asılıdır. Gərək fənnini mükəmməl biləsən, yaxşı da tədris eləyəsən, uşağıın damarını tutasan, həvəsləndirəsən onu. Onda müəllimdən əl çəkməz, pensiyada olanda da, evinə gələr.

Hünərin yaraşıqlı çöhrəsinə xoş təbəssüm qondu:

—Mən də səndən dərs almışam. Çox şey öyrətmisən, necə deyərlər, nə tökmüsən yiğisdirmişəm. Həmişə deyərdin ki, ən mürəkkəb riyazi məsələnin də həlli yolları çoxdur.

— Əlbəttə! İntəhası çalışmaq lazımdır ki, ən qısa, kəsə, dürüst üsulunu tapa biləsən. Bununçun gərək öz üzərində çalışasən, elm aləmində yenilikləri əxz eləyəsən. Bəs bu elmi simpoziumlar, jurnallar, kitablar nə üçündür? Zəhmət çək oxu, öyrən və şagirdlərinə, tələbələrinə öyrət. Məgər dərsliklə kifayətlənmək olar? Hələ dərsliklər nə səviyyədədir? Mən bu barədə yazmışam köhnə tələbə dostlarımı. Hayif ki, bəziləri elmi dərəcələrin, fəxri adların kölgəsində mürgüləyirlər. İlişib qalıqlar keçən əsrin səviyyəsində.

— Bizim professor Məmişov kimi...

— Yaxşı tanıyıram onu, bir oxumuşuq, — köksünü ötürüb başını buladı, — sən bir işə bax, Məmiş də professor olarmış, ordan-burdan köçürə-köçürə, sürünen-sürünen, dondan dona girə-girə. Daha nə qaldı, görmədik?

Susub fikrə getdi. Tələbəlik illəri yadına düşdü... Ömrünün ən qaynar, unudulmaz çağları arxada qalmışdı. O, universiteti fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdi. Dostları ilə Dənizkənarı parka gəzməyə gedirdi. Arxadan səs eşitdi:

— Hikmət, tez gəl kafedraya.

Qaçaraq qayıdış mərmər pillələrlə yuxarı qalxdı... Ağsaçlı, üz-gözündən nur yağan professor birbaşa mətləbə keçdi:

— Aspiranturada cəmi bir yer var. Səni məsləhət bilmışik. Namızədliyini mən irəli sürmüşəm, ən yaxşı tələbəm kimi.

Hikmət çəşib qaldı. Bilmədi nə desin, necə cavab versin tələbə yoldaşları ilə birlikdə «riyaziyyatın atası» sandığı, «elm-lərin açarı» olan fənni tədris edən, qiymət verməkdə xəsis olsa da, ondan «əla»sını əsirgəməyən böyük alimə, müdrik insana. Professorun lövhəyə yazdığı ən çətin riyazi məsələləri tələbə yoldaşları arasında birinci o həll etmişdi, suallarına dürüst cavab vermişdi bu beş ildə. İndi isə cavabının qarşısında gözlərinin önündən çəkilməyən kənddəki qoca ata-anası, hələ kiçik, boyabaşa çatmayan qardaş-bacıları durmuşdular. Heç kimə yox, özünə söz vermişdi ki, təhsilini bitirən kimi mütləq qayıdacaq, onu boyabaşa çatdırın ailəsinə köməyini əsirgəməyəcək.

Professor müdrik insandı, vaxtilə kasib, imkansız ailədə böyüdü. Tələbəsinin həyəcandan titrəyən qırıq-qırıq sözlərindən ona hər şey aydın oldu. Fikrə gedib köksünü ötürdü. Kövrək səslə:

— Hə, başa düşdüm səni, — dedi, — get, kənd məktəbində işlə, ailənə kömək elə, ancaq...

Hikmət professorun səsində adətən auditoriyani bürüyən bir qətiyyət duydular:

— Ancaq ilişib qalma! Borcunu verdin, köməyini elədin, qayıt gəl. Həm dərs deyərsən, həm də müdafiəni eləyərsən. Mən zənnimdə heç vaxt yanılmamışam, gələcəkdə səni dəyərli riyaziyyatçı alım kimi görürəm.

«İlişib qalma!» Neçə illər qabaq yaşlı professorun dediyi sözləri hər dəfə xatırlayanda mat-məəttəl qalırdı. Vaxt elə bil ucurdu. Ata-ana dünyalarını dəyişmişdi. Qardaşlarını evləndirib, bacılarını köçürmüştü. Hamisinin da evi-eşiyi, boyları bərabərlərində övladları... O da ailə qurdu, ata oldu, yeddi oğul, bir qız atası. Məktəbdə həmkarları zarafatla deyirdilər ki, Hikmət müəllimin övladlarının sayı lap nağıllardakı kimidir. Pəhləvan qamətli yeddi oğul, mələk kimi bir qız... Sonra toy-toya calındı, qızını gəlin köçürdü, altı oğlunu evləndirdi. Onlar da zirək tərpənib

özlerinə sar-sahman düzəltmişdilər, indi təsərrüfatla məşğul olub ailələrini dolandırırdılar. Qalmışdı sonbeşiyi Hünər.

Bayaqdan fikrə gedən ata oğlunu ilk dəfə görürmüş kimi diqqətlə süzdü. Ürəyi fərəhlə döyündü. Sonbeşiyi özünə çəkmişdi: «Hünər çox-çox irəli gedəcək, oğul atanı ötüb keçməsə inkişaf olmaz. Həyatın qanunu belədir... Mən bu yaşimdə çalışıram dünənimdə qalmayım, ayaqlaşım bu günlə. Elmi kitablardan, jurnallardan bəhrələnib test imtahanlarına hazırladığım uşaqlara riyazi məsələlərin həllinin təzə üsullarını öyrədirəm. Hünər oğlum isə elmi yenilikləri daha tez əxz eləyir. Nədən ki, internetlə birbaşa dünyanın məşhur kitabxanalarına «girir», ən yeni elmi kitabları, jurnalları bilgisayarda «vərəqləyir», ona gərək olan fəsilləri, bölmələri ingilis dilində sərbəst oxuyub tərcümə edə bilir, özü yeni üsullar, formulalar, düsturlar düşünür. Belə getsə, mən ömrüm boyu nail ola bilmədiklərimi oğlumun əməllərində görəcəyəm, inşallah»

Ümidlərini evinin sonbeşiyinə bağlayan atanın nikbin düşüncələrdən üzü işıqlandı. Əlini ehmalca saqqalına çəkib qürurla oğluna nəzər saldı:

– Xəbərin özündən tez gəlib evimizə. Eşitmışəm imtahanlarını əla vermişən. Çalış dövlət imtahanından da beşini alıb aspiranturada oxu.

Hünər alnını ovuşdurdu:

- Əvvəl iş tapım gərək. Sonra müdafiə edərəm.
- İş tapmaq çox çətindir deyirlər. Sovetin vaxtındakı kimi indi təyinat yoxdur axı.
- Hə, iş tapmaq işləməkdən çox çətindir, – Hünərin dodağı qaçıdı, – xüsusən adamsız adam üçün.

Ata sual dolu baxışlarını oğluna zillədi.

– Narahat olma, dədə, – oğul atasını arxayın saldı. – Mən müsabiqə yolu ilə işə düzələcəyəm.

Çiyindən ağır yük götürülmüş kimi Hikmət müəllim dərindən nəfəs aldı. Yan otaqda ocağın üstündə plov qazanını dəmə qoyan Həcər ana içəri girib stolun üstünə süfrə saldı.

* * *

Başını qaldırıb qapıda müntəzir duran köməkçisinə baxdı:

– Xeyir ola!

– Xeyir deyəndə ki, nazirlilikdən zəng eləmişdilər. Müsabiqədə üstün olanlardan birini bize göndəriblər.

Rəis qaş-qabağını tökdü:

– Əcəb işə düşmüşük. Nə müsabiqəbazlıqdır, bilmirəm.

– Təzə dəb düşüb. İşə düzəlmək istəyənlərin müsabiqəsini keçirirlər. Bəyəndiklərini aşağıya – idarələrə, şöbələrə göndərir-lər. Bize də bunu məsləhət görüblər.

O, əlində tutduğu qovluğu idarə rəisinin qarşısına qoydu.

Rəis qovluqdakı sənədləri diqqətlə nəzərdən keçirdi:

– Bu həmişə əlaçı olub ki, orta məktəbdə də, universitetdə də.

– Elədir. Qəbul vaxtı ən çox bal toplayıb, xüsusi təqaüd alıb. Üç dil bilir, bilgisayar kursunu bitirib, program hazırlayır.

Rəisin köməkçisinə acığı tutdu:

– Səndən yaxşı vəkil olardı. Onun-bunun vəkilliyini eləyib başını dolandırardin.

Rəisinin xasiyyətinə yetərincə bələd olan köməkçi səhvini başa düşüb bütübüdü:

– Bağışlayın, elə bildim...

– Nəyi bildin, ə? – rəis kükrədi, – sənə deməmişəm nəyi bilmək vacibdir hər şeydən əvvəl?! Əl boyda kağıza yaza bilməz-din bunun kim, kimin adamı olduğunu? Yoxsa heç öyrənməmisi-sən?

Köməkçinin içində saldığı səsi titrədi:

– Öyrənmışəm. Siz deyən adamı yoxdur. Adamsız adamdır-ləp. Atası müəllim olub, indi pensiyadadır. Çoxlu qardaşı var, hamısı da təsərrüfatla məşğuldur.

– Fermeridlər?

– Xeyir, siz deyən o cür imkanları yoxdur.

– Hardan bildin imkanlarını? Pul kisələrini sənə göstərib-lər? Dedim ki, heç kimin vəkilliyini eləmə. Əyə, bilmirsən ətin qiyməti yenə kəlləçarxa çıxıb. Allahın quru otunu, yoncasını

şəhərə gətirib bilmirsən neçəyə satırlar bu kəndçilər? Sonra da deyirlər, pulumuz yoxdur, güclə dolanırıq. Yalan deyirlər, vergidən gizlədirirlər gəlirlərini. Bildin?

Köməkçi müti halda başını tərpətdi.

- Hardadır o?
- Gözləmə otağında.

– Apar müavinin yanına. Komissiya yaradar, əməlli-başlı sorğu-suala tutar, get-gələ salar, ağızını boza verər. Onu bir də mənim qapıma yaxın buraxma, de ki, belə işlərə müavin baxır. Qoy bir-birilərini boğaza yiğsinlar.

Köməkçi kabinetdən çıxan təki qırmızı telefon zəng çaldı. O, dəstəyi ustusca götürüb qulaq verdi. Dinlədikcə kudu kimi sarımtıl üzü rəngdən-rəngə düşdü. Sonra səsi titrədi:

- Başa düşdüm sizi. Bəli, bəli, hər şey aydındır. Narahat olmayın, necə tapşırımsınız elə də olacaq.

Dəstəyi yavaşça yerinə qoyub, ağır yükdən azad olmuş kimi nəfəsini dərdi. Dəsmalını çıxarıb alnında puçurlanan tərini sildi. Köməkçisinin düyməsinə toxunan kimi o, qapıda göründü. Sonra rəisinin məlum işarəsilə yaxın gəlib əyləşdi və dərhal dəftərçəsini açıb qələmini hazır tutdu.

- Lazım deyil yazmaq. Diqqətnən qulaq as, yadında saxla.
- Baş üstə!

Rəis elə bil boğazına pərçim olan nəyisə güclə udub köksünü ötürdü:

- Demək belə, göstərişi var böyüyün, şəxsən özünün. Can-la-başla yerinə yetirməliyik.

- Aydınındır.

- Xanım təşrif buyuracaq bir azdan. Özün arxa qapıda gözlə onu, mənim yanımı elə gətir ki, heç kim görməsin.

Köməkçi bir göz qırpmında yox oldu. Rəis kabinetində var-gəl elədi. «Hə, belə-belə işlər. Gərək elə şərait yaradam ki, xanımın ruhu da inciməsin. Zarafat deyil, kişi mənə etibar eləyib. Bunun iki başı var: damarını tuta bilsəm yüksəklərə qaldıra-qaq məni, yox, Allah eləməmiş, kişinin ürəyi istəyən kimi

olmasa, cin vurar başına, od püskürər... əridər məni, yaman günə qalaram... Allah, amandı, özün saxla o gündən».

Köməkçi təngnəfəs içəri girdi.

Rəisin ona zillənən sual dolu baxışlarına cavab verdi:

– Siz deyən kimi elədim, – titrək ah çekdi, – zalim qızı alışib yanır, elə gözəldi ki, adamin gözü qamaşır.

Rəis zəhmələ ona baxdı:

– Şor gözünü zillədin ona?

Köməkçi dərhal özünü yiğişdirib yumağa döndü:

– Yox canım, gözücü baxdım ki, yol göstərim, yanınıza elə gətirim başqası görməsin.

Rəis ayağa durub özü qapını açdı:

– Xoş gəlmisiniz, buyurun keçin yuxarı başa.

Cavan, gözəl xanım onun göstərdiyi kresloda oturmadı.

Baş tərəfdə böyük masadan bir qədər aralıda yumşaq divana yayxanıb süzgün baxışlarla rəisə çəpəki nəzər saldı: «Özü də köməkçisi kimi şorgözdü. Elə hamısı belədi bu erkəklərin, bir bezin qıraqlığı».

Rəis adəti üzrə keçib öz kreslosunda əyləşmədi. Elə ayaq üstə sözünü deyib hörmətli qonağını xatircəm eləmək istədi:

– Sizinlə əlaqədar bütün göstərişlərə yüksək səviyyədə əməl olunacaq. Lap ürəyiniz istəyən kimi...

Qıqqacı baxışlı xanım onun sözünü ağzında qoydu:

– Ürəyim istəyən kimi? Maraqlıdır, siz mənim ürəyimi nə tez, necə oxuya bildiniz?

Rəis gözləmədiyi qəribə sualdan çəşib qaldı. Birdən-birə canını soyuq tər basdı. Qapı qabağında müntəzir dayanan köməkçisinin dodağı qaçıdı. Tez başını aşağı saldı ki, rəis görməsin.

– Mən sözgəlişi dedim bunu, – rəis tələm-tələsik fikrini izah etməyə çalışdı, – yəni bizə verilən tapşırığı yerinə yetirəcəyik, istədiyiniz kimi sizə şərait yaradacağıq ki, rahat olasınız.

Xanım rəisə qəribə nəzərlə baxıb gözlərini süzdü:

– Mən yanında olanda Özü tapşırıdı ki, elit şərait yaradılsın burada, istədiyim vaxt rahat gəlib gedim. Özü belə istəyir ki, mənimcün xoş olsun.

Xanım «Özü» sözünü xüsusi vurğu, əda ilə deyib, sakit, yumşaq səslə əlavə etdi:

— Universitetdə oxuyanda da belə olub, istəyəndə getmişəm dərsə, istəməyəndə yox. Qiymətlərim necə yazılıb, qırmızı diplom nə təhər başa gəlib Özü bilir. Çox həssas, duyumlu insandır. — Xanım susub rəisi zənnlə süzdü.

— Elədir, çox qayğıkeş insandır, — rəis udqundu, — bizdən də əsirgəmir hər cür yardımını. Keçən həftə gəlib sıravi işçilərnən elə səmimi söhbət elədi ki!.. Sonra arxa qapiya açılan otaqlara baxdı. Tapşırıldı ki, necə lazımdı hazırlayaq sizinçün. İstirahət, qonaq qəbul etmək üçün hər cür şərait yaratmışıq.

— Yaxşı eləmisiş, şair dostlarımla görüşürəm. Lirik şeirlərimi çox bəyənirlər, qəzet-jurnallarda çap elətdirirlər. Şəxsən Özü mənim lirikamın vurğunudur. Kitabımı çap elətdirib. Deyir, şeirlərini oxuyanda ürəyinin çırpıntısını eşidirəm sənin. Kitabım kabinetində, stolunun üstündə, gözünün qabağında olur həmişə.

Rəis qapının qabağında əmrə müntəzir dayanan köməkçisinə üz tutdu:

— Xanımın kitabını al gətir, oxuyaq.

* * *

Ezamiyyətdən qayıdan kimi rəis köməkçisini yanına çağırıldı. Bu, onun şakəri idi: harada olur-olsun işə gələn kimi köməkçisini sorğu-suala tuturdu, onu ən yaxını, görən gözü, eşidən qulağı sayırdı.

İdarədə bilirdilər köməkçi hansı yuvanın quşudur. Onun yanında ya artıq-əskik danışmır, ya da dillərini «qifillaryıb» susurdular. Di gəl ki, ən yaxın dost, sirdəş bildiklərinə piçildə-dıqları belə rəisə çatdırılırdı. Lap məəttəl qalırdılar. Axı, bu necə ola bilər?

«Çox sadə, buna nə var ki,» — köməkçi içində onları məsxərəyə qoyur və idarənin az qala hər addımında rəhbərliyə «sədaqətlilər şəbəkəsi»nın xidmətindən məharətlə yararlanırdı. «Bəs necə? Nə dost, nə sirdəşbazlıqdır, bilmirəm. Sənin lap evində arvadına dediyini öyrənməsəm, rəisə çatdırmasam,

gözümə yuxu getməz. Nə təhər eləyirəm bunu? Ay-hay, elə bilirsən rəisin köməkçisi, kölgəsi olmaq asandır? Gərək adamın qanında, canında, lap iliyində ola belə nəsnələr». O, içində belə düşünür, sırrını heç kəsə demir, idarədə hamını mat-məəttəl qoyan «məharətindən» ləzzət alırdı.

İndi həmişəki kimi qapının yanında əmrə müntəzir durmadışdı. Rəisin istəyilə sağ tərəfində oturub sorğu-suallarını müfəssəl cavablandırır, ezamiyyət müddətində idarədə baş verənləri, bəzi məxfi məqamları çözələyib onu məlumatlandırdırdı.

– Heç xanımdan danışmırsan?

Rəisin qəfil atmacasındaki qınaqqarışlıq irad onu çasdırdı.

– Yoxsa xəbərin-zadin yoxdur heç?..

Sual dolu baxışlar altında üzüyən kimi oldu. Ancaq təcrübəli «xəfiyyə» fəhmi ilə tez özünü ələ alıb irişdi:

– Niyə yoxdur, heç elə şey olar? Özünüz bilirsiniz ki, bu idarənin hər qarışında gözüm var mənim.

– Bəs onda?..

– Heç bilmirəm necə deyim, – ani olaraq susub fikirli halda gözlərini döydü. Sanki tərəddüd edir, deməyə münasib söz axtarırdı, – elə hadisələr olub ki, çəşib qalmışam, deməyə dilim gəlmir.

– Niyə, sən ki dildən pərgarsan?!

– Düz deyirsiz... Xanım həyətin arxa qapısından gəlib gedirdi bir boylu-buxunlu cavan oğlanla, mən də göz qoyurdum gizlicə, hər ehtimala qarşı. Öyrənmişdim ki, oğlan həm sürücüsüdür, həm cangüdəni, həm də... – fikirli halda alnını ovuşturdu, – həm də... Vallah heç bilmirəm necə deyim. Gözləməkdən gözlərim qaralırdı. Bütün günü içəridə olurdular... Axır dözmədim, səbrim tükəndi, qapını astaca döyüb açdım.

– Nə gördün?

– Heç deyiləsi deyil... Oğlan üstümə çəmkirdi ki, bəs «korsan, görmürsən massaj eləyirəm». Üzr istəyib tələm-tələsik çıxdım ki, şərləməsinlər... Ertəsi gün xanım başqa maşında, ayrı, daha cavan, əvvəlkindən də yaraşıqlı bir oğlanla gəldi.

Fikirləşdim, yəqin cangüdənini dəyişib... Amma sonra öyrəndim ki, yox, bu cangüdən deyil, böyüün oğludur.

Rəisin gözləri böyüdü:

- Kimin?
- Böyüün.

– Elə şey olmaz! – deyə qeyzlə köməkçisinin üstünə çəm-kirən rəisin ətli, sallaq sıfəti əsəb gərginliyindən səyridi. Sonra susub fikrə getdi: «Sən bir işə bax, gör nə hoqqa çıxarırlar, – içində deyinib köksünü ötürdü, – Heç belə də biabırçılıq olar? – əsəblərini tarıma çəkən suala ürəyində cavab verdi, – Niyə olmur ki?! Cavan qızla eşqbazlıq həvəsinə düşən yaşılı adamın axırı belə olar».

Başını qaldırıb köməkçisinə baxdı:

– Yaxşı ki, vaxtında xəbər tutub mənə dedin. Ancaq bu sırrı heç kim bilməməlidir!

– Arxayın olun.

– Böyüün qısqanc arvadı bilsə aləmi qatar bir-birinə. Özü də başımıza it oyunu açar, idarəni elə şumlatdırar ki, heç yerində alaq da bitməz. İkimizi də gübrə kimi torpağa qarışdırar.

Kömürçisinin matı-qutu qurudu, uzun, ariq boğazının hülqumu titrədi.

– Odur ki, ehtiyatlı olmalıdır. Həyətin arxa qapısından həmin yerə hündür hasar çəkilməlidir ki, gözdən-könüldən iraq olsun. Axı, rəsmiyyətdə o, bizim işçi deyil. Yuxarının inspektorudur, guya idarəmizi kurasiya edir. Böyüün əmri belədir. Yəni biz ona yox, o bizə nəzarət etməlidir. Nə işlə məşğul olmasının sənə, mənə dəxli yoxdur. Aydın oldu?

– Bəli! – rəisin fikrini başa düşüb rəngi durulan köməkçi inamla cavab verdi.

– Bax belə. Bu sürüşkən məsələni birdəfəlik qapayıb nöqtəsini qoyaq. Keçək öz işimizə. De görüm o adamsız adamın məsələsi, komissiyanın rəyi necə oldu?

– Adamsız adam başımıza bəla olub. Bütün sorğu-suallara cavab verib, Alim də razi qalıb, müsbət rəy yazıb...

– Nəə?! Axı, mən sənə söz demişdim, göstəriş vermişdim.
Nə alimbazlıqdır?

Köməkçi suçlu halda başını aşağı salıb mızıldadı:

– Komissiyaya çatdırmışam fikrinizi, bircə Alim saya salmır. Deyir ki, belə mütəxəssis ələ düşməz, işə götürmək lazımdır onu.

Rəis yumruğunu masaya necə vurdusa, köməkçi səksənib yerindən dik atıldı:

– Axı, o kimdir ki, işə adam götürə. Alim deyə-deyə qudurtmusuz, tıxlı tikə olub keçib boğazıma.

İdarənin nəzdindəki elm-istehsalat birliliyinin rəisinə işçilər öz aralarında «Alim» deyirdilər. Bu da təsadüfi deyildi. O, həqiqətən alim idi, yüksək elmi dərəcəsivardı, uzun illər elmi-tədqiqat institutunda baş elmi işçi olmuşdu, universitetdə dərs demişdi. Sovetlər dağında, keçid dövründə özəl kiçik müəssisə – elm-istehsalat birliyi yaratmışdı. İnflyasiyanın tügən etdiyi vaxtlarda dolanışqları qəpik-quruşa dirənən həmkarları ilə laboratoriyada düzəldib sınaqdan keçirdiyi müxtəlif möişət cihazlarının özəl müəssisədə kütləvi istehsalını təşkil etmişdi.

Bürokratik əngəllər, maneələr müəyyən çətinliklər yaratsa da, Alim elm-istehsalat birliliyinin sükanını əldən verməmişdi, işindən möhkəm yapmışdı.

Yuxarıda iddiası yerə-göyə siğmayan böyüyün, aşağıda «buyruq qulu» olan idarə rəisinin inzibati basqları onun iradəsini qıra bilməmişdi. Alim öz həmkarları, azsaylı mütəxəssislərlə birlikdə elmlə istehsalatın yetirməsi olan müəssisəni məharətlə idarə edirdi. O, kiminsə xatırınə, xahiş-minnətinə görə diplomlu savadsızların burada boş yer tutmasına imkan vermirdi. İdarə rəisinin əmrini bir kənara qoyub, göndərilən kadri tamam-kamal yoxlayır, sınaqdan keçirirdi. Onun üçün «adamsız adam» anlayışı yox idi.

İdarə rəisi isə tamamilə bunun əksini düşünürdü. «Adamın ya adamı olmalıdır, ya da pulu», – ərk elədiyi yaxınlarına belə deyirdi, – bir də mən ancaq öz yerlilərimə xırda-para işləri güzəşt eləyirəm. İdarəmdə süpürgəçi də öz yerlim olmalıdır».

- Hə, nə gözünü döyürsən, düz demirəm? – başını aşağı salıb fikrə gedən köməkçisinə tərs nəzər saldı.
- Əlbəttə, siz rəis kimi həmişə haqlısınız. Ancaq...
- Nə ancaq?! İndi sən də «əmma» qoyursan mənə?
- Allah eleməsin, mən kiməm ki, intəhası sizin «adamsız adam» dediyinizin adamları peyda olub.

Rəis əcaib bir şeyə baxırmış kimi heyrətindən böyümüş gözlərini ona zillədi. Köməkçi isə bayaqdan əlində tutduğu qovluğu açıb onun qarşısına qoydu.

- Bu nədir belə?
 - Bəs nə deyirəm, Alimin mütəxəssisləri müsbət rəy yazıblar, üstəlik təqdimat da göndəriblər. Əgər siz razılıq verib imzalasanız...
- Kömürçinin sözü ağızında qaldı, rəis qovluğu götürüb onun üstünə tolazladı:

- Əyə, sən nə təhər adamsan, bilmirsən xasiyyətimi, belə şeyə razi olaram heç?! Bu qovluğu da ləğv elə getsin, heç izi-tozu qalmasın!
- Bu mümkün deyil, – köməkçi özünü toplayıb xırıldadı, sonra rəisin qəzəbli baxışlarından yayınsın deyə başını aşağı salıb mızıldandı, – qovluqda yazılıları bilgisayara köçürüblər, oradan da internetə...
- Cəhənnəm olsunlar... Mən sözümdən dönen deyiləm. Hamısını qovduracağam, elə sənin özünü də. Onun-bunun sözünə uyan, vəkilliyini eləyən aciz, qorxaq köməkçi lazımlı deyil mənə!

Hirsindən özünə yer tapa bilməyən rəis birdən köməkçisinin sıçrayıb quyruğu üstə qırırlan ilan kimi iti baxışlarını ona zillədiyini gördü:

- Məni də adamsız sayırsan? Yaddaşına nə oldu? – Qəzəbdən kükrəyən bu səs onun qulağının dibində bomba kimi partladı. – Yoxsa vəzifə çəsdirib, ayağının altını görmürsən? Neynək, sənə vəzifə verdirənə bilirəm nə deyərəm. Evdə qısqanlıqdan alışib yanan arvadına idarədəki xanımlarla eşqbazlığını göstərərəm, əşyayı-dəlillərimlə, lap internetdə...

Elə bil rəisin başına qəfildən buz kimi soyuq su tökdülər. Titrədib büzüşdü. Bu, köməkçinin ilansayağı işaretin gözlərindən yayınmadı və o, hücumunu davam etdirdi:

– Nə tez yadından çıxdı bir yerdə işlədiyimiz vaxtlar. İkimiz də sıravi işçi idik. Onda gözəl-göyçək qız olan indiki arvadın böyüyün katibəsi, yaxını idi. Söz gəzirdi ki, guya uzaq qohumudur. Əsil həqiqəti mən bilirdim, gözümdən, qulağımdan heç şey yayılmırı, qoyurdum böyüyün ovucuna. O da sağ olsun, səni katibəsinin əri, həm də idarə rəisi elədi. Məni də köməkçi qoydu ki, göz-qulağı olum onun bu tərəflərdə. Bəs necə? Öz yerlisiyəm də, kökümə-köməcimə yaxşı bələddir. Bilir ki, rəhmətlik babam kəndxudanın qapısında muzdur olub, atam da dağılış sovetin zamanında kolxoz idarəsində kuryer, həm də sədrin sərr dağarcığı idи. Böyüklərim belə olub, mən də onların tökdüklərini indi zamanəyə uyğun xırıd elayirəm.

«Zati qırıq koppəyoğlu, gör neynən fəxr eləyir, – fikrindən keçirtdi və tez də özünü ələ aldı, – Yox, günü suya verə bilmərəm, bunun buynuzu içindədir, gərək artistlik elayəm».

Ayağa qalxıb ona yaxınlaşdı:

– Ay səni, Ağaquliyev, əyə, neçə ilin dostuyuq, heç zarafat-zad qanıb elemirsən?

Ariq, uzundıraz köməkçi qıسابoy, sallaqqarın rəisə yuxarıdan aşağı istehzali nəzər saldı:

– Elə sözü zarafata salıb deyərlər də. Necə demisən, elə də cavabını almışan. Mən hər üzünə hazırlam: yaxşıya yaxşı, yamana yaman.

Rəis ərkyanə onun qolundan tutub sıxdı:

– İstəməzdim özgələr duyuq düşsünlər, bizim yaxınlığımızı, xoş münasibətimizi bilsinlər. Ona görə də iclasda, kənar adamların yanında səsimi qaldırıram, danlayıram səni. Belə şeyləri eyninə alma.

– Başa düşürəm səni. Elə mən özüm də hiylə işlədirəm. Başqalarının qılığına girib söz qopartmaqcın arxanca deyinirəm, lap söyürəm, guya aramız pozulub, zəhləm gedir rəisdən, məni heç nəyin üstündə danlayıb-dansayırlar, ağızına gələni deyir, təhqir

edir. Doyunca yedirib-içirəndən sonra qılıqladığım hərif başlayır ürəyinin sözünü deməyə, iş bir yana, lap evinin, arvadının söhbətini tökür ortaya. Nədən ki, özümü elə göstərirəm inanır mənə. Beləcə idarənin cikini də bilişəm, bikini də. Sonra da qoyuram sənin ovcuna ki, ayıq-sayıq olasan, vaxtı-vədəsi gələndə tədbirini görəsən. Hərif də bilməsin ki, zərbə ona haradan dəydi, necə oldu düz yolda dolaşış yıldı.

O, köksünü ötürüb özlüyündə dərin ağıl sahibi saymadığı rəisi qınayıcı nəzərlə süzərək ərkələ dedi:

- Ancaq bəzən belə olmur. Cənab rəis ona dürlü-dürlü məlumatlar ötürənə «sağ ol» əvəzinə «çor» deyir...
- Lənət şeytana, necə oldusa, hirslənib özümdən çıxdım.
- Şeytan çasdıranda səni mən də başqa cür danışdım. Yaxşı ki, öz aramızda qaldı. Kənar adam olsayıdı, heç ağızımı açmaddım.

«Buynuzu içində olan» köməkçisinə rəis də «boğazdan yuxarı» cavab verdi:

- Xasiyyətinə bələdəm, ürəyin gül kimi təmizdir, nə var dilindədir. Öz aramızda çox söz-söhbət ola bilər, ancaq özgəsi bilməməlidir.
- Arxayıń ola bilərsən mənə. Bir daş altda, bir daş üstdə, vəssalam, qurtardı getdi. O ki qaldı onlara, Alimgili deyirəm, səbrli ol, ehtiyatla hərəkət elə. İlanı Seyid Əhməd əliynən tut, yəni Yuxarıının köməyiynən işini gör. Böyüyə arxalan.

- O barədə arxayınam. Elə bil ki, dağa söykənmişəm, başımı qaldıranda zirvəsində qar görürəm.

Həyətdən səs gəldi. Dönüb pəncərədən bayıra baxdılar. Elm-istehsalat birliyinin üçmərtəbəli binası qarşısında iki nəfər söhbət edirdi. Ağ saçlı Alim keçmiş tələbəsi Hünər Hikmət oğluna nə isə deyir, o da diqqətlə qulaq asırdı. Birdən hər ikisi qəhqəhə çəkib güldü. Köməkçi gözaltı rəisə baxanda onun ətli, sallaq sıfətini qaralmış gördü...

İNSAN KİMİ

*Unudulmaz müəllimlərimiz, Qabaqcıl maarif xadimləri
Şamil Vəkilov və Fatma xanım Aslanovanın işıqlı xatırəsinə*

*Dünya düşünən insanların dayaq nöqtəsi
kimi bir şeydir... İnsan imkanları ilə arzularının
sərhədində yaşayır.*

ANDRE MORUA

Səhər evdən çıxıb asta addımlarla qəsəbənin hələ hay-küy düşməmiş sakit küçəsində, təmiz havada xeyli gəzişdi. Sonra parkın girəcəyində ayaq saxlayıb nəfəsini dərdi.

Cavan söyüd ağacının salxım budaqlarının çətirlənib kölgə saldığı taxta skamyada ehmalca oturdu. Başını qaldırıb kiçik qəsəbə parkını dövrələyən ağaclarla nəzər saldı. Hamısı bahar libası geymişdi, tərtəzə yaşıllıq göz oxşayırdı. Al-əlvan çiçək açan yasəmənin ətri ətrafa yayılırdı.

O, sinə dolusu nəfəs alıb, gözlərini qiydı. İrili-xirdalı qırışlara bürünən açıq sıfətinə xoş təbəssüm qondu. Yaxınlıqdakı uşaq bağçasından gələn səslər, dərsə tələsən məktəblilərin hayküyü ovqatını açdı. Neçə vaxt həsrətində olduğu musiqi təranələrini dinləyirdi elə bil. O, buna alışmışdı. Səksən yaşıının yarıdan çoxunu öz doğma övladlarından ayırmadığı uşaqlar, məktəblilər arasında keçirmişdi. Ömür-gün yoldaşı ilə birlikdə. Onlar məktəbdə ülfət bağlamışdilar. Hər ikisi tanınmış ailənin övladı olsa da, ağır illərin sınağından çıxmış, çətinlik, ehtiyac görmüşdü. Aza qane olmayı uşaq çağlarından öyrənmişdilər. Heç evləri də yox idi. Həyat evinin küncündə balaca bir otaq kirayələmişdilər. Yayın qızmar çağında da kiçik pəncərəsinə gün işığı düşmür,alaqaranlıq, həm də nəm olurdu. Ancaq çox xoşbəxt idilər, gözlərində hər yan nura boyanmışdı elə bil. İlk körpələrinin

qiğıltısı onları elə «sehrlədi» ki, sanki günəşin zərrin şəfəqlərini gördülər ciyərparələrinin topuş yanaqlarında.

İkinci uşaqları dünyaya göz açanda qəsəbə parkının həndəvərində təzəcə tikilən beşmərtəbədə onlara üçotaqlı mənzil verildi. Evin eyvanından ətraf əl içi kimi görünürdü: park, qəsəbənin yaşlılığı bürünən küçələri, «beş addımlıqda» təzə körpələr evi-uşaq bağçası, bir az aralı yeni dərs ilində istifadəyə verilmiş dördmərtəbəli orta məktəb, üfüqdə – Xəzərin sahilində işıqları sayrısan paytaxt şəhəri... Gənc ər-arvad bir-birinə sığınış bu mənzərəni dönə-dönə seyr etdikcə, özlərini nağıllar aləminə düşmüş kimi hiss edirdilər. Necə də bəxtəvər idilər. Hələ bu harasıdır? Tanrı səxavət boxçasını açmışdı: uşaqlığı üstündən qara yellər əsən, yeniyetmə çağlarında hər cür əziyyətə qatlaşan, ümidlə yaşayıb haqqə tapınan bəndələrindən indi heç bir nemətinə əsirgəmirdi: sağlam, qaynar, sevib-sevilən ürək, könül meyvələri – gözəl övladlar, həyat yollarının sönməz ziyyası – Bəxt!

Allah bəndəsinin zəhmətini itirmir. «Səndən hərəkət, məndən bərəkət», – Tanrı buyruğuna əməl edən cavan müəllimlər də «yoruldum» demədən çalışırdılar. Hər səhər evdən işə, axşam işdən evə tələsirdilər.

İki uşaq anası Fərəh müəllim səhər erkən durub ev işlərini görür, ərinin çay-çörəyini hazırlayıb süfrə salır, körpələrini geyindirib uşaq bağçasına aparır, oradan da özünü məktəbə çatdırırırdı.

Analar məəttəl qalırdılar. Gənc müəllim bu qədər fidan balaların öhdəsindən necə gəlir? Hələ də düz-əməlli danişə bilməyən, analarından ayrılməq istəməyən uşaqlarla necə dil tapır, yazmağı-oxumağı necə öyrədir, necə tərbiyələndirir. Bir təhər ovnudurub göz yaşını silə-silə övladını məktəbə gətirən ana balasının sıraya düzülərək parta yoldaşı ilə əl-ələ verib dərsdən gülə-gülə çıxdığını görəndə müəllimə təşəkkür etməyə söz tapa bilmirdi...

Valideynlər çalışırdılar ki, uşaqları Fərəh müəllimin sinfin-də oxusunlar, sonra isə yuxarı siniflərdə onlara riyaziyyatdan Şahin müəllim dərs desin. Onlar bilirdilər ki, bu müəllimlər

şagirdlərinə öz övladları kimi baxırlar, həm qayğılaşdırırlar, həm də tələbkar.

Fərəh xanımla Şahin müəllimdən dərs alanlar ali məktəblərə qəbul imtahanlarından uğurla keçir, öz bilikləri, çalışqanlıqları ilə fərqlənirdilər. İllər bir-birini əvəz edir, zaman dəyişir, saç ağarır, ancaq əvəz olunmaz insanlar kimi onları qəlbərində yaşadırdılar. Bu da getdikcə yaşa dolan, baba-nənə olan Fərəh xanım və Şahin müəllim üçün ən böyük mükafat idi...

...Məktəbdən ətrafa yayılan zəng səsi onu xatirələrindən ayırdı. Dərindən köksünü ötürdü. Fikirləşdi ki, ömrünün yarımla əsrdən çoxunu bu zənglərlə tənzimləyib. Və nəhayət, son zəng, onun üçün son məktəb zəngi calınıb. Seksənin tamamında çox böyük hörmətlə, ehtiramla, təntənə ilə yola salıblar onu.

Həyat yoldaşı Fərəh müəllim çoxuşaqlı ana kimi təqəüdə tez çıxmışdı. «Gəncliyimi, ömrümün kamil çağlarını şagirdlərimə həsr elədim. Bundan sonrakı həyatım da balalarımızdır», –deyə düşünmüşdü. Balaları başını möhkəm qatmışdı ananın. Maşallah olsun, boy-a-başa çatdilar, ali təhsil aldılar. İndi də hərəsinin öz evi, ailəsi, uşaqları...

Böyük oğul atasına çəkmişdi. Riyaziyyatçı idi, ali məktəbdə dərs deyirdi. Tanınmış alim kimi hər il xarici ölkələrə dəvət edilir, beynəlxalq simpoziumlarda elmi məruzələri, məşhur universitetlərdə mühazirələri maraqla qarşılanındı. Özü də atası kimi ailəcanlı idi. Erkən evlənmişdi, ilkinin adını atasının şərəfinə Şahin qoymuşdu...

Dedikcə uşaqlıqlı olan Şahin baba nəvələrinin əhatəsində özünü quş kimi yüngül, qıvrıq hiss edir, onlarla oynayıb şaqşanaq çəkib uğunanda Fərəh nənə ərkyana onu qınayırdı:

– A kişi, nə olub sənə, bunlarla oynayanda lap uşaqlaşır-san elə bil.

– Nənəsi, üstünü vurma, Allahsaxlamışlarla məzələnəndə ağrı-acılarım canımdan çıxır.

Nəvələr evi alt-üst eləyib gedəndən sonra Fərəh nənə otaqları səliqəyə salır, Şahin baba yanpörtü ona baxa-baxa əllərini yuxarı qaldırıb şükür edirdi:

– İlahi, şükür kəramətinə, nəvə nə şirin olurmuş, özün bəd nəzərdən saxla, qoru balalarımızı.

Nənə onun sözünə qüvvət verirdi:

– Allah nəzərini üstlərindən əskik eləməsin. Amma bu Gülarənin uşaqları eşmədikləri yer qoymurlar. Buraya gələndə elə bil Qobustan qoruğuna gəlirlər. Hər yeri ələk-vələk eləyirlər.

...Qocaların duası müstəcəb olurdu. Nəvələr böyüüb boy-a-başa çatır, yaxşı da oxuyurdular. Böyük nəvəsə babanın özünə çəkmişdi: boylu-buxunlu, zirək, fərasətli, yaşıdları arasında sayılıb-seçilən riyaziyyatçı. Baba adaşını görəndə ürəyi köksünə sığdırır, onunla ünsiyyətdən ləzzət alır, ağlına-biliyinə heyran qalırıdı...

– Sabahın xeyir, Şahin müəllim.

Qəfil, gur səsdən səksənən kimi oldu. Başını qaldıranda Osman kişini qarşısında gördü. Neçə ilin qonşusu idilər. Ömrünün çoxunu neft mədənlərində keçirmişdi Osman kişi. Vaxtında öz peşəsinin ustası, bacarıqlı mühəndis kimi ad-san qazanmışdı.

Onlar həmyaşid, bir az da həmxasiyyət idilər. Osman kişi ünsiyyətcil, nikbin, sözünü yerində şax deyən, mütaliəsi, məlumatı olan, ətrafına ayıq gözlə baxan, xeyir-şərdə imkanını əsirgəməyən, yetim-yesirə əl tutan köhnə kişilərdəndi.

Xətir-hörmətini saxladığı qonşusunu görcək Şahin müəllimin eyni açıldı. Ehmalca ayağa durub salamını aldı, əl tutdu.

– Aqibətin xeyir olsun, nə var, nə yox?

Osman kişi qonşusunun ona hörmət əlaməti olaraq ayağa durmasından narahat oldu:

– Nə zəhmət çəkirsən, canım, əyləş görüm.

– Xeyli vaxtdı oturmuşam burda, xatirələrlə, olub-keçənlərlə əlbəyaxadayam.

Sözünə ara verib Osman kişiyə zənnələ baxdı, ərkələ onun qolundan tutdu, sərr deyirmiş kimi piçıldadı:

– İndi bizim xatirələrə yaşayan vaxtimızdır. Nə yaxşı gəldin. Deyirəm, bir az gəzişək, qazaxlılar demişkən gap eləyək olub-keçənlərdən.

Parkın yaşıl xiyabanında kövrək, asta addımlarla gəzməyə başladılar.

– Keçən həftə harasa getmişdin deyəsən, görmürdüm səni,
– Osman kişi soruşdu.

– Hə, baba-nənə getmişdik nəvələrimizə dəyməyə. Allah səninkiləri də saxlasın. Büyük nəvəmgildə idik. Maşallah yaxşı ev-eşiyi var. Ürəyim açıldı. Haçandı şəhərə çıxmırıldiq, gəzdirdilər bizi...

Dərindən köksünü ötürüb qaşlarını çatdı, səsinin ahəngi dəyişdi:

– Amma şəhərdə Hüseyn kişiyə rast gəldim. Sən demə elə mən gedən günü burada əməlli-başlı dava-dalaş olub.

O, ayaq saxlayıb qonşusunun gözlərinə zənnlə baxdı.

Osman kişi suçu kimi başını aşağı saldı:

– Hə, mən də bir az xəbər tutdum. Allah ölenlərini rəhmət eləsin. Balaxaniya, köhnə neftçi dostumun yasına getmişdim. Sonra qohum-əqrəbaya baş çəkdir. Axşamüstü evə qayıdanda hava qaralmışdı. Uşaq bağçası tərəfdən səs-küy eşitdim. Gedib gördüm ki, qonum-qonşular bağçanın həyat qapısı ağızında maşınların, kranın qabağını kəsiblər. Səs-küydən ağız deyəni qulaq eşitmirdi. Fatı arvadı tanımamış olmazsan, oğlu da Qarabağ müharibəsində şəhid olub.

Şahin müəllim onun sözünü ağızında qoydu:

– Lap yaxşı tanıyıram, oğlu rəhmətlik Ramiz şagirdim idi. Yaxşı oxuyurdu, zirək oğuldu... Allah düşmənin cəzasını versin.

– Amin, – dedi Osman kişi, dərindən ah çəkib sözünə davam etdi, – Hə, gördüm ki, Fatı arvad «Mersedes»in böyründə durub siqaretini sümürən dazbaş, tosqun bir kişiyə dilləşir. Yaxınlaşıb soruşdum ki, nə məsələdir. Arvad kükrədi:

– Nə olacaq, elə bu qalmışdı? Sən gəl məktəbin beş addımlığında uşaq bağçasını sök, yerində şadlıq sarayı, restoran, nə bilim keyfxana tik?!

– Axı, kim deyir bunu?

– Kim deyəcək, bax, elə bu, – deyə papirosunu acgözlükə sümürə-sümürə tərs-tərs bizə baxan dazbaşı göstərdi, – özü də

fors eləyir ki, pulumu verib özəlləşdirmişəm, neylərəm, özüm bilərəm. Hələ evlərimizdən də bizi didərgin salmaq istəyir, yerində çoxmərtəbələr tikdirəcəyəm, deyir. Yanına da salıb qoçularını, guya bunun lillənmış canını güdürlər ki, xətər-zad toxunmasın.

Sonra Fati arvad dazbaşın yan-yörəsində hərlənən yekəpər, cantaraq cavan oğlanlara sarı getdi:

– Əgər belə güclüsüz, burada nə avaralanırsız, ə? Gedin Qarabağa torpağımızı, əsir-yesir qız-gəlinlərimizi qurtarın da, ay biqeyrətlər. Mənim oğlum şəhid olub ki, yetimlərinin sığınacağını dağıdasız?!...

Osman kişinin əsəbdən səsi titrədi:

– Cangüdənlər Fati arvada tərəf cumanda camaat onların qabağını kəsdi. Dazbaş tez maşına minib aradan çıxdı. Ertəsi gün yiğisib icra hakimiyyətinə getdik. Şikayətimizə məhəl qoymadılar. Hava qaralanda dazbaşın adamları yenə gəlib, yük maşınlarını, buldozeri, kranı bağçanın həndəvərində saxladılar. Dazbaşın özü yox idi, köməkçisi əlində tutduğu qovluğu buraya yiğışan camaata göstərib guya qanuni sənədləri olduğunu izah etməyə başladı. Onu fitə basdilar. Yenə qarşıdurma yarandı. Mən qəsəbənin ağsaqqallarıynan çalışırdım ki, cavanların əlin-dən xata çıxmasın. Axırı polis çağırdılar, camaat geri çəkilmədi. Bağçanın həndəvərində canlı hasar yaratdılar. Gecə də evlərinə getmədilər. Büyüklü-kiçikli, kişili-qadınılı növbəynən bir-birini əvəz edirdilər.

Şahin müəllim baş verənləri yerli-yerində danışan Osman kişiyə sarı qanrlılıb dedi:

– Daha deyinən uşaq bağçasına haqsız hücumları dəf eləmisiz də.

– Hələ deyirlər ki, parkdakı ağacları qırıb yerində Şadlıq sarayına gələnlərin maşınlarına dayanacaq düzəldəcəklər. İştah diş altındadır, yalan-doğru deyirlər ki, sonra da bu beşmərtəbəli daş evləri söküb yerində göydələnlər tikəcəklər.

– Vallah, heç inana bilmirəm. Gül kimi evlərdir. Yəni deyirsən bunları sökəcəklər? Nə haqla, nə ağılla?

– Bunlar gələcəyin işidir. Necə deyərlər, indi qara buludlar uşaq bağçasının üstündədir. Allaha şükür hələ sakitlikdir. Maşınları, texnikanı sürüb aparıblar. Deyilənə görə yuxarıdan göstəriş olub ki, söküntü işlərinə yol verilməsin. Heç inanmaq olmur. Amma camaat arasında söz gəzir ki, kimsə bu işi yuxarılarda həll eləyib. Düz də deyirlər, yoxsa elə belə, camaatin haykuyünən kimdi əl saxlayan. Biz nə birinciyik, nə də axırıncı.

Şahin müəllim asta addımlarına ara verib çoxdan görməyibmiş kimi ağsaqqal yaşındına diqqətlə nəzər saldı:

– Yox, bəzən əksinə də olur. Belə şeylərə yol vermirlər, qabağını alırlar. Puluna, varına güvənənin, harinlaşanın cəzasını verirlər.

– Camaat da belə deyir də, – Osman kişi sözünə ara verib xüsusi vurğuladı, – deyirlər bəxtimiz onda gətirdi ki, Şahin müəllim ağsaqqal kimi sözümüzü vaxtında yuxarıya çatdırıbildi.

Osman kişi arif adam idi. O, bilirdi ki, neçə ilin üzbüüz qonşusu elədiklərini dilinə gətirən, danişan deyil. Mayası düz-lükə, doğruluqla yoğrulan bu sadə, təvazökar insanın güvənc yeri doğma övladlarından ayırmadığı, vaxtilə bilik, təlim-tərbiyə verdiyi şagirdləri – yetirmələrə id. Aradan uzun illər keçsə də, bir çox mənəvi dəyərlər, adamlar, nəhayət, dövran büsbütün dəyişsə də, onun yetirmələrinin bir qismi etibarını itirməmiş, qədirbilən müəllimlərini unutmamışdı. İl təzələnəndə, bayram olanda, xüsusən ad günündə onu yada salır, təbrik edirdilər. Telefon zəngləri, teleqramlar, mesajlar az qala ərzin o başından gəlirdi. Belə xoşal anlarında söz tapa bilmirdi, yaman kövrəlirdi. Onun üçün ən böyük mükafat, əvəzsiz töhfə yetirmələrinin diqqəti, xoş sözü idi. Heç kimdən, heç vaxt başqa umacağı, təmənnası olmamışdı. Bunu onun keçmiş şagirdləri – indi yaşa dolub, sayılıb seçilən sənət, elm, səlahiyyət sahibləri yaxşı bilirdilər. Onlara gün kimi aydın idi ki, Şahin müəllim öz şəxsi işi üçün heç kimə söz deyən, ağız açan, xahiş-minnət eləyən deyil.

Ancaq indi, ömründə ilk dəfə naçar qalmışdı. Özü də şəxsi işinə, ailəsinə, övladlarına görə yox! O, şəhərə – uşaqlarına baş çəkməyə gələndən az sonra eşitdiyi xəbərdən çəş-baş qalmışdı.

Heç inana bilmirdi ki, uşaq bağçasını söksünlər, parkda ağacları baltalayıb mişarlaşınlar, sonra da səliqə-sahmanla sıralanan daş evləri... Yox, belə özbaşinalıq, qanunsuzluq, harinliq ola bilməz!

Qəfil eşitdiyi bu xəbər onu həyəcanlandırmış, narahat fikirlər beynini elə yormuşdu ki, səkidən maşınların şütdüyü asfalt yola necə düşdüyüni özü də hiss etmədi. Təkərin tükürpədən, qulaqbatıran xırçıltılı səsindən səksənib küt-küt arxaya baxanda az qala bir qarışlığında dayanan zil qara limuzini gördü. Sükandan möhkəm yapışış var gücüylə əyləci sixan sürücünün gözləri hədəqəsindən çıxmışdı.

Elə bu zaman maşının şığımla açılan qapısından hövlnak çıxan sık geyimli, boy-buxunlu, yaraşqlı orta yaşılı kişi çəş-baş qalib ayaq üstə güclə duran Şahin müəllimə özünü yetirdi. Ani olaraq ona diqqətlə baxıb qucaqladı. Sonra ehmalca qolundan tutub maşına mindirdi. Arxa oturacaqda yanaşı əyləşib müləyim səslə:

– Yaman qorxutduz məni, Şahin müəllim, – dedi, – yaxşı qurtardıq.

O, yaşa dolan keçmiş şagirdini tanıdı. Kövrəlib doluxsundu:

– Sən bir işə bax. Heç nədən xataya salacaqdım sürücünü.

– Bu nə sözdü, Şahin müəllim, Allaha şükür Sizə bir şey olmadı, – köksünü ötürüb əlavə etdi, – əməlisaleh insansınız axı.

O, saçlarına dən düşən yetirməsinə diqqətlə baxdı. Büyük oğlunun yaşıdı idi. Uşaq bağçasına bir getmişdilər, məktəbdə əvvəl Fərəh müəllimin, sonra onun sinfində oxumuşdular. Doğma oğlundan ayırmırdı onu. Atasını vaxtsız itirən, tək ana ümidiñə qalan uşaşa əlindən gələn köməyi edir, qayğı göstərirdi. O da səylə oxuyurdu. Sonra da ali məktəb, aspirantura. Doktorluğunu xaricdə müdafiə etdi, bir müddət orada qalib işlədi. Adlısanlı alim kimi Vətənə döndü, böyük elmi müəssisəyə rəhbərlik elədi. İndi də məsul vəzifədə səlahiyyət sahibidir. Köməkçiləri maşından bir qədər aralı dayanıb gözaltı pəncərədən içəriyə baxırdılar. O isə heç vaxt unutmadığı, özünü borclu saydığını müəllimilə bu təsadüfi, qeyri-adi görüşündən istifadə edib hal-

əhval tutur, niyə belə bikef göründüyünü, çox fikirli, qanıqara olmağının səbəbini öyrənmək isteyirdi. Nəhayət, öyrəndi və çox təəccübəldi. Eşitdikləri ona qəribə, inanılmaz gəldi. Birdən özündən asılı olmayaraq qeyri-ixtiyari:

– Belə də şey olar? – deyə səsləndi.

Həyatın hər üzünü görmüş, səksənin kürəyini yerə vurmaş Şahin müəllim onu qınayıcı nəzərlərlə süzdü. «Deyirsən, belə ola bilməz, oğul. Hə, səni başa düşürəm. Coxdandır ayaqların doğma yerlərə dəymir, yuxarıdaşan. Oradan hər şey bəyaz görünür. Əgər zəhmət çəkib yerlərə çıxsan, dediklərimi öz gözlərinlə görərsən. Elə belə gəl, xəbərsiz. Əgər qabaqcadan bilsələr, xüsusi hazırlıq görücək, şeirlə, mahni ilə qarşılıyacaqlar. «Şübhəli», sözünü deyə bilən adamların da yaxınlaşmasına polis imkan verməyəcək ki, ay aman birdən artıq-əskik söz danişarlar. Sovetin zamanında da belə idi, indi də belədir».

Müəlliminin ürəyindən keçənləri gözlərindən oxuya bilərdi. Ancaq baxmırdı, düz baxa bilmirdi onun gözlərinə. Məktəbli vaxtlarında təsadüfən dərsə hazır gəlməyəndə beləcə gözlərini qaçırdı müəllimindən.

Şahin müəllim bunu hiss edib ürəyindən keçənləri üzə vurmadi, qiymadı ona. Ancaq bir qədər müləyim, nəsihətamız tərzdə sözünü deməkdən özünü saxlaya bilmədi:

– Üzdən iraq, it quduzlaşanda öz sahibini qapar. Adam harınlaşanda ondan betə olur. Xüsusən görməmişin əlinə haram pul keçəndə həddini aşır. Vəzifəli məmura görüm-baxım eləyəndən sonra başlayır özbaşinalığa, camaatı zinhara gətirir. Nərazılıq eləyənlərə də acıq verir: «Əcəb eləyirəm, gedin, kimə deyirsiz deyin». Söküb dağıdırlar, uşaq bağcasının, kitabxananın yerində restoran, ticarət mərkəzi tikir, bazar açırlar.

Şahin müəllim bir anlığa susub köksünü ötürdü:

– Haqq söz ürəyi désir elə bil, – dedi, – yaxşı ki, rastıma sən çıxdın. Öz yetirməm, övladım kimi ürəyimi açdım sənə. Bir az acı olsa da, dedim, incimə.

O, pərt halda günahkar kimi:

– Açığı belə bilmirdim. İndi çox şey aydın oldu mənə, – deyə etiraf etdi. – Tezliklə nəticəsinə görərsiniz.

Bu gözənləməz görüşdən bir həftə sonra qəsəbədə adamları narahat edən söz-söhbətə son qoyuldu, abadlıq işləri görüldü. Bütün bunlardan məmənun qalan Şahin müəllim qonşusu Osman kişinin sözünə qüvvət verdi:

– Camaat olanı danışır, ancaq bəzən xəbərin yalanı yox, yanlışı olur. Təsadüf elə gətirdi ki, sözümü deyə bildim, nəticəsi də göz qabağında.

– Bu təsadüfun özü də Allahdandır. Çox sağ ol.

Osman kişi bunu deyib zəif zəng səsi gələn cibindən mobil telefonunu çıxartdı:

– Hə, anam, narahat olma, yaxındayam – parkda, Şahin müəllimlə söhbət eləyirəm. Hə, hə, bir azdan gələcəyəm.

Telefonu cibinə qoyub köksünü ötürdü:

— Doğru deyiblər, oğul düşmən çəpəridi, Allah qorusun onları, qız başqa şeydir, canı ata-anadadır. Böyük qızımızdı, ana-min adını qoymuşam. Ahil yaşimdə mənə analıq eləyir, uşaq kimi gözdən qoymur. Yaxşı da həkimdi, dava-dərmanımı vaxtında verir, müalicə eləyir.

Şahin müəllim təəccübəndi:

– Xəstəsən məgər? Maşallah gümrah görünürsən.

– Ürəyim... – dərindən ah çəkdi. – Arvad rəhmətə gedəndən dözümsüz olmuşam, düşmüşəm yaman, bir tərəfim yoxdu elə bil.

O, sərr deyirmiş kimi ağını qonşusunun qulağına yaxınlaşdırıldı:

– Naşükürlük eləmirəm. Allah saxlasın, balalarım yaxşı baxırlar mənə. Ancaq..., – susub fikirli-fikirli başını buladı, – ömür-gün sirdaşının əvəzi yoxdur, ola da bilməz, kim nə deyir, desin.

Şahin müəllim gözünün qabağında məzlum görkəm alıb sanki yetim uşağa dönen dostunun qolundan tutub yüngülçə sixdi:

– Bilirsən yadına nə saldın? Qazi Bürhanəddinin sözlərini:

Gələn birdir, gedən birdir, qalan bir.

Gələn qalmaz, gedən gəlməz, əcəb sərr...

Osman kişi bir qədər əvvəl bükülmüş belini düzəldib ardını dedi:

Deyirlər ki, bir əvvəl var, bir axır.

Yalan sözdür, nə əvvəl var, nə axır.

– Ustadlar deyiblər, əvvəli, axırı olmayan dünya əbədidir, sərrini sirdaşa vermir, hərə öz tərəfinə çəkmək istəsə də, heç kimin deyil, nə onu qınayanların, nə də alqışlayanların fərqindədir. Əzəldən necə varsa, elə o cürdür, öz işindədir.

– Dəyişən bizik, gəldi-gedər insanlar. Qəribədir, elə adam tanıyıram ki, başqalarına əzab verməkdən, ara vurmaqdan həzz alır.

– Beləsinə insan demək olmaz. Adam gərək insan kimi yaşaya, ömrü sona çatanda yeri görünə, rəhmət oxutduralar ona övladları, nəvələri, nəticələri.

– Mən də belə düşünürəm, – deyə Osman kişi ahıl yaşidına məmənnun nəzərlərlə baxdı, – Allah köməyin olsun. Səninlə danışıb-dərdləşəndə rahatlanıram, ağrı-acılarımı unuduram, dünya mənə başqa cür görünür.

Osman kişi sağollaşıb evinə sarı yol aldı. Şahin müəllim ardañca baxırdı onun. Dostluq etdikləri uzun illər ərzində onu bu qədər köməksiz, fağır görməmişdi. Acıdı halına. Birdən nəsə yadına düşdü, Diksənən kimi oldu. Axşam xanımı ürəyindən şikayət edirdi. Ona dərman verdi. Adəti üzrə səhər erkən duranda ehmalca evdən çıxdı ki, onu oyatmasın... İndi günəş bir boy qalxıb, nə əcəb zəng eləmir. Cibinə əl atıb balaca telefonunu çıxartdı. «Bəlkə hələ yatır, zəng eləsəm oyanar, narahat olar. Bəlkə ... birdən...» Ürəyinə qara fikirlər gəldi.

... Tələm-tələsik ikinci mərtəbəyə qalxıb hövlnak qapını açında telefonla danışan arvadının səsini eşitdi:

– Gözümüz aydın, ay bala, şükürlər olsun. Budur ey, ba-bası da gəldi. Yaxşı, sağlamla qal, mən də atanı müştuluqlayım.

Dəstəyi yerinə qoyub tələsik, yaşına uyğun olmayan qıvraq addımlarla astanada intizar dolu nəzərlərlə ona baxan ərinə yanaşdı. Qollarını boynuna dolayıb, üzündən öpdü:

– Gözün aydın, böyük baba olmusan, mən də böyük nənə... Şahin balamızın oğlu olub, bu da sənə nəticə!

Şadlığından evə siğmayan Fərəh xanım ömür-gün sirdasına məhrəm nəzərlərlə baxdı. Bu xəbərdən baba büsbütün dəyişmişdi. Solğun gözlərində elə bil dan ulduzu parlayırdı, hələ də əvvəlki yaraşığını itirməyən üzü işiq içindəydi... Neçə illər qabaq cavanca müəllim kimi ilk dəfə məktəbə qədəm qoyanda Fərəh onu belə görmüş və könül vermişdi ona. Sonra da bütün həyatı, ömrü boyu ürəkdən bağlanmışdı. Özünə ər, uşaqlarına ata, nəvələrinə baba olmuşdu. Sədaqət, etibar, məhəbbət görmüşdü. Bu məhəbbət idi onları yaşıdan, gümrah, şux saxlayan!

Nəticənin dünyaya gəlişi isə onları elə duyğulandırmışdı ki, sanki yaşları üstündən illərin dumanı çəkilmiş, gənclik çağlarına qayıtmışdır. Elə bil dünən olmuşdu: vurğun gözlü, xoş təbəssümlü cavan riyaziyyat müəllimi sevgilisinə deməyə söz tapa bilmir, dünyanın ən bəxtəvər insanı kimi ona hədsiz məhəbbətlə baxırdı.

İBLİS XİSLƏTİ

*İblis nədir? Cümlə xəyanətlərə bais!
Ya hər kəsə xain olan insan nədir? İblis!*

H.CAVİD

Evvandan ətraf aydın görünürdü: bir-birilə bəhsə giribmiş kimi səmaya millənən göydələnlər, içəri şəhərin köhnə çopur daşlı hasarı, qədim binaları, Qız qalası, Sahil bağı, suları rəngdən-rəngə düşərək üfüqdə göylə birləşən Xəzər.

Bu bənzərsiz mənzərəyə baxmaqdan doymurdu: sübhün gözü açılıb səhər mehi üz-gözünü oxşayanda, günorta çağrı Günəş yerə od əleyəndə, axşamüstü avaziyən tonqal kimi közərərək qızılı şüaları ilə səmaya, dənizin sularına naxışlar vurub qırub edəndə. Və nəhayət, sonsuz məhəbbətlə sevdiyi qədim şəhər sayrişan işiqlar selində onun nəzərində nağıla, əfsanəyə, möcüzəyə dönəndə...

Evvandan göz işlədikcə görünən yerləri vaxtilə qarış-qarış gəzməkdən doymaz, yorulmaq nədir bilməzdi. İndi ahillaşmışdı, düşmüştü, ayaqları yer tutmur, sözünə baxmirdı. Ancaq hər gün özünü toplayıb kövrək addımlarla həyətə düşərək tindəki köşkdən qəzet almağa adət etmişdi. Otağına çəkilib oxuyur, yazıb-pozurdu. Yorulanda eyvana çıxır, ömür-gün sirdaşının məxsusi dəmlədiyi çayı içə-içə şəhərə tamaşa edir, dincini alır, ağrı-acılarını unudurdu.

Yalnız ildə bir dəfə yayın «yandım-alışdım» çağında, şəhər bürküdən qovrulub boğulanda, artıq çoxdan ev-eşik sahibi olan balaları, sevimli nəvələri saqqızını oğurlayıb bağa aparırdılar onu. Burada – ağacların kölgəsində, yel vurub yelkənlər oynayan külafirəngidə belə darixirdi, burnunun ucu göynəyirdi evi, eyvanından görünən şəhərin ürəkaçan mənzərəsi, gözləri ilə «gəzdiyi» yerlərdə mürgüləyən xatırələri üçün...

...Yayın qorabişirən ayını başa vurub bağdan evinə gələn kimi eyvana çıxanda gözlərinə inana bilmədi. Sanki qara pərdə çəkmişdilər eyvanın qənşərinə. Diqqətlə baxıb məəttəl qaldı: ilahi, az qala göyə dirənən bu nəhəng dəmir-beton binanı nə vaxt quraşdırıldılar? Gözləmədiyi dəyişiklik ona möcüzə kimi göründü. «Xruşşovka» adlanan beşmərtəbəli evlər, sakinlərin gəzişib istirahət etdikləri kiçik park, uşaqların oynadıqları meydanca, həyət-bacanı yaşıllığa bürüyən çoxillik ağaclar yox olmuşdu, hamisini nəhəng bina «yemişdi» elə bil. Əvəzində müxtəlif markalı şəxsi maşınların sıralandığı qara asfalt döşənmiş ensiz, dar həyət qalmışdı.

Qarşidakı təzə göydələnin sol küncünə qıslan köhnə tənha beşmərtəbəli ev ona çox miskin göründü. Sanki uzun illər qonşuluq elədiyi «dostlarının» xiffətini çəkirdi köhnə bina. O, ağlına gələn bu fikirdən kövrələn kimi oldu. Əvvəlki işığını itirmiş nəm gözləri yaxınlıqdakı binaların arasındaki dar keçiddə yan-yana düzülən zibil qutularına zilləndi. Zəngin müşahidə qabiliyyəti olan ahlı yazarın diqqətçəkən bir məqam nəzərindən yayınmadı. Təzə binanın hündür, enli qapısından bayırı çıxanların bir qismi əlindəki sellofan bağlamanı zibil qutusuna atıb yoluna davam edirdi. Bəziləri özünəməxsus səliqə ilə bükülmüş ehmalca qutuya çalır, süfrədən artıq qalan çörək, tort, şirniyyat yiğdiği kulyoku bir qədər aralı hündür sal daşın üstünə qoyur, kimisi də saymaz yana, öz yolundan dönmədən əlindəkini qutulara tərəf tolazlayır, içindəkilər dağlırlar, ayaq altda qalır, ətraf zibillənirdi.

Qutuların kənarına dağilan zibilin içində çörək tikələrini görəndə ürəyi sixıldı. «Çörək Qurandan irəli gəlib, bala. Yerə düşən tikəni piləyib öp, gözünün üstünə qoy, savabdır». Nənəsinin sözlərini müharibə vaxtı eşitmişdi. Atası cəbhəyə getmişdi, evdə çörək yox idi. Yadındadır, elə acımışdı ki, davam gətirə bilmirdi. Anası onu ovundurub nənəsilə birlikdə başağa apardı. Taxılı biçilmiş zəmidən yerə düşüb torpağa qarışan sünbü'l qırıqlarını torbalarına yiğdilar. O da anasının belinə bağlılığı kiçik torbanı doldurdu. Evə qayıdanda onu öpüb – «maşallah, böyüyürsən, yadında saxla, kişi ağlamaz, çörək qazanar», – deyən

nənəsi torbalara yiğdiqlarını bir yerə boşaldıb anası ilə təmizlədilər, «əl daşında» üyüdüb təndir qaladılar. Elə bil dünyani verdilər ona, nənəsinin təndir çörəyini ləzzətlə yedi.

Kövrək xatirədən nəmlənən gözlərini silib fikirləşdi ki, indi ahıl yaşına çatsa da rəhmətlik nənəsinin təndir çörəyinin dadı hələ də damağından getməyib. Hə, onda müharibə – acliq idi, çörək qəhətə çıxmışdı, indiki kimi ayaq altına atılıb zibilə qarışmirdi. «Nəyə görə? Cox olanda qədrini bilməzlər?! Bərəkəti ayaqlayanın gözünü tutmaz çörək? Axı, indinin özündə, zahiri bolluq içində, nə qədər insanın ehtiyacı var yavan çörəyə. Qəpik-quruş pensiyası heç çörək, dərman almağa çatmayan nə qədər ailə var. Niyə onları düşünməyək, artıq tikəmizi vermək əvəzinə yerə, ayaq altına ataq?»

Həyətdən gələn uğultu onu fikrindən ayırdı. Boylanıb aşağı baxdı. Bir dəstə miskin görkəmli binəsib qutulara daramışdı. Nimdaş geyimli ahıl kişi hündür daşın üstünə qoyulan çörəyi və bir dolu kulyoku tələm-tələsik götürüb ətrafına baxmadan kirimişcə başı aşağı köhnə beşmərtəbəli evə sarı çəkildi. Qalanları əsil bomj kimi «peşəkarcasına» qutuların içərisinə başlarını soxub zir-zibili ələk-vələk eləyə-eləyə lazım bildiklərini öz böyük kulyoklarına tələsmədən yiğdilar. Ucaboy, arıq birisi tapdığı yarımcıq araq butulkasını başı üstünə qaldırıb yoldaşlarını hayladı.

O, dərin fikrə getdi. «İnsan qəribə məxluqdur, – düşündü, – bəzən ən adı, sadə həyat həqiqətini özü üçün elə bil təzədən «kəşf» edir. Uşaqlıq, yeniyetməlik, cavanlıq çağlarında belə həllar daha çox olur. Əvvəllər fərqinə varmadığı, vecinə almadığı, çox adı sandığı şeylər, olaylar birdən-birə ona qəribə, maraqlı, bəzən də möcüzə kimi görünür. Və «öz kəşf»inə təəccüb edir, heyrətlənir. Düşünür ki, necə olub bunu əvvəller görməyib, mənasını, mahiyyətini dərk etməyib? Əlbəttə, yaşı dolduqca bu «kəşf»lər azalır, ancaq tamamilə tükənmir. Lap ahıl vaxtında da nəsə özün üçün tapırsan elə bil, təəccübənlənirsən, təəssüflənirsən, heyrətlənirsən, deməli, yaşayırsan, gerçəkliliklə temasda olursan».

Dərindən ah çəkdi. Qarşısındakı göydələnin tikilməsindən öncə şəhərin panoramasına tamaşa etməkdən usanmazdı.

Bəs indi? Çoxsaylı mərtəbələri ensiz, uzun, qapalı həyəti günəş işığına, eyvanından əl içi kimi gördüyü mənzərəyə onu həsrət qoyan göydələndə, zibil qutularının düzüldüyü dar da-landa nəyə tamaşa edəcəkdi?!

Çox çəkmədi ki, sualına cavab tapdı və buna həm təec-cübləndi, həm də təəssüfləndi, ürəyi sıxıldı. Öz sadəlövhələyünə içində acı-acı güldü də. Axı, o, dəfələrlə oxumuşdu, qələm dostları ilə mübahisə, müzakirə etmişdi, qəti qərara gəlmışdi ki, ailə kiçik bir dövlət kimidir. Və hər bir ailə mənsub olduğu dövlətin tərəqqisinə, millətin birliyinə öz töhfəsini verməlidir.

Evvandan qarşısındaki nəhəng çoxmərtəbəli binanı ilk dəfə görürmüş kimi diqqətlə süzdü: «Görəsən burada nə qədər ailə yaşayır? Böyük bir kənddə, yaxud kiçik qəsəbədə olduğu qədər, yəqin. Axı, çox böyükdür, zahiri görünüşü, fasadı «gəl-gəl» de-yir, içərisində mənzilləri də gen-boldur, rahatdır, hər cür şəraiti var. Ona görə ki, burada yaşayanlar yetərincə imkanlıdır, bir ətək pul verib quru, yalnız divarlı, qapısız, pəncərəsiz mənzilləri istədikləri şəklə salıblar. Binanın həyətində göz qamaşdırın, ən yeni «inomarkalar» yan-yana, elə six-six düzülüb ki, iynə atsan yerə düşməz. Hələ səhər-axşam buraya nə qədər xidməti maşın gəlib-gedir. Vəzifəliləri, sahibkarları peşəkar sürücülər gəzdirlərlər. İndi dəb düşüb: xanımları, yeniyetmə oğlan-qız uşaqlarını şəxsi maşınların sükanı arxasında görmək olar. Deyirlər, təzə binada yaşayan məşhur vəzifəli sahibkar oğluna 18 yaşı tamam olan gün Avropadan xüsusi sıfarişlə gətirtdiyi çox bahalı super limuzin hədiyyə eləyib. Oğul da sevindiyindən qazı elə basıb ki, maşın düz beton divara çırplıb. Görənlər heyrət ediblər: metal qırıntısına çevrilən maşının içində sütül oğlan necə salamat qalib? Salamat deyəndə ki, atası özü ağırlığında xərc çəkib xaricdə müalicə etdirdi oğlunu. Ən yaxınları ona piçildadılar ki, gözün uşağın üstündə olsun, yoxsa qəzadan qurtarsan da, «ağ ölüm»ün caynağından xilas edə bilməzsən balanı. Ata inanmaq istəmədi. Dedi ki, onun oğlu bu binada kübar ailələrin övladları

ilə oturub-durur, ağlı başındadır. Ancaq bilmədi ki, pul, vardövlət, zənginlik hələ kübarlıq deyil. Tərbiyəni, təhsili, diplomu, vəzifəni əşya kimi satın almaq olmaz. Bunun axırı harınlıq, ailənin bədbəxtliyi, cəmiyyətin bəlasıdır.

Dalğın halda köksünü ötürdü. Yadına müdriklərin bir kəlamı düşdü, dərin qırışlı üzü işıqlandı: «Dünya əməli-saleh adamların ciyində bərqərar olub. Tanrı yaxşıların xətrinə pislərin günahından keçir». Yaxşı ki, az da olsa hər yerdə yaxşılar var. Lap elə qarşında ucalan böyük, müasir binada da, bir az yanda, zibilliyin böyründə köhnə beşmərtəbəli evdə də.

Dünya xali deyil. İndi elə ağılli, bilikli, fərasətli cavanlar var ki, məəttəl qalırsan, «bərəkallah» deyirsən, şükür eləyirsən yaradana. Maşallah olsun, nəvələrin suallarına babalar düzgün cavab tapa bilmir indi.

Ancaq oturuşmuş köhnə kişilərin, ağsaqqalların da öz yeri var. Vaxtilə müdriklər deyiblər ki, əstəğfürullah, Allahsız yerdə qalmaq olar, ağsaqqalı olmayan yerdə yox. Fikirləşəndə çox dərindir mənası. Hər saqqalı ağarandan ağsaqqal olmaz. Ağsaqqal dünyanın, həyatın hər üzünü görmüş, müdrik, ədalətli, sözü-söhbəti kəsərli, keçərli, vəznli oturuşmuş köhnə kişilərə deyilir.

O, ünsiyyətcil idi. Həyətə düşüb yaxınlıqdakı dükandan bazarlıq edəndə, adəti üzrə hər gün tindəki köşkdən təzə qəzetləri alanda özü kimi ahıl qonşuları ilə rastlaşış hal-əhval tuturdu. Onların arasında hamının «ağsaqqal» deyə müraciət etdiyi, hörmət-izzət bəslədiyi, həmişə sadə, təmiz geyinən, səliqə ilə geriyə daranan, hələ də seyrəlməyən saç kimi bəyaz qalın qaşları və bığı təbəssümlü sıfətinə yaraşan ortaboy, yaşına görə gümrah görünən həmyaşidinə «quşu qonmuşdu». Yetərincə savadlı, məlumatlı, helimli idi, mütaliəsinə söz ola bilməzdi. Dünyaca məşhur əsərləri, özümüzünkləri oxumuşdu. Odur ki, söhbətləri tuturdu, fikirləri çox vaxt üst-üstə düşürdü, bəzən də fərqli olurdu. Mübahisə, müzakirə edirdilər, hərə öz fikrində qalsa da, münasibətlərinin «iqlimi», ab-havası dəyişmirdi.

Ağsaqqal qonşunun müləyim xasiyyəti xoşuna gəlirdi. Onunla ünsiyyətdən, söhbətdən həmişə məmnun qalırdı, yüngül-

ləşirdi elə bil. Ancaq onun gözlərinin dərinliyində gizlənmiş qəm-kədəri də çoxdan sezmişdi. Səbəbinə bilmirdi, soruşturmağa üzü gəlmir, özünə siğışdırırmırkı açıb-ağartmağı.

Ancaq günlərin bir günü o, qonşusunun adətən gözlərində sezdiyi qüssənin büsbütün dərin qırışlı çöhrəsini çulğadığını gördü:

– Nə olub? Bir hadisə-zad baş verməyib ki, iraq olsun, – deyə qeyri-ixtiyari soruştı. Və gözləmədiyi cavabı eşidəndə heyrətindən yerindəcə quru-yub qaldı.

– Dünənki qəzətdə hekayəni oxudum. Yaman təsirləndirdi məni, Əzraili yadına saldı.

– Nə...ə... Əzraili? – ilk dəfə görürəməş kimi onu diqqətlə süzüb təəccüblə soruştı. Sonra ani olaraq susub sakit səslə izah etdi:

– Mən müharibə illərinin başağından yazmışam, öz başıma gələnlərdən.

– Oxuyanda hiss etdim ki, olmuş hadisəni qələmə almışan. Yadına düşdü o günlər, ancaq...

Sözünə ara verib zənnlə ona baxdı:

– Ancaq sən baxtlı yetim olmusan o vaxt, – deyib köksünü ötürdü, – görünür kəndinizdəki kolxoz sədri yaxşı adam imiş.

– Hə, rəhmətlik nənəm dua-sana edəyərdi ona. Deyərdi, Allah köməyi olmuş camaatı dolandırır, imkan verir ki, biçindən sonra zəminin başağını eləsin, bağ-bostanı urlasın, qışa ruzi yiğsin.

Qonşunun gözləri yol çəkdi, dərindən köksünü ötürüb:

– O vaxtlar bizim kənddə vəziyyət ayrı cür idi, – dedi, – Camaat arasında kolxoz sədrinə Əzrail deyirdilər. Adı gələndə zəhri yarıldı çıxlardının. Özü kimi dəisov atı vardi, gecə-gündüz çapır, qabağına çıxanı qırmancına dolayır, qızmış kəhərin döşü-nə salıb qovur, nəfəsini kəsirdi adamın... Heç yadimdən çıxmaz. Evimizdə yeməyə bir şey qalmamışdı. Nənəmlə anama qoşulub başağa getmişdim. Zəmi çoxdan biçilmişdi, torpağa qarışan sünbüllə qırığını güclə tapıb torbaya yiğirdi. Birdən nənəmin həyəcanlı nidasını eşitdim: «Vay Əzrail!..» Elə bil üstümüzdən qara yel əsdi. Üzü üstə yerə sərildim. Başımı çevirib yan-yörəmə

baxmaq istəyəndə torbamızı ayaqlayıb torpağa qarışdırın atın belində qamçısını başının üstündə qeyzlə hərləyən Əzraili gördüm. Anam qıy çəkib üstümə atdı özünü. Nənəm haray salıb qarğış elədi: «Səni görüm, Əzrail, Allahın Əzrailinə tuş olasan!»

Qaş qaralanda kor-peşman, ac-yalavac evimizə qayıtdıq. Seyid nənəm namaz üstə dua elədi: «Pərvərdigara, torpağa qarışan dəni də əlimizdən alır. Özün çarə qıl, qurtar bizi bu bələdan». Elə bil Tanrı nənəmin duasını eşitdi. Səhər tezdən qonşumuz çörəkçi usta Pənah kişi qapımızı açıb bir buxanka çörəyi dolabın üstünə qoydu. Mənə elə gəldi ki, alaqaranlıq evimizə işiq doldu. İslədiyi çörəkxananadan imkan tapanda bizə pay gətirən Pənah kişi nənəmə üzrxahlıq elədi:

– Axşam işdən qayıdanda eşitdim başqaqdakı müsibətinizi. Qanım elə qaraldı ki, qapınızı döyməyə əlim gəlmədi. Fikir-ləşdim ki, gecənin xeyrindən səhərin şəri yaxşıdır.

O, bir anlığa susub nənəmə zənnlə baxdı:

– Eşitmisən səhər nə olub?

Nənəm başını buladı:

– Sübh namazı üstə dua eləmişəm, huş aparıb məni, heç nədən xəbər tutmamışam.

Çörəkçi ustyanın gözləri güldü:

– Elin sözü yanlış olmaz. Camaat deyir, seyid nənənin qarğışı tutub Əzraili, dəli kəhər onu nə təhər yerə çırpıb təpikləyib, cəhənnəmlik olub.

– Doğrudan?!

– Həə! Hələ indiyəcən görməmişdim ki, adam ölündə camaat sevinə.

Nənəm narazı halda başını buladı:

– Yox, sevinmək olmaz insan ölümünə.

– İnsan deyildi axı, o. Camaat əbəs yerə Əzrail demirdi ki.

Nə qədər evlər yıldır, qapıları bağlı qoydu, kənddə müsibətlər törətdi.

Nənəm onunla razılaşdı:

— Beləsinə tuş eləməsin heç kəsi Allah-taala. İnsan deyildi ki, iblis idi, iblis. Onun gözünün içində baxıb ürəyindəki şeytani görmüşdüm. Əzarillik edəyirdi kənddə.

Həyəcandan sıfəti pörtən nənəmin nəfəsi daraldı elə bil. Dərindən ah çəkib qolumdan yapışdı:

— Qara kağız alan gündən başımı itirmişəm lap. Çarəm bu tifilə qalıb. «Dövlətdə dəvə, övladda nəvə» deyiblər. Al yanına, öyrət, işlət, həm bir tikə çörək gətirsin evə, həm də oxusun, dərsindən qalmasın.

Onlar qəzet köşkündən çoxmərtəbəli binanın həyatınə uza-nan səkinin üstündə narın addımlarla gəzişə-gəzişə söhbət edirdilər.

O, qonşusunun söhbətinə maraqla qulaq asırdı. Həmsöhbəti birdən ayaq saxlayıb xəfifcə gülümsündü:

— Səni bilmirəm, axır vaxtlar mənim yaddaşımın lap zayı çıxıb.

— Elə mən də o gündəyəm. Əlimlə qoyduğumu tapa bilmirəm.

— Amma di gəl ki, olub keçənlər kino lenti kimi gözlərimin önünə gəlir: çörəkhanada ustanın yanında işləməyim, orta məktəbi qurtarmağım, sonra da tələbəlik illəri... Pah attonnan, elə bil dünən olub.

Dərin köks ötürüb fikrə getdi:

— Allahıma şükür edirəm ki, bəxtim gətirdi, tale üzümə güldü, — dedi, — institutu bitirən ili təyinatımı o vaxt şəhərin böyük çörək kombinatına verdilər. Həvəslə işə girişdim, sonra ev aldım, anamla nənəmi yanına gətirdim, evləndim... Hə, yaxşı vaxtlarım idi, özüm də məsul vəzifədə. Ancaq, necə deyim, dünənim, ötüb keçən o ağır illəri, dədə-baba yurdumu unutmurdum. Kənddə köhnə evimizin yerində təzəsini tikdirmişdim. Hər il yayda, məzuniyyət vaxtı ailəliklə gedib, səfali yerlərimizdə dincələrdik. Və mən mütləq çörəkçi ustam Pənah kişini görər, hal-əhval tutardım. Çalışırdım onun haqq-sayından çıxmı. Çox gec evlənmişdi, aman-zaman bircə oğlu vardı. O da ipə-sapa yatmadı, dərsnən, oxumaqnan arası yox idi. Axır ki, bir təhər

qurtardı kənd məktəbini. Pənah kişinin xətrinə köməyimi əsirgəmədim, instituta, sonra da işə düzəldim oğlunu. Yaman bivecdi, heç xoşum gəlmirdi ondan. Sovet dağılıb özəlləşmə başlananda gözümdən itdi. Eşitdim ki, biznesnən məşğuldur, özünün kooperativi var. Az sonra saxtakar, yalançı kimi adının hallandığını öyrəndim. Vaxtilə gözüm üstündə olanda çəkinirdi məndən, naxələflik eləməyə qoymurdum onu. İndi dövran da, dəyərlər də dəyişib. O da özünə bab tay-tuşları ilə birlikdə əl-qol açmışdı. Məndən qaçırm, gözümə görünmürdü ki, «xilişməsin», danlamayım onu. Hər dəfə naqis əməllərinin sorağı gələndə Pənah kişinin halına acıydım. O cür halal kişinin fərsiz oğluna görə xəcalət çəkdiyini fikirləşirdim. Ancaq heç ağlıma sığışdırı bilməzdim ki, başabəla övlad doğma atasını da özgələr kimi aldada, sar-sahmanını sata, olan-qalanını əlindən alıb özünü də qocalar evinə qoya. Eşidən kimi arayıb axtardım, axır ki, tapdım onu. Ürəyim göynədi, insan nə kökə düşərmiş... Nə illah elədim ki, gətirim bir yerdə yaşayaq, ya da qapı bir ev tutum, həyan olum necə lazımdı, razı olmadı. Heç dinib danışmirdi, kimsədən narazılıq-filan eləmirdi: həmyaşıdları, qocalar evinin işçiləri xətrini istəyirlər. «İpək kimi xasiyyəti var, – deyirlər, – yanına gələn olmasa da sindirmir özünü. Bircə dəfə ağızından qaçırib ki, nəvəsini görmək istəyir. Vəssalam!»

O, həmisöhbatınə dalğın nəzər saldı:

– Həmin vaxtdan bir ayağım onun yanındadır, – dedi. – Əlimdən gələni eləsəm də, rahat ola bilmirəm. Lap məəttəl qalmışam – orada, qocalar evində imkanlı adamların da atanaları var. Görən bunun səbəbi nədir? Doğrusu, uşaq-yeniyet-məlik çağlarından haqsızlığa dözümsüz olmuşam. Əzrail gorbagorun qamçısının yanğısı indi də yadimdən çıxmayıb. Onda nənəm məni ovundurub başa salmışdı ki, belələrinə insan demək olmaz. Cünki şeytan yuva salıb ürəklərində. Ağlıma batdı, anladım yaşım az olsa da. Sonralar iblis xisletlilərə rast gələndə geri çəkilmədim, belələrinə qarşı amansız oldum, ancaq həddimi də aşmadım, haqq-ədaləti gözlədim, qorxdum Allahımdan. Bəs bunlar, vəzifə səlahiyyətini aşib, imkanına, puluna güvənib

özbaşınalıq eləyənlər, valideynlərinə dönük şərəfsizlər?! Belə çıxır ki, ciblərinə haram pul dolanda, iblis də ürəklərinə yol tapır?! Bax, bu cavabsız suallar məni haldan salır. Doğrusu sənin hekayəni oxuyandan sonra lap bir təhər olmuşam, tərpədib ürəyimi. Ancaq nə olsun, suallarımı ki, cavab tapa bilmirəm.

O, ayaq saxlayıb alnının qırışlarını ovuşturdu. Sakit, narın səslə:

– Bu sualların cavabını hər kəs öz içində aramalıdır, – dedi, – əlim qələm tutandan düşündürür, rahat qoymur məni. Axı, haqq-ədalət olmayan yerdə əsil həyat, bərəkət də yoxdur. Allahın ülviyətinə şəhadət verən şərəfli adların ilkini Ədalətdir.

Ona diqqət kəsilən ağısaqqal qonşusu razılıqla başını tərpətdi:

– Əlbəttə, elədir. Ancaq bəndə neyləsin bəs? Sırviləri, adı, sadə adamları deyirəm.

– Fərqi yoxdur, bu vacib məsələdə heç kəs yaxasını kənara çəkməməli, laqeyd, biganə qalmamalıdır. «Məndən ötdü, özgəsinə dəydi», – deyib təsəlli tapmamalıdır. Sabah o daş onun özünə, sənə, mənə, hamımıza dəyəcək. Bax, onda gec olacaq. Necə deyərlər, «Müsəlmanın sonrakı ağlına arxayıñ olmaq olmaz». Hər bir işi, tədbiri vaxtında görmək, sözü məqamında demək, qınağı yerində eləmək gərəkdir.

– Taniyanlar bilir ki, mən...

O, əlini qaldırıb ehmalca ağısaqqal qonşusunun ciyinənə qoydu, sözünü kəsdiyinə görə üzrxahlıq elədi:

– Bağışla, sözünü nəvə-nəticənin xeyir işində kəsim. Təki hamı sənin kimi olaydı. Dünənki hadisəni də eşitmışəm. Qonşular danışdılar, haqlı olduğunu dedilər.

– Haqlı da, haqsız da göz qabağındadır. «Kor-kor, gör-gör», – deyiblər. Axı, çörəyi ayaq altına atmazlar, günahdır. Nə olar, zibilə qarışdırma bərəkəti, əlini uzat, qoy qutuların böyründə sal daşın üstünə, ehtiyacı olan ac-yalavac aparıb yesin, yaxud nisbətən imkanlısı heyvanına, toyuğuna versin, müxtəsəri zay olmasın. Kimə deyirsən, elə hay-küy salır ki, bağırtısından qulaq tutulur. Baxıram, geyimli-keçimli xanım-xatın görünür

zahirdə. Di gəl ki, bilmərrə mərifəti, ədəb-ərkəni yoxdur. Arxadan səs eşitdim: «Gülya, nə olub orada? Yenə kimnən söz güləşdirirsən?»

Qanrılib baxıram. Gödərək, sallaqqarın birisi məni görcək diksinir, sonra mat-mat baxa-baxa yerindəcə quruyub qalır, elə bil. Məni tanıyıb sarısını udur, arvadı da ona baxıb səsini içinə salır.

Özümü saxlaya bilmirəm:

– Ə, heç utanıb xəcalət çəkirsən? Dədənin sar-sahmanını satıb, olan-qalanının axırına çıxıb, o cür kişini niyə aparıb qocalar evinə qoymusən?!

Səs-küyə qonum-qonşu yiğışdı...

– Necə oldu axırı?

– Elə bil don vurmuşdu onu, dili qifillanmışdı. Özünə gələr-gəlməz arvadının qolundan tutub səssiz-səmirsiz aradan çıxdı.

O, birdən susdu. Fikrə gedib dilxor halda:

– Necə vaxtdı axtarırdım onu, – dedi, – Axır ki, özü rastıma çıxdı. Daha əlimdən qurtara bilməz... Vaxtilə mənə peşə öyrədən, əlimi çörəyə çatdırın kişinin haqqının tapdanmasına dözə bilmərəm... Ahil vaxtında öz yurdunda ömrünü rahat başa vura gərək.

Həyəcan və qətiyyətlə danişan ağsaqqal qonşusunun söhbətinə qulaq asdıqca sanki içində düşən odun şövqü üzünü işıqlandırırdı. Ürəyində sevinirdi ki, nəhayət, axtardığını tapdı. Ömrünün qürub çağını yaşayan narahat təbiətli qonşusunu öz aləmində elə bil «kəşf» etdi. Onu həmişə düşündürən, rahat buraxmayan mövzunun canlı mücəssəməsi, haqq-mizan tərəzisinin əyilməyinə dözməyən İnsan qarşısında dayanmışdı...

YALQIZ

Sevdim səni...

İllərlə kimsələrə söyləmədən

Özümə belə söyləmədən sevdim.

İçimdə yanan isti bir qor misali

Soyuq günlərimdə o atəşinlə isindim.

Yalnızlığımda yoldaş,

qaranlığımda aydınlıqdım.

Sevdim səni...

Ö.ÖZBAY

İşdən yorğun-arğın gəlib evinin qapısını açanda arxadan zillənən nəzərləri sövq-təbii hiss etdi. Cəld içəri girib qapını bağladı. Çiyinlərinə qəfil ağır yük düşmüş kimi səndələyib özünü divanın üstünə saldı. Nəfəsi təngidi, gözlərini yumub dərindən köksünü ötürdü. Sükut içində mürgüləyən soyuq otağın çıxdan alışdığı qeyri-adi səssizliyində qulaqları cingildədi. «Yalqız olanda qulağın cingildəyirsə, deməli, adını çəkir, söhbətini edirlər» – hələ uşaq vaxtı nənəsindən eşitdiyi sözlər yadına düşdü. Hə, yəqin kimsə xatırlayır. Kim olar, görəsən? Onu hədsiz istəyən atası dünyadan vaxtsız köçüb. Tez-tez yuxusuna girir. Görünür nigarandır balasından. Ahil anası fikrini çəkir, namaz üstə dua edir, adı dilindən düşmür. Bir də xətrini çox istədiyi qardaşı. Külfət basıb onu, saçları vaxtsız ağarıb. Maşallah, elə bil ay parçasıdır qardaşı qızları. İllah da böyüyü, Ayteli. Lap körpəliyindən özü – bibisi əzizləyib onu. Ağlağan olduğundan qardaşı arvadı həzər eləyirdi doğma balasından. Amma bibisi nəfəs alır-dı körpəylə, gecə-gündüz inqa-inqa eləyən əl boyda «məcüzəylə» ürəyi bir döyüñürdü. Ananın bir-birinin ardınca «işişa gələn» balalarına başı elə qarışmışdı ki, əvvəllər hay-küyü, sonralar şaqraq gülüşü ev-eşiyi bürüyən ilkinin nə vaxt böyüüb məktəbə

getdiyindən xəbər tutmamışdı sanki. Və indi gülərz, ağıllı-kamallı Aytel, onu boy-a-başa çatdırın bibisinə «ana» deyirdi. Fərəhindən ürəyi uçunan Çiçək aspiranturaya qəbul olunduqdan sonra Bakıya yola düşəndə güclə ovundurmuşdu onu. Söz vermişdi ki, kənddə orta məktəbi qurtaran kimi Ayteli şəhərə öz yanına aparacaq...

İndi sükuta qərq olan, hələ işığını yandırmağa macal tapmadığı bu alaqqaranlıq otaqda ona elə gəldi ki, al yanaqlı Aytelini görür, doğma, şirin-şəkər səsini eşidir: «Yayda məktəbi qurtarıb gələcəyəm yanına, ana!»

Yaşa dolsa da, hələ gənclik təravətini hifz edən Çiçək köksünü ötürdü. Gözleri doldu, yanaqları islandı. «Ana» sözü qulaqlarında səslənəndə həmişə kövrəlirdi. Və bir də onu... gözlərində ürəyi görünən, dilindən «qifil asılan» qonşu oğlanı xatırlayanda. On il bir məktəbdə, bir sinifdə oxumuşdular. Toğrul anadan riyaziyyatçı doğulmuşdu elə bil. Bunu müəllim də deyirdi, uşaqlar da. Ancaq elə bir danışq qabiliyyəti, nitqi yox idi. Müəllimin suallarına cavab verəndə dili topuq vururdu. Gəl ki ən çətin misalı, məsələni az qala bir göz qırıpında həll edir, sonra da müəllimin, yoldaşlarının «gözünü oğurlayıb» əl altdan Çiçəyə ötürürdü. Qonşu qız da borclu qalmırıldı, ədəbiyyatdan inşa yazanda kömək edirdi ona. Çiçək dilli-dilavər idi. Kitab əlindən düşmür, mütaliəsiz keçinmirdi. Oxuduqlarını həvəslə, maraqla, yerli-yerində Toğrula danışındı. O da diqqətlə qulaq asır, gözlərini qızı dikib qalırdı. Çiçək evlərinə çatıb həyat qapısının kandarında sağıllaşmaq istəyəndə nitqi tutulurdu elə bil. Ona nüfuz edən gözlər çasdırırdı qızı. Tələm-tələsik qapını çəkib həyətdən şüşəbəndlə eyvana qalxırdı. Və oradan, şüşəbəndin arxasına qışılıb oğrun-oğrun baxanda, hələ də dayanıb gözlərini qapıdan çəkməyən qonşu oğlanın fikrə getdiyini görürdü...

«Bilirəm nə fikirləşirsən, gözlərin deyib mənə. Bəs dilin? Danış, de də, bircə kəlmə sözə nə var ki. Kaş mən sənin yerinə olaydım. Axı, oğlan deməlidə sözünü... kişi kimi. Zarafat deyil, doqquzda oxuyuruq, gələn il qurtarıraq məktəbi. Sonra... bilirəm sən riyaziyyatçı olacaqsan, mən də ədəbiyyatçı. Oxu-

duqlarımı yenə sənə danışacağam, o qıflı dilinin açarını tapacağam. Bir dayan, gör səni necə sevə...»

Birdən cərəyan vurmuş kimi qız durduğu yerdə qırvıldı. Ürəyindən keçənlər beynində qırılıb qaldı. Ona elə gəldi ki, düşündüklərini dilinə gətirib özü də bilmədən ucadan səsləndi və oğlan da eşitdi. Xəcalətindən qızardı... Sonra özünü toplayıb həyət qapısına sarı boylandı. Və sinədolusu köks ötürdü. Yoox, Toğrul heç nə eşitməmişdi, həmişəki kimi fikirli halda qonşu qapısından uzaqlaşmışdı...

O, ötüb-keçənləri xatırladıqca həyatının ən unudulmaz çağları gözləri önündə sanki dumana bürünürdü. Bu, xatırələrin göz yaşları idi. Nisgilli duygulardan ürəyi köksünə sığmırıldı.

Kəndlərində orta məktəbi bitirən gün necə də sevinirdi. Deyib gülür, dilboğaza qoymur, arzularından danışındı Toğrula. O, gözlərini qızın alışış yanan yanaqlarına zilləyib adəti üzrə dinib danışmadan sakitcə qulaq asırdı. Həmin gün özünü bəxtəvər sanan qız bilmirdi ki, «dili qıflı qonşu oğlan»ı bir daha görməyəcək. Ertəsi gün atası onu riyaziyyat müəlliminin məsləhətilə Moskvaya aparacaq, Toğrul ölkənin ən məşhur, nüfuzlu universitetinə qəbul olunacaq. Bir qədər sonra yer kürəsinin altında bir hissəsini əhatə edən nəhəng ərazi sanki çalxalanacaq, zaman-dövran büsbütün dəyişəcək. Qonşu oğlanın sorağı xarici ölkələrdən, mötəbər elmi mərkəzlərdən gələcək, dəyərli riyaziyyatçı alim kimi şöhrətlənəcək o.

İnterneti müntəzəm izləyən, bayramlarda təbriklər göndərib qarşılıqlı səmimi mesajlar alan Çiçək riyaziyyatçılarının beynəlxalq müsabiqəsində Toğrulun qalib gəldiyini biləndə sevin-cindən sanki quş kimi qanadlandı. Ancaq o qanadlar az sonra qırıldı...

«Həmyerlimiz görkəmli riyaziyyatçı alim Toğrul Azəroğlu ailəsi ilə birlikdə...»

Ardını oxuya bilmədi, göz yaşı ekranı dumana büründü.

«Ailəsi ilə birlikdə...» Qəlbini titrədən, ağlına gəlməyən, heç vəchlə gözləmədiyi bu xəbər onu sanki şirin yuxudan, xəyal-lar aləmindən ayıltdı, yalnız özünə məhrəm romantik

düşüncələrinin ənginliyindən yerə endirdi. Və rəngsiz, boyasız real həyatın sərt gerçəkliyi ilə üzbəüz qoydu hədsiz sevgi dolu pak qız qəlbini.

«Demək ailəsi varmış», – düşündü və sanki qeyri-müəyyənlikdən çıxıb yüngülləşdi elə bil. Sonra ürəyindən keçənləri dilinə gətirdi: «Təki xoşbəxt olsun».

Dərin köks ötürüb, öz-özünə piçildadi: «Qisməti beləymış yəqin, Allah bəxtəvər eləsin». Otağın buz sükutunu pozan piçiltisinin sonucunda anasının kövrək, məhrəm səsini eşitdi sanki: «Allah ürəyinə görə versin, qızım, sənin də bəxtinin qapısını aç-sın. Tay-tuşların kimi öz ev-eşiyin, ailən olsun, inşallah. Vaxtin keçir, balam, mən də qocalıb əldən düşürəm, sənin o gününü gözləyirəm».

«Vaxtin keçir...» İlahi, illər hara uçdu, nə tez yaşı doldu o, məəttəl qalmışdı lap. Bircə təsəllisi vardi: ali təhsil almışdı, müdafiə etmişdi, elmi dərəcəsi, adı-sarı, hörməti-izzəti öz yerində. Tədqiq-tədris etdiyi ixtisas fənninin bilicisi, tələbələrinin sevimliyi, ürəkdən bağlılığı sənətinin, işinin vurğunu idi. Vaxtin necə keçdiyindən xəbər tutmaz, tez-tez saatına baxıb harasa tələsənlərə pəsənd eləməz, qaş qaralanda sükut içində mürgüleyən, kitab rəflərinin sıralanıb tavana dirəndiyi soyuq otağının qapısını açardı...

Neçə illərdi beləcə davam edirdi. Elə bu gün də həmişəki kimi. Yox, bu gün elə deyildi, adət etdiyindən fərqli idi, çox fərqli. Zahirdə ətrafdakılara hiss etdirməsə də, içi qaynayırdı, ürəyi od tutub yanırkı elə bil. Özünü o ki var qınayır, sanki üstünə həcum edən suallara cavab tapa bilmirdi. Axı, niyə belədir: həmdəmi, ömür-gün yoldaşı, ailəsi yoxdur, tək-tənha, yalqız qalıb. Ona gözlərini zilləyib sözünü deyə bilməyənin dilini açmaq istəmişdi, amma bacarmamışdı, üstəlik öz bəxtinin, taleyinin açarını itirmişdi. Nə qədər «oduna yanan»ı, abırına bükülüb üstünə minnətçi göndərəni, mərdi-mərdanə sözünü şax üzünə deyəni saya salmamışdı.

İndi səssiz-səmirsiz otağında yalqızlığın buz nəfəsi üşüdürdü onu.

Birdən bayırdan səs gəldi. Deyəsən qonşular mübahisə edirdilər. Kövrək, sakit səsli Ayna arvad adəti xilafına ucadan, əsəbi danışındı. Sonra sakitlik oldu. Qapının zəngi çalındı. Gözlükdən baxanda xətrini çox istədiyi Ayna nənəni gördü. Qapını açıb salam verdi.

– Əleyküməssalam, bala. Bıy, başına dönüm, işığını niyə yandırmamışan?

Ahil qonşusu cavab gözləmədən elə kandardaca qanrlıb düyməni basdı. Çiçəyin alaqqaranlığa öyrəşən gözləri otağa dolan gur işiqdan qamaşdı:

– İşıqlığa çıxasan, Ayna nənə!

– Bəxtin işıqlı olsun, qızım!.. Bəs evin niyə soyuqdur belə? Təzədəm çayım var, gətirim, iç, isti olsun sənə.

Həlimxasiyyət, həssas, uzaq kənddə onun fikrini çəkən qoca anasına oxşayan qonşusunun qayğıkeşliyi Ciçəyi duyğulandırdı:

– Sən heç narahat olma, Ayna nənə, – deyə əl-ayağa düşdü. Otağın böy-ründə qapısı açıq kiçik mətbəxə keçib qazı yandırdı, çaydanı odun üstünə qoydu. Sonra qayıdır onunla üzbeüz oturdu:

– Səsin gəlirdi qonşudan, nə olmuşdu ki?

– Daha nə olacaq? – od götürdü elə bil qarını, – Elə bilirsən görmədim sənə əyri-əyri baxanı? Hövsələmi basdım, gözlədim, arvadı evə gələn kimi kəsdim qabağını, o ki var dedim sözümüzü, kiçisini də peşman elədim. Dedim ayıbdır, qonşuya pis gözlə baxma, xanım-xatın arvadından, qız-gelinindən abır-həya elə.

Ayna nənə birdən səsini qısib sərr açılmış kimi başını Ciçəyə sarı əyərək az qala piçildədi:

– Mən bu yaşına çatmışam, arvadından çəkən beləsini görməmişəm hələ. Kişinin üzü yumurta sarısına döndü. İstəmədim mərəkələrini eşidəm, qapılarından çəkdim ayağımı. Gəldim sənə deyim ki, narahat olmayasan.

– Qanım qaralsa da, narahat deyiləm. Çünkü beləsinə nə salam verirəm, nə də salamını alıram, heç üzünə baxmiram.

– Əcəb eləyirsən, neçə ilin qonşusuyuq, özüm şahidəm. Sənin kimi əli-ayağı düz, namuslu, qeyrətlisini az görmüşəm, çox az. Mən bildiyimi deyirəm, heç kimin babalını yumuram.

Çiçək mətbəxə keçib qaynayan çaydanı odun üstündən götürdü, fincan boyda çaynikə quru çay töküb dəmə qoydu. Az sonra iki armudu stekana süzüb düm ağ süfrə saldığı masanın üstünə düzdü.

– A qızım, nə zəhmət çəkirsən, bir az var içmişəm.

Çiçək ərkələ:

– İçmisən, birini də mənimlə içərsən, özü də təzə mürəbbəynən, – dedi, mürəbbə qabını süfrəyə qoyub sözünü tamamladı, – bunu kənddən qardaşım qızı Aytel göndərib. Keçən dəfə yanına gələndə görmüsən onu...

– Həə... yadıma düşdü, Allah saxlamış gözəl-göycək, çox mehriban baladır. Yaman mehrini salıb, ana deyir sənə.

– Körpə vaxtı mən baxmışam ona. Yayda məktəbi qurtaran kimi yanına gətirəcəyəm.

Ayna arvad onun dilindən heç vaxt eşitmədiyi sözləri nəmlı gözlərindən oxudu: «Daha tək qalmayacağam, yalqız olmayacağam».

Həyatının dolayları üzünün qırışlarında naxışlanan Ayna nənə ömrünün qürub çağında qonşuluq etdiyi, doğması, əzizi kimi isnişdiyi Ciçəyi yaxşı tanıydı: ismətli, qürurlu idi, özünü sindirmirdi, dərd-sərini içində saxlayırdı. Heç vaxt bəxtindən, təkliyindən şikayətlənmirdi. Ancaq son vaxtlar ümidi itirmiş, ürəyi qırılmış kimi görünürdü. Ayna arvada belə gəlirdi. Bəlkə o, səhv edirdi. Yaşı ötmüş köhnə fikirli adamdır, indiki cavanları anlamaq onun üçün asan deyil. Odur ki, xətrini istədiyi cavan, subay qonşusu ilə ehtiyatla davranır, onun qəlbinə dəyə bilən kəlməni dilinə gətirmirdi. Həmişə həlim, müləyim danışır, söhbəti axarına salırdı.

İndi də onun sözünə qüvvət verib:

– Yaxşı eləyirsən, – dedi, – gətir yanına, oxutdur, öz balan kimi hayanın olsun.

Çiçeyin yanaqları qızardı, yaraşıqlı üzü işıqlandı. Ayna arvad xoşhal oldu:

– Mənim canım kiçik nəvəmdədir. O da əl çəkmir, hayan olur mənə. Hərdən öz-özümə fikirləşirəm: İlahi, qüdrətinə qurban olum, ahıl yaşımda eşq bəxş eləmisən mənə, nəvəmin məhəbbətini; yaşaya bilmirəm onsuz, nəfəs alıram onunla, – əlini quru sinəsinə qoydu, – bax, ürəyimin döyüntüsündən bilirəm ki, harda olsa gələcək, «nənə, haradasan?» – deyə haray salacaq.

Ayna nənə nəfəsini dərdi, maraqla ona qulaq asan Ciçəyə zənnlə baxıb:

– Qızım, məhəbbət nəyə deyirsən, elə belə olur da! – deyə zarafatından xoşhal kimi gülümsədi.

Ayna nənənin məzəli tərzdə dediyi sözlərə Ciçək gözləri yaşarınca gülüb uğundu.

– Allah köməyin olsun, nə yaxşı gəldin, yaman dedin ha, – deyib Ayna nənəyə baxanda onun susub fikrə getdiyini gördü. İslığı avazıyan batıq gözləri yol çəkirdi. Qadının əhvalının bir-dən-birə dəyişməsi Ciçəyi təəccübləndirdi. Sual dolu baxışların cavabını yayındırmaq istəyən Ayna nənə dərindən ah çəkib:

– Heç, qızım, – dedi, – elə bir şey deyil. Birdən fikir aldı məni apardı uzaqlara, olub keçənlərə.

Araya sükut çökdü. Sonra özü-özünü qınayırmış kimi başını aşağı salıb söyləndi:

– Nəyim əskikdir, öbvladlarım, nəvələrim, bu gün-sabah nəticəm olacaq inşallah.

Başını qaldırıb ona qəribə nəzərlərlə baxan Ciçəyi ilk dəfə görürmüş kimi diqqətlə süzdü:

– Sən cavansan, məni başa düşə bilməzsən hələ. Elə ki, yaşa dolub ahillaşdın, məttəl qalırsan: hər şeyin var, evin uşaq-larla dolub-boşalır, Tanrına şükür edirsən. Ancaq öz içində yal-qızsan, görürsən yarımcıqsan elə bil, yoxdur ömür-gün sirdası, kişi nəfəsi... quruca nəfəs.

Eşitdiyi sözlər Ciçəyi yaman təsirləndirdi. Hiss etdi ki, Ayna arvad özündən danışsa da, onun «bostanına daş atır».

O, düm ağ, ipək kimi yumşaq əlini qarının göy damarları görünən arıq əlinin üstünə ehmalca qoydu:

– Anam da sən deyəni deyir, kəndə gedəndə əl çəkmir, and-aman eləyir.

– Düz eləyir, qızım, mən də anayam, nənəyəm, başa düşürem onu. Büyük deyən sözü göyərt vaxtında, sonra gec olur, iş işdən keçir.

Araya ağır sükut çökdü. Çiçək günahkar kimi başını aşağı salıb, gözlərini yerə dikdi. Elə bil ağ, yaraşıqlı boynu, zərif ciyinləri gözə görünməz yük altında gərilir, ürəyi sıxılırdı.

Gözaltı ona baxan Ayna arvad narahat oldu:

– Ağrin alım, qadan-balan gəlsin mənə. Birdən sözüm qəlbənə dəyər, inciyərsən ha...

– Yox, niyə inciyirəm ki, biliyəm xətrimi istədiyindən deyir-sən. Yaxınlar, ərki çatanlar da eşitdirirlər mənə. Heç bilmirəm nə cavab verim, ürək süfrə deyil axı, açıb sərəsən, – əlini sinəsinə qoyub ürəyinin üstündə saxladı, – vallah bacara bilmirəm bununla, od tutub yanır içimdə, özüm də özümü danlayıram.

Gözləri doldu. Onun saflığı, ürəkaçıqlığı, səmimi etirafı ahıl qadını köv-rəltdi:

– Hə, könül məsələsi müşkül işdir, ürəyi məcbur eləmək olmur.

O, susub nəyisə içində götür-qoy elədi. Çaşqın halda Çiçəyə baxdı. Nə desin, necə desin ki, cavanlığı ilə vidalaşmaqdə olan, ancaq dünənindən ayrıla bilməyən, hələ də gənclik təravətini itirməyən gözəl qonşusunun ürəyinə dəyməsin, sözü ağlına batsın.

– Ancaq yaşı da ötür axı, – fikrində dolaşan sözlər dilindən çıxdı və qeyri-iradi olaraq onu diqqətlə süzdü. Özü də məəttəl qaldı: yaşa dolan qızın saçına düşən dəni, yaraşıqlı üzündə «gizlənən» xirdaca qırışı necə seçdi? Ona zillənən baxışlardan yanaqları allanan Çiçək Ayna arvadin sözlərini elə bil uzaqdan eşitdi:

– Adam inana bilmir vaxtin tez keçməyinə, yaşıının ötməyinə. Bir də baxıb görür ki, iş işdən keçib. Hamının evi-eşiyi, ailəsi, uşaqları. Bircə o, tək qalıb, yalqız olub... Bağışla, xətrinə dəyməsin, qızım. Mən bu sözləri dünən böyük oğlumun qaynına

demişəm. Səndən 3-4 yaş böyük ola-olmaya. Ağılı, savadlı, sənin kimi dərs deyir tələbələrə. Tay-tuşları çıxdan evlənib. Bu subaydır, özünün deməyi arayıb-axtarır hələ.

Anı olaraq susub, sonra sakit, yalvarış dolu kövrək səslə Çiçəyə üz tutdu:

– Sən Allah bağıشا, qızım. Bir işdi eləmişəm, sənin barəndə ona danışmışam. Özüm də məəttəl qalmışam, o səni tanıyor, bəyənir, ancaq sözünü deyə bilmir. Deyir ki, onu istəyənlər olsada, heç kimə məhəl qoymur.

Ayna arvad elə bil təngnəfəs oldu. Dərindən köksünü ötürüb sözünü tamamladı:

– Mən də çox fikirləşmişəm, götür-qoy eləmişəm. Axır ki, özümü cəmləyib sənə deyirəm. Əgər ikinizi də tanımasaydım, bir-birinizi layiq bilməsəydim, heç üstünü vurmazdım. Ancaq insafım rəva bilmədi, dedim sözümü ona da, sənə də. İndi fikirləş, düşün-dاشın, bir qərara gəl özün.

Yalnız qalanda gözləri dolub yanaqları islanan qızın indi yaraşıqlı çöhrəsi puçur-puçur tər içində idi.

Birdən ikisi də səksəndi. Qonşu qapı döyüldü. Sonra qız uşağının səsi gəldi:

– Nənə, ay nənə!..

Ayna nənənin üzü işıqlandı. Yaşına rəğmən cəld yerindən qalxdı. Ciçəklə sağollaşıb qapını açdı:

– Nənə sənə qurban, burdayam, Ciçək xalanın yanında, gözlə gəlirəm.

Otaqdan çıxıb arxasında qapını örtmək istəyəndə qanrlıb Ciçəyə zənnlə baxdı. Və nəzərlərini ona zilləyən qızın qoşa ulduz kimi işıqlı ala gözlərində bir ümidi gördü elə bil...

ÜFÜQDƏ QARALAN DAĞLAR

Nəvə, nəticə baba-nənə ömrünün ümidi çırağıdır!

MÜƏLLİF

Adəti üzrə səhər erkən durmuşdu. Birdən telefon zəng çaldı. Ürəyində «Allah xeyir eləsin», – deyib dəstəyi götürdü. Yaxın dostu, həmyasıdı idı. Vaxtilə eyni hərbi hissədə əsgər olmuşdular. Sonra hərbi təhsil almışdilar. İllər keçdikcə paqonlarındakı ulduzların sayı artmış, sonra Hərbi Akademiyada dərs demiş, nəhayət ahil yaşlarında təqaüdə çıxmışdilar. Vaxtaşırı zəngləşir, hal-əhval tutur, imkanları olanda, ara-sıra görüşürdülər.

Dostu nikbin, zarafatçı idı. Ən adı əhvalatı elə danışındı, sözü elə deyirdi ki, hamı qəh-qəhə çəkib gülür, özünün isə heç dodağı da qaçmırkı. Lətifəsi əskik olmazdı, hər dəfə zəng eləyəndə özünün dediyi kimi «xoruz səsi eşitməyən anektoda bənzər» məzəli əhvalat danışardı. Ancaq bu dəfə Eldar kişi dostunun səsindən hiss etdi ki, nəsə xoşagəlməz hadisə baş verib. Dözməyib səbri tükənmış halda soruşdu:

- Nə olub, ay Elman, səndən çıxmayan iş, dilin söz tutmur.
- Eh, ay Eldar, dil neyləsin, demək olur ki... Dünən keyfi kök, damağı çağ idı. Mənə dedi ki, nəvəsinin toyuna hazırlaşır... Axı, o bizdən 7-8 yaş cavan idı, azar-bezar bilməzdı, hələ Akademiyada dərsini deyirdi...
- Nooldu ki?
- Nə olacaq, yatdı durmadı. Nəvəsi mənə zəng eləyib xəbər verdi.
- Nə danışırsan?..
- Nə eşidirsən onu, bilirsən də bəd xəbər verməkdən zəndizəhləm gedir. Ancaq çarəm nədir, sənə deməliydim bunu. Yiğiş gedək bir yerdə dəfnə. Bilirəm, deyəcəksən ayaqların sözümə baxmir. Eşitməmisən, özünü yorulmuş bilsən, dostunu ölmüş bil.

Mən səndən də betərəm. Ancaq mütləq getməliyik. Oğluma demişəm, maşınıyla aparıb gətirəcək bizi.

Dostu dediyi kimi də elədi. Oğlunun maşınınında yasa getdilər.

Hüzür məclisinin yuxarı başında ağsaqqallar, vaxtilə mərhumla birlikdə xidmət edən yaşılı hərbçilər əyləşmişdilər. Cavan zabitlər aşağıda bir cərgədə oturmuşdular. Gözaltı onlara baxan Eldar kişi yanaşı oturduğu dostuna piçildadı:

— Onların çoxu keçmiş kursantlarımızdır. Maşallah, kişiləşiblər, rütbələri də artıb.

— Gözlərimə inana bilmirəm heç, — deyə dostu köksünü ötürdü, — gör neçə il keçib, vaxt uşub elə bil, ha baxıram tanıya bilmirəm bəzilərini...

— Mən də sən gündəyəm. Bayaq biri yanaşın ədəblə salam verdi. Bilirsən nə dedi: «Cənab general, zəhmətinizi halal edin». Dedim, ay oğul, nə zəhmət, öz borcumu yerinə yetirmişəm mən. Cavab verdi ki, o vaxt lap cavan olmuşuq, çox şeyin fərqiñə varmamışıq. İndi zabit yoldaşlarımıla fikirləşirik ki, çox yormuşuq, incitmişik sizi. Çətinlik çəkirdik, xüsusən mən bir qədər çəlimsiz idim, çatdırı bilmirdim heç, öyrətdiklərinizi çətin qavrayırdım... Siz isə çox səbrli, hövsələli idiniz. Həm tələbkar, həm də qayğıkeş, lap ata kimi... İndi mən də əsgərlərə, kiçik zabitlərə təlim keçəndə çalışıram sizin kimi olum.

Eldar kişi kövrəlib susdu. Dostu özünəməxsus nikbinliklə:

— İndi Allaha şükür komandır olublar hərəsi bir hissədə. Rütbələri də mayor, polkovnik-leytenant. Sabah-biri gün daha da artacaq, sonra da bizi ötüb keçəcəklər.

— Elə də olmalıdır. Oğul atanı, kursant ona dərs deyən zabitin-müəllimini ötüb keçməsə, inkişaf ola bliməz.

— Elədir... ancaq bu dedovşına məsələsinə son qoyulmasa...

— Hə, düz deyirsən, mən bu bəlanı orduya yoluxan virusa bənzədirəm.

— Ona görə də kökü kəsilməlidir bunun birdəfəlik.

– Biz də köhnə zabitlər kimi bu vacib məsələdə seyrçi ola bilmərik. Gərək sözümüzü deyək, məsləhətlərimizi verək, çıxış edək, mətbuatda, radio-televiziyada, hərbi hissələrdə.

– Bu, həlli vacib olan, peşəkarlıq tələb edən bir işdir. Gərək ən təcrübəli veteranları toplayaq ki, rəhbərliklə, qurumlarla münasibətdə həssas olsunlar, təhlükəsizlik hər vəchlə gözlənilsin, hərbi sərr, məxfilik möhkəm-möhkəm qorunsun.

– Lap ürəyimdən xəbər verirsən. Bəzi ağızgöyçəklər şəffaflıq bəhanəsiyinən dillərini dinc qoymırlar, harada gəldi, necə gəldi boş-boş danışırlar, cızma-qaralarıynan şivən qoparırlar.

– Belə olmaz qətiyyən, xüsusən də Orduya münasibətdə. Necə deyərlər, qarı düşmən pusur, fürsət gözləyir. Həmişə ayıq-sayıq olmalıdır.

Eldar kişinin fikri ilə ürəkdən razı olduğunu dostu başının hərəkəti ilə bildirdi...

...Dəfn mərasimindən evə yorğun-arğın gəldi. Keçib yan otaqdakı divanda uzandı. Bir qədər çimir eləmişdi ki, kiçik nəvəsinin səsini eşitdi:

– Baba...

Gözlərini açanda nəvəsini görüb arıq, dərin qırışlı üzünə xoş təbəssüm qondu.

–...bir əmi səni soruşur.

– Hansı əmidir o? – deyə nəvəsinin ona ləzzət verən şirin danışq tərzini yamsılayaraq soruşdu.

Uşaq ciyinlərini çəkib gözlərini qiydı. Baba narın, kövrək addımlarla yariaçıq qapıya yaxınlaşdı. Astanada dayanan şıq geyimli, saçları vaxtsız ağaran xoşsifət cavan kişinin salamını alıb onu başdan ayağa süzdü.

– Deyən, tanımadız məni, Eldar əmi. Rəhmətlik Atanın oğluyam...

Ahıl kişinin çuxura düşən sönük gözləri közərdi. Qollarını qaldırıb ehmalca qonağın ciyinlərinə qoydu:

– Sən bir işə bax... Bizim Atanın...

– Bəli, böyük oğluyam, Atanur...

– Hə... yadıma düşdü. Keç içəri.

Qonaqla üzbeüz oturub, alnının qırışını ovuşdurdu:

– Görünür səksənnəndir, anışdırı bilmədim, – dərindən köksünü ötürdü, – sənin atan, mənim doğmaca əmim oğlu sap-sağlam kişi idi. Ancaq qəflətən rəhmətə getdi. Aləm qarışmışdı bir-birinə o vaxtlar...

– Moskvada oxuyurdum onda. Tez gəldim Bakıya, sonra sizin hərbi hissəyə. Özümü itirmişdim yaman, rayonda – evdə də çəşbaş qalmışdilar. Yaxşı ki, özünüzü yetirdiniz vaxtında, dayaq oldunuz bizə...

Eldar kişinin gözləri yol çəkdi:

– Hə, onda təpərli idim. Uzun illər sovetin zamanında şimalda hərbi hissədə xidmət etmişdim. Azərbaycanda vəziyyət dəyişəndə özümü yetirdim. – Başını aşağı salıb ehmalca buladı. – Yaman qarışqlıq idi, hərə bir tərəfə çəkirdi. Komandan da ki, ömründə heç siravi əsgər olmayan buxara papaqlı naşının biri, – köksünü ötürdü. – Hayif, çox hayif... Ancaq köhnə hərbçi kimi təsəlli tapıram ki, yaşılı vaxtimda Akademiyada dərs demişəm, təcrübəni öyrətmışəm cavanlara. İndi müasir, nizami ordumuz var. Biz düşməndən çox-çox güclüyük, hər cəhətdən qüvvətliyik.

– Mənim kiçik qardaşlarım da belə deyirlər. İki də zabitdir. Ön cəbhədə xidmət edirlər. Lap düşmənlə üzbeüzdülər.

– Halal olsun, – yaşı ötmüş istefada olan general Eldar kişi razılıq elədi, – sonra çoxdan görmədiyi əmisi nəvəsinə qeyri-adi diqqətlə baxıb soruşdu. – Bəs sən nə işlə məşğulsan? Özün də elə dəyişib yaşılaşmışan ki, əvvəl tanıya bilmədim.

O, günahkar kimi başını aşağı salıb dərindən köksünü ötürdü:

– Düz buyurursunuz, necə deyərlər başım daşdan-daşa dəyib vaxtsız ağardı. Rəhmətlikdən sonra evin böyük oğlu kimi yüküm ağır oldu. Çəş-baş qaldım. Moskvada institutu qurtarıb qayıtmışdım, ancaq iş tapa bilmirdim. Məcbur olub geri döndüm, işlədim, evə kömək elədim...

– Yaxşı eləmisən.

– Sonra da bir müddət xaricdə oldum.

Eldar kişinin təəccübə ona baxdığını görüb izah etdi:

— Mən iş adamıyam, Rusiyada, Avropada özəl müəssisələrim var, xaricdə yaşayan azərbaycanlılarla xeyriyyə cəmiyyəti yaratmışıq.

— Bəs Vətənə, Azərbaycana bir xeyrin dəyir?

— Əlbəttə! Vaxtilə rayonda oxuduğum köhnə məktəbin yerində təzəsini tikdirmişəm, kəndimizə yol çəkdirib, körpü saldırmışam, — ani olaraq susub əlavə etdi, —xeyriyyə cəmiyyətin-dəki həmyerlilərimlə birlikdə xaricdə oxuyan azərbaycanlı tələbələrə xüsusi təqaüd veririk.

— Ay bərəkallah, — deyə eşitdiklərindən məmnuun olan Eldar kişi ürəkdən səsləndi, dərin qırışlarla naxışlanan çöhrəsinə elə bil nur çiləndi.

Bəyaz saçlı, ağbəniz, dolu bədənli yaşlı qadın qonaq otağının yarıçıq qapısında görünəndə Atanur dərhal ayağa qalxıb ədəblə salam verdi.

— Əleyküməssalam,oğlum. Xoş gəlmisinə.

— Xoş gününüz olsun.

Eldar kişi təəccübə xanımına baxdı:

— Nə yaxşı tanıdın.

— Niyə tanımıräm, gözümüzün qabağında böyüməyib? Hər yay rəhmətlik atasının qonağı olardıq, dincələrdik o meşəli, bulaqlı dağlarda, — Dildar xanım köksünü ötürdü, sonra ərinə ərk elədi, — sənin kimi qocalıb gündə bir gözlük taxmiram ki!

Eldar kişi xanımının zarafatına ürəkdən qəşş elədi. Qonağın dodağı qaçdı, Dildar xanım diqqətlə ona nəzər saldı:

— Başını yaman ağartmışan, gözlərindən tanıdım.

— Başına gələnləri mənə danişdi, yaman çətinliklərə tuş olub.

— Səsinizi eşidirdim mətbəxdə. Allah saxlamış zirək oğuldur.

— Hə, torpağı sanı yaşasın, atasına çəkib. Rəhmətlik yaman təsərrüfatçı idi.

— Görünür, oğul balanın da başı kənd-kəsəyə qarışib, şəhəri yaddan çıxarıb, — Dildar xanım eyham vurdu.

— Elədir, çoxdandır şəhərə ayağım dəymir. Yaman dəyişib, heç taniya bilmədim, çəşib qaldım, evinizi güclə tapdım.

— Qonaqdan soruşmazlar səbəbini, — Dildar xanım zənnlə Atanura nəzər saldı, — ancaq sən özümüzküsən, deyirəm xeyir ola.

— Lənət şərə. Elə xeyir işə gəlmışəm. Bağışlayın, böyük oğlumun toyu olacaq.

— Allah mübarək eləsin, — Eldar kişi ürəkdən sevindi, — de görüm kiminlə qohum olursan?

— Öz kəndimizdəndir qudamız, bir yerdə oxuyub oğlanla qız, indi də bir yerdə işləyirlər şəhərdə. Əl-ələ verib ev-eşik düzəldiblər özlərinə. Oğlum xəbər göndərib mənə ki, kimi istəyirsən çağır, ancaq başda Eldar baba olsun, xeyir-duamızı versin. Gəldim ki, dəvət eləməyə Dildar xalayla birlikdə.

Eldar kişi məhrəm nəzərlərlə ömür-gün yoldaşına baxıb gülümsündü:

— Dildar xalan neçə vaxtdır ki, evdən bayıra çıxa bilmir ayaqlarının ağrısından. Bir təhər mətbəxdə dolanır, biş-düş eləyir. O ki qaldı mənə, deyiblər atı at yanında bağlayarsan, həmrəng olmasa da, həmxasiyyət olar. Axır vaxtlar mənim də ayaqlarım sözümə baxmir. Lap məəttəl qalmışam, hərbçi kimi addımlarımın səsindən elə bil yer titrəyirdi, indi isə...

Fikrə getdi. Köksünü ötürüb araya çökən sükütu pozdu:

— Oğul, vəzifədə olanda adamı hamı yada sala bilər, pensiyaya çıxıb evdə oturanda isə adamı əsl kişilər yada salır. İndi məni də əsl kişilər yada salır sənin kimi. Evə gəlirlər, hal-əhval tuturlar, dəvət eləyirlər. Ancaq gedə bilmirəm, elə burada xeyir-duamı verirəm. Allah razi olsun səndən, zəhmət çəkib gəlmisən. Sən danışdırıqca, elə bil bizim o doğma yerləri gəzdim, dağlara çıxdım, bulaqlarının suyundan içdim, — ani olaraq susub alqış elədi, — Allah zabit qardaşlarına dayaq olsun, kişi kimi ön cəbhədə duruş gətirirlər.

O, başını qaldırıb qətiyyətli baxışlarını Atanurun gözlərinə zillədi:

— Belə mərd oğullarımız öndə olmasa biz burada toy eləyib, xeyir-dua verə bilmərik. Və mən hər dəfə xeyir-dua verəndə, əllərimi tanrıının dərgahına qaldırıram ki, cavanlar xoşbəxt

olsunlar, mərd övladlar böyütsünlər. Sənin oğluna, gəlininə də xeyir-duam, arzum budur.

— Çox sağ olun, Eldar əmi, — deyə Atanur razılıq elədi, — mən sizi başa düşürəm, xeyir-duanızı da mütləq çatdıraram.

O, Dildar xanımın dəmlədiyi məxməri çayı içib ayağa qalxdı.

Eldar kişi qonağını yola salıb eyvana çıxanda sərin meh onun dümağ seyrək saçına sığal çəkdi.

Qürub edən günəş üfüqdə qaralan dağların arxasına çəki-ləndə onun uzaqlara zillənən gözləri yaşardı. Zirvəsində buludlar sürünen uzaq dağların ətəyində qışhaqıjla axan çayın dövrəyə aldlığı kəndləri yadına düşdü...

Uşaqlıq çağlarını, yeniyetmə, ilk gənclik illərini xatırladı. Sonra tələbəlik həyatı. Hər il yayda tətilini kəndlərində, dağlar qoynunda keçirərdi. Hərbçi kimi lap uzaqlarda xidmət edəndə də bu adətinə xilaf çıxmadi. Məzuniyyət vaxtını ailəsi ilə doğma səfali yerlərdə dincəldi. Zahirdə üzə irişib saxta dost cildinə bürünən düşmən açıq-aşkar xəyanət edəndə özünü dərhal yetirib torpağını qorudu. Komandiri olduğu hərbi hissə düşməni qovdu, sovet dönəmində «qardaş payı» kimi «peşkəş verilən» qonşu kəndi, meşəni, örüş-otlaq yeri olan talanı geri aldı. Sovet ordusundan istefaya çıxan polkovnik Eldar Azəroğlu general rütbəsində hərbi Akademiyada çalışdı, təcrübəsini cavan zabitlərə öyrətdi...

Üfüqdə qaralan dağlara eyvandan baxanda ömrünün ötən çağlarının nisgilini çəkib kövrəlsə də, təsəlli tapırkı ki, indi həmin yerləri, torpaqlarımızı qoruyanlar arasında onun dərs verdiyi, hərbin sirlərini öyrətdiyi zabitlər də var.

...Qaş qaraldıqca üfüqdə uzaqlaşış gözdən itən dağların nisgili qəlbində qövr edir, qeyri-adi bir istək bütün varlığını çulgalayırıldı. Ürəyində məhrəm bir istək baş qaldırırdı: kaş o doğma, səfali yerlərdə pay-piyada gəzəydim, gül-çiçəyin ətrindən biuş olub, bağın meyvəsini dərib, bulağın buz suyunu içə biləydim.

İstər-istəməz ustadın qəlbi ehtizaza gətirən misralarını xatırladı:

*Heydər baba, yolum sənnən kəc oldu,
Ömrüm keçdi, gələmmədim gec oldu.
Heç bilmədim, gözəllərin nec oldu,
Bilməz idim, döngələr var, dönüm var
Ayrılıq var, itkinlik var, ölüm var.*

«Cavanlıqda bilmək olmur həyatın döngələrini, dönümü-nü, yoxuşunu, enişini, – deyə düşündü, – ömrün keçib yaşa dolanda ən rahat maşında da uzaq yol yorur səni, onda qalmış doğma yerləri addım-addım gəzəsən, dağa çıxasan».

– Ay babası, gəl gör, nəvən nə deyir.

O, kövrək, narın addımlarla eyvana açılan qapıdan böyük otağa keçdi. Nənə nəvəsi ilə divanın üstündə üzbeüz oturmuşdu. İkisi də ortaya qoyulmuş açıq albomdakı babanın vaxtilə çəkdirdiyi hərbi geyimli şəkillərinə baxırdı.

– Ay nənəsi, nə deyir nəvəmiz?

Uşaq balaca barmaqlarını babasının şəkilləri üstündə gəzdirdi:

– Baba, mən böyüüb sən olacam, general!

Eldar baba sevincək nəvəsini qucağına alıb eyvana çıxanda məəttəl qaldı. Həmişə qürub çağrı üfüqdə qaralan dağlara elə bil göyün ənginliyindən nur çilənirdi...

ƏBLƏH

*Ən böyük axmaqlıq bacarmadığın işin
qulpundan yapışmaqdır.*

NAPOLEON

Qapı astaca açıldı. Katibə astanada göründü:

- Yanınıza gəlmək istəyən var.
- Buyursun.

Orta boylu, dolğun, dümağ seyrək uzun saçlı səliqə ilə geriyə daranmış yaşlı kişi kabinetə daxil oldu. Uzun, enli masaya tərəf gəlib onu ayaq üstə qarşılıyan həmyaşidinə əl verdi:

– Salam, deyəsən tanımadın. Əbiləm də, yadından çıxıb məktəb illəri?..

Onun əlindən tutub salamını alan həmyaşidi fikrə getdi və birdən sıfəti istehzalı təbəssümlə işıqlandı:

– Həə... Əbil, bağışla, əvvəl tanıya bilmədim, yaman dəyişmişən.

– Elə sən də çox dəyişmişən. O gün televizorda gördüm. Evdəkilərə dedim ki, məktəb yoldaşımızdır, on il bir yerdə oxumuşuq. İndi adlı-sanlı alimdir, böyük elmi idarəyə rəhbərlik edir.

O bu sözləri birnəfəsə dedi, sonra köksünü ötürüb əlavə etdi:

– Allah səninkiləri də saxlasın. Böyük nəvəm bic-bic qımışib soruşdu ki, ay baba, bəs sən? Nənəsi mənim əvəzimə ikibaşlı cavab verib dedi ki, baban vaxtında tanınmış yanğınsöndürən olub, nə qədər ev-eşiyi, ailəni xilas eləyib od-alovdan...

– Yanğınsöndürən?

– Hə də, o vaxt məktəbi sən medalla qurtarandan sonra universitetə girdin, tay-tuşlarımız institidlarda, texnikumlarda, peşə məktəblərində özlərinə yer edə bildilər. Yadındadır də, ölüm-zülüm 3-ü güc-bəlayla alırdım. Atam da hey danlayırdı məni. Axır ki, anam kişinin saqqızını oğurladı. Dedi ki, mal

iyişinə çəkməsə haramdır. Məgər sən özün vaxtında əməlli-başlı dərs oxumusan? İntəhası zirək tərpənib yanğınsöndürənlər kursunu bitirmisən, rütbə almışan, Allaha şükür neçə vaxtdır orda müdirsən. Al yanına tifilini başı qarışsın, görək axırı nə olur.

Dərindən ah çəkib başını buladı:

– Axırı nə olacaq? Oldum əsil yanğınsöndürən. Atam məni kursa göndərdi. Candərdi bir təhər oxuyub rütbə aldım. Amma yarışlarda mənə çatan tapılmırıldı, çempion olurdum...

– Hansı yarışlarda çempion olurdun?..

– Yanğın söndürmək üzrə idman yarışlarında sovetin vaxtında həmişə birinci yer tuturdum, – köksünü ötürdü, – Onda cavan idim, cəddlikdə mənə tay yox idi. İnsafən babat dolanırdım, atam da görünüm-baxım eləyirdi. Kişi rəhmətə gedəndən sonra vəziyyətim dəyişdi. Təzə müdir məni yola vermədi, gözümçixdıya saldı. Sonra da sovetin çarxı döndü. Pensiyaya çıxdım. Qəpik-quruşnan dolana bilmədim, əl atdım qələmə...

– Qələmə?..

– Hə də, mən elə sovetin vaxtında yazirdim. Şeirlərim «Yanğınsöndürən» divar qəzetində çıxırıdı. Ancaq qəzet-jurnal-lara yaxın qoymurdular, mənim hesabımı yeyib-içir, zarafata salıb deyirdilər ki, «apar bunları yiğ rəhmətlik nənənin sandığına». Mən də naçar qalıb şeirlərimi qoyurdum qədim sandığımıza. Atalara qurban olum, «saxla samanı, gələr zamanı» – deyiblər. Sovet dağıldı, zaman gəldi. Sandıqdakıları çap elətdirdim. Oldu qalın şeirlər kitabı. Sonra fikirləşdim ki, zamanə dəyişib daha köhnə qaydada yazmaq yaramaz. Başladım özüməməsus yeni üslubda azad şeirlər yazmağa...

– Sərbəst şeir demək istəyirsən?

– Yox canım, o da köhnəlib, mən tamam fərqli yazıram, heç kimi yamsılamıram. Təzə çapdan çıxan kitabımı sənə hədiyyə gətirmişəm. Buyur, oxu gör necə yazıram.

Kitabı vərəqləyib tələm-tələsik nəzərdən keçirən həmyasıdı narazı halda başını buladı:

– Bu nədir, başdan-ayağa söz yığını, ah-vaydır ki. Yaralı balam, ay balam, bələli balam, uyyy, eyyy, ay canım eyyy,

yemədin fisincan, can, can, ox aman, ay dadi-bidad. Aman-aman, ay dadi-bidad. Aş, Əş, Laş, Ləş, Mış, Miş, Balıq, Xalıq. Mən müntəzəm mütaliə edirəm, amma belə biabırçılığa rast gəlməmişəm.

– Sən riyaziyyatçı alımsən, ədəbiyyat, xüsusən poeziya başqa aləmdir. İndi təzə üslubda, formalarda yazırlar. Mənimki lap təzədir. Köhnə sovetdənqalma tənqidçilər də çəş-baş qalıqlar mənim yeniliklərim qarşısında. Əslində burada təəccüblü bir şey yoxdur. Mən yenilikçi şair Əbil Yanar olaraq şəxsən özümün, həmçinin taleyin amansız burulğanında çabalayan qəhrəmanlarımın daxili aləmini, könül duyğularını, ürək çırıntılarını, həyəcanlarını tərənnüm edirəm.

– Çox qəribədir...

– Sənə qəribə gəlsə də, mən öz şeirlərimi sinədən avazla deyəndə alqışlardan qulaq tutulur. Hələ çox hörmətli məclislərdə də qəşş eləyib, gözləri yaşarıb uğunanları demirəm.

– Məclislərdə? Tamadaliq eləyirsən bəyəm?

– Yox canım, tamada toyılarda olur. İndiki hay-küylü toyılara sığışdırıram mən nə özümü, nə də sözümü. Ancaq və ancaq sanballı, imkanlı, necə deyərlər qaz vurub qazan dolduran, pula pul deməyən iş adamlarının sayılıb seçilənlər məclisinə masabəyi kimi məxsusi dəvət olunuram. Çox-çox imkanlıların ad günlərinin, yubiley mərasimlərinin ləzzəti olmaz mənsiz. Özləri belə deyirlər. Sağ olsunlar, yaxşı da yola salırlar. Mən də nəyim var qoyuram ortaya, bütün yaradıcılıq potensialımı canidildən nümayiş etdirirəm. Yadında olar, məktəb səhnəsində nələr eləyirdim. İndi əlbəttə, tamam başqa səviyyədə məclisi ələ alıram, qardaş canı hamisının matı-qutu quruyur, elə bil ovsunlayıram. Xüsusən səbəbkərin özünü, yaxınlarını bir tərif eləyirəm ki, hamısı mat-məettəl qalır. Doğrudan da gərək adamın qabında ola, istedad başqa şeydir. Allaha min şükür, ev-eşiyim, balalarım, dolanışığım öz yerində, bu tərəfdən də şairliyim. O gün Quşqonmazbəyli cənablarının yubiley təntənəsində...

– O kimdir elə?

Təəccüblə qaşlarını çatdı.

– Necə yəni kimdir? Məşhur iş adamıdır. Bilirsən nə qədər daşınmaz əmlakı var? Göydələnləri, əyləncə mərkəzləri, şadlıq sarayları, növbənöv maşınları yağı içində...

– Yəqin dədə-babadan varlı-karlı olub...

– Yox, canım. Sovet zamanında kolxoz sədri işləyib ucqar Quşqonmazlı kəndində. Dedikcə səfali yerdir, elə bil cənnətdir dağlar başında, meşələr arasında. Keçmişdə oranın adlı-sanlı bəyi 37-nin güdəzəna gedib. Kolxoz qurulanda həmin bəyin çobanını sədr qoyublar.

– Hə, aydın oldu.

– Keçmişdə nəsilbənəsil çobanlıq edən kolxoz sədrinin də soyadı Çobanov olub. Sovet dağında dəyişdirib eləyib Çoban-bəyli. Nisbətən savadlı yaxın qohumu onu başa salır ki, çobandan bəy olmaz, soyadını kəndimizin adına tutaş elə, yəni Quşqonmazbəyli yazdır. Ağlına batır, tərcümeyi-halını, anket sənədlərini yerli-dibli dəyişdirir. Özü də məqamında fürsəti fövtə vermir, zirək tərpənir, vaxtilə sədrlik etdiyi kolxozun təsərrüfatını, torpaqlarını, texnikasını, fermasını özəlləşdirir. Sonra da orada yiğdiqlarını şəhərdə xırıldırır, olur varlı-karlı, yetərinçə imkanlı iş adamı. Canına sağlıq, mən də onun xoş damarını tutmuşam, yaman şöhrətpərəstdir, olur tərifçün. Haqqında kitab yazıb mədh eləmişəm onu, xanımını, uşaqlarını, əsil-nəcabətini.

– Necə var elə yazmışan?

– Eh, sən də elə bil zamanə adamı deyilsən. Yazaydım ki, babası acın biri olub, onun-bunun heyvanını otarıb? Özü necə deyib elə də nəzmə çəkmışəm: yəni bəy nəslindəndir, var-dövlətli babası sovetin qəzəbinə düçər olub. Özü çox çətinliklərdən çıxıb, maneələri dəf edib. Axır ki, haqq yerini tapıb. Ölkənin müstəqilliyyə qovuşmasında xidmətləri olub.

– Bir sən deyilsən, indi belə yayanlar az deyil. Amma məni təəccübləndirən odur ki, bu ağ yalanları necə uydurursan?

– Ay qardaş, hansı zamanədə yaşayırsan, bilmirsən ki, indi çox şeyi pul həll eləyir, bağlı qapıları açır? Nəşriyyata tapşırıldı, xaricdən ipək kimi kağız gətirdirdi kitabı üçün.

– Hansı nəşriyyatdır o?

– Mənim yaxın dostumundur. «Zirvə» qoyub adını. Elə özü də zirvədədir həmişə, yaman zirəkdir. Sən deyən savadı yoxdur, ancaq bütün janrlarda əsərlərini çap elətdirir: hekayələrini, povestlərini, romanlarını. Pyeslərini də tamaşa yaxudur.

– O da sənin kimi yazır?

– Yox, canım, heç mənim kimi yaza bilər? Dedim ki, elə savadı-zadı yoxdur. Amma nə olsun, bacarır – yazdırır.

– Yazdırır? Kimə?

– Birdi-ikidi bəyəm? İndi o qədər yazar var ki, çoxu günorta durur acıdan. Ona görə ki, yazdıqlarına qonorar, haqq vermirlər. Belə şeylər qaldı keçmişdə. Ancaq mənim naşır dostum o barədə səxavətlidir, bəs qədər verir ki, onunçon yaxşı yaxınlara, adı çıxsın, söhrətlənsin. Hələ bu harasıdır, özünə yubiley keçirmək, yazıçı-dramaturq kimi mükafat almaq istəyir.

– Həyəsizliğə bax bir...

– Belədir də, savadı yox, qələm tuta bilmir, xam xəyalalı düşür, ucuz söhrət axtarır. Ancaq mən binəva gecə-gündüz ya-zib-yaradıram, di gəl ki, qiymət verən yoxdur. Axır ki, Quşqon-mazbəyliyə üz vurdum, ağız açdım bu barədə. Sağ olsun, sözümü yerə salmadı, dedi ki, xərcini çəkərəm nə qədər lazımlı olsa. Ancaq hörmətli bir adam tap, yuxarıda sözü keçən olsun. Mən də gəldim sənin yanına ki, amandır elə bil ölmüşəm, yerdən götür, yuxarıya him elə.

– Məən?!

– Əlbəttə, adlı-sanlı alımsən, səlahiyyətin, hörmət-izzətin, sözünü yerə salmazlar. Mən də borclu qalmaram, səndən elə kitab yazaram ki...

– Sən ünvanı səhv salmışan, kitabın, mədhiyyən mənə lazımdır. Kimə yarınırsan, masabəylik eləyib başını necə dolandırırsan, özün bilərsən, mənə dəxli yoxdur. Ancaq madam ki, yanımı gəlmisən, məsləhətimə qulaq as.

– Buyurun, eşidirəm sizi! – o, keçmiş məktəb yoldaşına ilk dəfə cəm şəklində, qəribə həyəcanla müraciət etdi.

– Sən vaxtilə yaxşı yanğınsöndürən olmusan, pensiyaya çıxandan sonra guya azad üslubda şeirlər, poemalar, kitablar yazırsan. Özünə də təxəllüs götürmüsən: Yanar, Əbil Yanar.

– Bəli, elədir.

– Ayıbdır, bacardığın işin qulpundan yapış, xam xəyallara düşmə.

– Nə xəyal, içim qaynayır mənim, qələmimi yerə qoya bilmərəm.

– Onda təxəllüsünü dəyiş. Oxular da bilsinlər ki, cizma-qaraların müəllifi hansı ağlın, qabiliyyətin iyiyəsidir. Məsələn, sənə yaraşan bir təxəllüs deyim: Əbləh, adına da tutaş: Əbil Əbləh! Gör necə səslənir. Oxucu da bilsin ki, özünü şair sayan əbləhin biridir.

– Təhqir eləyirsən məni, necə yəni Əbləh...

...Ərinin əsəbi halda dediyi sözləri qulağı alan arvadı mətbəxdən özünü hövlnak yataq otağına saldı. Gözləri yumulu əl-qolunu ölçə-ölçə yuxuda kiminləsə öcəşdiyini görüb onu yavaşca silkəldədi:

– Nə olub, ay Əbil, nə görmüsən yenə yuxuda?

O yarıyuxulu döyükmiş gözlərini arvadına dikib duruxdu:

– Gör mənə nə deyir o, – kal səslə şikayətləndi.

– Kimdir o, nə deyir axı? – qadın soruşdu, sonra sakit, müləyim səslə məsləhət verdi, – sən hələ yarıyuxulusan, ayıl, özünə gəl, de görüm yuxuda kiminlə dalaşırdın.

Gözlərini ovuştura-ovuştura özünə gəlib fisildədi:

– Yaxşı ki, yuxuymuş, yoxsa bağrim çatlardı, – ani olaraq fikrə gedib mızıldandı, – köhnə məktəb yoldaşımı gördüm yuxuda, o gün televizorda gördük ha, bax, onu. Dedim ki, alimsən, vəzifən var, kömək elə, mənə şair kimi mükafat versinlər. Boyun olmadı.

Nə fikirləşdisə, özlüyündə qəti qərara gəlibmiş kimi dedi:

– Gərək bu gün gedəm yanına onun, aşkarda xahiş-minnət eləyəm. Kömək eləyər yəqin, köhnə məktəb yoldaşı kimi. Axı, yuxunu tərsə yozurlar...

Arvadı ərinin sözünü ağızında qoydu:

– Getmə, yoxsa yuxun çin olar. Deyirlər, çox düz, təmiz, ədalətli insandır, əsil ziyalıdır. Rüşvət almır, nahaq iş görmür, sözünü adamın gözünün içində deyir. Olmadı elə, oldu belə, bir söz-zad deyər, pərt olarsan. Həm də o, bir az köhnə fikirli adamdır. Sən yeni üslubda yazırsan, başa düşməz səni.

– Düz deyirsən, bu zalim oğlunu elm qaxac eləyib. Əvvəl-dən necə düz-düznəqulu idisə, elə indi də elədir. Mənə deyinən ay əbləh, onun yanına niyə gedirsən. Allah canını salamat eləsin Quşqonmazbəylinin. Nə qədər istəsəm əsirgəyən deyil.

– Düz eləyirsən, kimdən əskiksən, axı? Sənin o, musiqi kimi səslənən şeirlərin var ey...

– Hansını deyirsən? O «Can-can fisincan», – deyən ərinin sözünü ağızında qoydu:

– Yox, yox, «Təndirimdən çörək çıxdı. Çörəyim var pendirim yox. Çünkü pendirim suda qaldı, islandı zay oldu. Təndirim hey, pendirim hey, daley, daley, daley».

Arvadı ona heyran-heyran baxdı:

– Şeir deyil ey, musiqidir, musiqi. Həm şairsən, həm bəstəkar, mükafatı sənə verməyib, kimə verəcəklər?!

Ərinin yazdıqlarını oxuyub əzbərləyən arvadının sözləri canına yağ kimi yayılıb onu elə sevindirdi ki, yuxusu da yadından çıxdı.

KORRUPSİYA

*Mənə bir dərd olur, doğru bir sözü
Yalan daşlarının batırmağı da.
Biçili, ütülü bir şərəfsizin
Şərəf kürsüsündə oturmağı da.*

M.ARAZ

Sütül çağlarında ucqar kəndlərdən şəhərə gəlib universitetə qəbul imtahanlarında tanış olmuşdular. Və bu tanışlıq yoldaşlığa, illər ötdükcə dostluğa çevrilmişdi.

Zahirən bambəşqa idilər. Orxan ucaboy, şüvərək, sarışın, Osman ortaboy, dolu, qaraşın. Gəl ki, xasiyyətləri tuturdu. Yaxından tanıyanlar öz aralarında zarafatla «düznəqulu» deyirdilər onlara. Haqq-hesabda düz-doğru, insanlara münasibətdə açıq, sadə, sözü üzə deyən, xoşxasiyyət, ünsiyyətcil, qılıqlı idilər. İş yoldaşları, həmkarları arasında bilikli, dünyagörüşlü, intellektli insan, öz ixtisaslarına mükəmməl yiylənən iqtisadçı kimi sayılıb seçilirdilər. Vəzifə, səlahiyyət sahibi olmasalar da, öz zəhmətləri, bacarıqları sayəsində halal-hümmət, gözütox dolanırdılar. Xoşbəxtlikdən ailələri, uşaqları da özlərinə çəkmişdilər.

İndi nəvələrinin tərbiyəsi, təhsili ilə məşğul olur, onlarla nəfəs alırdılar. Pensiyaya çıxıb vaxtaşırı görüşən ahıl dostların söhbətlərinin duzu-tamı, əvvəli-axırı nəvələrindən olurdu.

— Ay Orxan, bilirsən də balaca nəvəmə öz adımı qoymuşam. Elə özümə oxşayır, di gəl ki, yaman şuluqdur, çox nadincidir. Amma dərslərini yaxşı oxuyur, insafən fərasətli uşaqdır.

— Madam, çalışıb dərslərini oxuyur, fərasətlidir, demək dəcəlliyyi keçib gedər böyüdükcə, inşallah.

Onlar qollu-budaqlı, yaşillığa bürünmüş iri zeytun ağacının kölgəsində çay süfrəsi arxasında oturub söhbət edirdilər. Osman kişi dostunun birdən söhbətinə ara verib qəribə diqqətlə qarşı

tərəfə baxdığını gördü. Bir qədər aralıda çayçı samovarının tuşunda qoyulmuş televizorda əlvan donlu, dolğun, sir-sifəti yağlı boyanın içində parlayan orta yaşılı qadın bəlağətlə danışındı:

– Korrupsiyaya qarşı mübarizəni bir an da zəiflətmək olmaz!

Qadınla üzbəüz oturan seyrək saçlı tökməbədən kişi başının hərəkəti ilə razılığını bildirib sanki ona züy tuturdu:

– Siz tamamilə haqlısınız. Bu çox vacib vəzifənin yerinə yetirilməsində biz də öz töhfəmizi verməliyik.

Orxan kişi gözünü ekrandan çəkib dostuna zənnlə baxdı:

– Eşidirsən də!.. Yadıma iki məşhur yalançı barədə lətifə düşdü. Biri deyir, rəhmətlik babamın tövləsi elə böyükmiş ki, səhərdən axşamacan at çapsayıdın gedib axırına çata bilməzdin. O birisi cavabında deyir, rəhmətlik babamın elə uzun kürəyi varmış ki, yuxarı qaldırıb göydəki buludları kəndimizin üstündən qovarmış. Birinci yalançı məəttəl qalır, həmkarını pərt eləməkçün soruşur: «Bəs rəhmətlik baban o uzunluqda kürəyi harada saxlayırmış?» O birisi heç tövrünü də pozmadan cavab verir: «Əlbəttə, sənin rəhmətlik babanın həmin ucu-bucağı görünməyən tövləsində».

Dostunun özünəməxsus məzə ilə, yumorla danışlığı ləti-feyə ürəkdən qəh-qəhə çekən Osman kişi televizorda dil boğaza qoymayanlara işarə edərək soruşdu:

– Tanıyırsan onları?

– Tanıyırsan da sözdü? Çoxdanın söhbətidir, onda uzaq-daydın, rayonda işləyirdin sən.

Osman kişini maraq götürdü:

– Səndə söz varmış ki... Danış görüm nə əhvalatdır elə.

– Necə deyim, bu, bir növ ailə sirridir. Evdə uşaqların anasının götür-qoy elədik ki, açıb ağartmayaq, sonbəşiyimizin ürəyinə xal düşməsin. Oğlumu deyirəm. Onuncuda oxuyanda məktəbə çağırıldılar məni. Direktor xanımın müavini çox səmimi qarşılıqlı razılıq elədi uşaqtan:

– Allah saxlaşın bilikli, ağılli, tərbiyəlidir, əlaçıdır, məktəbdə birincidir.

Bunu deyib susdu, gözünü gözümə zillədi, sonra sərr açırmış kimi az qala piçildədi:

– Oğlunuz qızıl medala namızəddir. Əgər çalışsa...

Qeyri-ixtiyari onun sözünü kəsdim:

– Əlbəttə, çalışmalıdır. Bilir ki, vaxtilə ata-anası, sonralar iki bacısı məktəbi qızıl medalla bitiriblər. İndi növbə onundur, çalışmalıdır ki...

Sözümü ağızında qoydu:

– Çalışır, əla oxuyur, ancaq bununla məsələ bitmir. Gərək birlikdə çalışaq, sizli-bizli.

– Başa düşmədim...

– Burada başa düşməməli nə var ki? Siz – yəni valideyn, biz – məktəb rəhbərliyi, direktor başda olmaqla. O tapşırıb ki, danışım sizinlə.

Sonra ani olaraq susub köksünü ötürdü, üzümə baxmadan mızıldandı:

– Keçmiş qalıb keçmişdə, zaman dəyişib, indi bazar iqtisadiyyatının tələblərilə yaşayırıq. Əla oxumaqla iş bitmir. Medal məsələsini məktəb rəhbərliyi, ondan da yuxarıda təhsil idarəsi həll eləyir, əlbəttə münasib qiymətə. Siz də valideyn kimi bunu nəzərə almalısınız.

– Hə, sizi başa düşdüm.

Üzü işıqlandı, gözləri güldü:

– Görürəm ağıllı, dünyagörmüş, hər şeyin yerini bilən, başadüşən insansınız.

– Doğru buyurursunuz, çalışıram ki, ətrafimdə baş verənlər barədə düşünüm-daşınım, necə deyərlər zamanla ayaqlaşım. Ancaq, – o, söhbətinə maraqla qulaq asan dostuna zənnələ baxdı:

– Bilirsən də xasiyyətimi, saxlamamışam ürəyimdəki sözü, kim olur-olsun üzünə, gözünün içində demişəm. Nə başını ağırdım. Sözümə ara verib düz onun arxayıñ-arxayıñ gülümsünən gözlərinə baxa-baxa dedim: «Mən təcrübəli, peşəkar iqtisadçı olsam da, bir suala cavab tapa bilmirəm – Bazar iqtisadiyyatına keçmək məgər məktəbi, təhsili bazara çevirmək deməkdir?!»

Sualım elə bil elektrik cərəyanı kimi qəfil vurdu onu. Diksinib küt-küt üzümə baxdı. İlahi, bir anda nə kökə düşərmiş adam. Üz-gözü səyridi, rəngi qaçan qalın dodaqları titrədi. Amma özünü ələ almağa çalışıb təngnəfəs kimi saxta sözlərlə andaman elədi:

– Yox-yox, düz başa düşmədiniz məni, elə demədim.

Ani olaraq susub köksünü ötürdü, səsi titrədi:

– Elə hesab edin, heç görüşməmişik biz. Xanım direktora deyərəm məsləhət olmadı... Düzünə qalsa, söz-söhbətdən, qalmaqaldan uzaq olmaq istəyirəm.

– Hay-küydən, qalmaqaldan mənim də zəhləm gedir, – dedim, – ancaq haqsızlığa, ədalətsizliyə də dözə bilmirəm. Necə demişəm, eləcə də çatdırın ünvanına – xanım direktora, o da öz böyüyünə. Mənim oğluma pula satılan medal lazım deyil. Onsuz da öz biliyilə imtahan verib istədiyi ali məktəbə qəbul olunacaq.

Orxan kişi söhbətini bitirib ani sükutdan sonra:

– Allaha şükür, belə də oldu, – dedi, – Universiteti bitirəndən sonra bir müddət xaricdə təhsilini davam etdirməyini də bilirsən. İndi işi, ev-eşiyi, güzəranı, – ariq sıfəti işıqlandı, – balaca nəvəmlə «sərgüzəştlərimdən» də xəbərdarsan, – deyə gülümsündü.

Osman kişi nəvə adı eşitcək xoşhal olub:

– Allah saxlaşın nəvələrimizi, – dedi. Sonra ciddi görkəm alıb televizorda günün vacib məsələsi barədə söhbətlərini yekunlaşdırılana işarə edərək soruşdu:

– Bəs bunların axırı nə oldu?

– Axırı? Elə ekranda gördüğün kimi. Bax, bu keçmiş məktəb direktoru xanım, necə deyərlər, pillə-pillə vəzifələrə yüksəlib, nəhayət olub baş idarə rəisi, deputat, həm də alim. Hə, elə bil zalim qızına «vəhy» gəlib, vəzifələrə qalxa-qalxa dissertasiyalar «müdafia» eləyib, elmlər doktoru, filosof, professor olub. Onunla üzbəüz oturan var ha, o da onun «ləbbey» deyən keçmiş müavinidir. Heç vaxt onu yanından əskik eləməyib. Başa düş-dün, nə deyirəm? Özü başda, o da əlinin altında.

- Çalışıram başa düşüm, ancaq başım hərlənir eşitdiklərim-dən, – deyə Osman kişi özünəməxsus tərzdə yumorla cavab verdi.
 - Hə, onda, lap təptəzə, elə xəbər deyəcəyəm ki, başın hə-lənməkdə davam edəcək, – Orxan kişi də zarafatından qalmadı.
 - O nə xəbərdir elə?
 - Xanım həccə gedib, olub Hacı Xanım!
 - Günahlarını yumaq istəyir, yəqin, görmürsən televizorda nə andaman eləyir.
 - Babalı deyənlərin boynuna, Hacı Xanım olandan sonra «dolya»şını artırıb.
 - Nə danışırsan, bəs bunların axırı nə olacaq?
 - Nələrin?
 - Belələrinin deyirəm də.
- Orxan kişi hər iki əlinin barmaqlarını qoşalayıb üst-üstə qoydu:
- Bax belə, özü də ciddi rejimdə, – deyə qətiyyətlə səsləndi.
 - O, sözünə ara verib uzun illər dostluq etdiyi həmyaşidinə sırr açırmış kimi inam dolu arxayılqla piçildədi:
 - Ağlıma gəlib, ürəyimə damıb, fəhmim heç vaxt aldatmayıb məni. Sağlıq olsun, görəcəyik belələrinin axırını.
 - Sənin fikrinə şərikəm. Ömür boyu görmüşük. Haram tikə fəsadlar törədib həmişə. Fərqi yoxdur, kim hansı vəzifədədir, hansı səlahiyyət kürsüsündə oturub, düz yolu çəş yeriyən, ayağını əyri atan üzüaşağı ucurumun zülmətinə kömülcək.
 - Elədir, düz əyrini kəsib həmişə, ancaq tezi-geci var.
 - Gecikməyi darıxdırır məni...
 - Eşitməmisən, balıq başdan iyənər, quyruğundan soyular.
 - Quyruğundan soyulanın başı salamat qalmaz. Gəlib bu baş idarəyə də çıxacaqlar inşallah. Səbr eləyək, naümid olma-yaq. Görə-görə gəlmışık.
 - Doğru deyirsən. Köhnə kişilərin kəlamını yadına saldin: «Naümid şeytan işidir».

GECƏ AĞRILARI

Şair dostum Oqtay Rzaya

*Cansağlığı hər şey deyil, amma o
olmayanda hər şey heç nədir.*

SOKRAT

Birdən sinəsində nəsə qırıldı elə bil. Başı ağırlaşdı, gözlərinə tor gəldi, qulaqlarında uğultu qopdu...

...Özünə gələndə çırpınıb yerindən qalxmaq istədi. Ağrıdan tərpənə bilmədi, nəfəsi təngidi. Arxası üstə, gözləri tavana zillənmiş halda uzana qaldı. Birdən başının üstündə ona baxan bir cüt göz gördü. Şəfqət bacısının zərif səsini eşitdi:

- Professor, gözlərini açdı.
- Hə, özünə gəlir.

Professorun müləyim səsini eşidib zarıldı:

- Ağrıdan tərpənə bilmirəm heç...

Professor onun əlindən tutub yüngülçə sıxdı:

- Narahat olmayın, müalicə edərik, sağalarsınız inşallah.

* * *

Təcrübəli təbibin müalicəsi tezliklə özünü göstərdi. Xəstə təzəcə ayaq tutub yeriməyi öyrənən uşaq kimi palatada kövrək addımlarını atr, yorulanda yatağına uzanırdı. Professorun məsləhətilə hər gün beləcə təkrar olunurdu. Günbəgün babatlaşındı. Artıq ona dəyməyə gələnləri yanına buraxırdılar.

Bir gün şair dostu özünəməxsus hay-küylə palataya girdi. Onu bağırına basıb sorğu-sual tutdu:

- Birdən-birə nə oldu sənə, axı? Vallah, eşitdim, inanmadım. Dedim ola bilməz, o ki sapsağlam, civə kimiydi. Həmişə

hərəkətdə, tədbirlərdə, xeyir-şərdə, məclislərdə...

— Özüm də məəttəl qalmışam. Yaxşı ki, professor müalicəmlə özü məşguldur. Sağ olsun, hər cür qayğı göstərir. Mən də yavaş-yavaş üzə gəlirəm deyəsən.

— Allaha şükür, görürəm yaxşısan, maşallah. Qardaş canı əlim-ayağım yüngüldür. Bax, əlim əlinə dəydimi, həmişəki kimi sapsağlam olub quş kimi uçmaq istəyəcəksən...

— Haraya? Qazaxa, Şirvana, Muğana?

Təzəcə ayaq tutan xəstənin zarafatyana suali şair dostunu uğundurdu, ciyinlərini titrədib qəşş elədi:

— Ay sənin məzən olsun. Həmişə deyirəm də, sən başdan ayağa yumorsan, səmimiyyətsən vallah.

O, ani olaraq susub baxışlarını çarpayıda balınca dirsəklənən xəstənin başı üstündən məchul nöqtəyə zilləyib xəyalə daldı elə bil:

— Sən deyən yerlərə ilham pərisinin qanadlarında uçarıq inşallah. Amma hələlik gəl yaxından başlayaqq. Günü sabah təzə kitabımın təqdimatına aparmaq istəyirəm səni. Rəyini bilmək, sözünü eşitmək, özün bilirsən, necə xoşdur mənə. Heç narahat olma, öz maşnimda aparıb gətirəcəyəm bura.

Şair başını buladı:

— İcazə vermir professor, heç dəhlizə çıxmaga qoymur. Çox ciddidir. — Dərindən köksünü ötürüb üzrxahlıq elədi. — Bağışa sən Allah, mənə qalsa mütləq gedərəm, bilirsən xasiyyətimi. Amma, — əlini ürəyinin üstünə qoydu, — amma qoymur bu, salıb əldən mənə. Vaxtında fikir verməmişəm, indi altını çekirəm. Bu yandan da təzyiq aman vermir, hey oynayır, aşağı-yuxarı...

* * *

O, professorun tövsiyələrinə, məsləhətlərinə can-başla əməl edir, səylə müalicə olunur, günbəgün gümrahlaşırıdı.

Xüsusən gündüzlər şair dostu demişkən özünü quş kimi yüngül hiss edirdi. Sanki ilhamının qanadlarında gözəlliyinə heyran olduğu yerləri gəzib dolaşır, ədəbi məclislərdə, yubiley təntənələrində, təqdimat mərasimlərində sözünü deyir, şeirini

oxuyurdu. Dostları, pərəstişkarları, şeir həvəskarları xasiyyətini yaxşı bilirdilər: ölkənin hansı bölgəsində olur-olsun – yaxın, ucqar onun üçün fərqi yoxdu, ədəbi mərasimlərdə mütləq iştirak edirdi. İndi yaşa dolub ahillaşsa da bu adətindən əl çəkmirdi. Maşallah, həmişə qıvraq görünür, söz deyib, şeir söyləyəndə isə lap gümrahlaşırdı. Və birdən heç kimin gözləmədiyi halda... ağır xəstələndi. Dərin yuxudan oyanırmış kimi özünə gələndə acı-acı fikirləşdi ki, ürəyi sözünə baxmir, namərdlik eləyir, deyəsən yarı yolda qoyacaq onu. Ancaq professor razılaşmadı onunla, əksinə qınadı şairi: «Ürəyini yormusan, incitmisən, – dedi, – elə bil unutmusan, heç saya salmamışan, ağrıyanda da fikir verməmisən, məhəl qoymamışan, «əşşı keçib gedər», – deyə arxayı olmusan özünenə, qorxmusan ki, işin yarımcıq qalar. Həmişə harasa tələsmisən... Və tələsə-tələsə yadından çıxarmışan özünü, ürəyini».

Professor yetərinəcə dünyagörüşlü, məlumatlı, bilikli, kamil insan, ziyali idi. Dalğalı gümüşü saçı, yaraşqlı gülər üzü elə bil palatani işıqlandırır, hər xəstə ilə «öz adamı kimi» görüşür, «öz dilində» danışır, ürəklərə yüngüllük gətirən ünsiyyət yaradırı. Şairin xətrini məxsusi istəyir, gərgin iş gününün axırında onunla arxayı ürək söhbəti edirdi. Özünün dediyi kimi «nadir kitabları çırqla axtaran», mütaliəsiz keçinməyən professorun qibtə edilən hafizəsi vardi. Söhbət əsnasında yaddaşında daşlaşan aforizmləri, hikmətli sözləri yerli-yerində işlədirdi.

Bir dəfə söhbətin şirin yerində o, şairə zənnlə baxıb özünəməxsus avazla sinədən dedi:

*Vətənin mərd qızı, oğlu qocalmaz,
Torpağa köküylə bağlı qocalmaz!
Nurlu sıfətinə qırış qonsa da,
Müdrik adamların ağılı qocalmaz!*

Şair böyük hörmət bəslədiyti təbibə kövrək səslə minnətdarlığıni bildirdi:

– Sağ olun, professor, siz mənə sürpriz etdiniz. Heç bilməzdim ki, sinə dəftərinizdə mənim də şeirim, rübam olar.

– Niyə də olmasın? Gözəl demisiniz: «Nurlu sıfətinə qırış qonsa da, müdrik adamların ağılı qocalmaz!»

O, sözünə ara verib nəfəsini dərdi:

– Siz bayaqdan Azərbaycanı qarış-qarış gəzməyinizdən, qələm dostlarınızla birlikdə müxtəlif tədbirlərdə iştirakınızdan, oxularla görüşlərinizdən elə maraqla danışırsınız ki, adam özünü təbiətin bir-birindən gözəl guşələrində hiss edir. Amma deyəndə ki, xəstəxanadan çıxandan sonra yenə həmin yerlərə getmək istəyirsiniz, təəccübləndim.

– Burada təəccübü nə var ki?!

– Əslinə qalsa heç nə! Adam daha çox gəzmək, görmək, gözəllikdən zövq almaq istəyir. İllah da sənət adamı, şair, sizin kimi təbiət, gözəllik vurğunu ola. Ancaq, – o, barmaqlarını daraqlayıb alnına tökülen gümüşü bəyaz saçını yatımına siğalladı, – ancaq sizə dönə-dönə dediklərimi bilmərrə unutmayın: nə yaşı o yaşıdır, nə də ürək o ürək, enib-qalxan qan təzyiqiniz, duyğulanaraq əsib-coşan əsəbləriniz də həmçinin, – professor ani olaraq susub sözünə davam etdi. – Elə bilməyin ki, sizinlə sərt danışıram. Xeyr, olanı deyirəm, bu mənim təbib kimi borcumdur. Əlbəttə, başa düşürəm sizi, müalicə yaxşı nəticə verir, özünüzü quş kimi yüngül hiss edirsiniz, amma, – onun üzü xoş təbəssümlə işıqlandı, ərklə, – amma uçmaq olmaz quş kimi, sadəcə yerimək gərəkdir, özü də asta, narın addımlarla, tələsmədən. Daha cavan yazarlara qoşulub dağlara dırmanmaq, nəfəsi təngidən uzaq yollar yorğunu olmaq, məclislərdə qədəhləri cingildədib sağlamlığı itirmək yaramaz sizə. Məsləhət görürəm, həyat tərzinizi yaşıñiza, səhhətinizə uyğunlaşdırın. Mümkün qədər yaxın yerlərə, tədbirlərə gedin.

Professora diqqətlə qulaq asan şair təvəqqəe elədi:

– Sözünüzün qüvvəti, buraya, xəstəxanaya ən yaxın yer Natəvan klubudur. İcazə versəydiniz, gedib qələm dostumun yubiley tədbirində iştirak edərdim.

O, özünəməxsus təmkinlə dedi:

– Siz tamam sağlamamışınız hələ. Gündüzlər əhvalınız yaxşılaşsa da, gecələr ağrılarınız olur. Gərək müalicənizi başa çatdırıq.

Şair fikirli halda etiraf etdi:

— Doğrudur, yaxşı yata bilmirəm, gecələr ağrılarım təzədən başlayır elə bil.

Professor onu məhrəm nəzərlərlə sözüb:

— Siz olduqca duyğulu, təbiətən narahat adamsınız, — dedi,
— hər şeyi ürəyinizə salır, sizdə özünüüzü qınayır, danlayırsınız:
niyə xəstələndim, filan yerə gedə bilmədim, sözümü demədim,
işim tökülüb qaldı. — Sual dolu gözlərini şairə dikdi. — Məgər
belə deyil?

Şair suçlu-suçlu başını tərpətdi:

— Elədir, ürəyimi oxuyursunuz elə bil.

— Xahiş edirəm, özünüüzü ələ alın, səbrli, hövsələli olun. Sizi
əmin edirəm, ürəyiniz kimi əsəblərinizin də müalicəsi öz nəti-
cəsini verəcək, tamamilə sağalacaqsınız və... — yarı zarafat, yarı
gerçək, — və ilham pərisi yenə yazış-yaratmağa ruhlandıraq
sizi! — dedi.

* * *

Professorun söylədiyi kimi də oldu. Şair sağalıb evinə
gəldi. Gecə ağrıları daha onu narahat etmirdi. Rahat yatırdı. Bir
gecə yuxusunda səmanın ənginliyində quş kimi süzən bəyaz bir
gözəl gördü. Gözləri qamaşdı, qəflətən yuxudan ayılıb qeyri-
iradi yuxarıya boylandı. «Deyəsən yuxuda gördüğüm ilham
pərisi idi», — fikrindən keçirdi, şair dostu ilə söhbətini xatırladı.

Səhər telefon zəng çaldı. Əlini uzadıb dəstəyi götürdü.
Rayonda yaşayan şair dostunun səsini eşitdi:

— Sabahın xeyir, a qardaş, olmasın azar-bezar. Eşitdim
xəstələnmisən, gəlmışəm sənə dəyməyə. İndicə köşkdən qəzet
almışam, təzə şeirlərini görüb çox sevindim. Şair dostumuz Adil
Cəmilin sənə ithaf elədiyi şeir yaman xoşuma gəldi. Qoy bir
bəndini oxuyum səninçün:

*Bilirəm ki, xəbərin var
Yer qatından, göy qatından.
Tale səni düşürməsin
İlhamının söz atından.*

QÜRUB ÇAĞI

*Tələbə dostum, istedadlı qələm sahibi,
Əməkdar jurnalist Ələkbər Abbasova-Şəhriliyə
ömrümüzün 70-ci payızında saygı və cansağlığı
arzusu ilə*

Günəş qüruba endikcə sönməkdə olan tonqal kimi közərir, qızılı şüaları ilə səmaya, dənizin mavi sularına bənzərsiz naxışlar vururdu.

Eyvanın məhəccərinə söykənib qürub yerinə tamaşa edən ahıl kişi dərindən köksünü ötürdü.

– Ahin daqlara, Fəxri!

Qanrlıb ona sarı gələn xanımına yanpörtü nəzər saldı:

– Dağlar uzaqlarda qalıb, yadıma başqa şey düşdü.

Qadın sual dolu baxışlarını ərinə zillədi.

– Adam inana bilmir ki, o vaxtdan 50 il keçib. Pah atonnan, – kişi vaysındı, – elə bil dünən olub. Rəhmətlik Əli müəllim deyərdi ki, ahilliq insanın qürub çağıdır. Hər dəfə qüruba baxanda onun sözü yadıma düşür. Yeri behiştlik olsun, böyük alim, nəcib insan idi. Mənə yetim, imkansız çağimdə nələr eləmədi? Universiteti bitirən ili aspiranturada saxlatdırıcı, elmi rəhbərim oldu. Tək mənim yox, çoxlarının pənahı, xüsusən arxasızların dayağı idi. İndi söz düşəndə, cavanlar mənə təəccüb-lə baxırlar, elə bilirlər nağıl danışırıam. İnsan necə xeyirxah, alicənab olarmış, ilahi, şükür kəramətinə!

Kövrəldi, boğazında düyünlənən qəhərini boğsa da, çuxura düşən, nuru oləzimiş sönük gözləri nəmləndi. Ona diqqətlə göz qoyan xanımı əl-ayağa düşdü, üzünün ifadəsi ciddiləşdi:

– Dərmanı içmisən?

Kişi günahkar kimi baxışlarını qaçırb başını buladı:

– Tamam yadımdan çıxıb.

— Daha sözüm yoxdur, 50 il bundan qabaq olanları bircə-bircə danışırsan, bəs həkimin dedikdərini niyə yaddan çıxarırsan?

Qadın deyinə-deyinə yan otaqdan təzyiqölçəni gətirib onun qoluna bağladı, rəqəmlərin üzərilə qaçan əqrəbə baxa-baxa dedi:

— Heç özündən xəbərin var, 180-ə qalxıb. Al bunu qoy dilinin altına.

Telefon zəng çaldı. Qadın dəstəyi götürüb dinlədi. Xırda qırışlar düşsə də, əvvəlki təravətinin izi qalan ağ sifətinə təbəsüm qondu. Danışan yaxın dostları idi. Salamlasıb hal-əhval tutandan sonra:

— Necə olacaq, yaş öz işini görür, — dedi. — Hər işə qarışır, hamiya məsləhət verir. Özünə gələndə dərman içməyi yadından çıxarıır. Deyirəm, keçmişdə olanları yadına sala bilirsən, dərmanlarını yox? Zəhmət çək vaxtında iç, çörə-yini ye, hər ayın axırında pensiyani al, allahına şükür elə. — Qadın sözünə ara verdi. Azacıq sükutdan sonra, — Hə, elə o da sən deyəni deyir. Deyir allahıma şükür edən bəndəyəm, ancaq pensiya məsələsində yox. Belə pensiya olar, 50 il işləyəsən, indi pensiya adına qəpik-quruş verələr? Özü də eləməyib tənbəllik, bunların hamisini yazıb göndərib idarələrə, qəzetlərə, hələ üstəlik televizorda danışıb. Eh, sən də deyirsən düz eləyib. Nə faydası, heç gör qımäßigandan, saya salan var. O dəfə eşitdik artırıblar pensiyaları. Alanda gördüm ki, əvvəlkindən 10 manat artıqdır. Getdim aptekə, bəlli oldu ki, həmişə alındığım dərmanlar ikiqat bahalaşıb.

Qadın telefonda danışdıqca gözaltı ərinə baxırdı. Hiss edirdi ki, dərman təsirini göstərir, kişinin avaziyən rəngi özünə gəlir. Dəstəyi ona verib, yan otağa keçdi. Kişi gümrah səslə yaxın dostu, həmkarı ilə hal-əhval tutdu:

— Mən də babatam. O ki qaldı təzyiqə, gərək dərmanımı yaddan çıxartmayım. Qardaş, boynumuza alaq ki, yaş öz işini görür. Adam əliynən qoymuşunu tapa bilmir. Dünən gözlüyümü itirmişdim. Evi ələk-vələk elədim. Nəvəm soruşdu ki, baba, nə axtarırsan? Dedim gözlüyümü, uşağı gülmək tutdu. Sən demə eynek gözümdə ola-ola, axtarıram. Öz-özümə güldüm, amma

pərt oldum, üzə vurmasam da içimdə əsəbiləşdim. Həkim də deyir ki, çalış əsəbiləşmə, səni həyəcanlandıran şeylərə fikir vermə, üzünü yana çevirib uzaqlaş. Mən bunu bacarmıram. Keçən şənbə qəzet alıb evə qayıdanda gözüm tindəki zibilliyyə sataşdı. Kaş görməyəydim. İki nəfər zibil qutularını eşələyirdi. Elə bu vaxt əynində nimdaş qara kostyum, başında bozarmış şlyapa, boynunda əzik qalstuk olan ariq, üzgün ahil kişi onlardan aralı dayanıb burnunun üstünə sürüşən çəsməyinin arxasından yan tərəfdəki qutuya nəzər saldı. Əlini uzadıb çörək qırıqları ilə dolu sellofan torbanı götürdü və ətrafına ötəri baxıb tez də uzaqlaşdı. Mən onu güclə tanıya bildim. Heç tanınmalısı qallmamışdı. O boyda kişi elə bil yerimir, kölgə kimi sürünürdü...

Birdən nəvəsinin onu köməyə çağırıran həyəcanlı səsini eşitdi:

— Ay baba!..

Dostuna üzrxahlıq edib, dəstəyi yerinə qoydu və yan otağa keçdi:

— Nə olub, a bala?

— Babası, gül kimi xörək bişirmişəm, yemir, — gəlini şikayətləndi, — daraşib yavan çörəyə!..

Babasını görcək ürəklənən balaca əlindəki tikəni xırda-xırda dişləyərək:

— Mənim nənəmin çörəyindən xoşum gəlir, — dedi.

Onlar mağazadan çörək almırdılar. Rayonda yaşayan qohumları arabır yerli bugđa unu göndərirdi. Nənə elektrik sobasında çörək bişirirdi. Nəvəsinə məxsusi süddə yoğrulan balaca, yumru kökə hazırlayırdı.

Baba nəvazişlə uşağın başına sığal çəkdi:

— Nuş olsun, mənim balam, — dedi, sonra gəlininə üz tutdu, — ot kökü üstə bitər, qızım. Nəvəm elə özümə çəkib.

Onun qar kimi ağarmış qaşları çatıldı, yol çəkdi. Uşaqlığı, müharibə illəri yadına düşdü. Çörək qəhətə çıxmışdı. Atası cəbhədə idi, qayıtmadı, əvəzində əl boyda «qara kağızı» gəldi. Annası yayın boğanağında, qışın şaxtasında dan yeri ağarandan qaş qaralanadək çöldə, tarlada işləyirdi. Evə bugđa gətirəndə,

nənəsi «el daşında» üyündür, təndir qalayırdı. Elə bil nəvəyə dünyani verirdilər. Axi, nənəsinin təndir çörəyindən ləzzətli nə ola bilərdi? Üstündə də Sarı inəyin nehrədə çalxanan yağı...

İllər quş olub uçdu, o, böyüdü, sayılıb-seçilən savadlı, bacarıqlı, çörəkli kişilərdən oldu. Amma rəhmətlik nənəsinin təndir çörəyinin dadı damağından getmədi. İnsafən xanımının evdə bişirdiyi çörək, o vaxtin çörəyinə çatmasa da, indi mağazada satılanandan çox-çox dadlı idi.

Baba nəvəsini qucaqlayıb öpdü:

– Səni görüm çörəkli kişi olasan. – Sonra kövrək səslə soruşdu. – Sən də böyüüb atan kimi kişi olmaq istəyirsən?

– Hə!

– Onda ananın bişirdiyi xörəyi ye, – gözaltı nəvəsinə baxıb sözünə aramlı davam etdi, – Görürsən böyükələri – babanı, nənəni, atanı, ananı. Sən də onlar kimi xörək yesən böyüüb kişi olarsan.

Gəlinin yaraşıqlı çöhrəsi işıqlandı. Baba təmkinini pozmadan asta, arxayıñ səslə:

– Sən mənim ağılı balamsan, – dedi, – xörəyini ye, anan geyindirsən, gedək parka, uşaqların oyna.

– Ura, babam məni parka aparacaq!

* * *

Yaşillığa bürünən, gül-çiçəyi göz oxşayan park tünlük idi. Yayın nəfəsi təntidən boğanaq bürküsdən baş götürüb bu sərin, səfali yerdə dincəlməyə gələnlər dəstə-dəstə gəzisirdilər. Babasının əlindən tutub hovuzun kənarında dayanan uşaq, gur suyu göyə millənən fəvvərədən ətrafa səpələnən şəffaf damlalara maraqla baxırdı. Əlində tutduğu dondurmanı da bir anlığa unutmuşdu elə bil. Başını qaldırıb ucaboy, ariq babasına baxdı, şirin uşaq ləhcəsiylə: «Nə yaxşıdı, xoşum gəlir», – dedi. Sonra soyuğu balaca əlini üzüdən dondurmanı ləzzətlə yedi. Baba dondurmanın naxışlı şax kağızını nazik çöpü ilə birlikdə ondan alıb yaxındakı ağacın dibinə qoyulmuş qutuya atdı:

- İsteyirsən birini də alım.
- Yox, bəsimdi. Anam deyir çox yesən, boğazın ağriyar.
- Düz deyir, – baba gülümsündü. – Qnda gedək uşaqlar oynayan yerə, sən də velosiped sür.

Uşaq babasının birovuz aldığı balaca üçtəkərli, yaraşıqlı velosipedə sevincək minib dairəvi, hamar meydançada yaşıdlarına qoşuldu. Baba bir qədər kənara çekilib uşaqlarına göz qoyan böyüklərin cərgəsində dayandı. Birdən arxadan elə bir uğultu qopdu ki, hamı diksinib səs gələn tərəfə, parkın arxasında uzanıb gedən zeytun bağına sarı boylandı. Onunla yanaşı duran dazbaş kişi cavan bir oğlana müraciətə:

- A bala, tez özünü çatdır, camaatla bir ol, – dedi, sonra axsaya-axsaya uzaqlaşan gəncin ardınca baxıb gur səslə tapşırıldı,
- deginən möhkəm dursunlar, indi mən də uşağı götürüb gəlirəm.

O, Fəxri kişinin sualını gözlərindən oxuyurmuş kimi:

- Kiçik oğlumdu, – deyib ah çekdi, – müharibə əlilidi, böyük qardaşı da şəhid oldu.

Fəxri kişi əlini qaldırıb zeytunluğun arxasındaki çoxmərtəbəli binaya tərəf uzatdı:

- Orada nə olub ki?..

– Bizim camaat qalır o həndəvərdə, qaçqınlar, – fikirli halda başını buladı, – nə deyim, vallah, özüm də mat-məəttəl qalmışam. Dığa koppoyoğlu İvanın gücүnən, top-tüfəngiyinən tifağımızı dağıdı, məşələrimizi qırıb-çatdı, – həyəcandan səsi titrədi. – Bunu başa düşdük, düşməndi bineyi-qədimdən. Köhnə kişilər deyiblər: «Qarı düşmən dost olmaz». Bunu dağlımiş sovetin zamanında gördük, axırı da belə... Bəs buna nə ad verək, sapı özümüzdən olanlara?..

Kişini elə bil od götürdü:

– Ağsaqqal, Allahın Quranına and olsun, gecəni çimir edə bilmirik, baltanın-mışarın, maşının səsindən. İlahi, kəsilən ağaç da yaralı canlı kimi inildə-yərmış... Axırı dözmədik, haray saldıq, idarələrin qapılarını döydük, qəzetlərə yazdıq, televiziyada sözümüzü dedik. Arada bir az sakitlik oldu. Sonra eşitdik ki,

yazıb şəkil çəkən müxbiri şərləyiblər: guya pis-pis işlərnən məşğulmuş. Bu nə sözdu, bu nə oyundu bilə bilmirəm. Onu bilişəm ki, sapı özümüzdən olanlar camaatla gizlənpaç oynayırlar. Fürsət tapan kimi baltalarını-mişarlarını işə çalırlar. Biz də qoymuruq, səs eşidən kimi yiğışib özümüzü irəli veririk.

— Yaxşı eləyirsiniz, — eştədiklərindən qanı qaralan Fəxri kişi xəcalət çəkirmiş kimi başını aşağı salıb, gözlərini yerə dikdi, sonra nəyisə xatırlayıb fikirli halda müsahibinə baxdı, — sözünüzün qüvvəti, yaxınlarda mən də buna oxşar hadisəynən rastlaşmışam. Vaxtilə işlədiyim rayona getmişdim. Köhnə dostlar dəvət eləmişdilər, səfali yerləri gəzdirdilər, meşələr, bağlar, bulaqlar, böyründə də dəniz...

Xoşhal oldum, ürəyim açıldı. Ancaq baltalanıb qırılan ağacların kötüklərini görəndə qanım qaraldı. Ərkim çatan vəzifəlilər mənə təskinik verdilər ki, daha olan-olub, keçən-keçib. İndi bunun qarşısını alıblar. Necə? Meşənin dərinliyinə gedəndə sualıma cavab tapdım. O boyda meşəni hissələrə bölüb çəpərləmişdilər. Hər hissənin də öz sahibi, çəpəri, qapısı... Əlibaltalı, müşarlı kim bu qapıdan içəri girə bilər, ağac nədi, çöpünə, gülçiçəyinə əl uzada bilər? Heç kim! Əlbəttə, buyurub qonaq olun, bulaq suyu üçün, yayın istisində çayda çimib sərinlənin, xülasə sahibkar hər cür şərait yaradıb, təki əlin cibində olsun, puluna minnət... Bax belə, guya meşələri, yaşıllığı qoruyurlar.

— Bu zeytunluğu da əvvəl çəpərləyib içərisində istədiklərini eləmək fikrindəydlər. Vaxtında ayıq düşdük, qoymadıq.

Zeytun bağının yuxarı başında çoxmərtəbəli binanın qarşısında hay-küy qalxdı.

— Bağışlayın, mən oraya getməliyəm, — deyə dazbaş kişi üzrxahlıq etdi, 4-5 yaşlarında qəşəng qız nəvəsinin əlindən tutub uzaqlaşdı. Fəxri kişi onun ardınca baxıb fikrə getdi. Sonra uşaqlar oynayan meydançaya sarı boylanıb nəvəsini səslədi:

— Gəl gedək evimizə, hava qaralır.

* * *

Yuxudan ayılanda qulağına səs gəldi. Deyəsən onu oyatmasınlar deyə astadan danışırdılar. Qulaq verdi, oğlu anası ilə dərdləşirdi. Ana həmişəki kimi təsəlli verirdi:

– Səbr elə, keçib gedər, inşallah.

– Nə qədər səbr eləmək olar, axı?! Heç insafları yoxdur. Hər gün biri qapını döyür, ver, ver!.. Deyirəm, axı, nə qədər vermək olar? Vergini həmişə vaxtında ödəyirəm, qayda-qanuna əməl edirəm. Nə qədər yoxlama aparmısınız, təftiş eləmisiniz, nəticəsi nə olub? Axı bura bazar deyil, ticarət mərkəzi-filan deyil, kiçik müalicəxanadır. Mən də neçə ilin həkimi öz həmkarlarımıla camaata xidmət edirəm. Özünüz şahidsiniz, ailəniz, qohumlarınız burada müalicə olunublar. Razi qaliblər, arada pul, qəpik-quruş söhbəti olmayıb, hər şey havayı-məccani. İndi də ilin axırıdır. Heç kimə borcumuz yoxdur: vergiyə, gömrüyə, yanğınsöndürənə, suya, işığa, qaza, daha nə bilim nəyə. O gün kanalizasiyadan gəlmisdilər, onları da yola saldım.

– Yaxşı, indi sözünün canı nədir bunun?

– Nə olacaq, deyir ilin axırıdır verməlisən. Axı, nəyə görə, nədən ötrü? Özü də elə məbləğ deyir ki, matım-qutum quruyur. Bütün il ərzində o məbləğin heç yarısını qazana bilmirik. Haradan verim bunu? Dedim, evimi satım? Atamın evidir, köhnə xruşşovka. Bağım yerli-dibli yoxdur, bir köhnə maşının var, götürün aparın. Deyirlər, bizi ələ salmışan, verməlisən vəssalam!

Qapı astaca açıldı. Qadın ərini görcək təəccübəldə:

– Durdun, nə tez?..

– Oğlum da özümə çəkib. Nə qədər asta danışsa da, səsi qayım çıxır.

Oğlu atasının sözlərindən pərt oldu. Fəxri kişi qayğılı, kövrək səslə:

– Axırı nə oldu, – soruşdu, – insafa gəldilər?

– Eh, insaf haradaydı, nə qoyub nə axtarırsan.

Kişi heç nə olmamış kimi sakit, ağayana tərzdə:

– Özünü darıxdırma, – dedi. – O köhnə dostumu tanıyırsan də, deyərəm yoluna qoyar.

– Onu da pensiyaya çıxartdılar.

– Bilirəm, yerinə oğlunu düzəldirib, – ani fikrə gedib güclə sezilən istehza ilə, – o məndən zirəkdi, belə şeylərdən baş çıxarır, vaxtında özünə gün ağlayıb. Amma dostluqda etibarlıdır, haqq-sayı itirən deyil. Mən də imkanlı vaxtimda onun sözünü yerə salmamışam.

– Oğlu yaman harınlayıb, gözü ayağının altını görmür.

– Qələt eləyir, – kişi acıqlandı, – atasından tük salır, tapşırar, düzəldər.

Ata-oğul səhbətinə sakitcə qulaq verən ananın üzü işıqlandı. Az qala yarım əsri adlayan ömür-gün sirdaşının xasiyyətini yaxşı bilirdi: «dedi-qurtardı».

Fəxri kişi fikrə daldı. Sonra bir qədər mülayim, qayğılı səslə oğlundan soruşdu:

– Bəs o birilərin əhvalı necədir? Sənin kimi kiçik sahibkarları deyirəm.

– Yaxından tanıdıqlarımla dərdləşirik. Hamısı eyni kökdər, çıxış yolu axtarır. Adamı, dayısı olana bir az güzəşt eləyirlər.

Oğul anasının baxışlarını sezib səhbətinin axarını dəyişmək, gərginliyini azaltmaq məqsədilə zarafata keçdi:

– Gərək dayın ola, elə-belə adı yox, əsil dayı. Əşsi, həmişə belə olub də...

Hiss etdi ki, eyhamı yerinə düşməyib. Atasının üzündəki qırışlar səyridi elə bil.

O, ötkəm səslə:

– Yox, belə olmayıb. Lap ağını çıxardıblar indi, – deyib köks ötürdü.

Az sonra yadına nəsə düşdü, səsi yenə mülayimləşdi:

– Bəs o dostun necədir? Orxan kişinin oğlunu deyirəm.

– Çıxbı getdi.

– Hara?

– Ona nə var ki, neçə dil bilir, harada olsa çörəyi, rahat dolanışıği olacaq.

– Əcəb, bərkallah belə oğula. Bəs ailəsi, ata-anası?

– Ev düzəldən kimi arvad-uşağını da aparacaq. Ata-anasını, əlbəttə, apara bilməz. Vaxtları keçib, çox qocalıb, düşüblər.

Fəxri kişi əsəbi halda başını buladı:

– Ayağı yer tutan başını götürüb gedir, pahatlıq axtarır özüycün. Rəhmətlik Sabir demişkən: «Mən salım olum, cümlə cahan batsa da batsın».

O, dərindən ah çəkdi:

– Yox, cümlə cahan batmayacaq. Amma qocaların vayına gələn, torpağa tapşırın tapılmayacaq.

Ərinin sözləri qadının ürəyindən xəbər versə də, özünü o yerə qoymayıb kişiyə təpindi:

– Ağzını xeyirliyə aç, kişi, ala dərmanını iç, özünə gel.

O, könülsüz halda həbi dilinin altına qoyub sordu. Sonra arvadının uzatdığı stəkanı alb bir-iki qurtum içdi.

Çox çəkmədi ki, kişinin rəngi duruldu, çash-baş qalan arvadına ərklo:

– Sən elə bilirsən ki, kişinin ağlı çəşib, ağzına gələni danışır? – sual verdi. – Xeyr, hələ canımda təpər var. Görmürsən rayondan dalimca maşın göndərirlər. Köhnə dostlar kənd-kəsəyi gəzdirib ürəyimi açmaq istəyirlər. Baxıram, cavanlar, əli bel tutan kişilər gözümə dəymir. Soruşuram, deyirlər çörək dalınca gediblər, çoxusundan da xəbər-ətər yoxdur, arvad-uşağın, qız-gəlinin gözləri yollarda qalıb. Deyirəm bu torpaqlar, bağlar, tarlalar çörək yeri deyil? Bəs bunları kim becərməli, kim qorunalıdır?

– Eh, sənin köhnə şakərində onun-bunun fikrini eləmək. Camaatın dərdi-səri sənə qalıb, bu ahlı vaxtında? – arvadı əsəbi halda əllərini yellədi.

Kişi etiraz elədi:

– Xeyr, elə deyil. Heç fikir vermisən, yasda hər kəs öz ölüsünə ağlayır... Bir kənddə elə şeyə rast gəldim ki, aləm başına firlandı, ürəyim sıxılıb dərd oldu mənə. Fikirləşdim, bu yaşa çatmışam, az-çox görüb götürmüşəm, amma heç ağlıma gəlməyib ki, ölüünün də bədbəxti olarmış.

Arvad matı-qutu çəkilmiş kimi əlini çənəsinə dayayıb, heyrətdən böyüyən gözlərini ərinə zillədi. Oğlu elə bil səksənib yerində qurcalındı.

— Kənd yoluna yiğişan adamları görüb maşını saxlatdırdım. Onlar maşının içərisinə göz gəzdirib başlarını buladılar: «Yox, o deyil», — dedilər. Öyrəndim ki, kənddə rəhmətə gedən var. Neçə vaxtdı xəstəymış, oğlunu arzulayırmış. Teleqram vurublar, gözləyirlər ki, heç olmazsa atasının dəfninə çatsın. Sonra öyrəndim ki, oğul gəlib çıxmayıb, qonum-qonşu basdırıb qocanı. Qulağıma çatan söz tərpətdi məni: «Diriliyində kimsəsiz qaldı, bir gün görmədi, ölüsü də bədbəxt oldu».

Araya ağır sükut çökdü. O, başını qaldırıb ilk dəfə görür-müş kimi oğlunu başdan ayağa süzdü.

— De görüm sən nə fikirdəsən, oğul. Olmaya, ayağını qaçaq qoymusən? Axı, sən də neçə dil bilirsən, xaricdə təhsilini artırımsın.

Ahil atasının sorğu-sualı oğlu üçün gözlənilməz, yetərincə kəskin oldu. O, bir anlığa tutuldu, qaş-qabağını sallayıb, incik halda qətiyyətlə:

— Mən heç yana gedəsi deyiləm, — dedi. Bir qələr susub öz-özünə danışmış kimi sakit, həlim səslə fikrini tamamladı. — Sıravi həkim işləyərəm, dərs deyərəm, imtahana uşaq hazırlayaram... nə təhər olsa ailəmi saxlayaram. Ancaq ayağımı kənara qoymaram. Əcnəbi ölkələrdə oxumaq, biliyini artırmaq, ixti-sasını təkmilləşdirmək, görub-götürmək, irəli getmək, özünə gün ağlamaq, ailənə çörək qazanmaq qəbahət deyil. Mənə gəldikdə isə başqa cür fikirləşirəm. Hansı torpaqda, ailədə dünyaya gəlmək insanın iradəsindən asılı deyil. Tanrıının vergisidir bu: vətən, ata, ana... Mən onlara arxa çevirə bilmərəm.

Anaya elə bil dünyani bağışladılar:

— Qurban olum dilinə, oğul, nə yaman deyirsən.

— Olanı deyirəm, ana. Dostlarım, yaxınlarım içində belələri çoxdur. Elə cavanlar arasında da nə qədər desən var. O gün yaşı pasiyentim dedi ki, oğlu xaricdə oxuyub. Orada yaxşı iş təklif eləyiblər, razı olmayıb. Deyib, öz ölkəmdə işləyəcəyəm.

— Halal olsun, — Fəxri kişi ürəkdən dilləndi, — yaxşı ki, belə oğullar da var.

– Var, ata, özü də az deyil. Belə ağıllı, savadlı, zirək cavanlarla ünsiyətdə olanda adamın ürəyi açılır. Onlar deyirlər ki, öz rahathığın üçün tərk etdiyin yurduna Vətən deyə bilməzsən. Vətən yaşadığın, torpağını qoruduğun yerdir, – oğul dərin düşüncələrə dalan ahıl atasına zənnlə baxıb, – mən də belə düşünürəm, – dedi.

Qocanın çuxura düşüb nurunu itirməkdə olan gözlərinə elə bil işiq gəldi. Qırışlarla dolu üzünə astaca sığal çəkib kövrək səslə:

– Sağ ol, bala, halal olsun, – dedi, – öz övladlarına da belə tərbiyə ver.

* * *

Odu avazıyan tonqal kimi közərərək qızılı şüaları ilə səmaya, dənizin mavi sularına bənzərsiz naxışlar vuran günəş qüruba enib, üfüqdə qaralan dağların arxasına çəkildi.

Eyvanın məhəccərinə söykənib qürub yerinə tamaşa edən Fəxri kişi dərindən köksünü ötürdü.

– Baba, günəş necə oldu, batdı?

Başını əyib yanında şək dayanan nəvəsinin alnından öpdü:

– Cünəş batmir, oğlum, heç vaxt batmir, qürub edir. Qürübun nə olduğunu, inşallah, mənim kimi baba olanda biləcəksən.

Baba qanrlıb sağ əlini Şərqə sarı uzatdı:

– Bax, sabah səhər orada günəş doğacaq, sənin günəşin!

– Mənim günəşim? Ay aman, nə yaxşı!..

– Hə, sənin günəşin, – nəfəsini dərib əlavə etdi, – balalarımızın, dünyamızın günəşil!..

XATİRƏLƏR, MƏQALƏLƏR

KÜRÜN SAHİLLƏRİ, ÖMRÜN DOLAYLARI

*Göz yaşında çimən dünya,
Üzün-gözün təmizdirmi?
Qalanların yaddasında,
Gedənlərin əzizdirmi?*

R.RÖVŞƏN

...Əsrarəngiz sükut içində qulağıma səs gəlir, Kürün səsi. Siz heç Kürün səsini eşitmisiniz? Mən çox eşitmişəm. Hər dəfə gözlərimi yumub diqqət kəsilmışəm: mənə elə gəlib ki, çox uzaqlardan qopub gələn bu səs... ulu babalarımın səsidir. Ana Kürün bərkətli sahillərdə yurd-yuva tikən, məskən salan, barlı-bəhrəli bağlarbecərən, nəsilbənəsil torpaqla çarpışan, onu göz bəbəyi kimi qoruyan, uğrunda canlarını əsirgəməyən uluların səsi...

Dünyaya gözümü Kürün qırığında, baba yurdum qədim Cəngən kəndində açmışam. Kürün suyu, balığı, çörəyi, mermeyvəsi ilə böyümüşəm. Lap ilk çağlarimdə – qonşunun uşağı çayda boğulanda özüm üçün bir həqiqəti «kəşf» etmişəm: Kür ana kimi mehriban, ata kimi sərtdir. İməkləyə bilməyən çaga anasının qucağında rahatlıq tapsa da, üzməyi bacarmayan Kürün qəzəbindən qurtara bilmir. Bu sadə, adı həyat həqiqəti erkən çağlarimdə məni yaşıdlarımla birlikdə yayın cirhacırında üzməyi öyrənmyə məcbur edib.

İlk vaxtlar Bala Kürdə (Salyanda Akkuşa çayına belə deyirlər) çimirdim. Beşinci sinfi bitirib yay tətilinə çıxanda artıq Kürü üzüb keçirdim.

«Qasım suati» Kürün ən enli və dolğun, Salyanın ən səfali, bağlı-bağatlı yeri idi. Yaşıldarımıla, (dayım oğlu Hamənlə, bibim oğlu Əkbərlə) hər gün burada doyunca çımər, qarşı sahilə – Kürün o tayına üzüb keçər, futbol oynayar, barlı budaqları suya kölgə salan ağacların mer-meyvəsini yoluşdurub ağızımıza təpər, bağ gözətçisinin hənirtisini eşidən kimi çaya tullanıb geriyə üzərdik. Uşaqlarla mərc gələrdik, bir növ yarışardıq: kim əlini o taya vurub hamidan tez geriyə – bu taya dönə bilər; kim bağ gözətçisinin tolazladığı daş-kəsəyə tuş gəlməmiş, hamidan tez suya cumub o taya birinci keçər... Beləcə uzun yay gününün necə keçdiyindən xəbərimiz olmazdı. Axşamtərəfi üst-başımızı qurudub, heç bir şey olmamış kimi evə dönərdik. Məhəllə uşaqları ilə sözü bir yerə qoyardıq: özümüzü elə aparaq ki, evdə şübhələnməsinlər.

Anam da arxayıñ idi ki, Kürdə cimmirəm. Bunu dönə-dönə tapşırmışdı. Bilirdi ki, dərslərimi yaxşı oxuyuram. Müəllimlərim, xüsusən sinif rəhbərimiz məni anama tərifləyirdilər. Anamin da cavabı həmişə belə olurdu: «Niyə də yaxşı oxumasın? Görmür ki, savadsız anası nə çəkir, atasız necə uşaq böyüdür?» Bu sözlər məni yaman təsirləndirirdi.

İyirmi bir yaşında ərinin cəbhəyə yola salan, müharibənin qurtarmasına üç ay qalmış “qara kağızı”nı alan, ehtiyacın əzab-əziyyətinə qatlaşan anamı həyatın, zamanın sərt sınağı sindirə bilməmişdi. Adamlarla çiyin-çiyinə kişi kimi işləməyə alışmış, əllərinin içi, barmaqları düyün-düyün, sıfətinin dərisi günəşdən yanış-yanış olub soyulmuş, mis rəngi almışdı. Bu, üzdə olanlar, gözlə görünənlər idi. Bəs ürəyi, zəmanənin, ədalətsizliyin şüşə kimi sindirib çilik-çilik elədiyi qadın qəlbini?

Bütün bunlara rəğmən heç kimdən asılı olmayan, ailəsini dolandırıb oğlunu oxudan qeyrətli anam başını dik tutub özünü qürurla aparırdı. Mən bütün bunları görür, başa düşürdüm ki, əlacım oxumaqdır, özü də lap yaxşı, əla. İntizamlı idim. Yalanla aram yox idi. Anam bunu yaxşı bilirdi. Ancaq bilmirdi ki, bircə «Kür məsələsində» işləri «korlamışam».

Bu «sirrdən» çox gec xəbər tutdu. Artıq universitetin tələbəsi idim. Yay tətilinə gəlmışdım. Anam düz gözlərimin içində baxıb eşitdiyinə inanmırıñ kimi ehtiyatla soruştı. Pərt olub nəzərlərimi gözündən çekdim. Məni möhkəm-möhkəm qucaqlayıb doluxsundu: «Allahın mənə yazığı gəlib. Özündən muğayat ol!» Sonralar anamın namaz üstə dualarını dəfələrlə eşitmışdım: «İlahi, mənim bircə balamı özün qoru, xata, bəladan, oddan, sudan».

Kür mənim tərcüməyi-halimdır, Anam kimi əzəli-əbədi məhəbbətimdir!

* * *

Gözəl yaz günlərinin birində oğlum Səmədlə dədə-baba yurdumuz Cəngən kəndinə, əmim oğlu Səfərgilə qonaq getmişdik. Sübh çığı oyanıb ata-bala Kürün axar-baxarlı sahilinə gəldik. Ətraf sükut içində idi. Sanki Kür də bu əsrarəngiz sakitliyi pozmaq istəmir, salxım söyüdlərin kölgə saldığı sahilinə sıgal çekirmiş kimi səssiz-səmirsiz axırdı. Lap diqqətlə baxanda adama elə gəlirdi ki, çayın suyu axmir, yaz səhərinin tərtəmiz səmasını güzgü kimi özündə əks etdirən, ətrafi yaşıllıqla haşiyələnmiş nəhəng bir tablonu xatırladır.

Birdən bu sükutu qəfil səs pozdu:

– Kəlbə Bəşir gicovunda balıq tutdular.

Səs gələn tərəfə döndük. Suya qırmaq atan iki cavan oğlan söhbət edirdi. Onlardan uca boylusunun əli ilə göstərdiyi qarşı sahildə doğrudan da tora balıq düşmüdü. Səməd sual dolu nəzərlərlə mənə baxdı. Başa düşdüm ki, oğlumu balıqdan çox, indicə eşitdiyimiz «Kəlbə Bəşir gicovu» sözləri maraqlandırır. Mən ona qarşı sahildə çaya tor atan balıqçıların üstündə dayanmışları kiçik yarımadanı xatırladan qaya çıxıntısını göstərdim. Sivri xəncər kimi çaya soxulmuş qaya çıxıntısı suyun qarşısını kəsərək burulğan əmələ gətirirdi. Cəngənlilər burulğana «gico» deyirlər. Orada çimmək xatalıdır, burulğan adamın başını gicəlləndirir, üzməyi yaxşı bilməyənləri batırır. Çayın belə dərin,

burulğanlı yerində balıq çox olur. Köhnə kişilər söyləyirlər ki, buranın sahibi rəhmətlik ulu babamız Kərbalayı Bəşir olub. O, qardaşı Allahverənlə birlikdə Kürün bu axarlı-baxarlı, barlı-bəhrəli sahilində yurd salıb. («Türk xalqlarının tarixi» kitabında göstərilir ki, Cəngən qədim türk tayfalarından birinin adıdır. Salyanda olduğu kimi Azərbaycanın bir çox yerlərində, o cümlədən uzun illər işlədiyim Cəlilabadda da bu adda kənd var).

Var-dövlət sahibi olan hər iki qardaş el içində böyük hörmət-izzətə malik idi. Bəşir yüzbaşı, Allahverən kəndxuda olub, xalq arasında sayılıb-seçiliblər, təsərrüfat işlərini yaxşı biliblər. Eyni zamanda kənd əhli ilə dil tapmağı, adamları səfbər etməyi bacarıblar. Onlar kəndin evlərini Kürdən müəyyən qədər aralı, bir cərgədə tikdiriblər. Kürlə evlərin arasında bağlar saldırıblar. Bağların hər iki tərəfindən Kürə qədər dərin, enli arx qazdırıblar. İndi də köhnə cəngənlilər deyirlər ki, «bağlarının ayağı Kürə çıxır, Kürdən su içir». Həqiqətən də belədir: yazda çayın səviyyəsi qalxanda arxlardır, ağaclar su içir, aralıda və nisbətən hündürdə tikilən evlərə isə ziyan dəymir.

Deyirlər, Allahverənin kəndxudalığı dövründə Cəngən elə abadlaşış, böyüüb ki, Kürün Salyan tayına (rayon mərkəzi tərəfinə) sığmayıb. Onda Kürü keçib qarşı sahildə evlər tikiblər. Beləliklə, Kürün hər iki sahilində eyni adlı kənd belə yaranıb. El içində indi də belə deyirlər: o tay Cəngən, bu tay Cəngən.

Kərbalayı Bəşirin törəmələrinə – övladlarına, nəvə-nəticə-kötükçələrinə – bütün soyadına el içində Kəlbə Bəşirlilər deyiblər. İndi də belə deyirlər. Bir də deyirlər ki, Kərbalayı Bəşirlilər «əkib-becərən», «tikib-quran» adamlarıdır, «üzü cörəkli»dirlər.

Tikib qurmaq, yaratmaq elə bil alın yazarıdır bu nəslin. Bu sahildən o sahilə qanad açan Cəngəndə keçən əsrin 34-cü ilində Bəşir kişinin ailəsində bir oğul dünyaya gəldi. Elə oğul ki, zaman keçdikcə boylu-buxunlu bir kişi oldu, babalarının gözəl ənənələrini yaşatdı, tikib-qurdı, yaratdı və sığmadı Cəngənə: yollar uzandı Muğana, Milə, Şirvana, Arana. O, bir-birindən gözəl, yaraşıqlı, müasir binalar ucaldı. İllər ötdükcə bütün ölkədə tanındı, sıravi işcidən tikinti trestinin rəisi, nazir müavini

vəzifəsinə yüksəldi, səlahiyyətinə baxmayaraq öz inşaatçı peşəsindən qürur duyan, adı fəhlə, bənnə, sıvaqcı, qaynaqçı ilə ciyin-ciyinə çalışan əsil zəhmət adamı, tikib quran, yaradan, xeyirxah İnsan kimi böyük hörmət sahibi oldu.

Onu el gözündə ucaldan, fəxri ada, dövlət təltiflərinə, mükafatlara layiq edən səriştəli təşkilatçılığı, peşəkarlığı, bacarığı ilə birlikdə böyük zəhməti idi. Bu ağır zəhmət yoluna o, müharibə illərində qədəm qoymuşdu. Cəbhədə vuruşan atalarımızı analarımız əvəz etdikləri, övladlarını yaşatmaq naminə kişi qeyrətilə çalışdıqları məşəqqətli illərdə! Mən anamın tək uşağı idim. Mədinə xala isə çörəyin qəhətə çıxdığı, acliğin qənim kəsildiyi bir zamanda dörd övladını dolandırmalı idi. Belə çətin vaxtda Səfər ailənin böyük oğlu kimi uşaqlığına «əlvida» deyib, həddi-bülüغا çatmamış ağır zəhmətə qatlaşdı. Dövranın sərt sınığının sindirə bilmədiyi anasına gündüzlər tarlada, bağbostanda kömək etdi, gecələr Kürdən balıq tutub sübh çağrı kasıb süfrələrinə çatdırdı...

Və mən uşaqlığı arxa cəbhədə puç olmuş atasız yaşıdlarımın mənəvi valideyni, Səfərin ehtiramla «dədə» dediyi əmisi, ev-ev, kənd-kənd ayaq döyüb yarıac şagirdlərindən son tikəsini əsirgəməyən Əjdər müəllimi xatırlayıram. Adı böyük hərflərlə ömürlüyünə yazılan əsil İnsan, müəllim, ziyalı, cəfakes maarif xadimi idi Əjdər Bəşirli! Uşaq, yeniyetmə çağlarında insan çox həssas olur, necə deyərlər, tükü tükdən seçir. Bizlər – müharibə illərinin uşaqları görürdü ki, Əjdər müəllim dərs dediyi şagirdlərini öz övladlarından, cəbhədə döyüşən qardaşının balaları – Səfərdən, Feyruzdan, onların bacılarından ayırmır, hamisəna bir gözlə baxır, qayğı göstərirdi. Kənd camaatı onu Allah adamı bilir, el ağsaqqalı kimi hörmətini saxlayırdı.

Sinədəftər idi, söz-söhbəti bitib-tükənməzdi Əjdər müəllimin. Nəslimizin, soyadımızın canlı şəcərəsi kimi ulularımızdan danışar, ibrətamız söhbətlər edərdi.

* * *

Pahid torpağın dərinliyinə kök atdığı kimi o da öz elinə, ata-baba yurduna qırılmaz tellərlə bağlı idi. Ömrü boyu harada, hansı vəzifədə işləyir işləsin həftəsonu doğma kəndinə, ata-baba ocağında ucaltdığı bağlı-bağatlı evinə gəlib, Kürün bu axarlı-baxarlı sahilində rahatlıq tapardı. Kəndin abadlaşmasına, ev tikib sar-sahman düzəldənlərə köməyini əsirgəməzdidi, yol çəkdi-rərdi. İllər uzunu rayon mərkəzinə, şəhərə, qəsəbələrə gedib-gəlməkdə əziyyət çəkən kənd camaati geniş, rahat asfalt yola indi «Səfər yolu» deyir, rəhmət diləyir dünyasını dəyişənlərə...

...Kür sakit axanda baxdıqca rahatlanır, tamaşasından doymursan. Amma yatağına sığmayanda kənd-kəsəyə, el-obaya müsibət gətirir, adamları səksəkəyə salır. Belə vaxtlarda onun da yuxusu ərşə çəkilirdi. Tikinti işçilərini, texnikanı Kürün qırığına yiğir, daşqının qarşısına sədd çəkə-çəkə gecəni gündüzə qatırdı.

Necə il əvvəl Kür yenə yatağından çıxmış, daş-kəsəkli bulanıq sular beton bəndin son həddinə çatmışdı. Rayonda bütün qüvvələr səfərbər edilmişdi, hamı həyəcan içinde idi. Çayın «bənd-bərəni» dağında biləcəyi yerlərdə tikinti işçiləri – fəhlələr, sürücülər, betonçular, buldozerçilər, ekskavatorçular işləyirdilər. Onlara başçılıq edən Səfər Bəşirli bütün təcrübəsini, səriştəsini, biliyini, bacarığını, kollektivin qüvvəsini ortaya qoymuşdu. O, təxirəsalınmaz işlərdə çəşqinliq yaranmasına imkan vermir, qarşıya çıxan hər bir maneəni vaxt itirmədən yerində aradan qaldırırırdı. Belə bir gərgin vaxtda mərkəzdən göndərilmiş «bilmədiyi işə burnunu soxan» səlahiyyət sahibi ilə sözü çəp gəldi. Bu ona bənzəyirdi ki, musiqi aləmindən bixəbər naşı birisi dirijor çubuğuunu maestronun əlindən almaq istəyir. Səfər də öz işinin ustاد dirijoru idi, kollektivi məharətlə idarə edir, kimsənin müdaxiləsinə yol vermirdi. Bu, mərkəzdən gəndərilənin xətrinə dəymmiş, dərhal yuxarıya xəbər çatdırılmışdı...

Nəhayət, fəlakət sovuşdu, Kür ram oldu. Tikinti işçiləri mükafatlandırıldılar. Səfər Bəşirlinin işi lazıminca qiymətləndirildi, incik düşüb yuxarıya narazlığını bildirən də təhlükə sovuşandan sonra etiraf etməli oldu: «Səfər müəllim öz işinin ustasıdır, yaxşı təşkilatçıdır,ancaq bir qədər sərtdir, ötkəmdir».

O, yeri gələndə sərt, ötkəm olurdu. Amma eyni zamanda qətiyyətli, obyektiv, ədalətli idi. Heç vaxt «yoruldum» deməzdi. Yaxınları, birlikdə çalışdığı həmkarları yaxşı bilirdilər ki, bu söz ona yaddır. Təbiətən narahat adam idi. Elə bitib tükənməyən işləri də belə tələb edirdi. Rəisi olduğu idarənin, sonralar Baş idarənin, nazirliyin tikinti obyektləri az qala bütün respublikaya «səpələnmişdi». Belə genişmiqyaslı işə rəhbərlik edən adam rahat ola bilməzdi. Bir-birindən uzaq tikintilərə sadəcə baş çəkməzdi, qarşıya çıxan problemləri yerindəcə həll edər, çətinlikləri aradan qaldırardı. Tikinti ləngiyəndə, işdə səhlənkarlığa yol veriləndə sərt, ötkəm, qətiyyətli olurdu. Özüne də, həmkarlarına da eyni dərəcədə tələbkar, həmçinin sadə zəhmət adamlarına münasibətdə həmişə obyektiv, ədalətli, xeyirxah idi. Saxtalıqdan, yalandan, riyadan, yaltaqlıqdan zəhləsi gedirdi. Onunla ciyin-ciyinə işləmək, gərgin iş rejiminə tab gətirmək asan deyildi. Həmkarları bunu açıq-əşkar etiraf edirdilər.

İş-gücdən vaxt tapanda, imkan olanda görüşürdük, söhbətimiz tuturdu. Ağılı, maraq doğuran söhbətlərinə, dəyərli məsləhətlərinə özümdə mənəvi ehtiyac hiss edirdim. Onun müdrik, iibrətamız söhbətləri, məsləhətləri mənə dünyalarını dəyişmiş aqsaqqallarımızı – Əjdər müəllimi, Allahverən kişini, Əmir əmini, Qardaş dayını xatırladırdı...

Bir dəfə gözümə yorğun, bir qədər üzgün, nasaz dəydi. Neçə illərdə ilk dəfə onun dilindən «yorulmuşam» kəlməsini eşidəndə təəccübəldim. Onda nikbin ovqat oyatmaq üçün ərkyana söz atdım:

– Deyirlər, Səfər bu qədər tikir-qurur, heç yorulmaq bilmir, maşallah, polad kimidir.

Sakit axan Kürün sularından gözlərini çəkmədən dərin fikrə getdi. Həmişə sapsağlam, uca, düz qaməti sanki sustalmışdı. Seyrəlmiş çal saçları, üzündəki qırışlar diqqətimi cəlb etdi. O, handan-hana özünəməxsus səmimiyyətlə:

– Vaxtvardı iş-gücdən doymazdım, – dedi. – Bilməzdim yorulmaq nədir. – Gözləri yol çəkdi, dərin köks ötürüb etiraf etdi. – Amma axır vaxtlar yaman yoruluram. Özüm də məəttəl

qalıram. Axır ki, həkimə getdim. Dedi ki, özünü çox yormusan, sənin dərmanın istirahətdir.

Qayğılı gözlərini üzümə zillədi, qoluma girib sərr açılmış kimi piçildadı:

– Gecəni yaxşı yata bilməmişəm. Özümə söz vermişəm ki, bir il də dözəcəyəm, düz 70 yaşı tamam olan gün vəzifənin daşını atacağam. Sonra Allah verən ömrün qalan günlərini burada, öz həyat-bacamda, Kür qıraqında, ailəm, nəvə-nəticələrimlə keçirəcəyəm.

O, Səmədə tərəf dənərək nəvazişlə başına əl çəkib mənə razılığını bildirdi:

– Yaxşı eləmisən, oğul balanı gətirmisən. Övlad gərək əsil-kökünü tanısın, dədə-baba yurdunu qarış-qarış gəzsin.

Onun bir qədər kövrək, lakin qürur dolu inamlı dediyi sözlər şair həmyerlimizin məşhur misralarını yadına saldı:

*Mən həmin kəndli balasiyam ki,
Zəhmət böyüdübdür neçə nəslimi.
Ölüncə bu sayaq qalasiyam ki,
Mənə deməsinlər danıb əslini.*

O, astadan dediyim misralardan təsirləndi:

– Gözəl deyib. Baxın, Kərbalayı Bəşir gicovundan bir az irəli Kürqaraqaşlıdır, Əliağa Kürçayının kəndi. Dədə-baba yurduna tez-tez baş çəkərdi. Deyərdi ki, dünyanın çox yerində olmuşam, bizim bu yerlərə tay görməmişəm. Bura mənim cənnətimdir.

Yenə gözləri yol çəkdi, dərindən köks ötürdü:

– Kənddə ev tikdirirdi, yarımcıq qaldı, ömrü kimi. Fələyin namərdiliyinə bax, o cür sağlam adam qəfildən elə xəstəliyə tutuldu ki...

O vaxt kimin ağlına gələrdi ki, az sonra, yetmişə çatmamış onun həyatı da gözənlənilmədən qırılacaq...

Ömür boyu mənə dayaq, doğmadan-doğma, böyük qardaş əvəzi, əsil sirdaş, etibarlı dost, müdrik ağsaqqal olan, adı böyük hərflərlə tərcüməyi-halma yazılın İnsanın faciəsindən nələr çəkdiyimi yazmaq çox ağırdır...

«Əfsus, gedən vaxt deyil, bizik».

Bu müdrik kəlami yaşa dolduqca tez-tez xatırlayıram. Doğma yerlərə baş çəkəndə xatırələr ümmanına qərq oluram. Bu gün də belədir. Kür qıraqında, yaşıllığa bürünmiş sahildə ata-baba yurdumuzu seyr edirəm. Adətən onunla birlikdə gəzərdik bu yerləri. Qədim türk ellərindən mənbəyini götürüb dağlar, yarganlar aşan, Muğanda Arazla qol-boyun olan, Salyanda sakitləşib sahillərə sıgal çəkə-çəkə Xəzərə can atan Ana Kürün bir vaxtlar əsəblərə məlhəm olan qeyri-adi sükutu bu gün qəlbimi sıxır. Xatırələr burulğanından çıxa bilmirəm. Səfərin yeri görünür.

Və birdən bu əsrarəngiz sükut içində qulağıma səs gəlir, Kürün səsi... çox uzaqlardan, əsrlərin o tayından qopub gələn ulularımın səsi... Bu dünyada mənalı ömür yaşayan, həyatını zəhmətlə yoğuran, tikib-qurmağa, yaratmağa həsr edən, ləyaqət, vüqar, kişilik timsali olan, həmişə yeri görünən İnsanın səsi:

*Bu qala, bizim qala,
Həmişə bizim qala.
Tikmədim özüm qalam,
Tikdim ki, izim qala!*

«ÇIXIRAM QƏLBLƏRİN SƏYAHƏTİNƏ...»

yaxud 30 il yol gələn kitab

*Günlər keçəcək,
Şeirlərin gəzəcək
dodaq-dodaq sənsiz,
Məhəbbətin gəzəcək
Ürək-ürək sənsiz*
RƏSUL RZA

Neçə ilin söhbətidir. Qələm dostum, tədqiqatçı jurnalist, Bakı Dövlət Universiteti jurnalistika fakültəsinin dosenti Mahmud Mahmudov mənə dedi ki, qardaşı şair Zaminlə birlikdə Əliağa Kürçaylı haqqında kitab hazırlanır. Bu məqsədlə mərhum şairin dünyaya göz açdığı Salyanda, Kürqaraqaşlı kəndində dəfələrlə olublar, Kürçaylinin həmyerliləri, yeniyetməlik, gənclik illərinin dostları, poeziyasının pərəstişkarları ilə görüşüb söhbət ediblər, maraqlı faktlar aşkarla çıxarıblar. Mahmud müəllim mənə də həmyerlimiz barədə xatirə yazmağı təklif etdi.

Bənzərsiz şairimiz, xeyirxahlığını heç vaxt unutmadığım Əliağa Kürçaylı haqqında xatirələr məni uzaq, unudulmaz tələbəlik illərinə apardı. O vaxt qayğıkeş müəllimlərimin – görkəmli tədqiqatçı jurnalistlər Nurəddin Babayevin və Nəriman Zeynalovun köməyi, xeyir-duası ilə mətbuata təzə ayaq açırdım, arasıra qəzetlərdə yazılarım gərc olunur, efirdən səsim gəlirdi.

Bir dəfə qış imtahan sessiyasından sonra rayona gedəndə fürsətdən istifadə edib yazı hazırlamaqdən ötrü Salyan pambıq-təmizləmə zavodunda oldum. Sexləri gəzib qeydlərimi götürəndən sonra direktor Mikayıl Hüseynovla kabinetində görüşdüm. O, Salyanda sayılıb-seçilən, sanballı, xeyirxah bir insan, səriştəli təşkilatçı kimi böyük hörmət sahibi idi. Cəbhədə həlak olan

atamin etibarlı dostu kimi təhsilimlə maraqlandı. Biləndə ki, əlaçı təqaüdü alıram, yazılarımın qonorarını da üstünə gələndə evdən ehtiyacım olmur, gözləri güldü. Nə fikirləşdisə:

– Sənə bir iş tapşıracağam, – dedi, – Yaziçilar İttifaqına get, Əliağa Kürçaylı ilə görüş, tanış ol, həm də mənim salamımı ona yetir. Bax ha, yadından çıxmasın.

İki gündən sonra köhnə kişilərin dostluğunun, haqq-salamının nəyə qadir olduğunu gördüm. Onda bildim ki, Mikayıł kişi məni niyə məhz Əliağa Kürçaylinin yanına göndərib. Böyük hörmət bəslədiyi dostunun adını eşidən şair məni sorğu-suala tutdu. Universitetin jurnalistika şöbəsində oxuduğumu, «yazıb-pozduğumu» söylədim. O, cəld ayağa qalxdı, bir qədər kənardə dayanan yazıçı dostları ilə tələm-tələsik sağıllasıb mənə səri döndü: «Getdik!». «QAZ-24»ün sükanı arxasına keçib o vaxtkı Radio və Televiziya Komitəsinə sürdü. Sədrin müavini, şair dostu Ənvər Əlibəyli ilə çox səmimi görüşüb, məni ona tapşırıdı. Ənvər müəllim daxili telefonla baş redaktor Hacı Haciyevi çağırıb mənimlə tanış etdi. Cox keçmədi ki, Azərbaycan Radiosunun ştatdankənar müxbiri kimi vəsiqə aldım, efirdə reportajlarım, lent yazılarım səsləndi.... Tale elə gətirdi ki, universiteti bitirib bir müddət rayon qəzetiндə çalışandan sonra Azərbaycan radiosunun ştatdankənar müxbiri olduğum redaksiyasında redaktor vəzifəsində işə başladım, oradan da televiziyanın «Gənc-lər» şöbəsinə müdir təyin edildim...

İllər keçdikcə müxtəlif ictimai işlərdə, məsul vəzifələrdə çalışsam da, hələ tələbə ikən qolumdan tutub mənə dayaq olan, xeyir-dua verən Əliağa Kürçaylinin yaxşılığını unutmadım, onun xeyrxahlığa, insanpərvərliyə səsləyən, «Vətən övladını sorğu-sual-la tutan» poeziyası ömrüm boyu yol yoldaşım, sirdaşım oldu...

... «O uzaq illərin xatırəsi»ni Mahmud müəllimə verdim. Kitabın nəşri isə xeyli ləngidi. Nəhayət, Zamin və Mahmud Mahmudovların «Çıxıram qəlblərin səyahətinə...» kitabı nəfis şəkildə işıq üzü gördü.

Beş bölmədən ibarət 530 səhifəlik zövqlə tərtib edilən kitabı böyük maraq və həyəcanla oxudum. Hiss etdim ki,

ibrətamız həyat və yaradıcılıq yolu keçmiş müqtədir şairimiz Əliağa Kürçaylı, onun qüdrətli poeziyası, dramaturgiyası, bədii publisistikası barəsində kitabın redaktoru Nazilə xanım Rafiqin təbirincə desək, təsəvvürüm, bildiklərim yetərincə deyilmiş, bilmədiklərim, öyrənilməsi zəruri olanlar isə çox imiş.

Mənim qənaətim belədir və hesab edirəm ki, Sevda Əliyevanın «Ə.Kürçayının poetik dünyası», Əmirxan Xəlilovun «Kürçaylı», Sadiq Murtuzayevin «Əliağa Kürçayının zarafat dünyası»ndan sonra işıq üzü görən «Çıxıram qəblərin səyahətinə...» kitabı böyük şairin xatirəsini əziz tutan söz-sənət adamlarına, çoxsaylı oxuculara layiqli töhfədir. Bununla bağlı öz təəssüratımı Mahmud müəllimə bildirəndə onun cavabı qısa oldu: «Bu kitab 30 ildir yol gəlir».

Uzun müddət gərgin zəhmətin, Kürçaylı yaradıcılığına və şəxsiyyətinə böyük məhəbbətin bəhrəsi olan kitabı təkrar-təkrar vərəqləyib oxuyuram. Cəmi 52 il özür sürən, yaradıcılığının ən kamil və məhsuldar dövründə bütün varlığı ilə sevdiyi, vəsf etdiyi həyata vida edən Azərbaycanın şair oğlunun bənzərsiz obrazı bütün əzəmətilə gözlərim önündə canlanır. Onun mübariz, insana qürur hissi aşılan poeziyası qulaqlarımızda səslənir:

*Bu eşqi, sevinci, səmimiyyəti
Gətirən anamın öz əli idi.
O əllər düzlüyüň, işin, zəhmətin
Qüdrətdən yaranmış heykəli idi.*

Əliağa Kürçayının yeniyetməlik, mənim və yaşıdlarım olan kitab müəlliflərinin uşaqlıq çağları çörəyin qəhətə çıxdığı, acliğın qənim kəsildiyi, cəbhədə vuruşan atalarımızı əvəz edən analarımızın övladlarını yaşatmaq naminə kişi qeyrəti ilə çalışdıqları müharibə illərinə təsadüf edib. Şairin ustalıqla yaratdığı Ana obrazı – onun doğma anasının həyatı, ərini cəbhəyə yola salan, müharibənin qurtarmasına üç ay qalmış «qara kağızı»nı alan, ehtiyacın zillətinə qatlaşan, zamanın sərt sinağının sindirə bilmədiyi mənim anamın, bu ağır illərdəki bütün anaların «Qüdrətdən yaranmış heykəli»dir.

Əliağa 9-cu sinfi bitirəndən sonra 10-cu sınıfə yox, işə getdi, Salyan dəmir yolu stansiyasında fəhlə işlədi. Ailənin güzəranı ağır idi, ana çatdırı bilmirdi.

Bir gün axşamüstü işdən qayıdanda o, qapı ağızında tanış poçtalyonla rastlaşır. Poçtalyon ona Bakıdan, redaksiyadan göndərilən pulu – şeirinin müəllif haqqını verir. «Deməli, şeir dərc olunanda pul da verirlər», – ilk dəfə qonorar alan Əliağa düşünür. Ertəsi gün onu raykomun birinci katibi öz kabinetində qəbul edib deyir:

– Səni Bakıya çağırırlar, Yaziçılar İttifaqına. Bilirsən kimi çağırır? Səməd Vurğun!

O, «Azərbaycan Sovet Yaziçıları İttifaqı» yazılmış şax kA-ğızı Əliağaya uzadır. Burada yazılmışdı: «Gənc şair Əliağa Kürçaylinı bir həftəlik çörək kartoçkası ilə təmin edib, 1947-ci il iyun ayının 16-da Yaziçılar İttifaqında keçiriləcək gənc yazıçılara birinci respublika müşavirəsinə göndərməyinizi xahiş edirik.

Azərbaycan Sovet Yaziçıları İttifaqının sədri Səməd Vurğun».

...Yaziçilərin Natəvan klubunda oxuduğu şeirlər Səməd Vurğunun xoşuna gəlir. Müşavirədən sonra onu kabinetində qəbul edən böyük şair müdrik qərar qəbul edir. Əliağanı Bakıda saxlatdırır, Yaziçılar İttifaqının maddi köməyilə fəhlə-gənclər məktəbinin 10-cu sinfində oxumasına imkan yaratır. Əliağa məktəbi bitirib universitetin filologiya fakültəsinə daxil olur. Nəhayət, Moskvada M.Qorki adına Dünya Ədəbiyyatı İnstitutunda ali təhsilini başa vurur.

Kitabın birinci bölümündə «Ürək dolmasa qələm «boşalmaz»» sərlövhəli çox əhatəli, dərin məzmunlu məqaləsində Mahmud müəllim yazır: «İstedadın qüdrəti təkcə yaradıcılıq sahəsində özünü bürüzə vermir, təbiətinin böyüklüyündə, adı insani münasibətlərdə də üzə çıxır. Bu cəhətdən Səməd Vurğun alicənəblığı bizə həmişə həyat dərsliyi, məktəb təsiri bağışlayır. Şair ilk tanışlıqdan ta ömrünün sonuna kimi Əliağa Kürçaylinin yaradıcılığını diqqətlə izləmiş, qiymətli məsləhət və tövsiyələrini gənc həmkarından əsirgəməmişdi».

Əliağa Kürçaylı «Səməd Vurğun taleyimizdə» və «Üfűq genişliyi» publisistik məqalələrində öz xeyirxahi haqqında ürək dolusu səhbət açır, qürurla deyir ki, yalnız məsləhətlər, tövsiyələrlə kifayətlənməyən Səməd Vurğun uzun illər ona ustad dərs-ləri verib, böyük inam bəsləyib: «Bu cavanın böyük gələcəyi var. Mən onun əsərlərini oxuyanda öz gənclik illərimi xatırlayıram».

Akademik Bəkir Nəbiyevin çox haqlı olaraq yazdığı kimi, «böyük şairin vaxtilə öz gənc həmkarı haqqında məhz Səməd Vurğuna məxsus geniş ürəklə dediyi sözlər əsil xeyir-dua kimi səslənmiş və müstəcəb olmuşdur. Əliağa Kürçaylı şeir, sənət aləmində ustadinin layiqli davamçısı kimi şöhrət qazanmış, öz sələfinin adına layiq gözəl əsərlər yazıb-yaratmış, poeziyada olduğu kimi dramaturgiya, nəşr, təqnid, bədii publisistika və tərcümə sahəsində də diqqətləyiq uğurlara imza atmışdır».

Mahmud müəllim yazır: «Təsadüfi deyil ki, Səməd Vurğunu orijinal əsərləri kimi həm də «Yevgeni Onegin»in, Əliağa Kürçaylinı isə «İlahi komediya»nın böyük ustalıq və məharətlə tərcüməsi oxucuları ürəkdən sevindirib. Böyük ustadı S. Vurğun kimi Ə.Kürçaylı da «alnının inci tərini» tərcümə sahəsində çox axıdıb». Müəllif öz fikrinin sübutu üçün «Əgər belə olmasaydı görkəmli rus şairi Sergey Yesenindən tərcümələri kitab şəklində dəfələrlə işiq üzü görərdimi?» – deyə oxucuya müraciət edir və göstərir ki, Əliağa Kürçaylinin əsərləri dünyanın bir çox xalqlarının dillərinə, o cümlədən rus, ingilis, fransuz, ispan, bolqar dillərinə tərcümə olunub.

* * *

Xeyirxahlıq mücəssəməsi olan Səməd Vurğunun layiqli varisi Əliağa Kürçaylı da belə bir şəxsiyyət idi. O, gözəl insani keyfiyyətləri müdrik sələfindən estafet kimi qəbul etmişdi. Bu gün bir çox qələm sahibinin onu böyük minnətdarlıqla, iftخارla yad etməsi təsadüfi deyil. Onlar Əliağa Kürçaylinin ürək genişliyindən, xeyirxahlığından söz açırlar. Bu barədə müəlliflər

kitabda çox maraqlı, geniş oxucu kütləsinə məlum olmayan faktlar açıqlayırlar.

İstedadlı şair, kitabın həmmüəllifi Zamin Mahmudov «Əliağa Kürçaylı – yaxşılıq etmək üçün yaranmış insan» sərlövhəli xatırəsində yazmışdır: «Mən Əliağa Kürçaylini tanıyandan sonra «Poeziya nədir?» sualına özlüyümdə belə cavab vermişəm: «Poeziya yaxşılıq deməkdir, özü də təmənnasız yaxşılıq. «Əliağa Kürçaylı kimdir?» sualına qısa və qəti cavabım belədir: «Əliağa Kürçaylı – yaxşılıq etmək üçün yaranmış insan»... Xeyirxahlıqdan, humanizmdən söz düşəndə gözümüzün öünüə ilk dəfə Əliağa Kürçaylı gəlir. Onun yaradıcılığını uca bir zirvəyə bənzətmək olar. Başqa bir zirvə isə şairin bənzərsiz, möcüzəli şəxsiyyətidir. Tanıyanlar yaxşı bilir ki, polad kimi əyilməz olan bu insanın səxavəti, xeyirxahlığı sərhəd bilməzdi... Onu xatırlayanda günəşə boylanan palid ağacı düşür yadına. Xəyalimdə şairi həmişə belə bir ağaca bənzətmiş, onu nəzərdə tutaraq «Palid» şeirini yazmışam:

*Qarşında bir palid var,
Üfüq cah-cəlahidi.
Arxası uca dağlar,
Buludlar xəyalıdı».*

* * *

Azərbaycan ədəbiyyatının və mədəniyyətinin görkəmli simaları – böyük Səməd Vurğun, ədəbiyyatşunas alımlar Məmməd Arif, Abbas Zamanov, Əkbər Ağayev, Yaşar Qarayev vaxtilə Ə.Kürçaylı yaradıcılığına yüksək qiymət vermiş, onun ədəbi fəaliyyətini səciyyələndirən dəyərli, maraqlı fikirlər söyləmişlər. Kitabın müəllifləri bu yetərinçə qiymətli fikirlərə istinad edərək Kürçaylı poeziyasının bənzərsizliyi, ədəbiyyatımızdakı məxsusi mövqeyi haqqında oxuculara, xüsusən də şairin yaradıcılığına kifayət qədər bələd olmayan müasir gəncliyə əhatəli, dolğun bilgilər verə bilmışlər.

Akademik Bəkir Nəbiyev şairin çoxşaxəli ədəbi fəaliyyətini (dramaturgiyası, publisistikası, nəsri, ədəbi tənqid, tərcümələri) yüksək qiymətləndirməklə yanaşı, lirikasına xüsusi önəm verir, onun özəlliyini, bənzərsizliyini məxsusi vurgulayır, «Əliağa Kürçaylı hər şeydən əvvəl gözəl lirik şair idi», – deyir.

Kitabın müəllifləri şairin zəngin yaradıcılığından söz açaraq qeyd edirlər ki, o, lirik şeirləri, həmçinin sonralar müstəqil poema kimi nəşr olunan «Adsız şeirləri», «İlham övladları», «Aktyor dostumun səhbətlərindən», «Daşlar» silsiləsindən olan şeirləri ilə, bir-birindən gözəl nəğmə və romanslarıyla da ədəbiyyat tariximizdə yaşaya bilərdi. Ancaq Əliağa Kürçaylı eyni zamanda epik janrin böyük ustادır. Yaradıcılığının ilk illərindən epik poeziyaya meyl göstərən şair ömrünün axırlarına qədər 25 poemaya imza atmışdır: «Muğan axşamları», «Durnalar cənuba uçur», «Sinaq», «Nargindən əsən külək», «Daş hasar», «Məhəbbət», «Ana», «Zamanın hökmü»...

Əliağa Kürçaylinin lirik və epik janrı bir araya gətirdiyi yaradıcılıq palitrasında doğurduğu duygu və ovqatdan asılı olmayaraq hər rəngin öz yeri, öz işığı var. İllər ötəcək,ancaq zamanın nə istisi, nə soyuğu o rəngləri soldura, şövqünə kölgə belə sala bilməyəcək. Çünkü ürəkdən, idrakdan qaynaqlanan işiq sönməzdir, əbədidir.

* * *

*Hərdən sina özünü, çəkil bir az kənara,
Kənardan bax özünə.*

Bu misralar Əliağa Kürçaylinin insan, şair obrazını nəzərimizdə canlandırır. İbrətamız həyat yolu keçən, pak, bütöv şəxsiyyəti ilə yaradıcılığı arasında tam vəhdət olan, sadə, təvazökar, həm də böyük qürur sahibi bir insanın – Kürçaylinin obrazını!

Filogiya elmləri doktoru, professor Əmirxan Xəlilov yazır ki, Ə.Kürçaylı həyatda və poeziyasında təvazökar, sadə olduğu qədər də ciddi, sərt və eyni zamanda mərd bir insan – şair ömrü yaşamışdır. Onun qısa şimşək ömrü... ədəbiyyatımızda əsl fədakar sənətkar ömrü kimi qalacaqdır.

Böyük şair həyatda hər şeyə – hadisələrə və xüsusən insanlara münasibətində daim tamlığa, bütövlüyüə can atmış, bu keyfiyyətləri oxucularına aşılampıdır.

Şair bütövlüyü, tamlığı insanın öz ləyaqətini gözləməyində, əyilməzliyində, mərdlik və dəyanətində görür, ömrünü güdaza verib, qəflətdə yaşayanlara, başgırləyənlərə bütün varlığı ilə nif-rət edirdi:

*Bircə yol verilir ömür insana,
Tapiılmış pul kimi baxma sən ona,
Ya çatdır kişi tək bu ömrü sona,
Ya dalda yer ara, ayaqda yaşa!*

*Ömrünü bir cürə keçirir hərə,
Yüzü də yaşayır bəzən boş yerə,
Sən də qartal kimi ucal göylərə,
Ya sürün ilantək, torpaqda yaşa!*

Mərhüm Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə qələm dostu Kürçaylini «şəirimizin döyüşkən əsgəri» saymış, onun ugurlarına ürəkdən sevinmiş, «Bütövlük» kitabını şairin mənəvi böyüklüyüünün, bütövlüyünün, mübarizliyinin rəmzi kimi qiymətləndirmişdir.

Ə.Kürçaylı 30 illik yaradıcılığının qayəsini təcəssüm etdi-rən bu kitabında oxucularını düzlüyə, paklığa, böyük hərflərlə yazılışı BÜTÖVLÜYƏ səsləmiş, özü də «qartal kimi göylərə ucalanlardan» olmuşdur. Ədəbi tənqid şairin yaradıcılığının il-dən-ilə kamilləşdiyini, poeziyamızın gözəl nümunələrini yaratdığını qeyd edirdi. O, Əməkdar incəsənət xadimi fəxri adını almışdı, «Bütövlük» kitabı Dövlət Mükafatına təqdim olunmuşdu. Ancaq... həmin mükafata layiq görüləndə özü bundan xəbər tutmadı...

Tale ona qibtə ediləsi ilham, istedad, cəlbedici görkəm, boy-buxun, qamət, yaraşıqlı sıfət, əqli kamillik, fiziki sağlamlıq vermiş və ... cəmi 52 yaşında əlacsız xəstəliyə düşər etmişdi. O, bütün ağrılara dözür, canından əziz bildiyi övladını düşünürdü: «Ülkəri qoruyun, gözünüz üstündə olsun», – piçıldayırdı.

Ana qızını, qardaş bacısını qoruyurdu, gözdən qoymurdular Ülkəri yaxınları...

Evin matəm sükutunda şivən qopanda ananın gözləri balaşını axtardı, görmədi: «Hani Ülkər? Axtarın, tapın balamı», – haray saldı.

Axtardılar, cəmi iyirmi dəqiqə sonra tapdılar... gec tapdılar. «Xəzərin dalğaları onu qanadına almışdı. Dəniz hönkürdü... O gün ürəkləri yandıran, əbədiyyət ünvanlı bir dastan yarandı – Əliağa – Ülkər dastanı. Ata-bala sevgisinin şah nəğməsi!» (Nahid Hacızadə).

...Onları müşayiət edən izdiham gen küçələrə, dərd-qüssə ürəklərə sığmırıldı. Həmin o son vidalaşma mərasimində ixtiyarlı olaraq mərhum müəllimimiz Nurəddin Babayevin sözlərini ürək ağrısı ilə xatırladıq:

– Bu dünyani bəzən elə yaxşı insanlar tərk edir ki, adam yaşamağının xəcalətini çəkir.

Şairin həyat yoldaşı Şəhla Kürçaylı:

– İkisini də «Vağzalı» ilə yola saldıq. Ülkərin 22 yaşı var idi... Əvvəl həyətə Əliağa ilə Ülkərin şəkilləri çıxarıldı... Cənazələri maşına qoymayıb bir xeyli ciyinlərində apardılar...

... Ülkərin qəbrinə xoncalar düzüldü... Əvvəl Süleyman Rüstəm danışdı...

Bəxtiyar Vahabzadə:

*Bir kam almamışdı hələ dünyadan
Bəs niyə ölümə can atdı Ülkər?
Verib öz ömrünü ataya qurban
Öz qısa ömrünü uzatdı Ülkər.*

Nəbi Xəzri:

*Bu nədir, saralıb-soldu şəfəqlər,
Dünyaya göz yumdu ata da, qız da,
Bu nədir, Ülkərsiz qaldı üfüqlər,
Qaldı Kürçaylısız Kür çayımız da.*

* * *

Əliağa Kürçayının 60 illyi münasibətilə 1988-ci il fevralın 24-də Yaziçılar Birliyinin Natəvan adına klubunda şairin xatirə günü keçirildi. Məclisi giriş sözü ilə Yaziçılar Birliyi idarə heyətinin katibi, mərhum xalq şairi Cabir Novruz açdı. SSRİ xalq rəssamı Mikayıl Abdullayev, Respublika Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, professor Abbas Zamanov, xalq şairləri Xəlil Rza, Söhrab Tahir, professor Əkbər Ağayev, professor Qulu Xəlilov, şairlər Tofiq Bayram, Ağacavad Əlizadə, Tofiq Mahmud Əliağa Kürçaylı haqqında xatirələrini danişdilar.

Əliağa Kürçaylı adına Salyan şəhər 7 nömrəli orta məktəbinin direktoru Əvəz Məmmədov çıxış edərək dedi: «Salyanda şairin adına küçə və məktəb var. Məktəbdə şairin muzeyini yaratmışıq, xatirə gününü keçirmişik. Vaxtilə Əliağa Kürçayının səsi yazılmış lenti Yaziçılar Birliyinə hədiyyə verirəm».

O, xatirə gününün təşkili üçün şairin həmyerliləri, ailəsi, qohumları, həmçinin oxucuları adından minnətdarlığını bildirdi.

Xalq artisti Mikayıl Mirzə şairin şeirlərini söylədi.

*Çixıram qəlblərin səyahətinə,
Ən böyük səfərim hələ daldadır.*

Əliağa Kürçayının bu məşhur misraları unudulmaz şairin vəfatından sonra keçirilən bütün yubileylerinin, xatirə günlərinin artıq devizinə çevrilib.

«Çixıram qəlblərin səyahətinə...» kitabının müəllifləri böyük bir inamla yazırlar: «Şairin qəlb aləminə, könüllər dünyasına ən uğurlu səfəri vəfati gündündən ... başlanıb. Zaman onu bizzən uzaqlaşdırıldıqca həmişəbahar, təravətli əsərləri bizə daha da yaxınlaşdırır... Belə bir uzaqlıqdan, belə bir ucalıqdan Əliağa Kürçaylı daha doğma, daha əzəmətli görünür».

Kitabda çox maraqlı xatirələr, şairin qələm dostlarının ona həsr edilmiş şeirləri toplanılmışdır.

Ustad Məmməd Arazi həyəcansız oxumaq olmur:

*Sinəsində od soyudan,
Buz əridən gücü vardi.
Baxışları üfüqlərin
O üzünü oxuyardı.*

*Nəğməsində Kür harayı,
Nəfəsində Muğan düzü –
Ömrü boyu oxuduğu
Kitab idi Muğan düzü.*

*Söz yolunda fəhlə idi,
Əli qabar, ciyni qabar.
Şum yerindən yiğilmişdi
Misraları damar-damar...*

*Ürəyində itirdiyi
Səsi gəzdi son anında,
Əridi səs, qeyb oldu səs
Ürəyinin vulkanında...*

İradə Tuncayın “Sarı odalar”ı

OCAĞIN ODU

Bu ocağın ışığına milyonlar şərifik

Qoşa çilçırqılı salonu dövrələyən böyük dəyirmi masanın arxasında oturanlar bir-bir ayağa qalxıb çıxış edir, təqdimatı keçirilən yeni kitab haqqında fikirlərini söyləyirdilər. Baş tərəfdə, aparıcının yanında əyləşən müəllif, orta yaşlı xanım onlara diqqət kəsilir, arabir qeydlərini edirdi. Salonda dost məclisinə xas olan xoş ovqat, yüksək əhval-ruhiyyə vardı, müəllifin ünvanına ürəkaçan sözlər deyildi...

Fikir iti olur. Ani olaraq vaxtilə rayonda qonağım olmuş Şairin sözü yadına düşdü. Adətim üzrə səhər tezdən oyananda Məmməd müəllimi bağçada gəzışən görmüşdüm. Narahat olub səhhətini, erkən durmasının səbəbini soruştum.

– Adətim belədir, – demişdi, – gec yatsam da tezdən oyanıram. Yerim rahatdı. Ancaq balacama görə narahatam.

Sualımı gözlərimdən oxuyub izah eləmişdi:

– Öyrəncəlidir, mənsiz gözünə yuxu getməz.

O vaxt təzəcə ailə qurmuşdum. Hələ ata deyildim. Qonağımın sözü mənə çatmamışdı, qəribə gəlmışdı. İstər-istəməz özümüzə sual vermişdim: «Bəs anası?»

Mənə çox təsir bağışlayan həmin səhbəti neçə illər sonra, Şair həyat yoldaşı ilə rayona gələndə xatırlayıb Gülxanım anaya danışmışdım. Qadın qayğılı halda demişdi: «Hə, atası bir yerə gedəndə, İradə qızımız darixirdi, ovundura bilmirdim onu».

Sonralar Bakıya gəlib «Mədəni-maarif» jurnalının baş redaktoru işləyəndə bütün bu olub keçənlər barədə Məmməd müəllimlə səhbətimiz olurdu. Redaksiyalarımız «Azərbaycan» nəşriyyatının ikinci mərtəbəsində qonşu otaqlarda yerləşirdi.

Məmməd Arazın baş redaktoru olduğu «Azərbaycan təbiəti» jurnalı redaksiya heyətinin üzvü idim. Onunla tez-tez görüşür, hal-əhval tuturdum. Büyük qızı İradə xanımın istedadlı jurnalist kimi uğurları atanı sevindirirdi...

İradə Tuncay «Ədalət»in baş redaktoru kimi işə başlayan- dan sonra qəzetdə müntəzəm dərc olunan publisist yazıları xüsusilə oxucuların diqqətini cəlb etdi və əks-səda doğurdu.

İ.Tuncay publisistikası oxucunu özünə cəlb edir, onu düşündürür, bir vətəndaş kimi səfərbər edir. Məmməd Araz ocağından od alan bu publisistika İradə xanımın qələmində özünə-məxsus üslubu, dəst-xətti, mübarizliyi ilə diqqət çəkir. O, Azərbaycan jurnalistikasında, mediyasında, eləcə də təqdimat mərasimində çox haqlı olaraq vurgulandığı kimi bədii ədəbiyyatımızda yenilikdir, bənzərsizdir.

Jurnalistin sözü fakta söykənməlidir. Stendal vaxtilə çox obrazlı deyib: «Hamı cənab fakt qarşısında şlyapasını çıxarı». Çox təəssüf ki, indi məlum faktları da inkar edənlər olur. Ancaq elə fakt da var ki, onu etiraf etməmək mümkün deyil. Bu, oxucu qıtlığı, qəzet-jurnalların, kitabların tirajının azalmasıdır. Belə bir vaxtda problemlərimizi ürək ağrısı ilə özünəməxsus üslubda qələmə alan İradə Tuncayın publisistik yazıları maraqla oxunub əks-səda doğurur, onun baş redaktoru olduğu qəzetiñ tirajı və oxucuları getdikcə artır.

Bəs bunun «sirri» nədədir?! Axı, indi hər müəllifi, hər yazılıní oxumurlar.

«Ədalət», «525-ci qəzet», «Ayna», «Zerkalo» və «AiF – Arqumenti i faktı» kimi nəfis tərtibatlı, dolğun məzmunlu, gүnün «nəbzi döyünen» qəzetlər maraqla oxunur. «Ədalət» getdikcə daha çox diqqəti cəlb edir, oxunaqlı yazıları artır. Bu da qəzetiñ yaradıcı kollektivinə rəhbərlik edən baş redaktorun danılmaz xidməti sayəsindədir. O, heç kimin yazı üslubuna, dəst-xəttinə xələl gətirmədən redaktə etməklə, hələ püxtələşməmiş cavan yazarlara yerindəcə dəyərli məsləhətlərini verməklə kifayətlənmir, eyni zamanda əyani yaradıcılıq nümunəsi kimi qəzetiñ şənbə nömrələrində publisistik məqalələri ilə çıxış edir.

«Sarı Odalar» kitabında toplanan həmin yazıları «Ədalət»in və «525-ci qəzet»in son illərdə çıxan nömrələrində oxumuşdum. Odur ki, nəfis şəkildə nəşr edilən bu kitabı sadəcə vərəqləyib nəzərdən keçirmək istəsəm də, bacarmadım. Vaxtilə oxuduqlarım mənə yeni gəldi, beləliklə İradə Tuncay qələminin, sözünün sehrinə düşdüm, bənzərsiz publisistikasının dərin qatlarına endim: müəllifin cəsarəti, sözünün tutumu, gerçəkliyin bütün çalarları, ağrısı, yanğısı və bu uzun yolun, tunelin axırında közərən, getdikcə şölələnən Ümidin doğurduğu İnam – Tuncay publisistikasının məğzi, mahiyyəti budur. Coğrafiyası, məkanı və zamanı olduqca əhatəli, mövzuları rəngarəngdir. Ünvanı isə birdir: oxucu!

Nədən yazar yapsın oxucunu düşünməyə, ayıq-sayıq olmağa, olmuşlardan ibrət götürməyə, olacaqları duymağa, önləməyə, «imzalar içinde imzamızı» (M.Hadi) qorumağa, millətlər, müstəqillər nizamında «dəstədən geri qalmamağa» (S.Vurğun) səsləyir.

* * *

Fikrimcə İ.Tuncay publisistikasının ən önəmli məziyyəti səmimiyyətdir. O, elə bil oxucusu ilə üz-üzə, ürək-ürəyə söhbət edir, fikirlərini bölüşür. Problemlərimizi ürək yanğısı ilə qələmə alan müəllifin hər bir yazısının maraqla oxunub əks-səda doğurmasının səbəbini bunda görürəm. Əgər kimliyindən və nəçiliyindən asılı olmayaraq insanlar müəllifə öz saygılarını, eləcə də ağrıcılarını bildirirlərsə, bu, qələm sahibi üçün əvəzsiz mükafatdır.

«Sarı Odalar» kitabına «Ön söz»ün müəllifi tanınmış jurnalist Məzahir Əhmədoğlu yazar: «Sevinci bölüşmək asandır, əzabların birgə yaşanması da buna bərabər təsəllidir. Bir dəfə polkovnik rütbəli ziyalı bir hərbçi mənə zəng edərək «Yoldaş Çe» yazısına görə İradə Tuncaya təşəkkürünü çatdırmağı xahiş etmişdi. Və bildirmişdi ki, Çe Gevara haqqında bütöv bir kitab oxumaqdansa, həmin məqaləni oxumaq daha faydalıdır».

«Ağlımdan ürəyimə keçən yolları açmaq istəyirəm», – deyən İradə xanımın insanı duyğulandırıb silkələyən həmin yazısını

əvvəl «Ədalət»də, sonra kitabında oxuyandan sonra onun gəldiyi nəticə ilə mənim də fikrim üst-üstə düşüb: «Əsl insanların həyatı ölümündən sonra başlayır». Və istər-istəməz Milli Qəhrəmanımız Mübariz İbrahimovun döyüş ərəfəsi ata-anasına yazdığı məktub-dakı sözlər ürəyimi göynədir: «Mənim üçün ağlamayın». Çe Gevaranın ailəsinə yazdığı məktub: «Əgər siz bu məktubu oxuyursunuzsa, deməli, mən sizin aranızda yoxam».

Qəhrəmanlıq sərhəd tanımır. Okeanın o tayında doğulan Çenin ölümündən 40 il keçsə də şöhrəti dünyani gəzir. Bizim uşaqlar, yeniyetmələr də üzərində onun şəkli olan köynəyi fəxrlə geyirlər. Bu, yaxşı haldır. Daha yaxşı olar ki, Milli qəhrəmanımızdan nümunə götürməyi övladlarımıza, cavanlara öyrədək! Bu çox vacib məsələ dövlət səviyyəsində, ölkə miqyasında sistemli, davamlı şəkildə öz həllini tapmalıdır. Həmin fikir «Sarı Odalar» kitabındaki yazıların çoxunda müəllif tərəfindən ustalıqla çözülür, İ.Tuncay publisistikasının qayəsini təşkil edir.

Bələ bir tarixi faktı diqqət edək: «Əsir düşən Çeni güləşir, meyiti görk üçün bir neçə gün açıqda saxlayırlar. Sonra Valye-Qrande qəsəbəsinin kənarında basdırıb üstünə asfalt tökürlər... Lap sonra Fidel Castro Kubanın ən populyar inqilabçısının cənazəsinin qalıqlarını Boliviyanın Havanaya gətirir, qəhrəmana möhtəşəm abidə ucaldılır».

Azərbaycanın igid oğlu Mübariz İbrahimovun şücaətindən dəhşətə gələn düşmən neçə vaxtdır onun meyitini vermir. İlk vaxtlar bunu inkar etmişdilər, sonra internetdə göstərdilər. Və bunu görən qərb jurnalistinin sözləri dünyaya yayıldı: «Ermənilər ondan elə qorxublar ki, meyitinin də əl-qolunu bağlayıblar».

Şərhə ehtiyac yoxdur. Hər şey dünyyanın gözü qarşısında baş verir: düşmənin qorxaqlığı, alçaq xisləti, riyakarlığı və buna lara rəğmən Azərbaycan oğullarının rəşadəti, cəsarəti, qətiyyəti! Bu yenilməzlik, əzmkarlıq, hünər sayəsində Xalq öz istəyinə mütləq nail olacaq. Oxucu bu istəyi müəllifin dilindən eşidir: «Mən istəyirəm al-əlvan Vətən başında Xarı bülbülü dərim. Mən istəyirəm Dəlidəğda qartalların səmada süzməsini görüm. Mən istəyirəm Vətənin hər guşəsini bağrıma basım. Mən istəyirəm

övladlarımıza göstərə bilmədiyimiz böyük Vətəni heç olmasa nəvələrimizə göstərim. Mən torpağı bölünməyə öyrəncəli olmaq istəmirəm!»

* * *

Beş bölmədən (Tarix, Ovqat, Səyahət, Gündəm, Portret), 91 yazıdan ibarət olan «Sarı Odalar»ın baş qəhrəmanı müəllifin özüdür. Ayrıca xatırə, tərcümeyi-hal yazmasa da, onun obrazı az qala bütün çalarları ilə kitabında görünür. Özünü «adamayovuşmaz, dinməz-söyləməz, acidil, qapalı» kimi xarakterizə etsə də, bu, oxucunu inandırmır. İstər-istəməz sual verir: kim, harada, nə üçün? Cavab da özünü gözlətmir. «Dost əlinin istisi» yazısını oxuyanda hər şey aydın olur. Müəllif yazır: «Deyirlər, insan yeməksiz qırx gün, susuz dörd gün, havasız dörd dəqiqə, ümidsiz dörd saniyə yaşaya bilər. **Var olsun ümidi gülərin işığı olan insanlar.**»

İradə xanım özünün yazdığı kimi «işığı olan insanları» sevir. Belə bir insan, ondan yaşıca böyük tələbə rəfiqəsi, jurnalist Suğra Rəhimova haqqında olduqca səmimi, ürək açıqlığı ilə yazır: «Öz dərin savadını, biliyini, bacarığını sevdiklərinə xərcləyib. Suğra bizim qadınlarda az-az rast gəlinən bir keyfiyyətə mAlikdir – eruditdi, böyük mütaliəsi var, milli köklərə də, bəşəri dəyərlərə də çox bağlıdır... Telefonla söhbətimizə qulaq asan varsa, bizim danışdıqlarımız çox qəribə görünəcək: fəlsəfədən, tarix-dən, ədəbiyyatdan».

Rəfiqəsi haqqında yazdıqları tamamilə onun özünə də xas olan keyfiyyətlərdir. «Sarı Odalar»ı oxuduqca gözümüzün qarşısında zəngin mütaliəli, məlumatlı, bilikli, dünyagörüşlü Söz sahibinin obrazı canlanır. O, nədən yazır yaxşı qıbtəediləcək yaddaşı sayəsində vaxtilə oxuyub mənimsədiklərindən yararlanır, yerli-yerində nümunələr, misallar gətirir, bugünkü üçün iibrə-tamizini ortaya qoyur, uyğun nəticə çıxarmağı oxucusunun öz öhdəsinə buraxır. Kitabın «Tarix» bölməsindəki yazılar buna misal ola bilər. Elə başqa bölmələrdəki bir çox yazılarında da

müəllif necə deyərlər, məqamı gələndə tarixi paralellər aparır, ibrətamız nəticə çıxarmağı oxucuya həvalə edir. Kitabın «Ov-qat» bölməsindəki «Dorian Qreyin portreti» yazısında olduğu kimi.

... Cəmi 46 il ömür sürən ingilis yazıçısı Oskar Uayldın əsərləri yüz ildən çoxdur ki, yaşamaqdadır. Və həm də sənətkarın şəxsiyyəti, bioqrafiyası indi də birmənalı qiymətləndirilmir. Hətta ailəsi onun familyasından imtina edib. Və bu gün yaşamaqda olan nəvə-nəticəsi də onun adından uzaq durmaqdadı. Qəribə taleyi var bu yazıçının. Yeganə romanının qəhrəmanına bənzəyir.

Romanın süjeti öz dövrü üçün ənənəvidir: İblisle sazişə girən, ruhunu satan və bununla da öz istəklərinə çatdığını zənn edən qəhrəmanın həyat hekayəsidir. Roman çap ediləndən sonra qalmaqla səbəb olmuşdu. Tənqid bu əsəri əxlaqsız əsər kimi qiymətləndirmiş, bəziləri yazılımını cəzalandırmağı, kitablarını yandırmağı da tələb etmişdi. Yaziçi ictimai əxlaqı təhqir etməkdə ittihəm olunurdu. Amma əslində Dorian Qreyin portreti öz zəmanəsinin – Viktorian cəmiyyətinin portreti idi. Məsum, saf gənc – hamını sevməyə hazır olan gənc elə həmin cəmiyyətin yalançı dəyərləri ilə qorxunc, mənfur varlığa çevrilir.

«Dorian Qreyin portreti» unikal ədəbi nümunə, fəlsəfi romandır. Əsərdə bəşəriyyətin özünə verdiyi əbədi suallar var – həyatın mənası, əməllərə görə məsuliyyət, gözəlliyyin cazibəsi, sevgi və həm də günahların dağıdıcı hakimiyyəti. Şöhrətinin zirvəsində məhbəsə düşən yazılımının çox illər sonra, lap bizim günlərdə Londondakı evinin divarına şəkli olan barelyef vurdular, adını yazmadılar. Ancaq bu söz yazılıdı: ZƏKA».

Oxucunu dərindən-dərinə düşündürən, təsirləndirən məqələsinin axırında İradə Tuncay yazır: «Sənət və gerçəklilik. Sənət və əxlaq – əbədiyaşar mövzu. Həyat adlı material... Və biz – bu qalereyanın portretləri: kimi gənc, gözəl, kimi eybəcər. Bizə elə gəlir ki, keçmiş arxada qalır. Qalmır, vallah. Hər zaman bizimlə yanaşı addımlayır keçmişimiz. Vaxtilə elədiyimiz günahların

cavabını verməli oluruq. Lap övladlarımızın taleyində. Hamımız «Dorian Qrey» sindromundan əziyyət çəkirik».

* * *

Portretlər qalereyası. «Sarı Odalar»da müəllif bir-birindən fərqli insanların, şəxsiyyətlərin bitkin obrazlarını sərgiləyir, mübaliğəsiz deyə bilərəm ki, bir növ portretlər qalereyası yaradır. Mən burada «rəssam kimi» ifadəsi yerinə düssə də, bilərkədən işlətmirəm. Səbəbi aydınlaşdır: Qələm sahibinin yeganə silahı sözdür, ustad Vurğunun təbirincə desək, «krəngsiz, boyaq-sız, əmmasız olan söz». İradə xanım isə sözə özü demişkən elə bil «zərrəbinlə» baxır, pafoslu, «qanadlı» ifadələr onun qələminə yaddır. Hər bir sözü yerli-yerində, sərrast işlətməyi bacarır. Bu, onun yaradıcılığında, dəst-xəttində, üslubunda özəl məqamdır. Kimin «şəklini çəkir», portretini yaradır, fərqi yoxdur, sözə rəng qatmır. «Açıq sözü, doğru sözü qorumaq əsl qələmin hünər işidir. Qələm sahibinin vicdan işidir» – deyir. Və həmişə buna əməl edir.

«Sarı Odalar»da XX əsrin böyük şəxsiyyətlərinin (Atatürk, Heydər Əliyev, İndira Qandi, Con Kennedy, Üzeyir Hacıbəyov, Nazim Hikmət, Elçibəy...) portretlər qalereyası yaradılıb.

Hər bir portreti səciyyələndirən, xarakterizə edən ştrixlər, cizgilər diqqəti cəlb edir.

«Sadə, orta hallı bir ailənin övladı olub əyalət şəhərciyindən böyük Kremlə, siyasi olimpə yüksələn bir yol keçmişdi. Əslində, O, bir az da sovet hakimiyyətinin övladı idi. Çünkü o dövrdə fəhlə oğlunun vəzifə pilləlri ilə qalxması mümkün sayılırdı. Sadəcə, *Zəka, bacarıq və qabiliyyət* olmaq şərti ilə. Əsas məsələ də bu idi: ZƏKA. Onu hamidan fərqləndirən... Zamanın gedişini dəyişməyi, hadisələri idarə etməyi, yönəltməyi yalnız və yalnız O bacarırdı... Birinci olmaq hər oğulun hünəri deyil. Biz bunu yaxın tariximizdə yaşadıq. Balaca bir ailəni doğru-düzgün idarə etmək çətin olur. O ki ola Azərbaycan kimi qarışiq, mürəkkəb və təzadlı məmləkəti idarə eləmək».

«Seçilmiş» portret ocerkini oxusanzı XX əsrin parlaq simalarından olan böyük şəxsiyyəti səciyyələndirən sadə, sanki zərrəbinlə arınıb, tapılan sözləri, ifadələri və ... müəllifin gəldiyi nəticəni heç bir kitabda, məqalədə tapa bilməzsınız. Sübut üçün sözü yenə müəllifə verək: «Hökmdarların ən böyük ehtiyacı Səmimiyyət və Sevgidir, çünki yaltaqlar xorunun içində həqiqi sözü seçib ayırmak da müşkül məsələdir. Mən bilmirəm O, gündəlik yazırıdım... Əgər yazıbsa, oxumaq istərdim. Bizdən qat-qat ağılli olan, neçə baş yuxarıda duran, uzun və keşməkeşli yol keçmiş bu ağsaqqalın adı insan qayğılarını, ağrılarını öyrənmək istərdim... Və hər zaman düşündüyüm bir sual da var – niyə bir xalqın, bir millətin, hətta bir ailənin içində də bir fərd digərlərindən tamamilə fərqlənir, seçilir? Və seçilmiş olmaq asandırımı? Və bu fərqləndirmənin bədəli nədir?»

«Ata olmaq haqqı» portret ocerkini İradə xanım Atatürkə sonsuz saygı ilə qələmə alıb. Hər zaman bütün döyüşlərdə əsgərlərin önündə vuruşan komandan həlledici Çanaqqala savaşında tarixi zəfər qaxanmış, ordusu tərxis, paytaxtı işğal olmuş bir ölkəni ayağa qaldıraraq Türkiyə Respublikasını yaratmışdır.

«Mən liderləri bütləşdirməyin, ilahiləşdirməyin əleyhinəyəm. Onlar da bizim kimi insandırlar... Onların da sevdikləri, sevmədikləri olur. Zəifliyi, qüdrəti olur», – deyən müəllif Mustafa Kamal Atatürkün yalnız lider deyil, eyni zamanda Vətənə Oğul, Millətə Ata olmaq haqqını xüsusi vurğulayır. Bu haqqı öz qəhrəman övladına qədirbilən xalqı verib, Türk dünyası dəstəkləyib.

* * *

İnsanın daxili aləminə nüfuz etmək, iç dünyasını üzə çıxarmaq, hansı istedadın, biliyin, hünərin, əməlin sahibi olur olsun – qələmə aldığı obrazın insan keyfiyyətlərinə, şəxsiyyətin bütövlüyünə önəm vermək İradə Tuncay publisistikasının məhək daşıdır. Doğru sözü, olanı, həqiqəti sərrast demək, hədəfə tuşlamaq onun kəsərli qələminə xas olan keyfiyyətdir. Bu

baxımdan Ramiz Rövşənə xıtabən «Canavar vaxtı» yazısı çox səciyyəvidir.

«Bir-birimizin ağızından tikə qapırıq. Qarnımız doysa da, gözümüz doymur. Biz hansı vaxt ölçüsü ilə yaşayırıq? Canavar vaxtıyla, yoxsa adam vaxtıyla? Bizim içimizdə canavarlar kimdi, adamlar kim? Bu cavabsız suallar məmləkətində şairlər niyə doğular?»

Özünün etiraf etdiyi kimi «ən çətin sualları»nı şairə verən müəllif deyir ki, Ramiz Rövşənlə şəxsi tanışlığı yoxdur. Və yazır: «Bilirəm ki, Ramiz qadınlara yuxarıdan baxır, onları ciddiyə almır. Əgər ona rahatlıq gətirəcəksə, elə fikirləşsin ki, bu yazını da kişi yazıb. Ancaq kişilər də bir olmur, atam balası –qorxağı var, igidi var. Siz o qara paltarlı gözəl qadılardan ümidiñizi üzməyin. Bu millətin sabaha gedən yoluna tökülen daşları həmin qadınların inadı, səbri, cəsarəti və göz yaşları təmizləyəcək».

Sözünüz doğru-düz, kəsərlidir, İradə Tuncay! Lap adamın yeddi qatından keçir. Haqq sözə nə demək olar? Həqiqət ikiüzlü olmur, bir üzü olur həqiqətin: sərt, açıq!

Siz həmişə belə yazırsınız: rəngsiz, boyaqsız, haqq olan Sözü! 48 yaşında Hindistan kimi böyük bir ölkədə mütləq həkimiyəti əlində cəmləşdirən zərif xanım İndira Qandi onu əhatə edən güclü cinsin nümayəndələrinə öz iradəsini göstərə bildiyini yazanda («Ay ölkəsi», səh. 307-311) bir haşiyə çıxıb qeyd edirsınız: «Mən kişilərin güclü adlandırılmasının əleyhinəyəm. Olsa-olsa fiziki göstəriciləri üstün sayıla bilər. Ruh və iradə baxımdan isə qadınlar daha güclüdür». Və Siz həmin çox maraqlı və təsirli portret očekinizin axırında yazırsınız: «Söz hər şeyin başlanğıcıdır. Qadın kimi...»

Ancaq atanız da oğul istəyirmiş. O vaxt Moskvada təhsil alan Məmməd Araz evinə göndərdiyi məktublarda oğlu olacağını yazırmış, ad da fikirləşibmiş. Və... Siz dünyaya göz açmısınız. Sonralar bu məsələni biləndə bir müddət, yeniyetmə yaşlarında özünüzü narahat hiss etmiş, sixıntı keçirmisiniz. Bütün bunları özünüz yazmısınız. Və nəhayət, həyatın keşməkeşlərindən, sınaqlarından çıxıb özünüzə əmin olandan sonra: «Hər atanın

İradə kimi oğlu ola bilməz», – demisiz. Nə bilmək olar, bəlkə də sizdən uzaq düşəndə gözlərinə yuxu getməyən ataya da nəsə əyan imiş. Axı, o da bunu etiraf edib, İradəsi ilə həmişə qürur duyub.

Və nəhayət, qız nəvənizə xitabən «Mən və Sən (Xoş gəldin, balaca!)» yazınızda etirafınız: «Qız uşaqları atalarına qəribə, izaholunmaz bir cazibə ilə bağlı olurlar. Bir kitabda oxumuşdum – qızlar dünyaya gələndə hərəsinin öz missiyası olur. Biri ömrü boyu Ana olur, bir ancaq Qadın, biri də Övlad. Mən böyük anlamda ancaq Övlad ola bildim».

Həmkarı Aqil Abbasın həyat yoldaşı, iki oğul anası, cavan nənə, böyük oğlu Tuncayın adını təxəllüs götürən İradə xanım özünün dediyi kimi böyük anlamda Övladdır. Məmməd Araz qələmini və sözünü yaşadan övlad. Azərbaycan poeziyasında Məmməd Araz sözünü jurnalistikamızda, mətbuatımızda və ədəbiyyatımızda bənzərsiz publisist kimi deyən Övlad.

«Açıq sözü, doğru sözü qorumaq əsl hünər işidir. Qələm sahibinin vicdan işidir», – deyən, düz sözə, doğru sözə, haqq sözə qələm çalan Övlad!

SÖZÜN İŞİĞİ

*Bu xəlvət pardəsini açan zaman əlbəəl
Söz oldu bu cahanda cilvalənən ilk gözəl.*

NİZAMİ GƏNCƏVİ

Uzaq dağlıq rayonun buz nəfəsli ucqar kəndindən paytaxtın qaynarına düşən ucaboy, şüvərək, gur saçlı, xoş sıfətli bu oğlan heç cür ağlına sığışdırıa bilmirdi ki, elə bir gün gələcək, ustad Rəsul Rza ona deyəcək: «Nahid, sənin o yazıların lirik miniatür deyil, bəyaz şeirlərdir. İstəyirsən gətir onları misralara düzüm. Yaxşı olar ki, belə yazıların olanda «Mənsur şeirlər» başlığı altında verəsən»...

...Yarım əsri arxada qoyan o çağlar sanki dünən olub. Biz – universitetin «təzə» tələbələri «köhnələrə» – yuxarı kurslarda oxuyanlara qəribə bir maraqla baxardıq. Yaşar Qarayevi, Şamil Salmanovu, Ağacavad Əlizadəni, Famil Mehdini, Şamil Qurbanovu... tez-tez göründük, yazılarını oxuyurduq. Əlibala Hacızadənin lirik hekayələri universitet qəzetində çap olunurdu. Onun yaxın dostu Nahidin səsini efirdən eşidirdik, Azərbaycan radiosunun efirindən!

İllər ötdükcə bu səs gurlaşdı, Nahid qələm və söz sahibi oldu, əvvəl Azərbaycan radiosunun, sonra televiziyasının yaradıcı kollektivlərinə rəhbərlik etdi...

Tale elə gətirdi ki, onunla ciyin-ciyinə işləmək mənə nəsib oldu: altmışinci illərin axırlarında Azərbaycan Televiziyasının Gənclik Baş Redaksiyasında. O, baş redaktor idi, mən şöbə müdürü. Mərhum şair Tofiq Mütəllibov məktəblilər, yazıçı Fuad Tariverdiyev kiçikyaşlı uşaqlar redaksiyalarına rəhbərlik edirdilər.

Məni üçüncü mərtəbəyə (o vaxt radio ikinci, televiziya üçüncü mərtəbədə yerləşirdi) baş redaktor qaldırmışdı. O, özünəməxsus operativlik və istiqanlılıqla az vaxt içərisində

Komitə sədri İmran Mirzəyev, müavin Nəbi Xəzri, radionun Xəbərlər və Təbliğat Baş redaksiyasının baş redaktoru Hacı Haciyevlə danışıb (o vaxt həmin redaksiyada redaktor idim) onların razılığını almış, məni özünün dediyi kimi «aləmin bir-birinə qarışlığı» «Gənclər» redaksiyasına gətirmişdi.

Nahidin sonralar xatırələrində yazdığı kimi: «Yaşımızın, ömrümüzün gözəl çağları idi. Ürək-ürəyə verib işləyirdik. «Gənclər» redaksiyası az vaxtda önə çıxdı, şöhrətləndi, tamaşaçıların rəğbətini qazandı...»

Baş redaktorun təşəbbüsü ilə «Gənclər» redaksiyası həftəlik «Səhər» verilişi hazırladı. Moskvada nəşr olunan «Radio i televideniye» jurnalı bu program haqqında qoşa səhifəlik reportaj dərc etdi. Respublika qəzetləri, jurnalları, xüsusilə də gənclər mətbuatı baş redaksiyanın ayrı-ayrı verilişləri haqqında vaxtaşırı olaraq materiallar verməyə başladı.

Hələ qələmi bərkiməmiş, təcrübəsiz cavanların çalışdığı «Gənclər» redaksiyası üçün baş redaktorumuz əsil nümunə, örnek idi: təvazökarlığı, redaktösi, yazıları – əlindən düşməyən qələminin «məhsulu» ilə!

Bizə elə gəldirdi ki, onun qələmində qeyri-adi bir seyr var. Sanki nağıllardakı «sehirlə çubuq» kimi qələmini hazırladığımız materialların, süjetlərin, müsahibələrin, kompozisiyaların, müxtəlif verilişlərin üstündə gəzdirərək yazıların elə bil «rəngini» dəyişdirirdi: dili rəvan, səlis, tamaşaçıları özünə cəlb edən baxımlı, maraqlı verilişlər yayınlanırdı.

Baş redaktor televiziya tamaşaçılarının ürəyinə yol tapmağı bilirdi və bunu gənc jurnalistlərə öyrədirdi: özünəməxsus qayıq ilə, səylə, səbrlə, yorulmaq bilmədən. O, qələminin fəhləsi, əsil zəhmətkeş idi. Və bu zəhmətin, gərgin işə dözümün kökü onun uşaqlığına kölgə salan müharibə illərinə gedib çıxırdı.

Nahid anasını bir yaşında itirmişdi, sonra atası vəfat etmişdi. O, arxa cəbhə deyilən zillətdə boy atmışdı: sal daşlar arasından sıvişib boyلانan şiv kimi. Ruzigarın qovğasında hər cür əzaba dözmüş, bir əlində kitab, o birində çubuq, qabağında

quzular, üfüqdə başı buludlu dağlar, sonralar həsrətini çekdiyi, yuxularında gördüyü dağlar...

Yariac-yaritox dolanıb çörəyə həsrət qalsa da, dərsdən qalmadı, analığının «Bəs quzuları kim otaracaq?» sualına sinif müəlliminin «dərsini də oxuyar, quzulara da baxar» cavabını qulağında sırga elədi. Zəhmətinə güvəndi, məğrur böyüdü, acliğın əzrayıl üzü onu özgə qapısı döyməyə məcbur edə bilmədi. Ancaq tələbə vaxtı qapı döyməli oldu: üçüncü kursda oxuyanda statdankənar müxbir kimi, baş redaktorun tapşırığı ilə, əsərlərini oxuyub özlərini görmədiyi məşhur sənətkarların qapılarını açdı, Rəsul Rza, Mir Cəlal, Süleyman Rəhimov kimi görkəmli qələm sahiblərindən müsahibələr aldı. 1957-ci ilin yazında ilk ocerki efirdə səsləndi və az sonra verilişlərinə görə aldığı qonorar əlaçı tələbə təqaüdünü üstələdi.

Bələcə, taleyini efirlə, ekranla bağladı. Yaddasına silinməz izlər həkk edən uşaqlıq çağları arxada qalsa da, unuda bilmədi o illəri, cəbhəyə yola salınan oğulları, ataları, bir də... atları: lap axırda kəndin atlarını yiğib müharibəyə göndərəndə atlar kəndə, örusə, dağlara sarı boylanıb elə kişnəmişdi ki, arvad-uşağı qəhər boğmuşdu...

Zaman keçdi, o çağlar, o mənzərələr necə varsa, eləcə Nahidin mənsur şeirlərinə, hekayələrinə, povestlərinə köçdü. O, yalnız radio dinləyicilərinin, televiziya tamaşaçılarının deyil, çoxsaylı oxucuların üzəyinə yol tapan əsərlərin müəllifi – istedadlı yaziçi kimi şöhrətləndi. Bakıda və həmçinin sovet dönəmində dünyaca məşhur olan «Sovetski pisatel» (Moskva) nəşriyyatında kitabları çapdan çıxdı.

Öz zəhmətinə güvenən, yaradıcı işindən zövq alan, vəzifə borcuna məsuliyyətlə yanaşan Nahid Hacizadə səlahiyyət pillələrində də yüksəldi. Vaxtilə Azərbaycanda yeganə efir-ekran məkanı olan Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Komitəsində rəhbər vəzifələr daşıdı: 30 il gənclər və ədəbi dram verilişləri baş redakşiyalarının baş redaktoru, Komitə sədrinin birinci müavini.

Yaxınları, həmkarları həmişə Nahidə qıbtə ediblər və əslində elə indi də həsəd aparırlar. Əlbəttə, ona görə yox ki, o,

istedadı, qələmi, bacarığı, təşkilatçılığı sayəsində zaman-zaman inkişaf edib, püxtələşib, yüksəlib. Həm də ona görə ki, vəzifə, səlahiyyət heç vaxt onu bir insan kimi dəyişə bilməyib, səmimiyyətini, sadəliyini, düzgünlüyünü, bir sözlə, şəxsiyyət bütövlüyünü!

İngilis yaziçisi Tekkerey mütəfəkkircəsinə obrazlı şəkildə deyib: «Rəftar əkərsən – adət biçərsən, adət əkərsən – xasiyyət biçərsən, xasiyyət əkərsən – tale biçərsən». Tələbəlik çağlarından tanıdığım, ciyin-ciyinə çalışdığını, rəftarına, adətinə, xasiyyətinə vaqif olduğum Nahid ömrü boyu öz taleyinin əkinçisi olub. İndi müdrik yaşında zəhmətinin bəhrəsindən qürur duyub deyir: «Tanrıma, taleyimə minnətdaram ki, ömrün bu çağına yetirdi mənə».

Taleyinə şükür edən bəndəsinə Tanrısı nə verməyib? İnsan, Ziyali, Yaziçi olmaq istedadı, Ər, Ata, Baba olmaq səadəti!

Sənət aləminə öz dəst-xətti ilə qədəm qoyan istedadlı nasırın şeir kimi axıcı dili müqtədir sənətkarların, çoxsaylı oxucuların diqqətini cəlb etdi. Söz sənətinin silahı olan Dilin Nahid Hacızadə qələmində sanki muma döndüyü, Sözün zərgər dəqiqliyi, zərrəbinlə öz yerində işləndiyi xüsusi vurğulandı.

Real həyat materialı, poetik duyum, hissələrin zənginliyi – bütün bunlar yaziçının qələmindən çıxan hekayələrin, povestlərin, pyeslərin, romanların kövhəri, əsas məziyyətləridir. Onun əsərlərini oxuyanda elə bil adəmin ürəyinə bir işiq səli axır. Bu əsərlərdə insana, təbiətə, gözəlliyə məftunluqdan doğan poetik təsvir gözümüzü, könlümüzü oxşayır, məhəbbətin yaşarılığı, qüdrəti («Məhəbbət ölüncə var», «Payız leysanları»), torpağa, doğma yurda bağlılıq («Dağlar, sizdə gözüm qaldı»), mühari-bəyə, haqsızlığa, qəddarlığa nifrət («Bir ana tanıydım», «Köçündən ayrılan durna»), mənəvi-əxlaqi keyfiyyətlər təbii, həyatı, bədii boyalarla qələmə alınıb.

Nahid Hacızadə yarım əsrdir ki, yazıcı yaradır. Radio, televiziya, qəzet və nəşriyyatlarda işlədiyi uzun illər ərzində söz-sənət adamları ilə sıx ünsiyyətdə olan yaziçi-jurnalist deyir: «Könlül dünyamda lay-lay, bəlkə də qalın cildlərə sığmayan xatirələr uyuyur».

O, görkəmli yazıçılar, şairlər, bəstəkarlar, rəssamlar, səhnə ustaları haqqında xatirələrini qələmə alır, mətbatda dərc etdirir. Bu xatirələr oxucular tərəfindən rəğbətlə qarşılanır, məraq doğurur. Onlar çoxdan tanıdları, əsərlərini dönə-dönə oxuduqları məşhur sənət adamlarını Nahid Hacızadənin «təqdimatında» elə bil təzədən tanır, özləri üçün «kəşf» edirlər.

Adətim üzrə qələm dostumun hər bir xatirəsini oxuyan kimi zəng edib təəssüratımı «isti-isti» onunla bölüşür, «gün o gün olsun ki, sənin xatirələrini kitab şəklində görək» deyirdim, hər dəfə yeri düşəndə söhbəti təzələyirdim.

Və nəhayət, «Yada düşdü» oxuculara üz tutdu. «Bu, mənim üçün bir borc idi – mənəvi borc», – deyə yazıçı vurğuladı. O, həyatı boyu ünsiyyətdə olduğu insanlara – Azərbaycan ədəbiyyatı, incəsənəti və mədəniyyətində böyük xidmətlər göstərən söz və sənət adamlarına, el sənətkarlarına, görkəmli şəxsiyyətlərə öz mənəvi borcunu verdi.

Kitabın redaktoru, təcrübəli jurnalist Dilarə xanım Vəkilova «Yada düşdü»nın son səhifəsində müəllifə müraciətlə yazdı: «Siz müasir oxucuya, xüsusən də gənclərə çox gərək olacaq bu kitabın nəşrini gerçəkləşdirməklə yaddaşlarda yaşayan insanlara, həmçinin özünüzə sözdən bir abidə qoydunuz, təməlində nəciblik, sədaqət, etibar duran bir abidə – İnsanlıq abidəsi!»

«Yada düşdü» cəmiyyətimizdə artıq unudulmaqdə olan çox məsələləri yada saldı. Oxucu qıtlığından şitkayətləndiyimiz bir zamanda problemlərimizi ürək ağrı-acısı ilə qələmə alan, maraqla oxunub əks-səda doğuran publisistik yazılar müəllifi İradə xanım Tuncay «Yada düşdü»nü özünün dediyi kimi birləşfəsə oxuyanda «artıq unutmağa başladığımız olub-keçənlər» yadına düşdü. Və keçib gəldiyimiz «həqiqətən mədəniyyətimizin intibah dövrü»nü «maddiyyata başı qarışmış millətimiz»in yadına saldı.

İradə xanım Tuncayın böyük həcmli, dolğun məzmunlu, oxucunun ağlına, ürəyinə işləyən məqaləsi Yazıçılar Birliyinin Natəvan klubunda «Yada düşdü» kitabının təqdimatı mərasimində birmənalı olaraq təqdir edildi.

Xalq şairi Fikrət Qoca, filologiya elmləri doktoru, professor Qəzənfər Paşayev, «Azərbaycan» jurnalının baş redaktoru İntiqam Qasimzadə, tənqidçi Vaqif Yusifli, yazıçı Elçin Hüseynbəyli, şair Oqtay Rza «Yada düşdü»nü Nahid Hacızadənin yaradıcılığında və ümumən ədəbiyyatımızda təqdirəlayıq hadisə kimi dəyərləndirdilər.

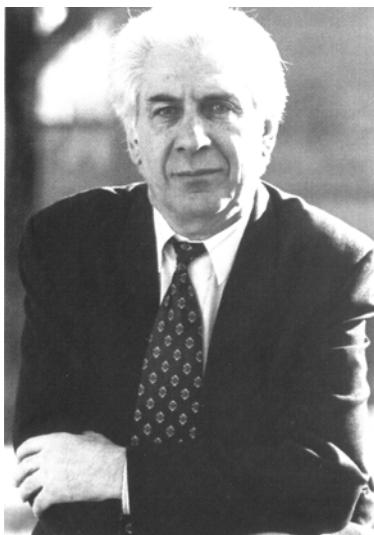
Son illərdə dünyada ən çox memuar ədəbiyyatının oxunduğunu diqqətə çatdırın şair Fikrət Sadiq Nahid Hacızadənin «Yada düşdü» kitabı ilə bu janrin Azərbaycan ədəbiyyatında «yüksək mərtəbəyə qalxdığını» diqqətə çatdırıldı.

Qələm dostumuzun həyatı xatirələr xəzinəsidir. O, «Yada düşdü»nün ikinci kitabını yazıb tamamlayıb. Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin sıfarişi ilə «Yaddaşimdə yaşayınlar» kitabı çapa hazırlanır. Nahid Hacızadənin baş redaktoru olduğu «Azərbaycan Respublikasının Xatirə Kitabı» redaksiyası İkinci Dünya müharibəsində, Əfqanistanda, 20 Yanvar faciəsində və Qarabağ uğrunda döyuşlərdə həlak olmuş soydaşlarımız haqqında iyirmi cildlik ensiklopediya üzərində işləyir.

* * *

Nahid Hacızadənin yetmiş beşi haqladığını eşidəndə yola saldığımız əsrin 60-cı illərində birlikdə işlədiyimiz unudulmaz çağları xatırladım. O zaman hələ qırışlarla naxışlanmamış alnında qırılan gur saçları, qayğılı, fikirli, narahat anlarında belə təbəssümlə işıqlanan çöhrəsi, Gədəbəy bulaqlarının suyu kimi dumdurú gözləri xəyalımda canlandı.

Həmin vaxtdan keçən yarım əsrlik yaradıcılıq yolunu qət etmək nə gur qara saçlara, nə qırılıb töküldükləri o geniş, açıq alına, nə də dumdurú gözlərə nəsib oldu: dağlara qar yağdı, zamanın qasırğaları yamacın köksünə şırımlar açdı, şəffaf bulaqların gözü bulandı. Qəddini əyməyən, incisə də küsməyən, 75-in zirvəsinə sahibi ilə pillə-pillə qalxan bircə şey oldu: İşıq, ürəyin işığı!

Nahid Hacizadənin nə özünü, nə sözünü bunsuz təsəvvür etmək mümkün deyil. Onun hər sözünün öz işığı, öz rəngi, öz çaları var. Mən Nahidi oxuyanda bu rəngləri görürəm. Sözün rənglərindən yaranan təbiət mənzərələri, müxtəlif insan xarakterlərini əks etdirən obrazlar gözlərim önündə canlanır.

Onun sözünün işığı oxucuda xoş ovqat, nikbinlik, inam, qətiyyət yaradır. Nə qədər ki ürək döyüñür, bu işiq da yanacaq, ömrün pillələrini nuruna boyayacaq!

BORC

*Ata-anan göydən yerə endirib səni,
müəllimin işə yerdən göyə ucaldıb.*

MÜDRİK SÖZÜ

İnsan olub keçənlərə, yaxşı-yamana, xeyir-şərə ömrünün qürub çağında, ixtiyar yaşında daha düzgün qiymət verir. Onu boy-a-başa çatdırın valideynlərinin, savad, təlim-tərbiyə verən müəllimlərinin, həyat burulğanında dayaq-dəstək olan yaxşı adamların əsl qədir-qiyamətini anlayır. Eləyə bilmədiklərinə görə, səhvləri üçün yanıb-yaxılır.

«Beşikdən qəbir evinədək öyrənin!» – buyurub peyğəmbərimiz (s.ə.s.). İnsan ömrü boyu həyat həqiqətlərini öyrənir, özü üçün yenidən «kəşf» edir, oxuyur, yetkinləşir, kamilləşir. Bu baxımdan mənim bəxtim gətirib, çox yaxşı müəllimlərim olub: orta məktəbdə, universitetdə, həyatda!

Ötən əsrin əllinci illərində Salyanda sayılıb-seçilən, böyük hörmət sahibi olan Müseyib müəllimin, Həsən müəllimin, Hüseyn müəllimin, Sədaqət müəllimin, Nəmidə müəllimin, rus dili müəllimim Valentina Salminanın, Seyid İbrahim müəllimin zəhmətləri mənim və yaşıdlarımın təlim-tərbiyəsində əvəzsiz olub.

Azərbaycan Dövlət Universitetində (indi BDU) təhsil aldığım 1957-62-ci illərdə hər müəllim əsl məktəb, bilik xəzinəsi idi: akademiklər Həmid Arası, Cəfər Cəfərov, professorlar Mir Cəlal, Bəxtiyar Vahabzadə, Səlim Cəfərov, Yusif Seyidov, Pənah Xəlilov, Hidayət Əfəndiyev, Hadi Mirzəzadə, İsmayıл Əlizadə, Aslan Aslanov, ixtisas müəllimlərimiz jurnalistika kafedrasının müdürü Həsən Şahgəldiyev, Nurəddin Babayev, Şirməmməd Hüseynov, Nəsir İmanquliyev, Nüsret Bağırov, Seyfulla Əliyev, Nəriman Zeynalov.

Tanınmış jurnalist, gözəl qələm sahibi, maraqlı oçerklər müəllifi, həm də əsl müəllim, qayğıkeş insan idi Nurəddin Babayev. Xatirimi çox istəyirdi. Müəllimimin mənə rəğbətini 3-cü kursdan, ixtisas fənnindən dərs deyən vaxtdan hiss etmişdim. Qrupumuzla ilk görüşündə bizimlə açıq səhbət edib demişdi: «Bu günədək mən sizin heç birinizi tanımadım. Burada qohumum, yaxınım yoxdur. Müəyyən vaxtdan sonra isə olacaq. Yادınızda saxlayın: kim jurnalist sənətinə hörmətlə yanaşsa, bu-nu öz qələmi ilə sübut etsə, mətbuatda yazıları çıxsa, mən həm-karım, qələm dostum kimi ona hörmət bəsləyəcəyəm».

Nurəddin müəllim sözünün üstündə möhkəm durdu. Bizə sənətin sırlarını, yazı mədəniyyətini öyrətdi. Sonra müxtəlif mövzularda yazılar tapşırıdı. Kurs işim xoşuna gəldi. Onun köməyilə mətbuata ayaq aćdım, yazılarım dərc olundu, efirdən səsim gəldi. Qonorarım – müəllif haqqım əlaçılıq təqaüdündən çox olurdu. Əməlli-başlı dolanırdım, daha evdən pul almırdım.

1962-ci ilin iyununda, dövlət imtahanlarını verib diplom işimi («Neft daşları» haqqında oçerk: «İnsan və dəniz») müdafiə edəndən sonra Nurəddin müəllim məni «Azərbaycan gəncləri» qəzetiinin baş redaktoru Cəmil Əlibəyovun yanına apardı. Səhbət qısa, konkret oldu. «Cəmil müəllim, dediyim tələbə bu-dur. Məsləhət görürəm sizdə işləsin». Baş redaktor razılıq verdi.

Sevincək rayona-evimizə gəlib anama dedim. O, başını bulayıb etiraz etdi: «Bakıda necə qalarıq, ev yox, həyat yox. Başına dönüm, elə burada işlə».

O vaxt rayon qəzetləri ləğv olunmuş, əvəzində rayonlar-arası qəzetlər yaradılmışdı. Salyan, Neftçala, Astraxanbazar (indiki Cəlilabad) və Puşkin (indiki Biləsuvar) rayonlarını əhatə edən «Məhsul» qəzeti fəaliyyətə başlamışdı. Redaktor Həmdulla Əzizov məni Salyan rayonu üzrə xüsusi müxbir təyin etdi.

Aylıq maaşım və qonorarım az idi. Subaylıq və gəlir vergilərini çıxandan sonra əlimdə bir şey qalmırıldı. Redaksiyada zarafatla deyirdilər ki, gərək evlənib subaylıq vergisindən qurtu-lasan. Bu maaşla nəinki evlənmək, heç dolanmaq olmurdu.

Nurəddin müəllim həmişə bizə deyərdi ki, qələmi olan jurnalist ac qalmaz. Bənna daşdan, jurnalist qələmdən pul çıxarar. Belə də etdim. Redaksiyalarla əlaqə saxladım, respublika qəzetlərində və jurnallarında yazılarım dərc olundu. Nəriman müəllim «Kommunist» qəzetində kənd təsərrüfatı şöbəsinin müdürü idi. Yazılım xoşuna gəlirdi. Deyirdi ki, Salyana, Neftçalaya, Puşkinə, Astraxanbazara müxbir göndərmirəm, sənə arxayınam. Mən də müəllimimin etimadını doğruldur, onun tapşırığı ilə qonşu rayonlardan da yazılar hazırlayırdım. O vaxt respublikada birinci qəzet sayılan «Kommunist»in ştatdankənar müxbiri kimi hər ay yaxşı qonorar alirdim. Azərbaycan radiosunun efirindən tez-tez səsim gəlirdi. Mən informasiyani, müxbir söhbətini, reportajı hadisə yerindən, Hacı müəllim demişkən, «isti-isti» efirə ötürməyi hələ tələbə ikən öyrənmişdim.

O vaxtlar Azərbaycan radiosu Xəbərlər və Təbliğat redaksiyasının baş redaktoru Hacı Hacıyev çox böyük nüfuz sahibi idi, rəhbərliyin yanında bir sözü iki olmurdu. Tanınmış yazıçı-publisist Nahid Hacızadə xatirlərində yazır: «Hacı Hacıyev istedadlı, perspektivli cavanları başına yiğir, onları sözün əsl mənasında jurnalist kimi yetiştirdi. Əlövsət də hardasa onun məktəbini keçmişdi».

Otuz ildən çox respublikanın yeganə teleradio məkanında yaradıcı fəaliyyət göstərən, sıravi müxbirdən baş redaktor, sədrin birinci müavini vəzifəsinə yüksələn, hazırda televiziyanın «Qızıl fond»unda saxlanılan və vaxtaşırı nümayiş etdirilən maraqlı tamaşaların, kompozisiyaların, pyeslərin müəllifi Nahid Hacızadə dövrünün tanınmış jurnalisti Hacı Hacıyevin istedadına, təşkilatlılıq qabiliyyətinə yaxşı bələd idi. Hacı müəllim cavan jurnalistlərin təcrübə qazanıb püxtələşməsində, inkişafında çox böyük iş göründü. O, həqiqətən gənc jurnalistlər üçün canlı məktəb, tələbkar, həmçinin təmənnasız, qayğılaş və xeyir-xah bir insan idi. Məhz onun xeyirxahlığı sayəsində mən ailəmlə Bakıya köçəndə radionun Təbliğat redaksiyasına redaktor təyin edildim. Burada, Hacı müəllimin rəhbərlik etdiyi yaradıcı kollektivdə radio-jurnalistə xas olan operativlik, dəqiqlik kimi

keyfiyyətlərə yiyələnməyə çalışdım, əsl həyat məktəbi keçdim. Və televiziyanın «Gənclik» Baş redaksiyasının baş redaktoru Nahid Hacızadə mənim şöbə müdürü vəzifəsinə namizədliyimi irəli sürəndə Hacı müəllim öz yetirməsinin irəli çəkilməsindən məmənun olub xeyir-duasını verdi.

Nahid müəllimin sonralar xatırılardır yazdığı kimi: «Yaşımızın, ömrümüzün gözəl çağları idı. Ürək-ürəyə verib işləyirdik. «Gənclər» redaksiyası az vaxtda önə çıxdı, şöhrətləndi, tamaşaçıların rəğbətini qazandı».

Baş redaktor televiziya tamaşaçılarının ürəyinə yol tapmağı bilirdi və bunu bize – gənc jurnalistlərə öyrədirdi. Hələ qələmi bərkiməmiş, təcrübəsiz cavanların çalışdığı «Gənclər» redaksiyası üçün o, əsl nümunə, örnek idi: təvazökarlığı, təşkilatlılığı, redaktəsi, yazıları – əlindən düşməyən qələminin məhsulu ilə!

İstedadına, xanımlığına və kişi cəsarətinə böyük hörmət bəslədiyim bənzərsiz publisist İradə Tuncay, ona auditoriyada dərs deməyən, amma uzun müddət baş redaktor kimi çox şey öyrədən Nahid Hacızadəni haqlı olaraq özünün müəllimi sayır: «Fəxr edirəm, qürur duyuram, Nahid Hacızadə müəllim olub. Çox şəylər öyrənmişəm, ciddi, sözə zərrəbinə baxan Nahid müəllimdən. İşə münasibət öyrənmişəm. Vərəsəlik məsələlərini nəzərə alsaq, mən də onun yetirməsiyəm. Yenə eyni məkanda çalışırıq. Amma indi mən 6-cı mərtəbədəyəm, o, 5-də. Fərq eləməz, Müəllim hər zaman yüksəkdədir!.. Necə ehtiyac var onun kimi təmiz, saf, professional, ciddi adamlara. Necə ehtiyac var onun sərt sözlərinə, təmənnasız münasibətinə».

Tanınmış jurnalist Faiq Qismətoğlu «Ədalət» qəzetində yazar ki, ixtisas müəllimlərimiz, ustad jurnalistlər böyük və işiqli insanlar idilər. Neçə illər keçsə də, zaman ötsə də onların böyüklüyünü, ziyalılığını heç vaxt unuda bilmərik.

* * *

Yaşlandıqca xatirələrlə yaşayıram, xatirəsi əziz olan insanlarla baş-başa qalıram. Həmyaşıdlarım, tələbə dostlarım da mənim kimi. İndi tanınmış qələm sahibləri Ələkbər Abbasov (Şəhrili), Yusif Kərimov, İlyas Adigözəlli ilə tez-tez zəngləşir, görüşürük, yetirmələri olduğumuz müəllimlərimizi ehtiramla xatırlayıraq. Anım mərasimlərdə sözümüzü deyirik.

Yaradıcılığının ən gözəl vaxtında dünyasını dəyişən, görkəmli jurnalist, tədqiqatçı alim Nəriman Zeynalovun işıqlı xatirəsinə Yusif Kərimov çox təsirli yazı qələmə almış, «Xalq qəzeti»ndə dərc etdirmişdi. Mətbuat Şurasında keçirilən anim mərasimində hamımız iştirak etmiş, Nəriman müəllim haqqında xatirələrimizi söyləmişdik.

Bakı Dövlət Universitetində mərhum müəllimlərimiz Nurəddin Babayevin və Nəsir İmanquliyevin xatirələrinə həsr olunmuş mərasimlərdə tanınmış qələm sahibləri, tədqiqatçı alımlar onların Azərbaycan mətbuatında, jurnalist kadrların yetişdirilməsində əvəzsiz xidmətlərini xüsusi vurgulamışlar.

Əlbəttə, yüksək səviyyəli tədbirlər – mərhum müəllimlərimizin, eləcə də mətbuatımızın inkişafında danılmaz xidmətləri olan görkəmli jurnalistlərin xatirələrini əziz tutmaq, anim mərasimləri keçirmək, yubileylərini qeyd etmək təqdirəlayıqdır. Ancaq bütün bunlarla yanaşı, Azərbaycan mətbuatı klassiklərinin təməlini qoymaları gözəl ənənələri sovet dönməндə senzura qadağalarına, məhdudiyyətlərə baxmayaraq özlərinə məxsus üslubda davam və inkişaf etdirən, vaxtile auditoriyalarda, sonra isə həyatda bizi öyrədən ustad jurnalistlərin yaradıcılıq fəaliyyətlərini aşdırıran elmi-tədqiqat işləri aparılmalı və bütün bunlar gənc jurnalistlər nəslinə yetərinçə çatdırılmalıdır, hər vasitə ilə onlara aşilanmalıdır.

Bu, çox vacibdir, mənəvi borcdur.

«KEÇİB SİNƏM ÜSTDƏN İLLƏR KARVANI»

İslam tarixində böyük həkimlər, eyni zamanda həkim-filosoflar olmuşdur. Bizim Əvəzağa Məlikov da bu tip həkimlərdəndir.

CAVAD HEYƏT

— Salam, doktor!

Narın, kövrək addımlarla evinin yaxınlığındakı bağçada fikirli halda gəzişən yaşılı həkim başını qaldırdı. Ağbirçək qadın xoş təbəssümlə ona baxırdı. Ehtiramla salamını aldı.

— Deyəsən tanımadınız?

Qadının sualına cavab vermək əvəzinə ona zənnlə nəzər saldı.

— Ola bilər, — qadın dilləndi, — Axı, o vaxtdan çox keçib, lap çox. Təzə gəlmışdınız rayona, cavandınız. Amma camaat razılıq edirdi sizdən yaxşı həkim kimi, — sözünə ara verib dərin-dən köksünü ötürdü, — mən də naçar qalmışdım tifilimin əlində. Aman-zaman bircə balamı naxoşluq əldən salmışdı. Göstərmədiyim həkim, aparmadığım ocaq qalmamışdı. Haqqınızda eşidən kimi uşağı götirdim yanınıza. Allah köməyiniz olsun, heç vaxt «neynim, necə eləyim» deməyəsiniz. Uşağımı dirildib ocağımı sönməyə qoymadınız. Hələ dava-dərmanın pulunu da verdiniz. Yادınızda deyilmə!

Qadının söhbətindən təsirlənin həkim qayğı ilə soruşdu:

— İndi necədir oğlunun əhvəli?

Elə bil qəfil gün şüası düşdü ağbirçəyin üzünə. İrili-xirdalı qırışlar bürüyən gözlərini qiyıb sevincək:

— Allaha şükür, lap yaxşıdır, — dedi, — hacəndir evləndirmişəm, yekə kişi olub. Mən də nəvələrimi oynadıb sizə dua-sana eləyirəm.

...O, xoş ovqatla evə qayıtdı. Otağında divana uzandı ki, dincini alıb rahatlansın, elə bu dəm qapı açıldı:

– Baba!

Adaşı olan oğul nəvəsi əlində albom onun yanında durdu. Baba xoşhal oldu:

– Nədir, oğul balam, albomda nəyə baxırsan?

– Sənin şəkillərinə. Bir bax, bu balaca oğlan mənə oxşayır ey...

Baba albomu əlinə alıb şəklə baxanda üzünə xoş təbəssüm qondu:

– Hə, düz deyirsən, sənə oxşayır, deyəsən bir az da mənə oxşayır, hə? – deyib nəvəsini iftixarla süzdü, – Bəs necə, axı, biz adaşıq – Əvəzağa baba, Əvəzağa nəvə!

Balaca nəvə babasına baxıb bic-bic güldü. Sonra ciddi görkəm alıb qətiyyətlə dedi:

– Mən də böyüyəndə həkim olacağam, sənin kimi, atam kimi, yaxşı həkim!

Baba kövrəlib nəvəsinin üzündən öpdü:

– Ay mənim ağıllı balam, Allah qorusun səni, arzuna çatdırınsın.

Nəvəsi gedəndən sonra albomu vərəqləməyə başladı. Kürün yaşılığa bürünmiş sahilində atasının çekdirdiyi şəklə diqqətlə baxdı. Ucaboy, yaraşıqlı, şıq geyimli atası indi oğlundan xeyli cavan görünürdü.

«Atam öz müasirləri içərisində ziyali adam olub. Anam – Umu Məmməd qızı savadsız, lakin ağıllı, təmkinli, evdar bir qadın idi. Kənd əhli onu məleykə adlandırdı. Anam bizimlə – beş qız, bir oğulla çox müləyim dolanırdı. Dəfələrlə şahid olmuşam ki, özü ac qalıb payını bizə – balalarına verərdi».

O, albomu vərəqlədikcə məktəb, tələbəlik illərini xatırladı. Ailə ehtiyac içərisində yaşayır, korluq çəkirdi. Tələbə oğula yol pulu verməyə belə imkan yox idi. Odur ki, institutu özü demiş-kən tərk etmək istəyirdi. Lakin yaxın tələbə dostu Sabir onu fikrindən daşındırdı.

«Sabir çox imkanlı idi, mənə əl tutmaq isteyirdi. Mən isə razi olmurdu. Onda Sabir Bakı tramvay parkında müfəttiş işləyən əmisiinin köməyilə məni də müfəttiş vəzifəsinə düzəldirdi. Mən axşam saat 6-dan gecə saat 2-yə qədər işləməli idim. Məvəcibi də məni qane edirdi: Sabirin əmisi məni 3-cü kursu bitirdikdən sonra orta tibb işçisi kimi Keşlə zavodunda gecələr işləmək üçün işə düzəldi. Bununla da mənim institutu bitirməyim üçün şərait yaratdı».

Əvəzağa gecələr işlədi, gündüzlər institutda səylə oxudu, 1956-ci ildə ali təhsilini uğurla başa vurdu. Məzunların hamisinin Rusiyaya göndəriləcəyi elan ediləndə isə çıxılmaz vəziyyətdə qaldı.

«Atamin, ailəmizin mənə ehtiyacı vardı. Ona görə də mənim Azərbaycanda qalıb işləməyimi istəyirdilər. Nə qədər çalışsam da mümkün olmadı. Mənə o zamankı Kamensk vilayətinin Aleksey-Lozovski rayonuna Mərkəzi Xəstəxananın terapiya şöbəsinə müdir vəzifəsinə göndəriş verildi».

* * *

Tibb institutunu əla qiymətlərlə bitirən azərbaycanlı gənc Rusiyada – Kamensk vilayətinin ucqar rayonunda işə başlayanda böyük çətinliklərlə üzləşdi. Rus dilini zəif bilirdi, ali təhsilli həkim olsa da, təcrübəsi yox idi. Ancaq öz iradəsi, qətiyyəti, zəhməti ilə Vətəndən uzaq qərib yerdə həmkarlarının, sadə insanların diqqətini cəlb edirdi.

«Sutkanın 15-16 saatını işləyirdim. Heç yorulmurdu da».

Rüstəm Möllköv

Sənətinə sonsuz məhəbbət bəsləyən cavan azərbaycanlı həkim Vətəndən uzaqda gecə-gündüz çalışır, var qüvvəsini əsirgəmirdi. İnstitutda ona dərs verən gözəl müəllimlərindən – professorlar Kamil Balakişiyevdən, Mustafa bəy Topçubaşovdan, Mirsədulla Mirqasimovdan öyrəndiklərini indi öz praktiki işində, xəstəliklərin müalicəsində bacarıqla tətbiq edirdi. «Çox oxumaq lazımdır, xəstəliklər haqqında kitablarda geniş yazılıb, həmişə oxuyun, öyrənin, müalicə prosesində istifadə edin» – deyə dənə-dənə təkrar edən professor Mirqasimovun sözlərini indi Əvəzağa Məlikov həyat devizinə, təbiblik kredosuna çevirmişdi. Daim öz üzərində çalışır, elmi ədəbiyyatı dənə-dənə oxuyur, tibb aləmindəki yenilikləri öyrənir, müalicə işində məharətlə istifadə edirdi.

Bütün bunların nəticəsi isə çox uğurlu olurdu. Gənc həkim Əvəzağa Məlikov Rostov vilayət xəstəxanasından göndərilən, bəzən isə hətta, orada müalicəsi nəticə verməyən xəstələri sağaldırdı.

«Çox mürəkkəb, ağır xəstələrdən biri də 20-22 yaşlı sağıcı qız idı. Onun xəstəliyi Rostov vilayət xəstəxanasında dəqiqləşdirilmişdi – ağciyərin absesi xəstəliyi. Onu rayon mərkəzi xəstəxanasına müalicəsini davam etdirmək üçün göndərmişdilər. Apardığım bütün müalicələr effekt vermirdi. Xəstənin hər axşam temperaturu 39-40 dərəcə olurdu. Bu xəstəlik haqqındaki bütün ədəbiyyatları tapıb öyrəndikdən sonra, belə xəstələrə 33 faizli 10 qram spirt məhlulu vurulduğunu oxudum və bunu elədim. Bu, xəstəni hərarətdən xilas etdi. Və o, sağalmağa başladı. Şadlığımın, sevincimin həddi-hüdudu yox idi. Elə bu vaxt daha ağır xəstə gətirdilər. Bu da Rostov vilayət xəstəxanasında müalicə olunmuşdu. Heç bir nəticə əldə olunmadığı üçün polisrozit diaqnozu ilə bizim rayona müalicəsini davam etdirməyə göndərmişdilər. Onun döş boşluğununda, ürək ətrafi boşluqlarda, qarın boşluğununda maye var idi. Özü də bir dəri, bir sümük qalmışdı. Həkim yoldaşlarının və mənim fikrimcə bu xəstəni ölmək üçün bizə qaytarmışdır. Valideynlərinin yeganəsi olan bu qız 10-cu sinfi təzəcə qurtarmışdır. Ata-anası ondan bir addım belə uzaqlaşmirdi və övladlarının haçan dünyasını dəyişəcəyini gözləyirdi. Tibbi ədəbiyyatda polis-

rozit xəstəliyinin vərəm mənşəli olmasını da göstərirlər. Elə buna görə də qərara gəldim ki, onu vərəm xəstəsi kimi müalicə etmək lazımdır. Yüksək dozada streptomitsin və başqa vərəm əleyhinə dərmanlarla müalicəyə başladım. Heç bir həftə keçməmiş xəstədə dönüş yarandı. Bir ayın ərzində xəstə 12 kiloqram kökəldi, özünü tam sağlam hiss etdi. Boşluqlardakı mayelerin izi də qalmamışdı.

Xəstənin sağalmasını görən valideynlər vilayətə, müxtəlif informasiya orqanlarına haqqında tərifnamələr yağdırıldılar. Vilayət və rayon qəzetlərində məqalələr çıxmaga başladı. Hətta vilayət xəstəxanasında bu xəstəni müalicə edən həkim bizim rayonun baş həkiminə zəng edib, doğrudanmı bu qızın sağaldığını soruşmuşdu.

Həkimi hamiya tanıtdıran, onu hamının sevimliyi edən belə ağır xəstələrin sağalması olur. Bundan sonra mən yüzlərcə xəstədən məktublar aldım. O xəstələr məndən onların müalicəsini boy numa götürməyimi xahiş edirdilər. Çox cavan olmağıma, rus dilini zəif bilməyimə baxmayaraq, adamlar mənə inanırdılar. Bu da həkim üçün ən böyük mükafatdır».

Əvəzağa hər bir həkimin arzu etdiyi mükafatı – insanların inamını, məhəbbətini hələ gənc yaşlarında Vətəndən uzaqda qazana bildi. Onun təbib həyatının kökündən dəyişib, arzusunda olduğu cərrah kimi yetişməsinə Kamensk vilayətinin baş cərrahi A.V.Şlepov kömək etdi. O, rayona cərrahiyyə işinin vəziyyətini yoxlamağa gəlmışdı. Yoxlama zamanı onu Əvəzağa müşayiət edirdi. Baş cərrahın suallarına gənc həkim dürüst cavab verirdi. Bundan məmənnun olan A.V.Şlepov Əvəzağanın arzusunu nəzərə alıb onun Rostov vilayət xəstəxanasında cərrah ixtisası üzrə altıaylıq kursa daxil olmasına şərait yaratdı. Burada o, vilayət xəstəxanasının şöbə müdürü A.Petrovskidən arzusunda olduğu peşəni səylə öyrəndi. Öz sənətinin əsl ustası olan A.Petrovski onu daha yaxşı öyrətmək məqsədilə özünə köməkçi götürdü.

«Yadımdadır, bir dəfə onu Rostovun yaxınlığındakı rayonda ağır bir xəstənin üstünə çağırmışdılar. Məni də özü ilə götürdü. Əməliyyat uğurla keçdi. Rostova qayıtdıq. Xəstəxanaya çatmışdı ki, 60-65 yaşlarında bir xəstə də gətirdilər.

Xəstənin vəziyyəti çox ağır olduğundan, vaxtı ilə həmin şöbədə müdir işləmiş, indi isə təqaüddə olan Keçikyanı da məsləhətə çağırmışdılar. O, hamidan bir-bir xəstə haqqında nə fikirdə olduğunu soruşurdu. Növbə mənə çatanda xəstədə daxili qanaxma olduğunu söylədim. O, kinayəli gülüşünü gizlətməyib istehza ilə dedi: yəqin ki, kişidə uşaqlıqdan xaric hamiləlik olub partlayıb. Bu xəstəliyin ancaq qadında olduğunu hamı bilirdi. Amma mən xəstə ilə çox sorğu-sual apardığım üçün daxili qanaxmanın olmasına yüz faiz inanırdım. Xəstəliyi tam aydınlaşdırmaq üçün xəstəyə diaqnostik laparatomiya (diaqnozu dürüstləşdirmək üçün qarın boşluğunun açılmasına deyilir) edilməsi lazım idi. Petrovski qarın boşüğunu açdı, qarın boşüğündə fəvvərə ilə qan tökülməyə başladı. Bu vaxt mənim baxışımıla o alçaq erməninin baxışı rastlaşdı. Bu iyəncə adam mənim öldürücü baxışına tab gətirməyib əməliyyat otağını tərk etdi. Həmkarlarım məni təbrik etdilər».

Gənc həkim Rostovda cərrahlıq kursunu bitirib Milyutinsk rayon mərkəzi xəstəxanasının cərrahiyə şöbəsinə müdir təyin edilir. Bir il sonra isə rayonun baş həkimi vəzifəsinə irəli çəkilir. Rayon və Rostov vilayət sovetində deputat seçilir. Cərrah kimi gündə 4-5 əməliyyat aparır. Həmçinin başqa rayonlara da əməliyyat aparmaq üçün dəvət olunur.

Rayon əhalisinin böyük hörmət bəslədiyi cavan baş həkim və cərrah Rostov vilayətində bacarıqlı səhiyyə təşkilatçısı kimi tanınır.

«Rostov vilayətində çalışdığım zamanlar işim nə qədər yaxşı olsa da, mən heç vaxt Azərbaycana qayıdacağımı unutmurdim. Ona görə də çalışırdım ki, nə qədər imkan var, çox öyrənim. Bu məqsədlə müxtəlif şəhərlərdə kurslarda olur, ixtisasımı təkmilləşdirirdim. Nəhayət, Vətənə qayıdanda mübaliğəsiz deməliyəm ki, bütün rayon məni çox hörmətlə yola saldı».

* * *

Altı il Rusyanın rayon xəstəxanalarında işləyib birinci dərəcəli cərrah kimi Vətənə dönən Əvəzağa Məlikovu doğma Salyanda öz qohum-əqrəbasından və vaxtilə bir məktəbdə oxuduğu yoldaşlarından başqa tanıyan yox idi.

«Hətta öz qohumlarımızda da mənim cərrah olmağıma şübhə var idi. «Ev buzovundan öküz olmaz» məsəli özünü göstərirdi».

Öz ixtisası üzrə boş yer olmadığından ona hər biri yarımla stat olmaqla qanköçürmə və təcili yardım şöbələrində iş verildi. Əvəzağa həkim başını aşağı salıb işlədi.

«Günlərin birində cərrahiyə şöbəsinin müdürü Seyran Ağabəyov xəstələndi. Mən isə rayonda yeganə adam idim ki, onu əvəz edə bilərdim. Baş həkim məni çağırdı və qohumunun xəstələndiyini bildirdi. Xəstəni müayinə etdim və təcili əməliyyat aparılmasını məsləhət gördüm. Düzdür, baş həkim mənə cərrah kimi inanmirdi, amma nə isə bu qadının taleyini mənə etibar etdi. Xəstə uzun illər müxtəlif xəstəliklərə məruz qalmışdı. Əməliyyat uğurlu keçdi və qadın sağaldı. Bu hadisədən sonra həkimlər arasında mənə inam yaranmağa başladı».

Cərrahi ezamiyyətə və məzuniyyətə getdiyi vaxtlarda əvəz edən Əvəzağa çox ağır xəstələr üzərində uğurlu əməliyyatlar apardıqca ona olan inam möhkəmlənirdi. Rayon xəstəxanasının cərrahı Bakıya köçəndən sonra həmin şobəyə müdir keçən ili o, 700-dən çox əməliyyat apardı və hamısı da uğurlu oldu.

Mən o zaman universitetin jurnalistika şöbəsini bitirib Salyandakı rayonlararası qəzetdə işləyir və onun haqqında tez-tez yazirdim, özü də həvəslə, ilhamla. Ulu qüdrət sahibi bu boylu-buxunlu, yaraşıqlı, yapışqlı, xoş təbəssümlü bəndəsinə təbiblik istedadını verəndə səxavətini əsirgəməmişdi.

Münasib vaxt tapanda onun əməliyyatlarında iştirak edirdim. İş başında o, büsbütün dəyişirdi: baxışlar diqqətli, iti, əllərin və uzun barmaqların çevik hərəkətləri ritmik, səs mülayim, lakin qətiyyətli. Ətrafına baxmasa da, təcrübəli köməkçisi Anastasiya Fyodorovna onu yaxşı başa düşür, dərhal tapşırığını yeri-nə yetirir, cərrahın azca yana uzanan əlinə lazım olan aləti, tənzif, dərmanı verir. Əməliyyat vaxtı dəyişməyən onun yaraşıqlı

çöhrəsini nurlandıran xoş təbəssümüdür. Ancaq bir dəfə... bu təbəssüm yox olanda və xəstənin bənizi qar kimi ağaranda sanki yerimdə quruyub qaldım. Özümü toplayıb gözaltı onun təsvirəgəlməz qətiyyətli hərəkətlərini görəndə mənə elə gəldi ki, fantastik filmin ən həyəcanlı anlarına baxıram...

Heç zaman unutmayacağım bu qeyri-adi hadisəni o vaxt «Azərbaycan» jurnalının məsul katibi işləyən həmyerlimiz, şair Ağacavad Əlizadəyə danışdım. O biləndə ki, əməliyyat zamanı klinik ölüm keçirən xəstəni cərrah Əvəzağa Məlikov həyata qaytarıb, «mütləq bunu yaz, jurnalda çap etdirim», – dedi.

Az sonra «Cərrah bıçağı və insan ürəyi» ocerkim «Azərbaycan» jurnalında dərc olundu.

Bakıya köçüb Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Komitəsində işləyəndə cərrah dostumla əlaqə saxlayırdım. Onun haqqında radio-ocerkim efirdə səsləndi, sonra televiziya verilişi hazırladım.

Mən qonşu Cəlilabad rayonunda işləyəndə o, artıq Salyan rayon Mərkəzi Xəstəxanasının baş həkimi idi. Və bu məsul vəzifədə özünü dəyərli səhiyyə təşkilatçısı kimi göstərirdi.

«Mən əvvəllər cəmi 70 çarpayısı olan rayon mərkəzi xəstəxanasını 500 çarpayılıq etməyi, tərkibində bütün ixtisaslar üzrə şöbələr açmağı planlaşdırırdım».

Yetərincə zəngin təşkilatçılıq və peşə təcrübəsinə malik Əvəzağa Məlikov baş həkim vəzifəsində böyük məsuliyyət hissi ilə çalışdı. O, respublikada rayonlar arasında birinci olaraq anesteziologiya və reanimasiya şöbələrini təşkil etdi. Eyni zamanda həkimlərin öz ixtisaslarını artırmalarına, təkmilləşmələrinə və elmi işlə məşğul olmalarına xüsusi diqqət yetirdi. İndi respublikanın bir sıra tibb ocaqlarında professor Nazim Hüseynov, tibb elmləri doktorları Elman Ələkbərov, Məmmədhüseyin Qarayev, tibb elmləri namizədləri Azər Babayev, İsgəndər Bağırov, Səxavəddin Axundov, Ramiz Əhmədbəyli və başqaları vaxtilə Salyanda həkim işləmiş və bu qayğıdan bəhrələnmişlər.

* * *

Şaxtalı yanvar ayında Salyanın Kür sahilindəki bağlı bağatlı Piratman-Gəncəli kəndində dünyaya göz açmış həkim dostumun ömrünün 80-ci qış günündə hava çox müləyim idi. Mənə elə gəldi ki, ətrafi öz nuruna boyayan Günəş də bizim kimi yubilyarın görüşünə gəlib. Dostum Fərəc özünəməxsus şövqlə təklif etdi:

– Gəlin, təntənəli tədbirdən qabaq dostumuzla evində görüşək, sonra rəsmi hissəyə qatılıraq.

Həkimin keçmiş məktəb yoldaşı Sahib müəllimlə birlikdə səliqə-sahmanlı, kiçik bağçası olan həyatə girdik. Üçümüzə də əziz olan insanla kitab rəflərinin baş-başa verdiyi otağında görüşdük. Ovqatı xoş idi. Qarşısındaki stolun üstünə qoyduğu albomu göstərərək dedi:

– Bayaqdan baxıram, ömrüm kino lenti kimi gözümün öündən keçdi. Ötənləri bir də yaşıdım.

– Sənin həyatın canlı tarixdir, – deyə Sahib müəllim əlini dostunun ciyninə ərkələ qoydu. – Salyan səhiyyəsinin yarımlı əsrlilik tarixi.

Uzun illər rayon mədəniyyət şöbəsinə rəhbərlik etmiş Fərəc Dadaşov kitab rəflərini göstərərək onun sözünə qüvvət verdi:

– Əvəzağa doktor bu barədə məqalələr, kitablar yazıb.

Hamımızın nəzərləri rəflərdə səliqə ilə düzülən kitablara dikildi. Həkimin şəxsi kitabxanası olduğunu eşitmışdım, amma görməmişdim. Burada tibbə aid elmi kitablar, jurnallarla yanaşı, klassiklərin çox qiymətli külliyyatları, müxtəlif ensiklopediyalar, lügətlər, bədii, sənədli əsərlər, nadir nəşrlər toplanmışdı. Aşağı rəfdə doktorun özünün qələmə aldığı və onun haqqında yazılan kitablar diqqətimi cəlb etdi. O, bunu hiss edib tanınmış pedaqoq, Əməkdar müəllim, yazıçı-publisist Qulam Sadıqin «İnam» sənədli povestini əlinə aldı:

– Qulam müəllim bu kitabı 70 illiyimə həsr edib.

– Mən də oxumuşam, maraqlı yazıb, – dedim.

Doktor gülümsündü. Onun cavan yaşlarında üzündən əsik olmayan, indi nisbətən avaziyən xoş təbəssümü çöhrəsini işqlandırdı.

– Qulam müəllim qəribə hesablama aparıb, – dedi. – Doğrusu, cərrah kimi işə başladığım ilk vaxtlarda əməliyyatlarımın hesabını aparırdım. Sonra iş başımı elə qatdı ki, daha fərqiñə varmadım.

– Amma Qulam müəllim dəqiq hesablayıb, – deyə kitabda vaxtilə diqqətimi çəkən abzası oxudum: « Hesablamışam, rayonumuzda cərrah və baş həkim işlədiyi illərdə 26.280 əməliyyat aparıb. Hər əməliyyata orta hesabla yarım saat sərf olunsa (bəzən saatlarla çəkib), 13.160 saat eləyir. Bu 13.160 saat isə musiqiyə qulaq asmaq, ziyafət məclislərində vaxt keçirmək deyil, insan həyatı uğrunda mübarizədir».

– Yəqin xəbəriniz var, – deyə Fərəc üzünü bizə tutdu, – jurnalist Rüstəm Məlikovun doktor haqqında kitabı çapdan çıxıb: «80 illik ömrün 80 səhifəsi».

Doktor onun sözünü başının hərəkətilə təsdiq edib dedi:

– Bu kitabı Rüstəm mənə verib, professor Rahim Hüseynov da ön söz yazıb.

– Sən öz kitabların haqqında heç danışmırsan, – deyə Sahib müəllim dilləndi:

O özünə xas olan mülayim səslə:

– Mənim cəmi iki kitabı çıxıb, – dedi, – «Sərbəst düşüncələr işığında» və «Sağlamlığın zirvəsinə aparan yollar». Birincinin ayağı yüngül oldu. Oğlum Azər birinci kitabı Doktor Cavad Heyətə təqdim etmişdi. Bu da mənim dahi şəxsiyyət, Azərbaycanın böyük oğlu, dünya şöhrətli cərrah-alim Cavad Heyətlə tanışlığıma səbəb oldu. Yeri gəlmışkən deyim ki, Azər Azərbaycan kardiologiya cəmiyyəti idarə heyətinin, Avropa kardioloqlar və exokardioqrafiya cəmiyyətinin, Rusiya tibbdə ultrasəs müayinəsi mütəxəssisləri assosiasiyasının üzvü, Salyan Mərkəzi Xəstəxanası kardiologiya şöbəsinin müdürüdir. O, həm də Bakıda Beynəlxalq Tibb Mərkəzində kardioloq kimi fəaliyyət göstərir. Həmin klinikada Doktor Cavad Heyətin bütün ürək xəstələrinin exokardioqrafiya müayinəsi məhz Azər tərəfindən aparılırdı. Kitabımı oxuduqdan sonra Doktor Cavad Heyət mənimlə tanış olmaq istəyini Azərə bildirmişdi. Bizim tanışlığımız

həmin klinikada baş tutdu. Onu da deyim ki, «Sağlamlığın zirvəsinə aparan yollar» kitabına ön sözü məhz Cavad Heyət yazdı və yüksək qiymətləndirdi.

«Keçib sinəm üstdən illər karvanı» – deyən, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar həkimi, tibb elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, ali dərəcəli cərrah Əvəzağa Ərəstun oğlu Məlikova Doktor Cavad Heyət belə qiymət vermişdir: «İslam tarixində böyük həkimlər, eyni zamanda həkim filosoflar olmuşdur. Bizim Əvəzağa Məlikov da bu tip həkimlərdəndir».

ALQIŞ

*Turana qılınçdan daha kəskin, ulu qüvvət,
Yalnız mədəniyyət, mədəniyyət, mədəniyyət!*

H.CAVİD

Dağ şəlaləsi kimi çağlayan
«Cəngi»nin şaqraq sədaları salona
dalğa-dalğa yayılıb kükrəyir. Qə-
dim milli geyimli şüvərək cavanlar
əl-ələ verib səhnədə dövrə vururlar.
Ucaboylu rəqqas döyüşə atlılmış
kimi yoldaşlarının əhatəsində cöv-
lan edir. «Cəngi» səngiyir, rəqs
edənlər birdən yerə mixlanmış kimi
dayanıb dağın ətəyində çəmənlük-
dəki ağ donlu, incə qızlara sarı
boylanırlar. Çoban tütəyinin könül
oxşayan təranələri altında qızlar
nazhana-nazhana sözürlər. Cavanlar
əlləri sinələrində gözəllər öündə diz çöküb təzim edirlər... Ani
sükut və tamaşa salonunu titrədən alqışlar...

O, stolun üstünə səliqə ilə düzdüyü şəkillərə baxa-baxa
aramla danışır. Sonra köksünü ötürüb mənə zənnət baxır:

– Özün bilirsən də, adam yaşa dolanda xatirələrə yaşayır,
mən də elə. Baxdıqca ötənlər yadına düşür, şəkillər sanki
canlanır gözlərim öündə, Manafin, Əliməmmədin zurnası
haray çalır, Musanın balabani həzin-həzin ötür, cavan oğlanlar,
qızlar rəqs eləyir, aşiq Pənah oxuyur:

*Saz tutubdur ləpələrin,
Nəğmələrin şirin-şirin,
Bəzəyisən bizim yerin
Ay mənim ana Kürüm!*

— Aşıq Pənah ustad sənətkar idi, səsi də məlahətli, bənzərsiz. O, başını ehmalca tərpədib razılığını bildirir:

— Elədir. Aşıq Pənahın şöhrəti təkcə Muğana, Şirvana, Arana, Milə deyil, bütün Azərbaycana yayılmış, sərhədləri aşmışdı. O, nəgmələrilə xalqını, Vətənini Hindistanda, Finlandiyada, Polşada, Bolqaristanda, Ruminiyada, Çexoslovakiyada, İspaniyada, Avstriyada, keçmiş SSRİ respublikalarında layiqincə təmsil etmişdi. Mən bunun canlı şahidi olmuşam. Pənahın aşıqlar ansamblı ilə birlikdə o vaxt Salyan Rayon Mədəniyyət Şöbəsinin «Cəngi» orkestri qədim el sənətimizi dünyanın neçəneçə ölkəsinə tanıdır, mədəniyyətimizi şöhrətləndirib, mükafatlarla layiq görülüb, — ani olaraq susub nəfəsini dərdi, sonra özünəməxsus qətiyyətlə, — mənim aləmimdə ən yüksək mükafat tamaşaçıların, sənətsevərlərin sevgisi, məhəbbəti, alqışlarıdır, — dedi, — indi də o alqış sədaları qulağımdan getmir, xüsusən bu xatırə şəkillərini görəndə. Bir buna bax. — O, böyük bir şəkli mənə göstərir: tamaşaçılar ayaq üstə səhnədəkiliyi alqışlayırlar. «Cəngi» folklor orkestrinin, rəqs qrupunun üzvləri, el sənətçiləri, aşiq Pənah və mədəniyyət işçiləri nümayəndə heyətinin rəhbəri Fərəc Dadaşov əllərində gül dəstələri xoş təbəssümlə tamaşa salonuna baxırlar...

* * *

O vaxtdan neçə illər keçib. Gənclik dostum Fərəc də, mən də artıq yaşa dolmuşuq. Söhbət edə-edə ötenləri xatırlayıraq. Elə bil qulağıma səs gəlir: «Geriyə baxma, qoca!» Mənsə baxıram və görürəm: ortaboy, ariq, xoşsifət, ünsiyyətcil, sütül oğlan. Orta məktəbi qurtarıb, qiyabi ali təhsil alır və işləyir. Dedikcə işgüzər, çalışqandır. İndi də gözümün qabağındadır: əvvəl rayon komsomol komitəsinin təlimatçısı, sonra məktəbli gənclər şöbəsinin müdürü idi. İş başını qatmışdı, həmişə harasa tələsirdi. Bu da mənə əl verirdi. İslədiyim rayonlararası qəzətin redaksiyası qonşu rayona köçmüdü. Mən isə qəzətin xüsusi müxbiri kimi Salyanda qallmışdım. Ayrıca otağım yox idi. Fərəcin otağında işləyir, yazıb-pozurdum. Xasiyyətimiz, söhbətimiz tuturdu. Dərdləşir, məslə-

hətləşir, çətinliyə düşəndə bir-birimizə ürək-dirək verir, xeyirşərdə birgə olurduq. Fərəc öz üzərində çalışır, oxuyur, Bakıya gedib semestr imtahanlarını verir, hələ üstəlik vaxt tapıb «subaylığın daşını atmağa» hazırlaşırıdı. Onun məndən sırrı yox idi. Ürəyini gözlərindən oxuyurdum: sevirdi, sevilirdi...

Və bu qarşılıqlı məhəbbət zamanın sərt sınğından çıxdı, dostum toy edib evləndi. Ömür-gün sirdəsi Zümrüd xanımla özəl bir ailənin ocağını qaladı...

* * *

Sevən ürəklərin odu ilə yanın ailə ocağı məşəl kimi cavanların həyat yolunu işıqlandırdı. Zümrüd xanım pedaqoji institutun məktəbəqədər təlim-tərbiyə fakültəsini bitirib uşaq bağçasında əvvəl tərbiyəçi, sonra müdir vəzifəsində işlədi. Uşaqları bu bağçadan pərvazlanıb orta məktəbdə oxudular, ali təhsil aldılar. Sonra da nəvələr nənənin köməyilə «bu ənənəni» davam etdirdilər...

Məsul ictimai işlərdə çalışan Fərəc Dadaşov Azərbaycan Dövlət İncəsənat İnstytutunun mədəni-maarif fakültəsini (indiki Mədəniyyət və İncəsənat Universiteti) bitirdikdən sonra Salyan Rayon Mədəniyyət Şöbəsinin müdürü vəzifəsinə irəli çəkildi. O bu məsul vəzifədə özünü bacarıqlı təşkilatçı kimi göstərdi. Gənc yaşılarından ictimai işlərdə qazandığı təcrübədən mədəniyyət ocaqlarının fəaliyyətinin canlandırılmasında yetərinçə yararlandı. Rayonun bütün kitabxanalarının vahid bir mərkəzdən sistemli şəkildə idarə olunmasını təşkil etdi. Eyni zamanda kitabxana işçilərinin təhsilinə, ixtisaslarını artırmalarına və təkmilləşmələrinə xüsusi fikir verdi. Rayon mədəniyyət şöbəsinin həmişə diqqət və qayğı tələb edən bu vacib sahəsində böyük tikinti, əsaslı təmir, abadlıq işləri görüldü. Salyan şəhərində ikimərtəbəli mərkəzi kitabxana binası, kəndlərdə 12 kitabxana, 16 mədəniyyət evi, 17 klub inşa olunub istifadəyə verildi.

Mədəni-maarif işinin yüksək səviyyədə təşkilinə çalışan Fərəc Dadaşov rayonda folklor və incəsənat sahəsində istedadlarının aşkarlaşıb yetişdirilməsinə xüsusi önem verirdi. Bu

məqsədlə bölgənin şəhər, qəsəbə və kəndlərində hər il keçirilən müsabiqələrə ümumrayon baxışında adlı-sanlı həmyerlilərimiz SSRİ xalq artistləri bəstəkar Arif Məlikov, Xuraman və Fidan Qasimovaların iştirakı ilə yekun vurulur, qaliblər mükafatlandırılırdı. Gənc istedadlar respublika və Ümumittifaq festivallarında uğurla çıxış edir, medallar alır, laureat adına layiq görülürdülər.

Çox çəkmədi ki, rayon mədəniyyət şöbəsinin nəzdində Fərəc Dadaşovun təşəbbüsü və təşkilatçılığı ilə xalq çalğı alətləri, el sənətçiləri, aşıqlar, ailə ansamblları, zərb alətləri, rəqs və bədii qira-ətçilər qrupları birləşdirilərək «Cəngi» folklor orkestri yaradıldı.

* * *

Tale elə gətirdi ki, mən Bakıya köçüb bir müddət o vaxtkı dövlət teleradio komitəsində, sonra uzun illər Cəlilabad rayonunda işləməli oldum. Və həmişə gənclik dostumla six əlaqə saxladım.

Onun Salyan Rayon Mədəniyyət Şöbəsinin müdürü vəzifəsində səylə çalışıb diqqətəlayiq işlər görməsi məni ürəkdən sevindirirdi. Vaxtaşırı qastrol səfərlərinə çıxan Salyan Miniatür Xalq Teatrı və Dövlət Kukla Teatrının yolu Cəlilabada da düşürdü. Bu zaman Fərəc bir dəst kimi sevincini mənimlə bölüşür, ürəkdən bağlılığı işindən maraqlı söhbətlər edirdi. Danışındı ki, az vaxt ərzində Salyanda tarix-diyarşunaslıq muzeyi, Qulu Əsgərov adına İncəsənət məktəbi, Yenikənd 7 illik musiqi məktəbi istifadəyə verilib. «Cəngi» folklor orkestrinin şöhrəti ölkənin hüdudlarını aşıb...

* * *

Deyirlər, uşaqlıq dövründə vaxt əvvəl iməkləyir, sonra yeriməyə başlayır, yeniyetmə çağında tələsirsən, darixırsan: vaxt niyə belə gec ötür, cavanlığında illər qaçırm, ahil yanında zaman uçur elə bil, heyrətə gəlirsən, məəttəl qalırsan: ömür nə tez keçdi.

Mənə elə gəlir ki, sanki gözümü yumub açmışam, 74-ə çatmışam. Fərəc dostum isə bir addım irəlidədir. Novruza bir həftə qalandı, martın 14-də qeyd edəcəyik 75-ni.

Nənəm deyərdi: «Novruzun topu atılanda havadan ətir iyi gəlir». Amma qış sərt keçsə də, yaza hələ qalsa da, Salyanda bu gün hava çox mülayimdir. Taksidən düşən kimi Kür qıraqından bir boy qalxan günəşin şüaları gözümü qamaşdırır.

Adətim üzrə qohum-əqrəbadan əvvəl dostuma zəng edirəm və onun özünəməxsus tələskən səsini eşidirəm: «Birbaşa evə gəl, gözləyirik».

Qapını açıram, Fərəclə, Zümrüd xanımla görüşüb ətrafa baxıram: «Bəs uşaqlar?» Zümrüd nənə sualıma sualla cavab verir:

– İndiyə uşaq qalar? Siz nəvələrdən danışın. Maşallah, böyüküblər. İlk nəvəmiz, Vüqarin oğlunu deyirəm, Fərəc baba-sının adını daşıyır, 3-cü kursda oxuyur, universitetdə. O birilər də orta məktəbdə. Arada gəlib bizə dəyirlər. İndi də babalarının yubileyinə hazırlaşırlar.

– İnşallah, mən də gələcəyəm, – deyirəm.

– Elə evdə olacaqıq, özümüz, yaxın qohumlar, dostlar. Yubiley söhbətini Zümrüd zarafat eləyir.

– Zarafat niyə olur? Yadindan çıxb, 70 illiyin rayonda necə təntənəli keçirildi, qəzətdə də yazdırılar, – ani sükuttan sonra mənə müraciətlə əlavə edir, – elə deməyinə baxmayın. Özü də əməlli-başlı hazırlıq görür. Zəhmət olmasa bir otağına keçib baxın.

Fərəclə birlikdə yan otağa keçirəm. Kitab rəfinin qarşı-sındakı uzunsov stolun üstünə səliqə ilə şəkillər düzülüb, məxmər üzlü albom qoyulub. Künçdəki dolabin üstünə köhnə qəzet-jurnallar yığılıb.

Şəkillərə baxdıqca mənə ən yaxın dost olan insanın ömür yolu gözlərim önündə canlanır, ilk gəncliyimizdən üzü bəri, Muğannın qədim bölgəsində mədəni-maarif işlərinə rəhbərlik etdiyi illər, yaşının yetkin, kamil, müdrik çağları...

Ailə albomunu vərəqləyirəm. Lap başda babaların, nənə-lərin şəkillərini görürəm. Biz orta məktəbdə oxuyanda rayonun sayılıb-seçilən ziyalısı, maarif xadimi, unudulmaz müəllimimiz Müzəffər Əsədovun nurani siması... Texnikuma direktor təyin olunandan az sonra vaxtsız vəfat etdi... Üzlərini görmədiyi nəvə-

nəticələri indi boy-a-başa çatır, səylə oxuyur, babalarının adına layiq olmağa çalışır, ruhunu şad edirlər...

Dolabin üstündəki köhnə qazet-jurnalları nəzərdən keçirirəm. Ötən əsrin 70-80-ci illərində mədəni quruculuq işlərindən bəhs edən yazılar, el sənətkarları barədə ocerklər, mədəniyyət sahəsindəki ugurlara görə rayona verilən bayraqlar, fəxri fərmanlar, mükafatlar və diplomların təqdimolunma mərasimindən hazırlanan hesabatlar, diqqətçəkən rəqəmlər. Həmin illərdə rayon mədəniyyət şöbəsi 4 dəfə respublikanın, Mərkəzi kitabxana və Mədəniyyət evinin kollektivləri isə iki dəfə SSRİ Mədəniyyət Nazirliyinin keçici Qırmızı bayraqlarına layiq görülüb, 147 nəfər mədəniyyət işçisi qızıl medal alıb, 85 nəfər isə festival laureatı olub.

Xalq yaradıcılığı Ümumittifaq festivalının laureatı Fərəc Dadaşovun sinəsini SSRİ Mədəniyyət nazirliyinin «Mədəniyyət əlaçısı», «Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənətinin inkişafına göstərdiyi xidmətlərə görə» respublika mədəniyyət nazirliyinin «Fəxri nişanı» və «Rəşadətli əməyə görə» medali bəzəyir.

Mən qeydlərimi bir daha nəzərdən keçirib dostumun 75 yaşı münasibətilə qələmə aldığım xatirə-yazımı nöqtə qoymaq istəyəndə söhbətimizin əvvəlində onun dediyi sözlər yadımı düşdü: «Mənim aləmimdə mədəniyyət işçisi üçün ən yüksək mükafat tamaşaçıların, sənətsevərlərin məhəbbəti, alqışlarıdır».

Fərəc Dadaşov arzusunda olduğu yüksək mükafata dəfələrlə layiq görülüb: uzun illər başçılıq etdiyi yaradıcı kollektiv dönyanın bir çox ölkələrində, beynəlxalq aləmdə qədim mədəniyyətimizi və incəsənətimizi şöhrətləndirib, alqışlanıb.

Məni xoş ovqata kökləyən odur ki, mütəfəkkir şairimiz Hüseyn Cavidin dahiyənə kəlamını o özünün həyat məramına çevirmiş və buna daim sadıq qalmışdır:

*Turana qılincdan daha kəskin, ulu qüvvət,
Yalnız mədəniyyət, mədəniyyət, mədəniyyət!*

TƏSƏLLİ

*– Dost yaxşıdır, yoxsa qardaş?
– Qardaş da dost olsa yaxşıdır.*

MÜDRİK SÖZÜ

Həyatımın unudulmaz çağlarını – düz 20 ilini Cəlilabadda yaşayıb işləmişəm, öz elinə, torpağına bağlı əqidəli, sadə insanlarla, ziyalılarla duz-çörək kəsmişəm.

Azərbaycanın bu gözəl guşəsinin göz oxşayan, ürəkaçan mənzərələri yaddaşimdə dərin iz salıb. Bir də ürəyimdə öz yeri olan, tanışlığı, yaxınlığı, yoldaşlığı dostluğa çevrilən insanları...

...Onlar bir məhəllədə böyükmiş, kasib ailədə ehtiyac içində boy-aşa çatmışdır. Cəbhədən qayıtmayan atalarının əvəzinə yeniyetmə yaşlarında evin kişi, ailənin dayağı, analarının dəstəyi, təsəllisi olmuşdular. «Daşdan çörək çıxarmış», dərsdən qalmayıb səylə çalışmış, orta məktəbi bitirən ili imkanlı ailələrin uşaqlarının həsəd apardıqları Tibb institutuna qəbul olmuşdular: Yunus əczaçılıq, Salman müalicə fakültəsinə...

Mən rayonda işə başlayanda onların həyatında böyük dəyişikliklər baş vermişdi. Salman Uşaq xəstəxanasının baş həkimi, Yunus Mərkəzi aptekin müdürü idi. Ailə qurmuş, ata olmuşdular. Rayonda hörmət-izzət sahibi kimi sayılıb seçilirdilər. Onların zaman keçdikcə möhkəmlənib qardaşlığa çevrilən dostluğu həmyaşıdları arasında qıtbə doğururdu...

Təsadüf elə gətirdi ki, hər iki dostla rayonda işlədiyim ilk vaxtlarda eyni gündə tanış oldum. Uşaq xəstələnmışdı. Xəstəxanaya zəng vurdum. Baş həkim Salman Süleymanov dərhal evə gəldi. Uşağı «öz dilində» danışdırıb müayinə etdi. Sonra aptekə zəng vurdu. Balacanı mehriban nəzərlərlə sözüb özünəməxsus şirin ləhcə ilə «Yunus əmin sənə şirin dərman hazırlayır, içib sağalacaqsan», – dedi.

Bayaqdan inildəyib-sızıldayan uşaq «həkim əmi»yə mat-dim-matdım baxıb gülümsədi. Elə bil evimizin ab-havası dəyişdi, rahat nəfəs alındıq...

O gündən təməli qoyulan dostluğumuz zamanın sərt sınaqlarından çıxdı. Yalnız özümüz yox, ailələrimiz, övladlarımız da bizimlə birlikdə.

Tibb institutunu əla qiymətlərlə bitirən, uzun illər zəngin həkimlik təcrübəsi olan Salman Süleymanov təkcə Cəlilabadda deyil, ətraf rayonlarda da tanınır. Deyirdilər onun nəfəsi, ayağı yüngül, əlləri şəfahıdır, təbiblik istedadı Allah vergisidir.

Şahidi olduğum qeyri-adi hadisə ilə bağlı haşıyə. Raykomun birinci katibi Əbdüləli Mürsəlov tez-tez xəstələnirdi. Özünün dediyi kimi Qafqazdan Berlinədək mühəribənin ölüm-dirim yolu, nəm səngərlər, ağır döyüşlərdə yaralanması səhhətini korlamışdı. Doktor Salman onu diqqətlə müayinə edib (o, həm də yaxşı terapevt kimi tanınır) müalicəyə başlamışdı ki, rayon rəhbəri Bakıya müşavirəyə çağırıldı, sonra Moskvaya ezam olundu. O, rayona qayıdan kimi Salman həkimə razılığını bildirdi: «Çox sağ ol, professor sənin diaqnozunu təsdiq etdi, məsləhət gördü ki, müalicəni davam etdirəsən».

Bu xəbər rayonda xoş ovqat yaratdı, həkimə olan hörmət-izzəti, ehtiram hissini, etimadı daha da artırdı.

Salman Süleymanov təbiətən təvazökar, sadə insan idi. Başını aşağı salıb cavabdeh olduğu işi məsuliyyətlə görürdü. Tələbkar idi – özünə və baş həkimi olduğu xəstəxananın kollektivinə. Hay-küyü xoşlamaz, sakit, həlim səslə danışardı. Verdiyi tapşırıqların icrasını şəxsən özü yoxlayar, iradını bildirəndə işçiləri bir-birinin yanında pərt eləməz, qəlbə toxunmazdı. Odur ki, baş həkimin sakit tərzdə dediyi söz, ərkyana qınağı, iradı dəqiq öz ünvanına çatır, nəticəsiz qalmırırdı.

Təbib kimi qəlbən ülfət bağladığı sənətinə, ixtisasına mü-kəmməl yiylənsə də, daim öz üzərində çalışır, tibbi yenilikləri öyrənir, müalicə zamanı yetərinçə istifadə edirdi. Həmçinin bununla kifayətlənmir, müntəzəm mütaliə edir, dünyagörüşünü, bilik dairəsini, intellektual səviyyəsini artırırırdı. Elə bil dostu

Yunusla yaxşı mənada rəqabət aparır, bir növ yarışırıdı. İkisinin də evində diqqətçəkən şəxsi kitabxana vardı.

O vaxt, sovet dönməndə dünya ədəbiyyatı klassiklərinin külliyyatları abunə yolu ilə yayılırdı. Bu, respublikanın bütün rayonlarında mərkəzləşdirilmiş qaydada, müəyyən olunmuş limitdə təşkil olunurdu. Cəlilabadda bu işə mən baxırdım. Limit az, abunəyə tələbat (indi qəribə, bəzilərinə inanılmaz görünüşə də!) çox idi. Bakıdan, başqa yerlərdən də xahiş edənlər olurdu. Əlbəttə, hamını razı salmaq mümkün deyildi. Ancaq abunəçilər siyahısında Yunus Nuriyevin, Salman Süleymanovun, eləcə də o vaxt rayondakı bölgə müxbiri, dəyərli jurnalist Bariz Əsədovun, tanınmış tarixçi, ensiklopedik biliyə malik, cəlilabadlıların diplomsuz alim adlandırdıqları Rəşid Əsgərovun, Mirismayıl Ağalarovun adları abunəçilər siyahısında hər il mütləq olurdu. Onların kitab rəflərində klassiklərin çox qiymətli külliyyatlarının, müxtəlif ensiklopediyaların, lügətlərin, nadir nüsxələrin sayı ildən-ilə artırdı...

Yunus mütaliəsiz keçinmirdi. Xüsusən ensiklopedik bilik verən kitabları, diqqətçəkən əsərləri oxuyur, mətbuatı, abunəcisi olduğu rayon, respublika, o vaxtkı ittifaq qəzetlərini daim izləyir, beynəlxalq vəziyyətlə maraqlanırdı, kənd həyatını, camaatın dolanışığını, problemlərini yetərincə bilirdi. Rayon məhkəməsinin xalq iclasçısı, şəhər Sovetinin deputatı, qərəzsiz, obyektiv,

ədalətli insan kimi adamlar ona hörmətlə yanaşır, inanır, dərd-sərlərini açıq deyirdilər. O da ictimai fəaliyyətinin səlahiyyəti və imkanı daxilində köməyini heç kimdən əsirgəmirdi.

Yadimdadır, rayon məhkəməsinin sədri Qəni Kazimov məzuniyyətə çıxanda hakim vəzifəsinin icrası respublikanın əlaqədar orqanının razılığı ilə Yunusa həvalə olunmuşdu. O da bu etimadı ləyaqətlə doğrultmuş, hakim kimi bir çox taleyüklü məsələlərə vicdanla, ədalətlə baxmışdı. Ali məhkəmə həmin qərarları təsdiq etmiş, əməkdar hüquqsūnas, rayon prokuroru Tələt Qənbərov Yunus Nuriyevin çətin işin öhdəsindən məsuliyyətlə gəldiyini vurğulamışdı.

O, iradəli, qətiyyətli, haqq adamı idi. Gözənlənilmədən böhtana tuş olub vəzifəsindən çıxarılanda, rayon rəhbəri tərəfindən hədələnəndə çəşib qalmadı. Raykomun bürosunda konkret faktlarla, dəlillərlə haqlı olduğunu sübuta yetirdi. Mənimlə birlikdə rayonda məsul vəzifə sahibi olan büro üzvləri – icraiyyə komitəsinin sədri Aslan Mehdiyev, aqrar-sənaye birliyinin rəisi Vəkil Zeynalov onu bacarıqlı səhiyyə təşkilatçısı, mütəxəssis, fəal ictimaiyyətçi kimi dəyərləndirib müdafiə etdilər.

Bələliklə, bir qədər şablon səslənsə də, yerinə düşdüyü üçün deməliyəm ki, haqq qalib gəldi, Yunus işinə bərpa olundu. Və çox keçmədi ki, ona böhtan atan ağır xəstələndi, tamam sağala bilməsə də, ayağı yer tutan kimi Yunusun yanına gəlib üzr istədi, halalıq aldı.

Mən Bakıya qaydandan xeyli sonra o, bu barədə danışdı və fikirli halda soruşdu ki, görəsən, nəyə görə bəzi üzdəniraqlar adamlara böhtan atıb əzab verirlər? Dedim ki, mütaliə edəndə diqqətimi çəkən iibrətamız sözləri dəftərcəmə yazıram. Andre Morua cavan oxucularının suallarına cavab verəndə deyib: «Minlərlə insan var ki, başqalarına iztirab verməkdən, böhtan atıb ara vurmaqdan çox böyük həzz alır». Sonra əlavə edib ki, heç vaxt sədaqət hissini itirmək olmaz. Sədaqət insana xas olan keyfiyyətlərin ən alisidir.

Mənim dostlarım, böyük Söz ustadının vurguladığı kimi, bu ali keyfiyyətlərə ömürləri boyu sadıq qaldılar – İnsan, Dost,

Ər, Ata kimi!

Yunus beş oğul atası idi. Ömür-gün yoldaşı Əzizə xanımla birlikdə ləyaqətli, savadlı, mərifətli, bacarıqlı övladlar böyüt-dülər. Maşallah olsun, indi hərəsi bir ailənin başçısı, dayağıdır.

Səbuhi, Mübariz, Rizvan, Famil və Rövşən Yunus atanın, Əzizə ananın vaxtilə onlara verdiyi tərbiyəni, insani dəyərləri indi öz övladlarına aşılıayırlar. Eyni zamanda valideynlərindən miras qalan xeyirxah əməlləri yaşıdır, kasib-kusuba, ehtiyacı olanlara köməklərini əsirgəmirlər.

Salman həkimin gözümün qabağında böyükən uşaqları öz fərasət, mərifət, ağıl-kamal və bacarıqları ilə valideynlərinin adını ləyaqətlə daşıyırlar.

Böyük oğul Fuad məni xüsusilə sevindirib. İnşaat mühəndisləri institutunu (indiki Memarlıq və İnşaat Universiteti) əla qiymətlərlə bitirdikdən sonra uzun müddət istehsalatda çalışaraq təcrübəli, bacarıqlı mütəxəssis kimi püxtələşib və heç kimdən kömək ummadan pillə-pillə sırávi işcidiən böyük bir idarənin rəisi vəzifəsinə yüksəlib.

Uzun illər Bakıda yaşasa da, bir ayağı rayonda, ata yurdunda, anasının, bacı-qardaşlarının yanındadır. Böyük övlad kimi özünü həmişə doğmalarına borclu sayır, qayğı göstərir.

Fuad heç vaxt xeyir-şərdən qalmır. Vaxtsız dünyasını dəyişmiş atasının xatırəsinə qədirbilən həmyerlilərinin saygısı bir oğul kimi onu həm fərəhləndirir, həm də təsirləndirib məsuliyyətini artırır. Deyir ki, bir dəfə işdən macal tapa bilmədiyi üçün razona özü gedə bilmir, maşınında bayramqabağı pay-püş göndərir. Sürücü «Fuad Süleymanovgilin evinin yerini» soruşsa da, tanıyan olmur. Yaşılı bir kişi: «A bala, o hansı Fuaddır, kimin oğludur?» – deyə soruşur və eşitdiyi cavabdan üzü işıqlanır: «Belə de də, Salman doxturun evini Cəlilabadda kim tanımır ki?! Rəhmətlik Allah adımı, dəyərli həkim idi».

...İnsanın ən böyük təsəllisi dünyasını dəyişmiş doğmalarının, dostlarının, yaxınlarının xatırələrinə ehtiram göstərilməsində, onların xeyirxah əməllərinin yaşamasındadır. Mənim də təsəllim bundadır ki, cismən itirdiyim dostlarımı xeyirxah əməlləri yaşıdır.

HƏYAT REJİSSORU

*Dünya bir səhnədir, insanlar da aktyor,
hər kəs öz rolunu oynayıb gedir.*

V. ŞEKSPİR

— Dünyanın tanınan, sayılıan, seçilən insanlarına fərqlənmək üçün, elə bil, tanrı bəxş etdiyi bütün gözəl sıfətlərdən əlavə həm də xüsusi bir istedad bəxş edir və bu istedadın sayəsində kimi şair, kimi heykəltəraş, kimi bəstəkar, kimi rəssam, kimi də siyasetçi olur. Babam haqqında yazılın qəzet məqalələrini, kitabları oxuyanda mən bir şeyi daha çox duyuram. Tanrı bütün gözəl xüsusiyyətlərdən başqa, mənim babama ayrı bir istedad da bəxş edibmiş: insanlıq istedadı. Və babam da bəxtinə, qismətinə düşən bu istedad payını öz nurlu çöhrəsində, həssas qəlbində, xeyirxah əməllərinə nə az-nə çox – düz 76 il anbaan, dünbəgün daşıyb.

Gənc yazıçı, Yaziçılar və Jurnalistlər Birliyinin üzvü, Prezident təqaüdçüsü Əzizə xanımın «Əliqismət Lalayev – həyat rejissoru» kitabında (müəllifi və tərtibçisi yazıçı-publisist Qulam Sadiq) yer alan sözləri məni elə təsirləndirdi ki, istər-istəməz ilk gənclik çağlarından yaddaşımı həkk olan iibrətamız məqamlar gözlərim önündə canlandı. Rayonumuzda yaxşı mənada söz-söhbətləri gəzən, xeyirxah əməlləri diqqət çəkən köhnə kişiləri xatırladım: Hümmət Lalayev, Mikayıl Hüseynov və Qəzənfər Hümmətov. Müqtədir şairimiz Əliağa Kürçaylı gənc çağlarında Salyana gələn zaman mütləq onlarla görüşür, əməli-saleh, sayılıb seçilən, sanballı kişilərlə ünsiyyətdə olur, görüb götürür, həyatın yazılmayan qanunlarını, xalqın cilalana-cılalana gələn qədim adət-ənənələrini öyrənirdi.

Mühəribədə həlak olan atamın dostu Mikayıl Hüseynov həmişə Hümmət kişini tərifləyir, «Əsil insandır, – deyirdi, – imkansızlara əl tutan nəcabətli, xeyirxah əməl sahibidir».

Bir gün hamını sevindirən şad xəbər rayona yayıldı: Hümmət Lalayevin oğlu olub. Qardaşı və bacısı uşaqlarını saxlayan, yaxın qohumlarını ərsəyə gətirən, evləndirib oğul-uşaq sahibi edən Hümmət kişinin 18 ildən sonra övladı gəlmışdı dünyaya. Rayonda danışıldır ki, onun xeyirxah əməlləri, etdiyi yaxlılıqlar qabağına çıxıb.

«Ot kökü üstə bitər», – deyiblər. Altı övladının hamısı atasına çəkmişdi: ağıllı-kamalı, savadlı, bacarıqlı sənət sahibləri. Kiçik oğul Əliqismət isə sənət seçimində ailəni də, onu yaxından tanıyanları, qələminə bələd olanları da təec-cübləndirdi. Rayon qəzetiində işləyən, maraqlı yazılarla çıxış edən Əliqismət sənədlərini İncəsənət İnstitutuna verdi. Kitabın müəllifi Qulam Sadiq ya-

zır: «Bu həmin günlər idi ki, Əliqismət özünü xoşbəxtlərin xoşbəxti sanırdı – respublikada rejissorluq fakültəsinə qəbul olan cəmi üç nəfərdən biri olmaq, doğrudan da böyük xoşbəxtlik idi.»

O, xalq artisti, görkəmli rejissor – Tofiq Kazimovun kursunda arzusunda olduğu sənətin sırlarını dərindən mənim-səməyə səy göstərirdi. Nəhayət, beş illik gərgin və romantik zəhmətin yaradıcılıq hesabatını verdi. «Kommunist» qəzeti 21 may 1980-ci il tarixli sayında yazırıdı: «Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunun tədris teatrı öz repertuarını yeni tamaşa ilə zənginləşdirmişdir. Amerika dramaturqu T.Uilyamsın «Sökülen yurd» pyesini rejissorluq fakültəsinin diplomati Əliqismət Lalayev hazırlamışdır... Gənc kollektiv həmin tamaşanı S.Vurğun adına Rus Dram Teatrında göstərmişdir...»

İnstitutu fərqlənmə diplomu ilə bitirən Əliqismət təyinatla Naxçıvan teatrına göndərildi. Onun burada ilk işi P.Messianın «Sükut divarı» pyesində Antonio rolu oldu. Həmin tamaşa

Bakıda göstəriləndən sonra «Ədəbiyyat və incəsənət» qəzeti yazırıdı: «Ə.Lalayev öz emosional və təbii oyunu ilə bütün tərəf-müqabillərindən fərqlənirdi».

Naxçıvan teatrında Əliqismət rejissor kimi fəaliyyətə «Hicran» komediyası ilə başladı. Bu tamaşa özünün bədii kamilliyyi, maraqlı teatr tapıntıları ilə sənətsevərlərin diqqətini çəkdi. Rejissor işinin səliqə-sahmanı, aktyor ansamblının yerində olması, tamaşanın sağlam komik ovqatı göstərirdi ki, Naxçıvan teatrına böyük potensial imkanlara malik istedadlı gənc rejissor gəlib.

1982-ci ildə Respublika Nazirlər Soveti Hüseyin Cavidin anadan olmasının 100 illiyi münasibətilə xüsusi qərar qəbul etdi. Qərarda deyilirdi ki, Naxçıvan teatrının nəzdində «Cavid Poeziya Teatrı» yaradılsın.

Az keçmiş «Cavid Poeziya Teatrı» «Ana» pyesi ilə sənət-sevərlərlə görüşə gəldi. Əsl peşkar rejissor tapıntıları ilə zəngin olan bu tamaşanı ədəbi təqnid romantik tamaşa adlandırdı. Görkəmli teatrşünas Cabir Səfərov «Ədəbiyyat və incəsənət» qəzetində (4 noyabr 1983) dərc edilən resenziyasında yazırıdı: «Əsərə rejissor Əliqismət Lalayev quruluş vermişdir. O, forma və moda orijinallığı ardañca qaçmamış, əksinə, səhnədə sərt həyat həqiqətini əsərdəki iki zidd qüvvə – qanlı faciə törədən, İsməti nakam qoyan Murad və onunla üz-üzə dayanan xeyirxahlıq rəmzi Səlmi ana arasındaki mübarizəni bədii inandırıcılıqla əks etdirmişdir».

«Ana» tamaşası 1983-cü ildə teatrın repertuarına salınmış və keçən əsrin sonlarına kimi böyük müvəffəqiyyətlə oynanılmışdır. Tamaşanın qastrol coğrafiyası da yetərincə geniş olmuşdur: Bakı, Gəncə, Türkiyə, İran, Azərbaycanın əksər bölgələri. Azərbaycan televiziyası «Ana» tamaşasını lentə almış və fonotekasının qızıl fonduna daxil etmişdir.

Geniş əks-səda doğuran yaradıcılıq uğurları istedadlı rejissoru ruhlandırdı və o, bir-birinin ardınca müxtəlif dramaturqların əsərlərinə müraciət etdi. Nəhayət, Azərbaycan teatrının inkişafındakı səmərəli xidmətinə görə Əliqismət Hümmət oğlu Lalayev Naxçıvan teatrının yaradılmasının 100 illiyi böyük

təntənə ilə qeyd olunduğu günlərdə Əməkdar incəsənət xadimi fəxri adına layiq görüldü. Onun ünvanına axın-axın təbrik teleqramları göndərildi: doğma yurdu Salyandan, Bakıdan, Gəncədən, Şəkidən, Şirvandan, Gürcüstandan, Dağıstandan.

Təsadüf elə gətirdi ki, mənə və Əliqismətin bir çox yaxın dostlarına onu təbrik etmək elə iş yerində, Naxçıvan teatrında nəsib oldu. Həmin günlərdə Naxçıvan şəhərində o vaxt ideoloji məsələlər üzrə respublika müşavirəsi keçirilirdi. Müşavirənin iştirakçıları ilə birlikdə mən də Muxtar Respublikanın tarixi yerlərini gəzdim, teatrda oldum, rejissor həmyerlimin quruluş verdiyi H.Cavidin «Ana» pyesinin tamaşasına baxdim və Əliqismətə ən xoş arzularımı bildirdim.

Bir qədər sonra respublikanın bölgələrinə qastrol səfərinə çıxan Naxçıvan teatrı Cəlilabadda da oldu, onun kəndlərdə və rayon mərkəzində göstərdiyi tamaşalar alqışlarla qarşılandı. Əliqismətlə, onun həyat yoldaşı və həmkarı Svetlana xanımla görüşdüm, rayonun məsul işçisi kimi onlara, teatrin yaradıcı kollektivinə yardımçı olmaqdan məmnunluq duydum.

Sonralar o, Salyanda və Mədəniyyət nazirliyində işləyəndə vaxtaşırı görüşürdük. Tale elə gətirmişdi ki, biz, necə deyərlər bir qurumda çalışırıq. Mən Mədəniyyət nazirliyinin «Mədəni-maarif işi» jurnalının baş redaktoru idim. O, bir müddət Salyan rayon Mədəniyyət Şöbəsinin müdürü, sonra Bakıya gəlib Filarmoniyanın direktor müavini işlədi. Mədəniyyət nazirliyinin İncəsənət baş idarəsinin rəisi vəzifəsinə irəli çəkilən Əliqismət Lalayev bu çox məsul işdə çalışdığı 15 il müddətində təcrübəli sənət sahibinə və yüksək təşkilatlılıq qabiliyyətinə malik idarə rəhbərinin keyfiyyətlərini özündə təcəssüm etdirdi.

Uzun illər ərzində qazandığı bilik və təcrübəsinə bu gün o, direktoru olduğu və böyük həvəslə çalıştığı Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrı kollektivi ilə bölüşür.

Qulam Sadiq «Əliqismət Lalayev – həyat rejissoru» kitabında orta məktəbdə dərs dediyi yetirməsinin keçdiyi həyat yolundan, ürəkdən ülfət bağladığı sənətində qazandığı uğurlardan, teatr tariximizə gətirdiyi yeniliklərdən böyük məhəbbət və

səmimiyyətlə söhbət açır. Və bu dəyərli, oxunaqlı kitabın ön sözündən son sözünədək görkəmli teatr, sənət xadimlərinə, ustad sənətkarlara istinad edir.

Əməkdar incəsənət xadimi, sənətşünaslıq doktoru, professor Məryəm Əlizadə İncəsənət institutunda vaxtilə dərs dediyi sevimli tələbəsini Azərbaycanın görkəmli teatr xadimi kimi qiymətləndirir.

Filologiya elmləri doktoru, professor Temurçın Əfəndiyev, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, Sənətşünaslıq doktoru, professor Ənqılab Kərimov, Xalq artisti, professor Ağakışi Kazimov, Sənətşünaslıq doktoru, professor İsrafil İsrafilov, Azərbaycan Teatr Xadimləri İttifaqı idarə heyətinin sədri, Xalq artisti, professor Azər Paşa Nemət, Prezident təqaüdçüsü, Xalq artisti, professor Cənnət Səlimova, Azərbaycan Dövlət Gənc Tamaşaçılar Teatrinin direktoru, Əməkdar artist Mübariz Həmidov, filologiya elmləri namizədi, dosent Nigar Rüstəmova Əliqismət Lalayevin Azərbaycan – Orta Asiya teatr əlaqələrinin tədqiqi sahəsində fundamental elmi işini – nəmizədlik dissertasiyasını incəsənət aləmində diqqətəlayiq, qürur doğuran hadisə, teatrşünaslığımıza layiqli töhfə hesab edirlər.

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti «Aktyor sənəti» fakültəsinin dekanı, Əməkdar artist, dosent Ötkəm İsgəndərov Əliqismət Lalayevi «gələcək rejissorların müəllimi» kimi xarakterizə edərək yazar: «Yaradıcılığını uzun müddət izlədiyimə görə qeyd edə bilərəm ki, rejissor sənətində daim axtarışları ilə seçilən Əliqismət Lalayev öz dəst-xətti ilə teatr sənətinə orijinal iş ahəngi gətirmişdir... 2008-ci ildən artıq pedaqoji fəaliyyətə başlayıb. Rəhbəri olduğu I kurs «Musiqili teatr rejissoru» ixtisasının tələbələri çox uğurlu imtahan proqramı göstərdilər. Mən universitetin «Aktyor sənəti» fakültəsinin dekanı kimi əmin oldum ki, gələcək rejissorların taleyi möhkəm əllərdədir».

Akademik Milli Dram Teatrinin quruluşçu rejissoru, Əməkdar incəsənət xadimi Bəhram Osmanov kitabın «Son söz yerinə» rubrikasında «Vətəndaş» sərlövhəli məqaləsində iste-

dadlı həmkarının yaxşı həyat yoldaşı, ata, baba, dost olduğunu yüksək qiymətləndirməklə xüsusi olaraq vurgulayır: «O, böyük hərflərlə yazılıcaq bir **VƏTƏNDƏŞDIR**».

Vətəndaş fəxri ad deyil, yüksək qiymətdir ona – ürəyinin odu gözlərində nurlanıb üzündə təbəssümə çevrilən, ustad sənət müəllimlərini zaman-zaman heyrətləndirən, müqəddəs saydığı teatr ocağını ömrünün mənası bilən sadə, təvazökar, ləyaqətli insana, köhnə kişinin sənətkar oğluna!

VAXTIN NƏ GÜNAHI...

*İnsan o zaman gözəl olur ki, mənasi
mahiyətindən mayalanınan ömür yaşayır.*

MÜDRİK SÖZÜ

«O alovun dilləri indi də gözümün qabağındadır, sanki həyatım, yaşadığım ömür yanırda qabağında və mənim heç nəyi dəyişməyə gücüm çatmadı. O gücsüzlük içində ağlıma gəlmışdı ki, əgər bundan sonra nə yazsam, hamısı bir ömür yazısının hissələri olacaq və bu bütöv yazının adı, içində nə yazılağın-dan, nədən yazılıcağından asılı olmayaraq, dəyişməyəcək: məni sevdiklərim öldürdü».

Zaman keçdi, yazdıqlarını yandıran qızçıqaz böyüdü, universitetin jurnalistika fakültəsini bitirdi, qələmindən bərk yapışdı, «bir ömür yazısının hissələri»ni yazmağa başladı. «Sözün çəş-baş dövrünə» düşsə də, «bu çətinlik selinin, çəşqin xofun qarşısında» sinmadı. Ona ən böyük dayaq – Həqiqəti öz dəyərin-də saxlayan Zəka və Mədəniyyət sahibləri oldu. Xoşbəxtlikdən qarşısına «sözü ilə əməli bir», təmənnasız yaxşılıq etməkdən zövq alan xeyirxah insanlar çıxdı.

«Kim deyir ki, Onlar azdır? Mən say axtarmamışam, işığın gücünü görmüşəm. Bu işığın gücünə əmin olmuşam ki, Sözü xirdalamaq, Sözü cirkaba bulamaq, Sözü ucuz şöhrət və miskin möhtəkirlik xatırınə xərcləmək ən böyük günahdır».

O, belə düşündü, hər sözünü məsuliyyət hissi ilə yazdı. Və tanınmış tənqidçi, Yaziçilar Birliyinin katibi hörmətli Arif Əmrəahoğunun təbirincə desək, «bacardığı kimi» yazdı, «olduğundan az göründüyüünü» özünə dərd eləmədi, amma «olduğundan artıq da görünməyə» çalışmadı, daha çox «sözünün görünməsinə» cəhd göstərdi. «Çünki hər kəsə darısqallıq yaradacaq bir

yerdə – sözün ətrafında deyil, yaşamaq üçün həyatdan gözəl bir yerdə – sözün içindədir».

Və «sözün içində» yaşayan bu qələm sahibinin yazılarının bir ünvanı var: Söz yaradanların əsərləri və şəxsiyyəti! Onlar müəllifin təbirincə «Əbədiyyət yolcuları» – Nizamidən, Füzulidən, Nəsimidən... üzü bəri dünya şöhrətli yazıb yaradanlarımızın davamçılarıdır.

«Əli bəy Hüseynzadə, Mirzə Cəlil, Sabir, Üzeyir bəy, Səməd Vurğun – ən mürəkkəb, qarışiq XX əsrin millət insanları».

*Bilməm nə hikmət var bu yolçuluqda,
Hər zaman yolumda duman görünür,*

– deyən «Zamandan güclü» **Mikayıł Müşfiq**.

*Mübarizə bu gün də var, yarın da,
Mən də onun ən ön sıralarında.*

– ünvanlı ustad **Rəsul Rza**.

*Yaşamaq-yanmaqdır, yanasan gərək,
Həyatın mənası yalnız ondadır.*

– prinsipi əqidəsi olan, «bütün türk dünyasının sevən ürəyi, rəmzi» (Yavuz Bülənd Bakılər) **Bəxtiyar Vahabzadə**.

«Hər təfsilatda lirik dramatizm və poetik nikbinlik arayan», «Min qılıncı bir qələm» çalan **İlyas Əfəndiyev**.

«Hər cür bəlanı özünə maqnit kimi çəkən böyük istedad» (Anar), «...Və mən, ölməz bir həqiqətin döyüşüsü kimi, yenə sizin sıralarınızdayam», – deyən «Karvan yolunun tənha yolcusu» **Ənvər Məmmədxanlı**.

«Kür meydanı ram eləyən», «Azərbaycan adlı Meydanın hansı tərəfindən baxılır-baxılsın, eyni ucalıqda, eyni əzəmətdə görünən» böyük yazıçı, şəxsiyyət-ziyalı **İsmayıł Şıxı**.

Müəllif məqalələrini müəyyən qədər «esse janının nəzəri-estetik tələblərinə uyğun qurmağa üstünlük verir» (Arif Əmrəhoğlu). Bu baxımdan Mənsur Vəkilovun xatırəsinə həsr etdiyi «Bir payız ömürdən enib sabaha...», «Bənövşələr qargöyərdən yerdə əriyən torpaq» (Çingiz Ələkbərzadə), «Boylanıb sən aşan üfűqə sarı...» (Səyavuş Sərşanlı), «Təbəssüm də yaşayarmış...» (Əhəd Hüseynov), «Hər şey üçün sağ olun!» (Maqsud İbrahimbəyov), «Şəhidim sənə əmanət!» (Fikrət Qoca), «Məni bayraq kimi tutun yuxarı!...» (Nəriman Həsənzadə), «Sərhədpozan» (Musa Yaqub), «İtən ümidiłr üçün... vaxtı suçlama, Bəyim...» (Nisə Bəyim), «Nasir» (Məmməd Oruc), «İki türkün haqdan gələn bir səsi» (Zəlimxan Yaqub, Azər Turan), «Söz tanrıdır...» («Peyğəmbər» mənzum romanı), «Sözün bəsirət qatları» (Qəzənfər Paşa-yev), «Elindən xəbərin varmı?» (İlham Qəhrəmanın «Laçın folkloru» kitabı), «Allah yaxın, Vətən uzaq» (Mətləb Misir), «Unudulmayan döyüş qalib...» (Rəfail Tağızadə), «Doğmalar arasında ögeylik ağrısı...», «Şüşanın zamanı» yazıları maraqla oxunur, təsirləndirir, düşündürür.

Eyni zamanda müəllif öz prinsiplərinə sadiq qalaraq «dərinə» gedir, oxucusuna tanınmış qələm sahibləri haqqında indiyədək bəlli olmayanları deyir, sanki onunla səmimi söhbət edir. Müəllifin dəst-xəttinin, yazı üslubunun, həyat tərzinin mahiyyətindən mayalanınan bu səmimiyyəti onun bütün yazılarında hiss edir, görürük.

Xalq şairi Nigar Rəfibəyli, Azərbaycanın elm və mədəniyyətinə sanballı töhfələr vermiş Əfəndizadələr soyadı (Şəfiqə xanım və Əlaəddin Əfəndizadələr, onların övladları – akademik Fuad Əfəndiyev, tanınmış mühəndis Fazıl Əfəndiyev, müa-

sirlərinin «canlı ensiklopediya» adlandırdıqları görkəmli naşir, redaktor və tərcüməçi Adil Əfəndiyev), Məmməd Arif ədəbi tənqid məktəbinin davamçısı, filologiya elmləri doktoru Vaqif Yusifli haqqında diqqət çəkən esselər və məqalələr öz səmimiyyəti ilə oxucunu xoş ovqata kökləyir.

«Durulacaq bu dünya!»

Çox ilhamla, ürək yanğısı ilə qələmə alınan bu yazının həm adı, həm də müəllifin həyat devizi, sabaha olan inamı, məramı, qətiyyətidir. Yaşı səksəni adlayan, zamanın sınağında sinmayıb haqqā tapınan, ibrətamız ömr yolu keçən, sadə, səmimi, ləya-qətlə, iradəli İnsana, Ziyalıya, Alimə həsr olunan yazının nikbin ovqatı oxucuda belə bir inam hissi yaradır: durulacaq bu dünya!

Müəllif qəhrəmanını oxucuya təqdim edir: «Bu Odur – dünya bütün təzadları ilə gözəldir. Dünya onun xilası, gözəlləşməsi naminə ölümə hazır olanlara halaldır – fikri ilə bütöv bir düşüncə sistemi təqdim edən müdrik İmamverdi Əbilov.

Yazıcı, alim, maarif xadimi, el ağsaqqalı. Azərbaycanın elm, mədəniyyət, sənət, yaradıcılıq, təhsil mərkəzlərini Neftçala ilə birləşdirən körpü.

İmamverdi Əbilov memuar ədəbiyyatının yeriyən ensiklopediyasıdır.

Dostlarından birinin ümumiləşdirməsini xatırlayıram: «Bu ünvanda Azərbaycan ictimai fikrinin, mədəniyyətinin bir beytül-müqəddəsi var».

...Asta, aram-aram danışan səsini dinləyəndə mənə elə gəlmüşdi ki, bu anda möcüzə baş versə – Səməd Vurğun, Yusif Məmmədəliyev, Rəsul Rza, Xudu Məmmədov, Ziya Bünyadov, İsmayıł Şixlı, Aydın Qaradağlı, Mədinə Gülgün, Məmməd Cəfər... qapıdan girsələr – İmamverdi müəllim təzə ayrılmış kimi görüşəcək onlarla, çünkü bu insanlar hər gün bu evdədilər, onunladılar.

– Amma Səməd Vurğunda olan ürəyigenişliyi mən heç birində görməmişəm, – deyir, – elə bil Allah-taala onu yaradanda qəlbinə qeybət, təkəbbür qoymayıb. Onunla görüşlərinin, ünsiyyətin hər biri mənimcün onillərin ünsiyyətinə bərabərdir».

Atasını erkən itirən müəllif İmamverdi müəllimdən Ata qayğısı duyur, onun ibrətamız ömür yolunu qələmə alanda təsirlənir. Üzündən nur yağan bu müdrik İnsan həyatın enişində, yoxuşunda, burulğanında büdrəməyib, iradəli, qətiyyətli olub, öz ağlına, biliyinə, zəhmətinə güvənib, bəziləri kimi dünyani yamanlamayıb, dövrəndən gileylənməyib, Zamanı, Vaxtı suçlu bilməyib. Axi, Vaxtın nə günahı...

İlkin yazılarını yandıran Südabə xanım Ağabalayeva ömrünün yetkin, kamil çağlarının məhsulu olan ədəbi-tənqidçi məqalələri, esseləri və publisistik yazılarını kitab şəklində çap etdirib: «Vaxtın nə günahı...»

Kitabdağı yazıların hər biri mahiyyətə nüfuz etmək, mövzu ilə bağlı müstəqil fikir söyləmək bacarığı, yüksək təhlil mədəniyyəti, eləcə də orijinal fərdi üslubu, axıcı təhkiyəsi, səlis və rəvan dili ilə seçilir. Müəllifin yaradıcılığı jurnalistika ilə ədəbiyyatşünaslığın uğurlu sintezinə gözəl nümunədir. O, R.Rza adına Beynəlxalq mükafata layiq görülmüş. Prezident təqaüdçüsü (2009), Bakı Slavyan Universiteti filologiya fakültəsinin baş müəllimi, «Azərbaycan» jurnalının böyük redaktorudur.

ŞİMŞƏK BÜRCÜ: İŞIQ, ÜMİD, İNAM

«Anamu ağlatdı bu Roman mənim. Cox danışdım özümlə... Uşaqlığım ilə dəydim, oyuncuları imgilə dəydim. Bəzən gizlətdim özümü, bəzən bütün çıpaqlığı ilə baxdim özümə... Yol getdim, neçə sərhəddən keçdim, baxdim... İşıqlı qaranlıqda ulduzlarla danışdım, o uzaqlıqdan öz yaxınımı qayıtdım. Ümid yolun açdım... İstək varsa, ümid də var... Ümid varsa, inam da var».

İRADƏ TUNCAY

Ümid və inam! «Öz içində yolçuluq edən Adam sonunda ərzi dolaşır» – deyə sərhədlər adlayan, ölkələr dolanan yollardan keçə-keçə «Yol romanı»nı qələmə alan İradə xanım Tuncay yazır ki, ömrümüz boyu bu anamları getdiyimiz yollarla daşıyıraq – «Yola düşürük», «Yola gedirik», «Yol tapırıq», «Yoldan çıxırıq», «Yola veririk». «Həyat yolumuzu bəlirləyən, bizi biz edən bu anlamlardan hansının daha üstün gəlməsidi. Öz Yolumuzu beləcə tapırıq».

Əsərin baş qəhrəmanı – müəllif öz Yolunu beləcə tapır. Oxucu ömür boyu haçalanın bu enişli, yoxuşlu, dolaylı yolun sonunda ümid və inamın işığını görür. Qələm sahibinin ümumən yaradıcılığına xas olan bu diqqətçəkən keyfiyyət eyni zamanda iradəli, qətiyyətli, bütöv şəxsiyyət kimi onun xarakterindən irəli gəlir. Həyatının ən çətin anlarında belə o, ümidi, inamını itirməyib, sinmayıb.

«Yadımdadı, atamın yaşında rəhmətlik Aybəniz xanım bibimin şeir deməyinə bir xeyli qulaq asdı... Bibim kənd qadını, Aybəniz xanım şəhər qadını, həm də Səməd Vurğun boyda kişinin qızı... Bir söz dedi mənə, dedi ki, «mən doğulanda 37-ci il hadisələrinin qızğın vaxtıymış. Hər gecə KQB-nin padvalında ifadə alırlarmış atamdan, gündüzlər buraxırlarmış. Anamı

doğum evindən çıxaranda cibində bir qəpik pulu olmayıb ki, o səxavətli Səməd Vurğun həkimə, tibb bacısına versin. Elə bil o vaxtdan alnıma yazılıb, kişi çörəyi yeyə bilmədim heç, həmişə özüm əziyyət çəkdim».

Özündən yaşlı rəfiqəsinin söhbətindən təsirlənən İradə xanım yazar ki, ən çətin vaxtlarında atası ağır xəstələndiyindən ona dəstək ola bilməyib. Universiteti bitirəndən sonra özü iş axtarib. Uşaqlıq, yeniyetməlik çağlarında atasının yanından əskik olmayan «dostlar»ın etibarsızlığı onu ruhdan salmayıb, ümidiini, inamını itirməyib. Görüb ki, dünya xali deyil, yaxşı, ədalətli insanlar var. Və o, işə başlayıb, qələmindən möhkəm yapışib. Dəfələrlə haqsızlıqlarla üz-üzə gəlib. Ancaq heç kimin qarşısında üzü kölgəli, gözü yaşılı olmayıb. Ağrı-acısını içində saxlayıb. «Mən»ini qoruyub, ləyaqətini hifz edib, qürurlu olub. Yaxınlarının dediyi kimi «susanda da danışıb», Atasına çəkib. Ömürlük xəstəliyə düçər olub nitqi pozulan, zəkası iti, qələmi kəsərli, hikmətli Atanın baxışlarının dərinliyində çox şey görmüşdü, danışan gözlərini oxumuşdu, ona Övlad qayğısı göstərə-göstərə həyat dərsi keçmişdi. Ata qarşısında həmişə özünü tox tutmuşdu, ağrılılarını içində verib, üzünə gülümsünmüdü...

Ancaq Ata yurdunda «qapısı bağlı evi» görəndə... «Yoxusu qalxıb həyətimizə girirəm. Əmimin vəfatından sonra isə bizim evin də qapısı bağlı.... Az qala yüyüրə-yüyüرə evin arxasına keçib çökürəm torpağa, otun üstünə. Qapısı bağlı evi bəhanə edib ağla, Qız. Amma hamını ağla. Donmuş baxışları, dilsiz insanları, piçiltiləri, qeybə çəkilmiş daşları, qayaları, lap kəsilmiş qatar taqqıltısını, daş olmaqla mümkün olan yaşamı, puç olan hər şeyi ağla, boşalt ürəyini... ətrafda boş qalan evləri... Telefonun ekranı işıqlanır. Deyəsən hamı xəbər tutub gəlmişdən. Cavab vermək istəmirəm. Toxdadım bir az. Öz dərdləri özlərinə bəsdi, indi mənim ağlamağima qulaq assınlar?

Ara vermir zənglər amma...

—İrayidə...»

Yox, heç zaman istəməyib onun ağlamağını, ürəyini boşaltmağını görsünlər. İndi ata-baba yurdunda da buna imkan vermir.

«— İrayidə!.. Çevrilib baxıram — ürəyimə işiq gəlir. Büyük əmimin lap kiçik oğlu. Əmilərimin, atamın işlədiyi məktəbdə o, dərs deyir. Yox, qalmışq, varıq. Olacayıql!»

O, nikbindir. «Bir gözü ağlayanda, bir gözü gülür». Kökü-nə, ata-baba ocağına, torpağına bağlıdır, İnsanları, Təbiəti, Gözəlliyi sevir və öz Sözünü deyir.

Bu danılmaz həqiqəti «Yol romanı»nda görürük. Müəllif o qədər səmimidir ki, oxucu romanı sadəcə oxumur, yol yoldaşı kimi sanki onunla birlikdə gəzir, görür, sevinir, qəmlənir, düşü-nür, olmuşlardan ibrət götürür, bölüşür, təsəlli tapır, arzu edir və daim nəyinsə axtarışında, sorağında olur.

Neyin?! Lap elə yoluñ ilk məkanında — cənnət adası deyilən Kiprdə, müəllifin təbirincə «Sevgi adası»nda Afroditanın — gözəllik və sevgi ilahəsinin sorağında. «Amma burada kədərlə hadisələr də olub axı. Otello, Yaqo, Dezdemona», — deyə düşü-nən müəllif qəmli heç nəyi xatırlamaq istəmir, gözəllik və sevgi ilahəsinin sorağı ilə adanı gəzir.

İradə xanımın çox güclü müşahidəsi və gördükllerinə öz münasibəti, baxışı, qınağı, alqısı var: «Bu Sevgi adasını da insanlar yaralayıb ikiyə bölbülər. Günəş bir, səma bir, amma torpaq bir ... deyil. Qırıblar Afroditanın könlünü... Heyif, çox heyif. Bir vaxtlar İlahə sevgisindən sonra bu sularda çımib bakırə olurmuş. İlahə, bakırə ürəklərə rəhmin gəlsin!»

İstər-istəməz Tofiq Abdinin bu münasibətlə yazdığı şeir yadına düşür:

Ey sevgi adasında, sevgi axtaran qadın...

Taleyin sərt üzüdür bütün bu aldıqların...

Bu yaşanan həyatı təzədən başlamaq zor.

Sənsiz yaşamaq çətin, səninlə yaşamaq zor.

Adanı gəzdikcə diqqətini çəkən heç bir şey gözündən yاخınmır: «Bu arada neçə gündü müşahidə elədiyim bir ingilis cüt-lük yanımızdan ötüb keçir. Bəlkə də, səksəni adlayıblar, amma əl-ələ tutub gəzirlər. Gözləri çox məsuddu. Nə fərqi var, bir il, otuz il, ya yüz il. Önəmli olan illər deyil, o illərin məzmunudu».

Sevgi adasında gözəllər görür və sözünü deyir: «Göyçək qızlardı, amma elə bil boyaqçı küpünə salib çıxartmışan».

Hətta otluqda oynasañ pişiklər də gözündən yayılmır və fikrini bildirir: «Baxıram ki, bunlar biz insanlardan daha hissiyyatlıdı. Ən azından qəlb yaralamaq olayı yoxdu aralarında».

Xətrini çox istədiyi, istedadını, bəstələrini yüksək qiymətləndirdiyi, vaxtilə Bakıda Televiziyyada işləyəndə üç filminin musiqi tərtibatını verən görkəmli bəstəkar Cavanşir Quliyevlə görüşü İradə xanımı ürəkdən sevindirir: «Burda – Sevgi adasında sevdiyim bəstəkarla yenidən görüşdüm. Hər şey gözəldi həyatda!» Və yenə də öz sözünü deyir, fikrini bildirir, oxucunu silkələyən sualını verir: «Hər kəsin yaradıcılığı özünün ruh halının ifadəsidi. Musiqisi elə gözlərinə bənzəyir: Qəm pəncərəsi. Qulaq asdılqca həm də düşünürəm, niyə belə olsun, niyə? Altmışı haqlamış, musiqimizdə öz yeri olan, sevilən böyük bəstəkara Vətəninin bir guşəsində rahat bir yer tapıla bilərdi axı».

İradə xanım öz qınağında nə qədər haqli olsa da, eyni zamanda Azərbaycan bəstəkarının qardaş ölkədə diqqətçəkən fəaliyyətindən, musiqi sənətimizi layiqincə təmsil etməsindən məmənun qalır.

«Yol romanı»nı oxuduqca bir-birindən görümlü-baxımlı yerlərdə, lap elə cənnət adası sayılan Kiprdə müəllif onu duyğulandıran gözəllikləri, təbiətin heyrətamız mənzərələrini təsvir, tərənnüm etməklə bərabər oxucusunu dərindən-dərinə düşündürür, onun qəlbinə, iç dünyasına nüfuz edir. Axı, hamı bir-birindən gözəl yerlərə sadəcə səfərə çıxmır, turist kimi gəzib dolanmir, istirahət eləmir, kazinolarda vaxtını keçirib, yeyib-içib keyfə baxmir. İş tapmaq, çörək pulu qazanıb ailəsinə göndərmək ümidiilə yola çıxanlar, Vətəndən uzaqda yaşayanlar, qurbətin acısını dadanlar da var. Kim olur olsun, alim, incəsənət xadimi, iş adamı, istedad sahibi – fərq eləməz, hamısı insandır, insan kimi yaşamaq, zəhmətindən bəhrələnmək, ailəsini dolandırmaq istəyir. Evi Vətəndə, özü qurbətdə olanlar az deyil. Nə yaxşı ki, öz zəhməti, bacarığı, istedadı ilə Vətənini şöhrətləndirən, millətinin adını uca tutanlarımız var. Ustad Məmməd Arazın

təbirincə onlar harada olur-olsunlar əsil Vətən daşı, öz kökünə, torpağına qırılmaz tellərlə bağlı olan vətəndaşlarımızdır.

* * *

— Burası Qars qalası!

Dağın zirvəsində Səlcuqlu Sultanın əmri ilə 1153-cü ildə tikilən qaladan ətraf əl içi kimi görünür. Bu ucalıqdan təbiətin əsrarəngiz gözəlliyyini heyranlıqla seyr edən müəllif «qalayla bağlı bir sevgi romanını» xatırlayır və oxucusuna danışır.

Qalanın bir azərbaycanlı komendantı olub, polkovnik. Elə burada da vəfat edib, dəfn olunub. Onun xanımının eşq macərasından bəhs edən olay və bir məktub. «O vaxt çox gənc idim və fikirləşmişdim ki, yəni belə məktub yazmaq olar? Belə sevgi olar? Belə sözləri deyə bilən kişi var yəni?.. Mühəribəldən, inqilablardan... nələrdən keçirdib, gizlədib saxlamışdı məktubu. Və mən oxumuşdum...»

İndi müzeyə çəvrilən tarixlər şahidi Qars qalasının yüksəkliyindən təbiəti seyr edən, məhəbbət olayını xatırlayıb oxucusuna söyləyən müəllifin qələmi qəlbindən qopannidan yazar: Yaşasın təbiət və məhəbbət!..

...Qars qalasının yaxınlığındakı Sarıqamış öz əsrarəngiz təbiəti ilə diqqətçəkən, sürətlə inkişaf edən dağ kurortudur. Zəngin mütaliəli, ədəbiyyatı, tarixi, xüsusən Türk dünyasının, Osmanlı imperiyasının tarixini yetərincə bilən İradə xanım Tuncay «İlahi, nə gözəllikdi bu?» — deyə öz heyranlığını bildirsə də, dağlara, şam ağaclarına, yaşıllıqda ləpələnib titrəşən çiçəklərə tamaşa etdikcə, elə bil onun gözlərində təbiət rəngini dəyişir. Ömür-gün yoldaşı, həmkarı Aqil Abbasa xıtabən deyir: «Sən içində savaşırsan, amma bu dağlarda öylə bir savaş olub ki... Bu savaş bu torpaqlarda hər çiçəyin ləçəyində, şəh damlaşında, göydən yağan yağmurda, rüzgarda, günəşin parıltısında, rahatlıqla içimə çekdiyim havada da var. Kiçicik bir ərazidə, azacıq bir vaxtda 90 min əsgər həlak olub burda... Bu torpaqlarda nə qədər adsız qəhrəman yatır. İnanmiram mən burda

turistik cənnətin yaranacağına. Olmayacaq. Ağrı çoxdu... Necə ki bizdə indi Nargində turizm cənnəti yaratmaq istəyirlər, orda da olmayacaq!»

* * *

İradə xanımın mətbuatda çıxan yazılarını, «Sarı Odalar» kitabını, «Yol romanı»nı diqqətlə oxuduqda belə bir fikrə gəlirsən ki, insanın daxili aləminə nüfuz etmək, iç dünyasını üzə çıxarmaq, insani keyfiyyətlərinə, şəxsiyyətin bütövlüyünə önem vermək, doğru sözü, həqiqəti sərrast demək onun yaradıcılığı üçün səciyyəvidir.

«İnsan varsa yol da var... Özümdən-özümə yol... Bir ömür xərclədim bunun üçün... Büdrədim, yixildim... qalxdım... Getdiyim Yol ömür yolmuş... ...Neçə milyard canlı var, insan azdır. Doğub törəyirlər, artırılar, amma sevə bilmirlər, insan azdır.»

Yetkinlik, kamillik yaşına çatdığını Ömür yolunda bunun şahidi olmusan – insan azdır.

*Adamla adam ol, insanla insan,
Bil ki, çox alidir insan adamdan,*

– deyən ulu müdrik babamız, həm də təsəlli verib ki, dünya yaxşı insanlardan xali deyil.

Yola düşüb kəndləri, şəhərləri, ölkələri gəzəndə bir daha bunun şahidi oldun. Təvazökar, mərifətli, intellektli, istedadlı, Vətəninin adına layiq fəaliyyət göstərən, hörmət bəslədiyin insanlarla görüşəndə ürəkdən sevindin: bəstəkar Cavanşir Quliyev, filoloq alim Vurğun Əyyub, professor Hacalı Nəcəfovlu, baş konsul Həsən Zeynalov...

Yolun işıqlı oldu, gəzdiyin hər yerdə – təbiətdə, cəmiyyətdə, insanlarda işıq sorağında oldun, adətin üzrə kitablara, qədim mənbələrə göz qoydun və heyrətamız bir kəşflə üzləşdin. Sən demə «Yol romanı»nı yazdığını 2011-ci il Mayya təqviminə görə Şimşək iliymiş. Dünyaya göz açığın bürcün özəlliklərini maraqla oxudun və elə bil «özünü tapdın», sənə agah oldu bəzi hikmətlər. Şimşək bürcündən olanın içindəki həyəcanlar,

təbəddülatlar rahat qoymur onu ömrü boyu. Diqqət çəkir, diqqət mərkəzində olur, özünü daha çox sənətdə, ədəbiyyatda realizə edir. Və bütün bunlara ağlinin, qəlbinin Şimşək kimi gur işığı ilə nail olur.

Zamanında Tanrının bəndəsinə verdiyi işıq Ata gözlərindən Övlad ürəyinə süzülüb ömür yolunun çırığına dönüb. Büyük anlamda Övlad ustad Ata qələmini və Sözünü yaşadıb, Ata ocağının Odu olub.

Haqdan yanın ocağın işığında «öz içində yolçuluq edən» ərzi dolaşar, yolu BİTMƏZ!

«Az qala hər cümləsində insan yaşantılarının bir rəngi görünən, hər durğu işaretsi kədər, həyəcan, təlatüm ifadə eləyən, bu kədərin, həyəcanın, təlatümün insan ömrünə... necə dərin çapıqlar vurduğunun şəklini çizən «Yol romanı» (Yusif Rzayev) əsərində baş qəhrəman – müəllif bütün bunlara rəğmən eyni zamanda nikbindir, inanır, ümid edir, öz bürcü kimi işiqli insanları, gözəlliyi sevə-sevə yazar: «Getdiyin yolu anlaya bilsən, taniya bilsən, heç nə çətin olmaz... Mövlanə der ki, ağlin kimyası və aşkın kimyası başqadı. Ağıl təmkinlidi, qorxa-qorxa atar addımlarını. «Aman, ehtiyatlı ol», – deyər. Halbuki aşk böylə deyil. Onun tək dediyi – «Burax, içindəki məhbusu, qoy getsin».

«Yol romanı»nın epiloqunda müəllifin nikbinliyi oxucuda inam yaradır: «Zaman gələcək, mənim kimi düşünənlər əkib-böyüdəcəklər o çıçəkləri... Mən... Yol göstərdim, Yol açdım. Mən açdığını Yolun yolçularına inanıram».

Özünəməxsus üslubda dəst-xəttilə qələmə aldığı bənzərsiz, insani dərindən-dərinə düşündürən əsərinə son nöqtəsini qoymazdan öncə İradə xanım Tuncay uzun səfər boyu sanki birlikdə yol getdiyi, üz-üzə, ürək-ürəyə danışlığı oxucusuna tövsiyə edir: «Nə yönə gedirsən get – Doğu, Batı, Quzey, ya da Güney – çıxdığın hər yolu içində bir səyahət kimi düşün. Öz içində yolçuluq edən adam sonunda ərzi dolaşır».

Aqıl Abbasın “Allahı qatil edənlər” romanı

KİMDİR QATİL?

«Mənim oğlum xain ola bilməz»

«Biz bu Vətəni, o görünən dağları, məşələri, o göy üzünü, bu dağların bulaqlarını, quşlarını da əsgərlərə etibar etmişik. Bu dövlət də, bu millət də əsgərləri bizə etibar edib. Əgər biz bu əsgərləri qoruya biliriksə, deməli, bu Vətəni də, o dağları, o məşələri, o göy üzünü də qoruya bilirik».

Aqıl Abbasın «Allahı qatil edənlər» romanında («Azərbaycan» jurnalı, № 10, 2011) müstəntiqin sualına hərbi hissənin Qərargah rəisi belə cavab verir. O, peşəkar hərbçidir, polkovnikdir, əsgərlərinə yüksək təlim-tərbiyə verən və öz oğlu bilən qayğıkeş, tələbkar, vəzifəsinə məsuliyyətlə yanaşan Rəis, Vətəndaş, İnsan, Kişi, Atadır.

Müəllif Qərargah rəisi obrazını yetərincə mükəmməl yaradıb və oxucusuna sevdirə bilib. O, haqq-ədalət adamıdır. Etirafı da səmimi, ibrətamızdır: «Son yeddi-səkkiz ayda bu hərbi hissədə neçə ölüm hadisəsi baş verib. Bunlara görə, ən azı, komandir vəzifədən götürülməlidir, mən də cəzalanmalıydim. Nə oldu? Kim cəzalandı? Taqım komandiri, batalyon komandiri, uşaqpüşəq. Bu hadisələr elə-bələ baş verməmişdi ha. Hamiya ruhi xəstə diaqnozu qoyub işləri bağlayıb atdılar arxivə. Çox cəsarətli bir müstəntiq vardi, arada o yazıq yandı, orqandan xaric etdi. Mən o uşaqların dəfnində iştirak eləmişəm, valideynlərinin gözlərinə baxa bilməmişəm. Onlar övladlarını mənə etibar etmişdilər. Mən onların övladlarını qoruya bilmədim!»

Romandaki ürəyi yerindən oynadan səhnələri oxucunun gözləri önündə canlandıran müəllif hadisələri canlı, inandırıcı, təbii boyalarla verir.

«— Bəsdi bizi bu qədər təhqir etdilər. Bu qədər alçaltdılar!

– Ə, yenə nə özündən çıxmışan?! Kimdi bizi təhqir eləyən, bizi alçaldan?

– Alçaldılmaq, təhqir olunmaq necə olur? Biz bura Vətəni müdafiə eləməyə gəlmışik, yoxsa hansısa komandırə villa tikməyə, tualet tikməyə, it damı tikməyə?!

Dədə əsgərlərdən biri:

– Akademik, bu olmadı də, sən yenə başladın? Deyəsən qarın, yağışın altında sitildəyə-sitildəyə səngərdə oturmaqdan xoşun gəlir. Get otur də, qabağını kəsən var? Day niyə bağırırsan?

– Sən o səngərdə qarın, yağışın altında sitildəyən, yayda bişən uşaqlardan artıq oğlansan?

– Hə, artıq oğlanam ki, burda, ağacların kölgəsində mürgü vururam də! Ayrı sözün var?

– Var! Nə sən, nə də bizim heç birimiz o səngərdəkilərdən artıq oğlan deyilik. Onları da bizim kimi ana doğub, inək doğmayıb. Mən heç kimi nə təhqir eləmək istəyirəm, nə də alçaltmaq. Amma istəmirəm ki, heç kim nə məni, nə də sizi alçaltsın... Biz bura əsgərlik eləməyə gəlmışik, komandirlərə nökərçilik, fəhləlik eləyib gün keçirməyə yox!»

Hərbi hissədə «Akademik» adlanan əsgər ali təhsilli hüquqşunasdır, aspirantdır, xidməti vəzifəsinə məsuliyyətlə yanaşır, intizamlıdır, eyni zamanda qanunsuzluğa, özbaşinalığa dözmür, öz sözünü açıq deyir, narazılığını çəkinmədən bildirir. Bu barədə batalyon komandiri hərbi hissə komandirinə məlumat verir, «səsinə səs verənlər də getdikcə çoxalır», – deyə şikayətlənir. Polkovnik təşvişə düşür, ona əmr verir: «Qauptvaxtdan sonra bas sonuncu posta, qoy ağılı başına gəlsin. Özün də onu gözdən qoyma. Yenə ora-bura yazsa, səni cəzalandıracam».

Ancaq əsgər dostlarının təbirincə desək «qurd ürəyi yeyən» Akademik qanunsuz göstərişlərə məhəl qoymur və komandirin qeyri-rəsmi cəza qrupu tərəfindən qauptvaxtda döyüür, təhqir olunur. «Əgər bir də başından böyük qələt eləsən, bunu internetə qoyacağıq», – deyə hədələnir.

«O, yalnız bircə dəfə bağırı bildi və bəlkə də dünya yaranandan dünyanın özü belə bağırtı eşitməmişdi... Ayıldı,

amma xeyli vaxt özünə gələ bilmədi. Nə etməli? Qarşıda düşmən, onu öldürə biləcək, anasını, sevgilisini gözüyaşlı qoya biləcək düşmən. Arxada da onu təhqir edən, onu alçaldanlar... Kürək Arazın suyunu onun üstündən axıtsalar da, üstündəki ləkə yuyulmayacaqdı...»

Bəs nə etsin? Onu içindən ovan, bir an belə rahat buraxmayan suala cavab tapır. Öz qanı, həyatı bahasına olsa da, bu ləkəni yumalıdır. O, belə – alçaldılmış, təhqir olunmuş vəziyyətdə yaşaya bilməz, bu gün ciyin-ciyinə xidmət etdiyi yoldaşlarının, sabah ata-anasının, qardaşının, nəhayət nişanlısının gözlərinə baxa bilməz... Və tətiyi çəkir, ona amansızcasına divan tutanları – batalyon komandirini üç əsgərlə birlikdə, sonda da özünü güllələyir...

Çoxşaxəli, dramatik kolliziyalar silsiləsindən yaranmış tutumlu, oxunaqlı bir əsər olan «Allahi qatıl edənlər» romanında sərt, amansız həqiqətlər müxtəlif insan taleləri ilə qovuşur. Bu insanlar arasında Ana obrazı bənzərsizdir. Övladının faciəsindən sarsılan Ana mərddir, dəyanətlidir və dedikcə qürur-ludur. Müəllif oxucusunu inandırır ki, oğlu şəhid olsaydı, yaxud təlimdə, məşqdə, xidməti işində qəzaya düşsəydi Ana qəlbi belə tufan qoparmazdı. Onu sarsıdan, yandırıb yaxan oğluna «qatıl» damgasının vurulmasıdır.

«– Ona bu döşümdən süd vermişəm. Mənim oğlum xain ola bilməz.

Ağır zərbədən ürəyi parça-parça olmuş Ata:

- Ay arvad, bir özünə gəl, kim sənin oğluna xain deyir?
- Xain necə olur?! Əsgər yoldaşlarını öldürüb? Öldürüb!

Tabutunu bayrağa sarımadılar? Sarımadılar! Qəbrinin üstə yaylım atəsi açmadılar? Açımadılar! Day xain belə olur də! Kəndin içində çıxa bilmirəm.

Böyük qardaş:

- Ana, sənin oğlun, mənim qardaşım xain ola bilməz. Yadındadı, yanına getmişdik, dedi yixilmişəm? Yalan deyirdi, döymüşdülər. Görünür, indi də nə isə olub, onu elə həddə çatdırıblar ki, əlini silaha atıb. Öyrənəcəyəm.

– Öyrən, oğul! Bunu öyrənməsən, qardaşının qanın yerdə qoysan, südüm sənə haram olsun!»

Bir qədər sonra müstəntiq çox əminliklə Anaya deyir:

– Sizə söz verirəm ki, bu cinayətin üstünü açacağam.

– Allah köməyin olsun, oğul! Mən də hər gün sənə dua edəcəyəm.

Ananın duası müstəcəb olur. Müstəntiq istintaq zamanı məyyən edir ki, onun oğlu qatil deyil.

Ancaq cinayətkar əməllərinə görə ifşa olunacağından qorxan hərbi hissə komandiri hər vəchlə müstəntiqə təzyiq göstərir, onu «aradan götürmək» üçün fürsət axtarır, yuxarıya – yüksək səlahiyyət sahibi olan himayədarına müraciət edib kömək istəyir. Bütün təzyiqlərə, təhdidlərə məhəl qoymayan müstəntiq isə yuxarıdan zəng vurub onu hədələyənin də cavabını verir:

«– Xahiş edirəm səlahiyyət həddini keçməyəsiniz. Mən burda çox ağır bir cinayət hadisəsini araşdırıram. Və sizə söz verirəm ki, tezliklə bu cinayətin bütün günahkarlarını üzə çıxarıb məsuliyyətə cəlb edəcəyəm. Bu mənim vəzifə borcumdur. Burada beş insan ölüb. Siz istəyirsiz ki, beş nəfər gəncin qanı batsın?!

– Sən mənə nağıl danışma. Öldürülənlər də məlumdu, öldürən də. Daha nə axtarırsan, nəyi eşələyirsən? Niyə burnunu hər yerə soxursan?

– Siz də səlahiyyətinizə aid olmayan işlərə burnunuzu soxmayıñ.

– Yaxşı, mən sənə göstərərəm».

Və göstərir, daha doğrusu, mustəntiqə rəhbərlik edən prokurora lazımı göstəriş verilməsinə nail olur. Prokuror əmr verir ki, müstəntiq təcili olaraq hərbi hissədən geri dönsün. O isə xahiş edir:

«– Cənab prokuror, mənə bircə həftə vaxt verin, o komandiri qandallayım gətirim sizin hüzurunuza. Xalq da həqiqəti bilsin.

– Kim bilsin dedin?

– Xalq.

— Nə boş-boş danışırsan? Xalq kimdi? Mənə xalqın bilmək istədiyi həqiqət yox, rəhbərliyə sərf eləyən həqiqət lazımdır. Sən hələ bunu anlaya bilməmişənsə, get bazaarda kartof sat!»

Bələliklə, cinayət hadisəsini araşdırıb «düyünləri açan» çox savadlı, cəsarətli müstəntiq orqandan xaric edilir, cinayətkarın ifşa olunmasına imkan verilmir. Dəfələrlə «sudan quru çıxan», neçə-neçə zabitin və əsgərin müəmmalı ölümünün səbəbkəri olan komandir himayədarlarının köməyi ilə cəzadan qurtulub daha da azğınlaşır. Elə hesab edir ki, qayda-qanuna məhəl qoymaması, həddini aşan özbaşınalığı və bütün bunların faciəli sonluğu, anaların ah-naləsi nəticəsiz qalacaq, heç zaman o, cəzalanmayacaq. Amma sən saydığını say, gör fələk... ... qəfil gülə şərəfsiz həyatına necə son qoyur.

İnsanın ölümünə sevinməzlər. Ancaq əsgər oğulları müəmmalı şəkildə qətlə yetirilən valideynlər bu xəbəri eşidəndə bir-birinə gözaydınlığı verirlər. Nəyə görə? Kriminalistin bu sualına əsgəri xidmətə yola saldığı yeganə oğlunu itirən, faciənin səbəbini öyrənmək üçün qanuni araştırma tələb edən, komandir tərəfindən təsəlli əvəzinə təhqir olunan, fiziki zorakılığa məruz qalan ata cavab verir: «Allah qırx ili gözləmədi, cəzasını verdi... Yer üzündən bir əclaf, bir namərd azaldı».

Atanın cavabı çox vicdanlı insan olan qərargah rəisinin kriminalistə dediyi sözlərlə mahiyyətə üst-üstə düşür: «Məndən ötdü, qardaşımı dəydi. Hamımız düşüñürük, bizim övladımızdan ötsün kimə dəyir-dəysin. Xeyr, elə deyil, sonda özünə qayıdır. Buyur, komandirin özünə dəydi. Kim zəmanət verə bilər ki, sabah o güllənin biri sənə, mənə dəyməyəcək? Axi, buna biz hamımız günahkarıq. O cavanların qanını batıran müstəntiqlər də, prokurorlar da, nə bilim, daha hansı şərəfsizlər elə bilirlər belə gedəcək, onlara heç nə olmayıacaq?!»

Romanda maraqlı kompozisiya, gözlənilməz keçidlər oxucunu hər an intizada saxlayır.

Komandirin qətlindən sonra əsərdəki hadisələrin məcrası kəskin dəyişir. Araşdırma aparan kriminalist müəyyən edir ki, hadisə zamanı Akademikin kənddəki evlərində olan qədim

tüfəngdən komandırə güllə atılıb. O, həmin evə gəlir. Budur, xalçanın üstündən asılmış həmin tüfəng, bir tərəfində patrondaş, o biri tərəfində dəstəyi ceyran ayağından hazırlanmış xəncər... Yuxarıdakı mixdan isə qaragül dərisindən tikilmiş bəy papağı asılıb. Evin kişişi deyir ki, bu tüfəng də, xəncər də, papaq da babasından atasına, atasından da ona qalıb. Savaş başlayandan kəndi düşmənlərdən qoruyan cavanlarla birlikdə vuruşan böyük oğluna deyib: «Qundaqdakı işarələri görürsən? Bu, Androniklə vuruşanda babanın vurduğu işarələdir. Hərəsi bir düşməndir. Görüm neyləyəcəksən?!» Ara sakitləşəndən sonra tüfəng öz yerinə qoyulur, üstündə də yeni işarələr.

Tüfəng həmişə dolu olur, arvadı etiraz eləyəndə kişi deyir: «Tüfəng boş olanda küsür. Silah da ki, adamdan küsdü, çətin barışar».

Qədim tüfənglə bağlı məsələni müfəssəl öyrənən kriminalist doğma torpağını sevən insan, vətəndaş kimi təsirlənir. O, bu tüfəngi adı silah yox, əzəli düşmənimizlə mübarizənin rəmzi sayır. Və dəqiq bilir ki, bu silahlı Ata, Ana, böyük qardaş və... nişanlı qız sərrast güllə ata bilir. O, təcrübəli peşəkar kimi araşdırma apardıqca hərbi hissədən meşə yolu ilə bir saatlıq məsaflədə olan kənd və bu kənddə komandirdən intiqam almaq üçün alışib-yanan Akademikin ailəsi, quşu gözündən vuran atası, desantçı qardaşı, dişi aslana dönmüş anası, bir də nişanlısı, sevinci ürəyində qalan, gecələr məzar üstə ağlayan bir qız gözünün önündən getmir. Və həmişə düşmənə tuşlanan baba yadigarı qədim tüfəngdən komandırə güllə atılması onu dərin-dərinə düşündürür. İstər-istəməz orqandan xaric olunan müstəntiqin sözlərini xatırlayır: «Mən o komandırı həbs edəcəkdim, divlər qoymadılar, yoxsa indi sağ idi. Onu həbsdən xilas edib gullənin qabağına verdilər... Mən işi açmışdım... Ümumi işin xətrinə araşdırmanın surətini sənə verirəm. Amma bir şərtim var. Mənim tamamlaya bilmədiyim işi tamamlayacaqsan, o polkovnikin də cinayətini ortaya çıxaracaqsan. Onda həm ölen uşaqların, o Akademikin qanı yerdə qalmaz, həm də Polkovniki öldürənin də cəzası yüngülləşər».

Özünəməxsus dəst-xətti, üslubu, səlis, koloritli dili olan Aqil Abbas oxucusunu intizarda saxlamağı bacarır, məqamında təcrübəli şahmatçı kimi kəskin, gözlənilməz, eyni zamanda məqsədyönlü, nəticə etibarilə ağlabatan gedişlər edir. Yaziçinin «Dolu» romanında diqqətçəkən bu məziyyətlər yeni əsərində, xüsusən romanın sonluğunda daha qabarıq nəzərə çarpar.

Tanınmış yazıçı Yunus Oğuz qələm dostunun yeni əsərini təqdir edərək yazır: «Dünyaya gəlmək və ölmək əmrini Allah verir. Amma bu əmri mələklər və insanlar həyata keçirir. Əgər bu romanı mən yazsaydım onu belə adlandırardım: «Əzrayılı qatil edənlər».

Mən romanı diqqətlə, həyəcan dolu maraqla oxudum, bir insan, vətəndaş kimi çox təsirləndim, «Kimdir qatil?», – deyə soruşdum: özümdən, hörmətli Aqil Abbasdan, torpağı düşmən tapdağında olan həmvətənlərimdən.

Kimdir qatil? Təhqir olunub alçaldılmağa dözməyən oğlunun intiqamını alan Anamı? Ana-bacıları ağlar qoyan, ölüm xəbəri valideynlərin «gözaydınlığını» çevrilən komandirmi? Cinayətin düyününü açdığını görə müstəntiqi orqandan xaric edən, əsgər oğullarımızın qanını batıran prokuormu? Onların himayədarı yüksək vəzifə sahibimi?

Vicdanı olan hər kəsi düşündürən bu suallara cavab tapmaq üçün mən romanı bir də nəzərdən keçirdim. Eyni zamanda Aqil Abbasın bu mövzuda ürək yanğısı ilə yazdığı məqalələrini xatırladım. Axır vaxtlar «Ədalət» qəzetində dərc etdirdiyi «Mən sizə laydivar oğul vermişəm» sərlövhəli çox təsirli, tutumlu yazısını yenidən oxudum. O, ilk növbədə öz həmkarlarına xitabən deyir ki, ordumuzdan, oğullarımızın əsgəri xidmətindən xoş niyyətlə yazuşınlar, uğurlarımızı layiqincə dəyərləndirsinlər, oxuculara, xüsusən gənclərə yüksək vətənpərvərlik hissələri aşılasınlar. Yaziçi, jurnalist qələmi Mübariz İbrahimov kimi Milli Qəhrəmanlarımızın, peşəkar hərbçilərimizin yetişməsinə, boy sıralarının artıb möhkəmlənməsinə xidmət etsin.

Müstəqil Azərbaycanın Silahlı Qüvvələri gündən-günə güclənir, ən müasir silahlarla təchiz olunur. Belə ürəkaçan, təkzib-

olunmaz faktlar oxucuya çatdırılmalı, hərbi-vətənpərvərlik qəzet-jurnalların aparıcı mövzusu olmalıdır.

Şübhəsiz, hərbi hissələrdə çatışmazlıqlar var, neqativ hallara da yol verilir və bunların tənqid olunması təbiidir. Aqil müəllim məsələyə çox ciddi, əsl vətəndaş mövqeyindən yanaşır: tənqid konkret faktlara söykənməli, peşəkarlıqla yazılmalı, göstərilən nöqsanlar da yubadılmadan aradan qaldırılmalıdır. Əks təqdirdə zahirən xırda görünən qüsurlar artaraq ciddi maneələrə, bəzən dözülməz neqativ hallara – ağır qəzalara, faciələrə gətirib çıxarır. Romanda hərbi hissədə baş verən hadisələrin də kökündə etinasızlıq, cəzasızlıq durur. Əsgər yoldaşları (Ded – Dədələr) tərəfindən incidilib təhqir olunan oğul evə məktub yazır. Ata hərbi hissəyə gəlib komandırə vəziyyəti danışsa da xeyri olmur. Az sonra atanın xəbərdarlığına baxmayaraq komandırın vaxtında tədbir görməməsi nəticəsində həqiqətən də faciə baş verir. Və ən dəhşətlisi budur ki, belə rüsvayçı hallar eyni hərbi hissədə dəfələrlə təkrar olunur. Çünkü burada qanun işləmir, cinayətlər ört-basdır edilir, cəzasızlıq şəraiti hökm sürür. Hərbi hissənin komandiri isə nəinki cəzalandırılmır, əksinə yüksək vəzifəli səlahiyyət sahibləri tərəfindən himayə olunur, o da şərəfsiz hərəkətlərini heç bir şey olmamış kimi davam etdirir, daha da azğınllaşır.

Bələliklə, «Kimdir qatil?» sualının cavabı aydın olur. Bu qeyri-adi, bir-birilə bağlı silsilə cinayət əməllerinin mərkəzində hərbi hissə komandırı – polkovnik durur. O, vəzifəsinə və rütbəsinə görə özündən aşağıdakıların, tabeli-yində olanların qanunsuz, cinayətkar hərəkətlərini dəstəkləyir, yuxarılıara isə yalanır, arxalanır və onların himayəsinə siğınır. Nəticədə bir-biriləsix əlaqədə olan cinayətkarların zəncirvari reaksiyası yaranır. Bunu möhtəşəm, nizami Silahlı Qüvvələrimizə yoluxmaq təhlükəsi olan virusa bənzətmək olar. Romanı oxuduqca, sarsıcısı səhnələri arxada qoyduqca, bu təhlükənin həyəcan təbilini çalan müəllifin harayını eşidir, səsinə səs verir, əlaqədar qurumlardan dəstək, qətiyyət gözləyirsən. İnanırsan ki, Vətənin keşiyində ayıq-sayıq duran mərd oğullarımızın sıralarında cinayətkar,

xəbis əməlləri ilə pozğunluq salmaq istə-yənlər də, onların havadarları da öz layiqli cəzalarını alacaqlar. Onda «Kimdir qatil?» sualına cavab axtarmağa da lüzum olmayacaq.

* * *

Yeri gəlmişkən mən bu barədə «Azərbaycan» qəzetinin və Mətbuat Şurası Ahil Jurnalistlər Məclisinin birləşdiricikləri «Azərbaycan mətbuatı: ənənə və müasirlik» mövzusunda «dəyirmi masa»da çıxış etmişəm:

— Ordu, hərbi-vətənpərvərlik mövzusu bir insan, azərbaycanlı, vətəndaş, jurnalist və hərbçi kimi məni həmişə dərindəndərinə düşündürüb və düşündürür. Bu çox vacib və böyük məsuliyyət tələb edən mövzuda məqalələr, hekayə və povest yazmışam. Azərbaycan Silahlı Qüvvələrini xalqımın güvənc və qürur invanı saymışam, Ordumuzdan məhəbbətlə, iftخارla və bəzən də ürək ağrısı ilə yazmışam.

«Qanla suvarılan ağaç» povestində cəsur azərbaycanlı qız Qaratel qeyri-bərabər döyüsdə son gülləsinədək mərd-mərdanə vuruşur, əsir düşüb namusu ləkələnməsin deyə özünü sildirir qayadan atır... Taqim komandiri Şahin döyüşçü yoldaşları ilə «Qayalıq» deyilən yerə gəlir, düşməni qəfil yaxalayıb məhv edir. O, dar cığırla enib sildirir qayanın ayağında can verən Qarateli qolları arasına alanda qız gözlerini açır: «Şahin, sənsən? Yaxşı ki, özünü yetirdin, daha düşmənin murdar əli cəsədimə də toxuna bilməz... Anama de, ağlamasıñ. De ki, qızın tərtəmiz getdi... dağlarımızın çıçəyi kimi.»

Mən olmuş hadisəni yetərincə öyrənib qələmə almışam. Düşünmüsəm ki, axı, nəyə görə qəhrəman oğul və qızlarımıñ haqqında az yazılır, hərbi-vətənpərvərlik mövzusu sistemili şəkildə yüksək səviyyədə işıqlandırılmır, bu çox vacib sahədə təbliğat-təşviqat işi yox dərəcəsindədir. Məktəb dərsliklərində, mətbuatda adda-budda yazılarla, teleradioda təkəm-seyrək verilişlərlə qətiyyən kifayətlənmək olmaz.

İlk növbədə öz həmkarlarına xitabən deyirəm ki, ordumuzdan, oğullarımızın əsgəri xidmətindən xoş niyyətlə yapsınlar,

uğurlarımızı layiqince dəyərləndirsinlər, oxuculara, xüsusən gənclərə yüksək vətənpərvərlik hissələri aşılaşınlar.

Yazıcı, jurnalist qələmi Mübariz İbrahimov kimi Milli Qəhrəmanlarımızın, peşəkar hərbçilərimizin yetişməsinə, boy sıralarının artıb möhkəmlənməsinə xidmət etməlidir.

Müstəqil Azərbaycanın Silahlı Qüvvələri gündən-günə güclənir, ən müasir silahlarla təchiz edilir. Belə ürəkaçan, təkzib olunmaz faktlar oxucuya çatdırılmalı, hərbi-vətənpərvərlik qəzet-jurnalların, teleradionun aparıcı mövzusu olmalıdır.

Şübhəsiz hərbi hissələrədə çatışmazlıqlar da var, neqativ hallara yol verilir və bunların tənqid olunması təbiidir. Ancaq bu məsələyə çox ciddi, əsl vətəndaş mövqeyindən yanaşılmalıdır: tənqid konkret faktlara söykənməli, peşəkarlıqla yazılmalı, göstərilən nöqsanlar da yubadılmadan aradan qaldırılmalıdır. Əks təqdirdə zahirən xırda görünən qüsurlar artaraq ciddi maneələrə, bəzən dözülməz neqativ hallara – ağır qəzalara, faciələrə gətirib çıxara bilər. Nəticədə bir-biri ilə sıx əlaqədə olan neqativ halların zəncirvari reaksiyası yaranar. Bunu möhtəşəm, nizami Ordumuza yoluxmaq təhlükəsi olan virusa bənzətmək olar.

Əlaqədar qurumların dəstəyi, qətiyyəti ilə belə halların kökü kəsilməli, eyni zamanda təhlükəsizlik hər vəchlə gözlənilməli, hərbi sərr, məxfilik möhkəm-möhkəm qorunmalıdır.

«Azərbaycan» qəzeti necə görmək istərdiniz?

Öz adına layiq görmək istərdim. Keçən əsrin ikinci onilliyində Şərqdə, müsəlman aləmində, ümumən bütün türk dünyasında ilk respublikanın – Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin mətbü orqanının adını ləyaqətlə daşımasını, bu gün üçün aktual olan, öz dəyərini itirməyen ənənələrini yaşatmasını, inkişaf etdirməsini arzu edərdim. Və bir də ilk Azərbaycan qəzeti «Əkinçi»nin nəşr olunmasından hədsiz sevinərək «qoy bizim millətmiz də bir öz gözünü açıb fanatiklikdən çıxsın, bəlkə patriot olsun, onda nə etsən, baş tutar» – deyən Mirzə Fətəli Axundovun Həsən bəy Zərdabiyə yazdığı sözləri xatırlatmaq istərdim: «Sizin qəzetinizin əsas məziyyətlərindən biri ifadənin gözəlliyi, ibarənin zərifliyi və aydınlığı olmalıdır. Çünkü sizin qəzetiniz

başqa məsələlərlə yanaşı, Azərbaycan yazısını düzgün olmayan ifadələrdən təmizləməyə çalışmalı, bù dildə yazar adamlar üçün nümunə olmalıdır».

Böyük mütəfəkkirimizin vaxtilə «Əkinçi» qəzeti üçün çox aktual olan bu tövsiyəsi «Azərbaycan» qəzetiñin də devizinə çevriləlidir. «Azərbaycan» müasir oxucu zövqünü oxşayan bənzərsiz tərtibati, dərin məzmunu, əhatəli coğrafiyası, yüksək peşəkarlıqla qələmə alınan rəngarəng qəzet janrları ilə, Milli Məclisin orqanı kimi qəbul olunan qanunların yerlərdə işləkliyini təmin edən yazıları ilə və həmçinin qərəzsiz, obyektiv tənqid ilə indiki mətbuat bolluğuñda sayı getdikcə artan bütün qəzetlərə nümunə olmalıdır.

* * *

Önəmli burasıdır ki, «Ənənə və müasirlik» mövzusuna həsr edilmiş bu tədbirdə tələbə yoldaşlarım – Azərbaycan Mətbuat Şurası Ahil Jurnalistlər Məclisinin sədri, əməkdar jurnalist Yusif Kərimov və fəlsəfə elmləri doktoru, professor Əlikram Abdullayev də iştirak edirdilər. Onların müasir jurnalistikənən əsas problemlərinə həsr olunmuş çıxışları iştirakçıılarda böyük maraq doğurdu. Bu görüş həm də nəsillərin «qarşılışması» idi və belə bir qarşılışmada biz həm müasir, həm də ənənə daşıyıcıları olduğumuzu zənnimcə təsdiq edə bildik. Məni sevindirən bir də o oldu ki, Azərbaycan Dövlət Universitetini bitirməyimizdən keçən 50 il müddətində Yusif Kərimovun dediyi kimi bizim «super qrup»un yetirmələri öz ideallarına sədaqətlə xidmət etdirilər, respublikamızın ictimai-siyasi həyatında yaxından çalışaraq bu adı şərəflə qorudular və ən əsası qələmi yerə qoymadılar. Bu gün də qəzet və jurnal səhifələrində əməkdar jurnalistlər Əlekber Abbasovun, Yusif Kərimovun, Dilarə Vəkilovanın imzalarına rast gələndə, efirdən İlyas Adığözəllinin, Aydın Əliyevin səsini eşidəndə fərəh hissi keçirirəm: «Super qrup»un həm yaşlı, həm də cavan, həm kamil, həm də müasir «övladları» bu gün də iş başındadırlar.

POEZİYAMIZIN OQTAY RZA ÜNVANI

Oqtay Rza daim həyatla ünsiyyətdədir, təbiətin qoynundadır. Onun gözəlliklərini şair kimi duyur, geoloq kimi axtarır, bu da onun şeirlərinin təravətini artırır.

NƏRİMƏN HƏSƏNZADƏ,
xalq şairi

«Ədəbiyyat» qəzetində (18.III.2011) Oqtay Rzanın «Rübai karvanı, dördlük çələngi» silsiləsindən yeni şeirlərini oxuyanda şairin vaxtilə mənə hədiyyə etdiyi eyni adlı kitabını (O.Rza «Rübai karvanı, dördlük çələngi», Bakı, 2006) xatırladım. Kitab rəfindən götürüb vərəqlədim, müəllifin Vətənə, insana, torpağa, gözəlliye tükənməz məhəbbətini tərənnüm edən rübai'lərini bir daha oxuyub duyğulandım:

*Sarı köynəyini geyinib bağlar,
Meşədə yarpaqlar xəzələ dönüb.
Heyrani olduğum dilbər qovaqlar
Şalını itirən gözələ dönüb.*

Bu son misra məni çox təsirləndirdi. Düşündüm, qovaq örtüyünü itirmiş olsa da, özünü itirməyib, qamətini, əzəmətini saxlayıb. Onun gözəlliyyinin sırrı də bundadır. Maddi itkiyə nə var ki, o, yerinə gələndir. Vay o gündən mənəviyyat aşılana, vicdan itə. Oqtay Rza ürək yanğısı ilə yazır:

*Tikani gül kimi iyiləyənlər var,
Bülbülə torağay söyləyənlər var.
Babamız Füzuli eşitsin – indi
Salamı da rüşvət eyləyənlər var.*

*İclasda söz alıb danişsa əgər,
«Sevin təbiəti, sevin» – söyləyər.
Amma axırıncı kəkliyi də o,
Öldürüüb kef üçün kabab eyləyər.*

«Rübai karvanı, dördlük çələngi» kitabının nəşrindən sonra keçən müddətdə mətbuatda müntəzəm çıxışları, nəhayət, «Ədəbiyyat qəzeti»ndə dərc olunan rübai'ləri göstərir ki, bu klassik janr Oqtay Rza yaradıcılığında ötəri deyil, poetik ovqatın tələbidir. Müəllif romantik, fəlsəfi-psixoloji, içtimai-siyasi düşüncələrini yiğcam, ləkonik, qısa həcmli nümunələrdə oxucuya çatdırmağa çalışır:

*Başqadır gördüyüüm mənzərə indi,
Səhv düşüb qapıyla pəncərə indi.
Bir vaxt allahsızlıq dərsi keçənlər
Şəriət öyrədir gənclərə indi.*

*Nə qədər dərdi var qoca dünyanın,
Suyu zəhərlənib neçə dəryanın.
Tək qalan ceyranın səsinə səs ver,
Səs ver harayına yalqız durnanın!*

Qəzətdə yer alan rübai'erin nikbin, inam ovqatlı son bəndini oxuyanda elə bil ahıl yaşılı müəllifin xarakterini əks etdirən portret çizgilərini gördüm:

*Vətənin mərd qızı, oğlu qocalmaz,
Torpağa köküylə bağlı qocalmaz!
Nurlu sıfətinə qırış qonsa da,
Müdrik adamların ağılı qocalmaz!*

Adətim üzrə zəng vurub yeni rübai'lerini oxuduğumu dedim, uğurlar arzuladım. Cavabında Oqtay Rzanın özünəməx-sus gümrah, gur, bir qədər avazlı səsini eşitdim:

– Diqqətinə görə minnətdaram, əziz dost!

Yaş öz işini görür. Ahıl adam kövrək olur, tez-tez ötüb keçənləri xatırlayır. Çox vaxt elə xatırələrlə yaşayır. Sanki hər şey dünən olub, əlini uzatsan çatar o günlərə, illərə...

Qonşu məktəblərdə oxuyurduq, Oqtay məndən dörd yaş böyük idi. O vaxt Salyan rayon mərkəzi kitabxanası ilə uşaq kitabxanası bir binada yerləşirdi. Mən yaşıdlarımıla kiçik qonşu otaqdan boylanıb mərkəzi kitabxananın oxu zalına baxanda orada bizdən böyükləri – Əliağa Kürçaylini, Ağacavad Əlizadəni, Xəlil Rzanı göründük. Oqtay onlardan 5-6 yaş kiçik olsa da kitabxanadakı ədəbi birlikdə iştirak edirdi. Hələ beşinci sinifdə oxuyanda rayon qəzetində şeiri çap olunmuşdu. Bu balacaboy, civə kimi bir yerdə qərar tutma-yan, xoşrifət oğlan mənə simsar görünürdü. İkimiz də atasız böyüyürdü. Onun ali təhsilli müəllim atası repressiya qurbanı olmuşdu. Oqtay lap sonralar mənə «Açıq məktub»unda yazacaqdı:

*Oxşar taleyə bax – hər ikimizin
Uşaqlıq çağımız Müğanda keçib.
Döyüb qapımızı yetimlik bizim,
Başımız üstündən tufan da keçib.*

Maddi-mənəvi sıxıntılar, ehtiyac onu sindirə bilmədi, səylə oxudu, o vaxt respublikada məşhur olan Azərbaycan Sənaye İnstitutunun (indiki Neft Akademiyası) geoloji kəşfiyyat fakültəsinə fərqlənmə diplomu ilə bitirdi, dissertasiya müdafiə edib geologiya-mineraloziya elmləri namizədi alimlik dərəcəsinə layiq görüldü. Dosent vəzifəsində uzun illər Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində coğrafiya fənnini tədris etdi. Və heç vaxt qələmi əlindən düşmədi, «Geoloq-mineroloq, müəllimlik mənim peşəm, şairlik isə taleyimdir», – dedi.

Geoloq kimi doğma Azərbaycanı qarış-qarış gəzdi, Böyük və Kiçik Qafqaza təşkil olunan axtarış-ekspedisiyalarında iştirak etdi. Kəşfiyyat səfərlərinə xüsusi önəm verən Oqtay ərazisi Yer kürəsinin altında bir hissəsini əhatə edən keçmiş Sovet İttifaqının ucqarlarına gedib çıxdı. Sakit okeani, «Antipodlar adası»nı, Kola körfəzindən tutmuş Kamçatkayadək böyük bir ərazini geoloq kimi gəzib dolaşdı. «Geologianın əsasları» adlı iki hissəli dərsliyin müəlliflərindən biri oldu, mətbuatda elmi-kütləvi məqalələrlə çıxış etdi. Elmi fəaliyyəti Oqtay Rzanın poeziya aləmini zənginləşdirdi. Ədəbiyyatşunas həmkarları onun

şeirlərinin böyük bir qismini «ölkəmizin poetik coğrafiyası» adlandırdılar. Bu qeyri-adi, heyrətamız poeziya çələngində «Geoloq marşı»ndan başlamış «Gördüm səni uzaqlarda, Azərbaycan!» silsilə şeirləri yer aldı.

*Yola salacaqsan min qərinəni
Qəm-kədər qismətin olmasın, Vətən!
Təbiət füsunkar yaradıb səni,
Bircə çiçəyin də solmasın, Vətən! –*

deyən, doğma yurduna, ocağına, torpağına, təbiətinə vurğun şairə həmyerlisi, dəyrəli pedaqoq, yazıçı-publisist Qulam Sadiq «Oqtay Rza çiçəyi var söz gülşənində» kitabını həsr edib. Və xüsusi vurğulayıb ki, ixtisasca geoloq-mineroloq olan, yəni sözün həqiqi mənasında, yerin altındakı, üstündəki bütün mineralların quruluşunu mütəxəssis kimi gözəl bilən Oqtay Rza bu qanuna uyğunluqlara poetik ruh, bədii vüsət verərək oxuculara çox orijinal, bənzərsiz poeziya nümunələri bəxş edib:

*Nə qədər sərr, düyün açılır gündə,
Vətəndaş, kəşf elə özünü sən də.
Mineral deyilsən, adamsan, bacar
Gah sərt, gah yumşaq ol, yeri gələndə.*

«Oqtay Rzanın yaradıcılığı» kitabının müəllifi, tanınmış ədəbiyyatşunas, yazıçı-publisist Allahverdi Emin yazır: «Oqtay Rza poeziyasında elmlə-idrakla şeiriyyətin ittifaqı vardır... Onun şeirlərində elmi fikirlə bədii pafosun vəhdəti, bir-birini tamamlaması güclüdür».

«Oqtay Rzanın şeirlərində ictimai-sosial və mənəvi-əxlaqi kateqoriyaların qırmızı xətlə keçdiyini» xüsusi vurğulayan Allahverdi müəllim göstərir ki, şairin poeziyasında İnsan – yaranan, quran, fəaliyyətdə olan İnsan bədii obrazı çevrilir. İnsanda ən ülvi keyfiyyətlərin şahı sayılan «Ədalət» anlamına Oqtay Rza həssaslıqla yanaşır. Bu insani-əxlaqi meyar əbədi motivdir:

*Öz-özüñə yaranmayıb
Ürəyimin hərarəti.
Güvəndiyim, inandığım
Ulu qüvvə ədalətdir.*

*Amalıma çevirmişəm
Əzəl gündən həqiqəti,
Çünki düzlük bizim müdrik
Babalardan əmanətdir.*

Oqtay Rzanın elmi fəaliyyətinə, bədii yaradıcılığına həsr olunan kitabda ədəbiyyatşunas-tənqidçilərin, elm-sənət adamlarının və şairin qələm dostlarının ürək sözləri yer alıb.

Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, professor Ramiz Qurbanov yazır: «Oqtay Rzanın «İşiq sürətilə uçası olsam» şeiri elmlə poeziyanın vəhdətinə ən səciyyəvi misaldır:

*Şan-şöhrət qucmaram, dövlət qucmaram,
Qaçmaram meydandan, mübarizədən;
İşiq sürətilə hələ uçmaram –
Bir az lazımmasa bu dövrana mən».*

Tanınmış şair-publisist Əbülfət Mədətoğlu: «Azərbaycan ədəbi mühitində elə bir söz sahibi yoxdur ki, Oqtay Rzanı tanımamış olsun. Çünkü təpədən dırnağa, bütün canıyla, qaniyla bir şirinliyin, bir dadın, duzun bütövlüyü olan Oqtay Rza hər sözüylə, hər beytiylə, hər bir addımıyla istər xeyirdə, istər şərdə iştirakından asılı olmayaraq ətrafındakıları özünə cəlb edir. Hər kəsin diqqət mərkəzində olur».

*Qələm dostu Adil Cəmil:
Məramındır xeyirxahlıq,
Yox qəlbində başqa niyyət.
Sən olmasan azalardı
Şerimizdə səmimiyyət.*

Onu yaxından tanıyanların sözləri Oqtay Rzanın ədəbi mühitdə bir şəxsiyyət, bir şair, bir pedaqoq olmaqla yerini müəyyənləşdirir. Eyni zamanda o, sözün əsl mənasında xalqına, Vətəninə, doğulduğu torpağa qəlbən vurgun insandır.

*Yurdum Odlar diyarıdır,
Bu torpağın balasıyam.
İlhəmimi ömür boyu
Vətənimdən alasıyam, –*

deyən şairin «Doğmaliq» şeiri bu baxımdan xüsusiylə diqqət çəkir:

*El yaşadır kəlamını Qorqudun,
Ney tütəyin sirdasıdır, tar udun.
Doymaqlı olmur havasından bu yurdun
Yağışında, çisəyində – doğmaliq!
Hər daşında, kəsəyində – doğmaliq!*

Mənə və Oqtay Rzaya eynilə
doğma olan yerlərə yolum düşəndə
elə bil onun səsini eşidirəm:

*Fəsillər arxada, fəsillər öndə,
Yaş məhək daşıdır insan ömrünün;
Bizim Qalalı da, sizin Cəngən də
Ağrı-acısını dadıl sərt günün.*

Salyanda müqtədir şairimiz Əliağa Kürçaylının adını
daşıyan küçədə Oqtay Rzanın qürurla gəzdiyini, özünəməxsus
avazla piçildadığı misraları xatırlayıram:

*Bir ucun söykənir Kür sahilində,
Kimin nəfəsidir bu həzin külək?
Kürçaylı küçəsi, əzizsən mənə
Kürçaylı şeirinin son misrasıtək!*

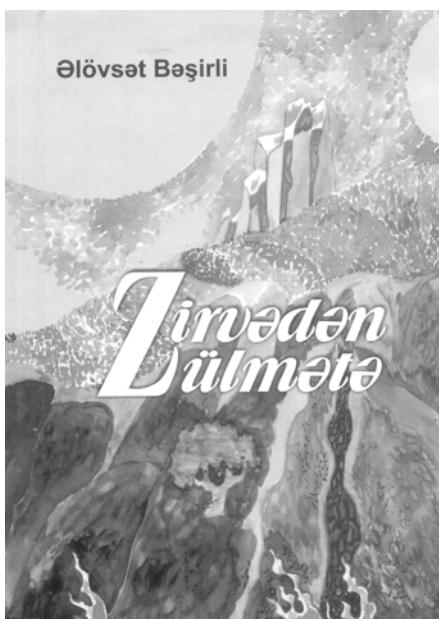
Ədəbiyyatımıza solmaz poeziya çələngləri bəxş etmiş Əliağa
Kürçaylı, Xəlil Rza Ulutürk, Ağacavad Əlizadənin işıqlı xati-
rələrini əziz tutan, gözəl ənənələrini yaşıdan Oqtay Rzanın şei-
rimizdə öz ünvanı var. Zamanın və Məkanın fövqündə duran bu
ünvan şeirsevərlərin, oxucuların qəlbindədir. Ürəklərdə ucalan
heykəlləri uçurmaq mümkün olmadığı kimi ünvanları da silmək
mümkün deyil. Nə qədər şeirimiz, sənətsevərlərimiz, qədirbilən
oxucularımız var, bu ünvan olacaq və sahibinin adını yaşadacaq.

PALIDI KÖKÜ YAŞADIR

Bir qayda olaraq bütün yazdıqlarının kökündə real həyat hadisələri, konkret şəxsiyyətlər dayanan Əlövsət Bəşirlinin «Zirvədən zülmətə» povestini oxuduqca bu maraqlı, yaziçinin hələ iki il öncə işiq üzü görən «Biz hara gedirik» kitabı haqqında yazdıqlarım yeni ovqatıyla oyanırdı yaddaşımda:

«Mövlənə Cəlaləddin Rumi «Ədalət hər şeyi layiq olduğu yerə qoymaqdır – ayaqqabı ayaqda, papaq başda olmalıdır», – deyirdi. Bütövlükdə Əlövsət Bəşirlinin yazdıqları «ayaqqabını ayaqda, papağı başda» görmək düşüncəsinin, istəyinin vacibliyindən qaynaqlanan, bu əqidəyə yazılan əsərdir. Bu səbəbdən müəllifin özü də yeri gəldikcə hadisələrin adı seyrçisi yox, fəal iştirakçısı kimi mövqeyini bürüzə verir. Yazır ki, «qələmə aldiğim hadisələrin kökündə real həyat hadisələri, taleyinə zamanın keşməkeşləri yazılmış insanlar durur. Zamanın burulğanları, sərt sınağı bu mərd insanları haqq yoluundan sapdırı bilmir».

Yaziçinin «Zirvədən zülmətə» povestində təqdim olunan Dönməz əslində həmin insanların ümumiləşdirilmiş obrazı kimi yadda qalır. Ən maraqlısı odur ki, bu əsər həyatla həmrəngdir. Oxucuya elə gəlir ki, Dönməz Məmmədli povest qəhrəmanından daha çox gündəlik həyatda onunla birgə eyni problemləri

yaşayan, eyni qapıların kandarında get-gələ salınan inamlı valideyn, inamlı vətən daşıdı. Bu insan ömür içinde özümüzdən yaşayır, şərəflə xidmət etdiyi qos-qoca türk köyündə erməni Mıkrıçyanın yuxarıya – Moskvaya yazdığı böhtən dolu şikayet ərizələrinin acısını çəkməli olur. Bu anlarda sapi özümüzdən olan baltalar da Mıkrıçyandan geri qalmır, öz soydaşlarının qanına yerikləyir, adı da əqidəsiylə həməhəng olan Dönməzi əqidəsindən, düz yolundan döndərmək üçün dəridən-qabıqdan çıxırlar. Təbii ki, bu savaşdan iradəyə hakim, vicdana əsir olanlar qalib çıxırlar. Ancaq gərək bunun üçün etibarın, qanunuqluğun, insanlığın simvolu olan Ədalət kimi insanlar yanında ola.

Lap yaxın günlərdə məmləkəti üçün böyük işlər görmüş sabiq məmurla bir universitet professorunun qəbulunda rastlaşdım. Təhsil aldığı müəssisədə nəvəsinin haqqı tapdanmışdı. Gənc professor içdən gələn səmimiyyətlə, ancaq qəribə bir ehtiyatkarlıqla sabiq məmura diqqət yetirir, qayğı göstərirdi. Elə zənn edirdim, sanki bu sabiq məmur hardasa Ə.Bəşirlinin povestindən mənə yaxşı tanış olan Dönməz Məmmədlinin özüdür ki var. O, cavan professorsa povestdə təsvir olunan bütün yaxşı insanlara bənzəyirdi – Ədalətə, həbsxana rəisinə, rəis müavini Etibara, bütöv bir bölgənin etibarını görk edən Hüseyn müəllimə.

Bədii əsərin yaşarlılığı da burdan qaynaqlanır, təsəlli verir ki, dünya yaxşı insanlardan xali deyil.

«Zirvədən zülmətə» kitabının «Qırxinci otaq» bölümündə yazarının «Qürub çağrı» hekayəsi, onun əsərləri haqqında yazılanlar, eyni zamanda sənət dostlarından Nahid Hacızadə, Oqtay Rza, unudulmaz Əlibala Hacızadə və tələbəlik dostları haqqında xatirələri yer alıb.

«Səssiz cinayət» dramı kitabı üçüncü bölümündə verilib. Sonra gəlir yazarının avtobiografiyası və S.Hüseynoğlunun Ə.Bəşirlinin «Biz hara gedirik» kitabından bəhs edən «Üz-üzə duranda xeyir ilə şər» yazısı.

Müəllifin sayca altıncı kitabı “Zirvədən zülmətə” Bakıda “Nərgiz” nəşriyyatında çap olunmuşdur.

Sərvaz HÜSEYNOĞLU

YAZAR AİLƏLƏR:

Əlövsət Bəşirli – Dilarə Vəkilova

«Biləndə ki, ölkəmizdə hər üç ailədən biri az müddət keçməmiş dağılır, boşanırlar, çox vaxt unuduruq ki, qalan üç ailədən ikisi mehriban yaşayır, bəlkə də lap xoşbəxt yaşayır».

QƏZETLƏRDƏN

Belə mehriban ailələrdən biri:
Ailənin başçısı: Əlövsət Bəşirli
Xanımı: Dilarə Vəkilova
Ailədə neçə uşaq var?

Ailədə dörd uşaq olub. İndi onlar böyüyüblər. Hamısı ali təhsilli dir, öz ixtisasları üzrə işləyirlər. Böyük qızımız Züleyxa göz həkimidir, Aynur siyasi elmlər namizədi, Pakizə jurnalistdir, oğlumuz Səməd iqtisadçıdır. Üç nəvəmiz var.

Sual: Yuxarıdakı mənim təxminim olan «Belə mehriban ailələrdən biri» ifadəsinə münasibətiniz?

Ə.Bəşirli: Münasibətim müsbətdir. Biz mehriban ailəyik. Mənim fikrimcə mehribanlıq, səmimiyyət olmasa ailə yaşaya bilməz. Biz 1966-ci ildə ailə qurmuşuq. 1967-ci ildən ata-anayıq, 1995-ci ildən isə baba-nənəyik.

D.Vəkilova: Zənninizdə yanılmamısınız. Bize bələd olanlar da, kənardan tanıyanlar da bu qənaətdədirlər. Biz belə təsir bağışlayırıq, həm yaxından, həm uzaqdan. Deməli, belə görünürük və nə yaxşı ki, göründüyüümüz kimi də varıq.

Sual: İlk dəfə harada və nə vaxt tanış olmuşunuz?

Ə.Bəşirli: Bizi yaxından tanıyanlar bu sualı vermir. Bilirlər ki, 1957-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indi BDU) filologiya fakültəsinin jurnalistika şöbəsinə qəbul olmuş, 1962-ci ildə təhsilimizi başa vurmuşuq. Universiteti bitirib bir müddət işləyəndən sonra ailə qurmuşuq.

D.Vəkilova: İnsan ömrü boyu müxtəlif hadisələrlə qarşılaşır. Yaşa dolduqca çox şeylər yaddaşından silinir. Ancaq uşaqlıqda, yeniyetməlikdə baş verənlərin, əlbəttə, hamısı olmasa da bir qismi, sanki gərəkliləri, yaddaşda özünə möhkəm yer eləyir. Xatirəmdə qalanlardan iki misal gətirəcəyəm.

Mən Bakıda, indiki Binəqədi rayonundakı 182 sayılı məktəbi bitirmişəm. O vaxt məktəblilər arasında yazışma təzə-təzə dəbə düşürdü. Günlərin birində dərs hissə müdürü sinfə girdi və əlindəki zərfi rəfiqəmə uzadıb: «Al, – dedi, – bu məktubu Salyan şəhərindəki 3 sayılı məktəbin VI sinif şagirdi göndərib. Səninlə yazışmaq istəyir. Diqqətlə oxu və ona cavab göndər». Həmin qız yazışmaq, Bakı məktəblilərinin həyatı ilə tanış olmaq arzusunda idi. Onun adı çoxdan yadımdan çıxb. Amma 3 sayılı məktəb beynimdə daşlaşıb.

Orta məktəbi gümüş medalla bitirib sənədlərimi Azərbaycan Dövlət Universitetinin jurnalistika şöbəsinə verdim. Biz 4 nəfər gümüş medalçı idik – iki qız, iki oğlan. Ancaq qıbtə etdiyimiz, bəxtəvər sandığımız bir oğlan da var idi; qızıl medallı oğlan. Onunla qiyabi belə tanış olmuşdum. Ancaq kim deyərdi ki, 9 il ötəcək, hələlik qiyabi tanışdım bu qızıl medallı oğlan qurduğumuz ailənin qızıl tacı olacaq?! Və maraqlı bir fakt.

Sonralar bildim ki, Əlövsət mən hələ altıncı sinifdə oxuyarkən adını eşitdiyim həmin o 3 sayılı məktəbin məzunu imiş.

Sual: Ailə quranda sizə mane olan vardımı?

Ə.Bəşirli: Xeyr. Valideynlərimiz, ağsaqqallar xeyir-dua verdilər.

Sual: Hər halda siz indiki həyat yoldaşınızla evlənəndə bilirdiniz ki, o da yazar dünyasının insanıdır və açığını deyək ki, bu jurnalist qadılara baxış bir az ayrı cürdür. Ortama baxıb bu sualı verirəm. Mətiqsiz çıxırsa üzr istəyirəm. Mənə elə gəlir ki, məni başa düşərsiz?

Ə.Bəşirli: Hörmətli Tofiq Abdin, neçə illərin yaxını, həmkarı və nəhayət həmyerlim kimi həmişə səni başa düşməyə çalışıram, yazılarını oxuyuram, son çağlar özümüz görüşə bilməsək də, «Ədalət»də imzalarımız «görüşür». «525-ci qəzet»də «Oralarda kimlər var: Yazar ailələr» layihəni məmənuniyyətlə izləyirəm. Və «açığını deyək ki, bu jurnalist qadılara baxış bir az ayrı cürdür», – deyə müsahiblərinə verdiyin sual mənə ən azından qəribə gəlir. İndi də həmin suala istəyirsin mən cavab verim. Özü də deyirsən ki, «Ortama baxıb bu sualı verirəm». Maraqlıdır, indi XXI əsrдə bu necə «ortam»dır? Hələ keçən əsrin 57-62-ci illərində bizim sayılıb-seçilən, tələbə dostum, tanınmış yazıçı-publisist Yusif Kərimovun təbirincə desəm «super qrupumuz»da oxuyanların təqribən yarısı qızlar idi, indi ailəvi dostluq etdiyimiz, uşaqlarının, hətta nəvələrinin toylarına getdiyimiz, artıq yaşı dolan, ahillaşan, nənə olan «dünənki» qızlar. Yeri gəlmışkən deyim ki, düz on il əvvəl həyat yoldaşımın 60 illiyi münasibətlə tələbə dostlarımı «oğlanlı-qızlı» evimə dəvət etdim. Sağ olsunlar gəldilər və dedilər ki, azacıq fərqlə hamımız Dilarə kimi «60»-in ətrafindayıq. Qismət olsa, 10 il sonra «70»-in ətrafına toplaşaq. Və xoş təsadüf elə gətirdi ki, Mətbuat Şurasının çox yüksək səviyyədə keçirdiyi tədbirdə, 60-ci illərin jurnalistlərinin görüşündə bizim qrupumuz da iştirak etdi. Hər birimiz «Azərbaycan mediasının inkişafında uzunmüddətli xidmətlərinə görə» Diplomu ilə təltif olunduq.

Mənə qəribə təsir bağışlayan sualın cavabını fikirləşəndə istər-istəməz uzun illər birlikdə çalışdığını ləyaqətli ailə xanımlarını, mükafatlara layiq görülən jurnalist qadınlarımızi xatırladım. Və qələmləri cəhalət zülmətini məşəl kimi yandıran Həsən bəy Zərdabiyyə, Mirzə Cəlilə, Mirzə Ələkbər Sabirə rəhmət dilədim.

D.Vəkilova: Bu sualınız Əlövsətə ünvanlansa da özümü cavab verməkdən saxlaya bilmədim. Əcəba, indi hansı əsrдə yaşayırıq? Bu «ortam» dediyiniz cəmiyyətin içində deyilmi?! Bəlkə yaşılı olduğumuz üçün onların dedi-qodusundan xəbərimiz yoxdur?! Ancaq bir şey deyə bilərəm: 5-10 nəfərin naqis hərəkətini böyük bir orduya şamil etmək olmaz. O ordunun xanim «əsgərləri»nin qüruru və döyüşkənliyi barədə Əlövsət öz cavabında kifayət qədər açıqlama verdi.

Sual: İlk uşağınız olana qədərki dövrlə, uşaq doğulandan sonrakı vaxt nə ilə fərqlənir?

Ə.Bəşirli: İlk uşaq olana qədər evli olsan da, elə bil hələ tam ailə yaranmayıb. Əlbəttə, bu, mənim şəxsi fikrimdir. Bu da səbəbsiz deyil. Atam müharibəyə gedəndə anamlı tək qalmışdım. O da səhər tezdən tarlaya işləməyə gedir, axşam yorğun qayıdırıdı. Mən evdə Züleyxa nənəmlə qalırdım.

Evdən çıxıb qonşu uşaqları ilə oynayırdım. Görürdüm ki, tay-tuşlarının qardaşları, bacıları var, mənsə təkəm. Və böyüdükcə tənhalıq hissi artır, sixirdi ürəyimi. Nənəm ev işlərindən başı ayılan kimi məni haraylayıb qonşudan çağırıar, bişirdiyi təndir çörəyinə nehrə yağı yaxıb verər, həmişə sevindirməyə, xoş sözlərlə başımı qatmağa çalışardı.

Mən nənəmi çox istəyirdim. İlkimiz olanda adını onun şərəfinə Züleyxa qoydum. Atalıq qürurumdan duyğulanın Dilərə arzularının çin olması üçün Ana kimi bütün ağrı-acılara dözdü. Və biz xoşbəxt valideyn olaraq öz həyatımızda istədiklərimizi övladlarımızın əməllərində gördük.

Sual: Cox vaxt siz ikiniz də evdə olmursuz. Belə vaxtlarda uşağınızı kim baxır və ya baxındı, vaxtı necə bölündünüz?

Ə.Bəşirli: Bu sual bizim hər ikimiz üçün keçmişə aiddir. O vaxt evdə deyil, işdə olurduq, uşaqlara Zinyət nənələri, yəni mənim anam baxırdı.

Bayaq qeyd etdiyim ağır, ehtiyac dolu illər – atamın cəbhədə vuruşduğu, anamın tarlada səhərdən axşamadək çarpışlığı, məni boy-a-başa çatdırmaq üçün əziyyətə qatlaşlığı çağlar arxada qalmışdı.

İndi təsəllim budur ki, uşaqlarımın nənəsi olan anam bizim xoş çağlarımızı gördü, xoş güzəranlı nəvələrini böyüdü, ürəkdən sevinə bildi...

Sual: Ən çox incik gününüz nə vaxt olub? Nə üstündə? Küsəndə necə barışırsınız?

Ə.Bəşirli: Bizim ailə həyatımızda siz deyən «fövqəladə» hadisələr baş verməyib. Pis yaşamamışq, anam deyərdi ki, gəlinimin ayağı yüngüldür, düşərli, çörəklidir. Xoş günlərimiz, illərimiz az olmayıb. Əlbəttə, «bu həyatdır, əzizim», enisi, yoxusu, olayları, dolayları var. Əsas odur ki, çətinliyə düşəndə əl-ələ verib qurtula bilmüşik. O ki qaldı ailədə söz-söhbətə, bu da məncə çox təbiidir, canlı insanlarıq, robot deyilik. Hələ tələbəlik illərində zümzümə edərdik: «küsüb barışmanın öz ləzzəti var». Əlbəttə, ailənin ab-havasını saflaşdırın, tənzimləyən zarafat, humor öz yerində, ancaq bütün hallarda əndazəni, ölçünü-biçini gözləmək gərəkdir. Səbirli, təmkinli, hövsələli olmaq, güzəstə getməyi bacarmaq vacibdir. Və bu gözəl insani keyfiyyətlər ailəmizin xanımına xasdır, uşaqlarımızın, eləcə də nəvələrimizin tərbiyəsində əvəzsizdir.

D.Vəkilova: Söz-söhbət hər evdə var. Bunu hamı yaxşı bilir. Amma incikliyi aradan qaldırmaq, «münaqişəni dinc yolla həll edib» münasibətlərin axarını əvvəlki məcraya yönəltmək hər iki tərəfdən asılıdır. Belə hallarda çox vaxt qarşı tərəfin ilk addımını gözləmirəm. Və ötən bu uzun illər ərzində demək olar ki, heç vaxt olmuşları təzədən müzakirə edib haqlı olduğumu sübuta çalışmamışam. Məncə hər bir ailədə belə olmalıdır. Əks halda təzəcə söndürülmüş «münaqişə ocağı» yenidən alovlana bilər. Bir də məncə bütün söz-söhbətlərin əmələ gəlməsinin

qarşısını müəyyən dərəcədə alan bir şey varsa o da zarafatdır, yumordur. Bunsuz birgə yaşıyışı təsəvvür edə bilmirəm.

Sual: Yaradıcılıq və uşaqlarınızın tərbiyə məsələsini necə qurmusuz? Uşaqlarınızla çoxmu vaxt keçirirsiniz?

Ə.Bəşirli: Uşaqlarımızın təlim-tərbiyəsi ilə vaxtında çox ciddi məşğul olmuşuq. Bu vacib işdə uşaqlarımın anasının xidməti böyükdür. Dilarə özü müəllim ailəsində boy-a-başa çatıb, təlim-tərbiyə alıb. Anası Fatma xanım sinif müəllimi, atası Şamil Vəkilov riyaziyyat müəllimi kimi uzun illər Bakının Binəqədi rayonunda sayılıb-seçilən pedaqoqlar olublar. Şagirdləri kimi özlərinin övladlarına (iki oğul, beş qız) yüksək təlim-tərbiyə veriblər. Hamısı ali təhsil alıb, öz ixtisasları üzrə işləyib, ailə qurub. Bu gözəl ənənəni Dilarə ana kimi öz ailəsində davam etdirərək 4 övladımızın təlim-tərbiyəsi ilə ciddi məşğul olub. Mən əbəs yərə «təlim-tərbiyə» – deyə vurgulamıram. Ana tərbiyə verdiyi uşaqlarının məktəbdə keçdikləri dərslərin evdə mənimsənilməsinə xüsusi diqqət yetirib. Nəticəsi göz qabağındadır. Söhbətimizin əvvəlində sualınıza cavab olaraq bu barədə sözümü demişəm. Əlavə etmək istərdim ki, uzun illər işlədiyim Cəlilabad rayonunda doğma ana dilində təhsil alan uşaqlarımız beynəlxalq aləmdə işlənən dilləri də (rus, ingilis, fransız) öyrənə biliblər. Türkiyədə beynəlxalq iqtisadi münasibətlər üzrə ali ixtisas təhsili alan oğlum Səməd İngiltərədə magistraturanı bitirib. Aynur qızım ABŞ-in Indiana Universitetində uzun müddət elmi ezamiyyətdə olub, H.Böll fondunun təqaüdçüsü kimi mətbuatda media-siyasət münasibətlərini tədqiq edib.

Sualınızın yaradıcılıq məsələsi ilə bağlı hissəsinə cavab verərkən universiteti bitirdikdən sonra ikimizin də bir müddət eyni səviyyəli mətbuat orqanlarında işləməyimizi vurgulamaq istərdim. Hər ikimiz jurnalist kimi fəaliyyətə rayonlararası qəzetlərdə (Dilarə «Abşeron»da ədəbi işçi, mən Salyanda xüsusi müxbir) başlamışıq. Sonra o vaxtlar rayon qəzetləri yenidən bərpa olunanda Dilarə «Abşeron» qəzetində əvvəl şöbə müdürü, sonra redaktor müavini olub, mən Salyandakı «Qələbə» qəzetində redaktor müavini işləmişəm. Ailə qurandan sonra mən

Bakıda əvvəl Azərbaycan radiosunun təbliğat redaksiyasında redaktor, sonra televiziyanın «Gənclik» şöbəsinin müdürü vəzifələrində çalışmışam. 1970-ci ildə Mərkəzi Komitənin katibliyinin qərarı ilə Cəlilabad rayon qəzetiñə redaktor təyin olunandan sonra ailəmiz həmin rayona köçdü və birlikdə işləyib yaşadıq, uşaqlarımızı boy-aşa çatdırıldıq. Əvvəlki təcrübəmiz və bir yerdə çalışmağımız öz bəhrəsini verdi: «Yeni gün» qəzeti nəinki Azərbaycanda, hətta keçmiş Sovetlər İttifaqında tanındı, SSRİ Jurnalistlər İttifaqının ən yaxşı rayon qəzetləri üçün təsis etdiyi mükafata layiq görüldü. Sonra mən felyetonlarımı və tənqidi yazılarımı görə SSRİ Jurnalistlər İttifaqının mükafatı laureati oldum və idarə heyətinin şəhər-rayon qəzetləri üzrə bürosunun üzvü seçildim. Jurnalistlər İttifaqının xətti ilə keçmiş SSRİ-nin görməli yerlərində, xarici ölkələrdə (Bolqarıstan, İngiltərə, Portuqaliya, Fransa) oldum.

Dilarə də, mən də sənətimizin vurğunu, qətiyyətli, nikbin idik. Nazim Hikmətin bir sözü yadına düşür: xoşbəxt o adamdır ki, evdən işə tələsir, işdən evə. Biz bütün günü evlə redaksiya arasında çalışır, çarpışır, ailəmizlə, ürəyimizcə olan işimizlə nəfəs alırdıq.

Həyatımızın unudulmaz çağlarını – düz 20 ilini Cəlilabadda yaşayıb işləmişik, öz elinə, torpağına bağlı əqidəli, qətiyyətli, sadə insanlarla, ziyahlarla duz-çörək kəsmişik.

Azərbaycanın bu gözəl guşəsinin göz oxşayan, ürək açan mənzərələri yaddaşımızda dərin iz salıb.

Sual: Həyat yoldaşınızdan bir ana və bir qələm sahibi kimi razısınızmi?

Ə.Bəşirli: Mən bu suala bir az əvvəl qismən cavab verdim. Həm ana, həm də qələm sahibi olmaq çox çətindir. Etiraf edirəm ki, həyat yoldaşım həmkarım, eyni zamanda uşaqlarımın anası – özü də övladları üçün şam kimi yanın və yazır yaradan ana olmasaydı, uzun illərin sınağından çıxmasydıq, bu həqiqəti bilməzdəm. İstər-istəməz Nigar xanım Rəfibəylinin «Mətbəx şeirləri» yadına düşür. Ancaq mən həmin şeirlərdən deyil, Ay-nur qızımın anasının 70 yaşı münasibətilə yazdığını oçerkdən

nümunə gətirəcəyəm: «Vaxtının çoxunu bizə həsr edib, mətbəxdə keçirsən də, sən yaradıcı analardan idin. Düzdür, biz bunun o qədər də fərqində deyildik. Hətta sən əmək qəhrəmanlarından silsilə oçerkələr yazanda da, onlar qəzetlərdə çap olunub radioda səslənəndə də. Çünkü sən bizim vaxtimızdan heç vaxt iş üçün «oğurlamazdın», nə o vaxtlar, nə də indi. Bunu sonralar anladım. Heç inşalarımı, sonra da yazıları redaktə edəndə belə anlamırdım. Elə bilirdim ki, ana elə belə də olmalıdır. Sən demə, hərənin bəxtinə bir ana düşür. İndi tələbələrimin yazdıqlarını redaktə edəndə onları çox qınamıram, fikirləşirəm ki, axı, hamının anası redaktor ola bilməz. Elə buna görə də onlara övladım kimi baxıram, sən mənə və həmkarlarına necə baxmışsan».

Mən həyat yoldaşımın gənc jurnalistlərə öz övladı kimi baxdığını, onların püxtələşməsi üçün köməyini əsirgəmədiyini hələ rayonda birlikdə işləyəndə müşahidə etmişdim. Biz Bakıya qayıtdıqdan sonra «Dalğa», «Günay» qəzetlərində işləyərkən o, «bu ənənəsini» davam etdirdi və gənc həmkarlarının rəğbətini qazandı. Aradan illər keçib yaşa dolan, yetərinçə püxtələşib qələm sahibi olan həmkarları öz xeyirxahlarını unutmadılar, Dilarə xanımın 70 yaşını səmimi qeyd etdilər. Böyükxan Bağırlı, Sabir Məmmədli, Adil Ağazadə, Qasid Nağıoğluunun sənət müəllimlərinə ehtiram, saygı dolu yazıları qəzetlərdə yer aldı.

Sual: Ailə qayğılarınızı necə bölüşürsünüz?

Ə.Bəşirli: İş yerimiz bir readksiyada olanda ailə qayğılarını bölüşmək nisbətən asan idi. Əvvəldə qeyd etdiyim kimi anam nəvələrinə baxırdı, məktəbə gedənlərlə Dilarə məşğul olurdu, məndən asılı olan qayğıları işimlə uzlaşdırmaqla yoluna qoyurdum. Ancaq məsul vəzifəyə keçəndən sonra vəziyyət dəyişdi. Bu da təbii idi. Ailədə ana da, nənə də, hətta uşaqlar da bunu başa düşürdülər, necə deyərlər, səylərini artırırdılar. Həyat yoldaşım intellekti, iradəsi və işgüzarlığı ilə mənə dəstək oldu. Və mən 10 il ərzində böyük bir rayonda çox məsuliyyətli işin öhdəsindən gələ bildim. Əldə etdiyim təcrübə Bakıya qayıdanan sonra çalışdığım məsul işlərdə öz bəhrəsini verdi.

Sual: İkili imzayla yazınız çıxbımi və bu yazı nə yazıdır?

Ə.Bəşirli: Heç vaxt ikili imza ilə yazımız çıxmayıb. Amma əlbir yaradıcılıq fəaliyyətimiz çox olub. Xüsusilə, bir redaksiyada işləyib birləş qəzet çıxaranda. Həmişə bir-birirmizə dəstək olmuşuq, məsləhətləşmişik. Əksər hallarda ümumi razılığa gəlmışik, necə deyərlər, bir hədəfə vurmuşuq. Təbiidir ki, fikrimizin üst-üstə düşməyən məqamları da olub, ancaq yaradıcılıq müzakirələrinin xeyrini görmüşük. Həmişə bir-birimizi həvəsləndirmiş, dəstəkləmişik.

Bir misal çəkim: rayonda məsul vəzifədə işləyəndə qeyri-adı olaylarla üzləşirdim. Bəzən haqqın nahaqqā qurban verildiyinin, ədalətsizliyin, saxtakarlığın şahidi olurdum. Dözə bilmirdim, özüm üçün qeydlər edir, hesabat hazırlayırdım. Dilarə yazdıqlarımı oxuyub, məsləhətini verdi. Mən də işim başından aşsa da, adətim üzrə sübh tezdən durub hər səhər 4-5 səhifə yazmağa başladım. Axşamlar evə gələnə qədər Dilarə əlyazmamı ev makinasında səliqə ilə çap eləyirdi. «Səssiz cinayət» povesti belə meydana gəldi. 1989-cu ildə «Karvan» jurnalında, az sonra «Yazıcı» nəşriyyatında kitab şəklində çap olundu.

Mənə müəyyən başağrısı gətirsə də, uzun illər müşahidə etdiklərimi, ürəyimdə yığılib qalan, zaman-məkan hüduduna sığmayan olayları, vacib, aktual saydığım mövzuları qələmə alıb oxucuların mühakiməsinə verməyi özümə borc bildim. Beləliklə, Dilarənin redaktorluğu ilə altı kitabım işiq üzü gördü.

Onu da deməliyəm ki, tələbə-həyat yoldaşının redaktəsinə söz ola bilməz. O, ötən yay Nahid Hacızadənin 650 səhifəlik «Yada düşdü» kitabını redaktə edib və qələm dostum razılığını bildirib.

«Heydər Əliyev. Şəxsiyyət və Zaman» kitabını redaktə etdikdən sonra müəllif, gözəl yazıçı-publisist Elmira xanım Axundova həmkarı Aynur qızımıza deyib ki, «sənin anan əsl redaktordur, indi onun kimi peşəkar tapmaq çox çətindir».

Dilarə həmçinin Aynur qızımız və onun adaşı Aynur Kərimli ilə birlikdə jurnalistikə fakültələri üçün «Xəbərçilik. Xəbərin toplanması və yazılıması» dərsliyinin həmmüəllifidir.

Sual: Ailəvi bayramlarınız hansılardır və onu kimlərlə keçirirsiniz?

Ə.Bəşirli: Ailəvi bayramlarımız ad günlərimizdir. Əlbəttə, nəvələrin dünyaya gəlişi başqa aləm, qeyri-adi sevincdir.

Adətən evdə, ailə üzvlərimizlə və ən yaxınlarımıza, necə deyim, haysiz- küysüz bir yerə toplaşıb, xoş ovqatla qeyd edirik.

Sual: Xanıməfəndi, siz həyat yoldaşınızdan nə soruşmaq istərdiniz?

D.Vəkilova: Vallah hər ikimiz təqaüddəyik. Səhərdən axşamadək bir yerdə. Bir-birimizə nə sözümüz qalıb, nə sualımız. Amma tez-tez xahişimiz olur. O: «Bir gəl təzyiqimi ölç». Mən: «Mənə dərman al». Amma düşünməyin ki, günümüzü beləcə yeknəsəq və cansıxıcı keçiririk. Xeyr! Jurnalistik həyat tərzidir. Ömür boyu bu peşədə çalışıb onunla bir canda birləşəndən sonra yazmamaq, oxumamaq, düşünməmək mümkün deyil. Nə yaxşı ki, eyni peşə sahibiyik. Çox vaxt oxuduğumuz qəzet və jurnal yazıları, kitablar barədə fikrimizi bölüşürük. Məni ən çox düşündürən televiziya aparıcılarının dilidir. Heç dözə bilməyəndə telekanallara zəng vurdugum vaxtlar da olur. Amma nə faydası?! Sabah (yeri gölmişkən, indi aparıcıların əksəriyyəti çox həvəslə «sabahlarım», «bu gunlərim», «dünənlərim», «sonram» və i.a. kimi ifadələr işlədirlər) başqa səhvlər meydana çıxır və beləliklə, dil hərc-mərcliyi getditkcə kütləvi hal alır. İstər-istəməz düşünürsən: bəs redaktorlar nə iş görürler, haradadır onlar? Bax, bizim bir-birimizə sualların əksəriyyəti bu mövzuda olur.

Sual: Bəyəfəndi, Siz Xanımınızdan nə soruşmaq istərdiz?

Ə.Bəşirli: Ailə həyatımızın 45 yaşı var. Tələbəlik illərini və subay vaxtı işlədiyimiz çağları da hesablaşsaq yarımla əsri keçib tanışlığımız. Deməli, bir-birimizdən soruştımları çoxdan soruşmuşuq. Cavablardan məmənun qalıb Tanrıının verdiyi ömrü birləşənəqdayıq. Şükürələr olsun, Qüdrət sahibi Ata-Ana, Baba-Nənə nemətini bizdən əsirgəməyib. Arzumuz budur ki, övladlarımız, nəvə-nəticələrimiz bəxtəvər yaşasınlar.

Son olaraq vurğulamaq istəyirəm ki, bir-birini sevən, başa düşən, anlayan yazar ailələrini xoşbəxt sayıram. Belə ailələrin

yaşa dolan valideynləri üçün ən yüksək mükafat övladlarının xoş sözləri, gözəl əməlləridir. Biz övladlarımızdan ürəkaçan sözlər eşitmişik. Ən önəmlisini jurnalist qızımız Aynur «Azad mətbuatın çərçivəsində» monoqrafiyasının ilk səhifəsində yazıb: «**Atama və Anama**. Onda mənim üç yaşım olardı. Bir bahar səhəri əlimdən tutub özünüzlə redaksiyaya apardınız. Atanın otağında oturmuşduq. Üçümüz də öz işimizdə idik. Siz də yazırdınız, mən də. Siz növbəti nömrənin materiallarını, mənsərəngli, gözəl bir jurnalı.

Yaz günüşi içəriyə sel kimi axırdı. O gündən jurnalistika mənim üçün işıqla bir oldu.

Bu kitabı sizə həsr edirəm – jurnalistikanı işığa çevirə bilən insanlara. Bir də Sizin simanızda övladları üçün alqış qazanan bütün ata-analara».

Tofiq ABDİN
“525-ci qəzet” 3-10 sentyabr 2011-ci il.

Bizim dünya – öz dünyamız nəvələrimiz

Maral

Yavər

Fatihə

Gülnar

MÜNDƏRİCAT

Ön söz (<i>Ələkbər Abbasov-Şəhrili</i>)	3
Mənim yaşadım anam (<i>Aynur Bəşirli</i>)	18
Özü möcüzə olan qadın (<i>Pakizə Bəşirli</i>)	25
Dilarə Vəkilova (oçerkələr, xatirələr, müsahibələr, məqalələr)	
«Söz deyirəm»	32
Qoşa qanad	44
Burdan bir atlı keçdi	54
Tanrıının qoruduğu adam	58
Zirvə	63
«Şərq freskası»	69
Ehtiram	76
İkinci ömür	79
Bir alma, bir korolyok, bir armud	82
Heyf!	86
Mübariz oğlan	88
Sahibini yaşıdan söz	92
Kokteyl (<i>hekayə</i>). (<i>Tərcümə edəni Yaqut Vəkilova</i>)	94
Bizim Rövşən	100
Əlövsət Bəşirli (hekayələr, xatirələr, məqalələr)	
Adamsız adam	108
İnsan kimi	124
İblis xisləti	136
Yalqız	147
Üfüqdə qaralan dağlar	156
Əbləh	164
Korrupsiya	171
Gecə agrıları	176
Qürub çığı	181
Kürün sahilləri, ömrün dolayları	192
«Çixıram qəlbərin səyahətinə»	201
Ocağın odu (<i>Irədə Tuncayın «Sarı odalar»ı</i>)	212
Sözün işığı (<i>Nahid Hacızadə – 75</i>)	222

Borc	229
«Keçib sinəm üstdən illər karvanı».....	234
Alqış	245
Təsəlli	251
Həyat rejissoru.....	256
Vaxtin nə günahı.....	262
Şimşək bürcü: işiq, ümid, inam	267
Kimdir qatil?! (<i>Aqıl Abbasın “Allahı qatıl edənlər” romanı</i>)	274
Poeziyamızın Oqtay Rza ünvanı.....	285
Palıdı kökü yaşadır (<i>Sərvaz Hüseynoğlu</i>)	291
«Yazar ailələr: Əlövsət Bəşirli – Dilarə Vəkilova» (<i>Tofiq Abdin</i>)	293

*Kitab “Mütərcim” Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzində
səhifələnmiş və çap edilmişdir.*

Kompyuter tərtibati – Gövhər Allazova

Çapa imzalayıb: 22.09.2012.

Format: 60x84 1/16. Qarnitür: Times.

Həcmi: 19.25 ç.v. Tiraj: 200. Sifariş № 69.

Qiyməti müqavilə ilə.

**TƏRCÜMƏ
VƏ NƏŞRİYYAT-POLİQRAFIYA
MƏRKƏZİ**

Az 1014, Bakı, Rəsul Rza küç., 125
596 21 44; 497 06 25; (055) 715 63 99
e-mail: mutarjim@mail.ru

www.mutercim.az